

Pada-sādhana-tika
Ack^d to Silva

July 26, 1908.

බුද්ධසාදනී කාව්‍ය
පදසාධන විකා.

Pāli
Gramma

1908

තිත්තකාම
සිරිසිංහාදාසී සිරිපජ්ජාබාහුපරිවේෂණසිංහිනා
ජබ්බාසාරපරිසාරන නිව්වකවාචිසාරවරියෙන
සිසිත්තලසංඝරත්නමාලානි
පි ර වි කා.

පිප්පාදාසරිපවේෂණසිංහ පුත්‍රාචරියෙන
සිසිත්තමහලනායකපාඨරපරසා සනතිනි
සමුත්තනිකසද්දසත්තිධර්මවිකාසෙති
වසාසගගගාමි
මලසපිනාසෙ සිසිත්තනකුපාඨනෙ ව
තසමිසද්දාචකාමෙ
පද්ධතච්චාසී වාචිසාරපාඨනෙ වානි පිති
සොතිනා වාචිසාධනා.

අමුතා කාලනිත්තවසිනා
ජී. ඩී. ජී. විජයසිංහානිධාන මනනිනා
පිප්පාසාගරසනාලසෙ මුද්දපිනා.

2451.

1908

පරික්ෂණ මිම. මගා රුකින දිනෙ මන්ත නිව් නාමන මෙ
 පදාසාධන මිමින මන්ත නිව් නාමන මෙ මිමින මන්ත
 මිමින මන්ත නිව් නාමන මෙ මිමින මන්ත නිව් නාමන මෙ
 මිමින මන්ත නිව් නාමන මෙ මිමින මන්ත නිව් නාමන මෙ

BUDDHIPPASADANI:

A COMMENTARY ON

PADASADHANA,

Grammar of the Pali Language.

BY

SANGHARAJA SRI RAHULA,

Principal of the College *Srisanghabodhi-Srivijayabahu Parivena,*
 TOTAGAMUWA

—oo—

EDITED BY

STHAYIRA SRI DHIRANANDA

AND

STHAYIRA YACHISSARA,

PUPILS OF

SIPKADUWE SRI SUMANGALA,

Chief High Priest of the Western Province and

Principal of the Vidyodaya College,

COLOMBO.

—x—

Published by

A. D. A. Wijeyasinha Arachchi,

KALUTARA.

—o—

PRINTED AT THE VIDYASAGARA PRINTING WORKS.

— COLOMBO —

1908.

3247.87

HARVARD COLLEGE LIBRARY
FROM THE ESTATE OF
CHARLES ROCKWELL LANMAN
MARCH 15, 1941

CRABAPPLE
MISSISSIPPI
PARADE

To

His Majesty

Paraminda Samuddideva Sisavatthi

King of Cambodia

This Book is respectfully

DEDICATED BY THE EDITORS.

ប្រែក្រាប ជូន ព្រះមហាក្សត្រ

សម្តេចនាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន ជាមួយ មហាសេនាបតីតេជោ ព្រះបាទ នរោត្តម សីហមុនី

នាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន

PREFACE.

— 00 —

This work, entitled "Buddhippasadani", is a "Tika" or commentary on the **Padasadhana**, a Pali Grammar on the system of Moggallayana. It was composed about 436 years ago, in the reign of the great king Bhuvanabahu (A. C. 1472), by the Venerable Sri Rahula (*Shadbhasha-paramesvara Tripitaka-vagisvaracharya*, "Master of six languages and Doctor of Buddhism"), author of Maudgalyayana Panchikapradipa, Kavyasekhara, and other well known works, and Principal of the college Sri Vijayabahu Parivena at Totagamuwa, in the district of Galle, Ceylon, but subsequent to his appointment to the office of Sangharaja (Pontiff). The importance and value of this work cannot, therefore, be too highly estimated. A brief account of the author will be found in the Pali Preface.

The work Padasadhana above-mentioned, which may be called a highway to the science of grammar, was composed about 700 years ago, in the reign of king Parakramabahu the Great (A. C. 1153-1186), by the Mahasthavira ('great elder') Priyadarsi, a master of grammatical science and immediate pupil of the Venerable Mahasthavira Maudgalyayana (chief of the Sthuparama Vihara at Anuradhapura and author of Maudgalyayana Grammar comprising Sutra, Vritti, and Panchika), at the request of his uncle Kappina Adhikarama. * It is stated at the close of this Tika, Buddhippasadani, that it was composed at the request of Dipankara-yati, a resident at Saptaratna-pratiraja Parivena, who had felt the great value of Padasadhana.

There are Sinhalese verbatim translations and paraphrases for Padasadhana, but, to our knowledge, there is no Tika in Pali except this. Even the name of this valuable work was unknown to scholars until 1874 when the work was discovered at Ridivilhara in the Seven Korales by the late Maha Mudaliyar L. De Zoysa who was then inspecting Temple Libraries. This fact is confirmed by the Introduction of the Namamala composed by the Revd. W. Subluti (*Pawaraneruttikachariya Mahavibhavi Rajaguru*), High Priest, and printed at the Government Press in 1876, and by other works.

* It is stated that this Adhikarama was chief of the village Rambha, situate on the Walaweganga in Giruvadolosdahasrata bordering Ruhunurata in the Southern part of Ceylon, and that his descendants are still found in the Southern Province.

The great value and scarcity of this work have, therefore, induced me to bring out this edition in the hope of benefiting students and lovers of literature. I have to acknowledge with thanks the valuable services rendered to me in this connection by the two learned Sthaviras Sri Dhirananda and Vachissara, both of Waskaduwa, pupils of the Venerable Sippakaduwe Sri Sumangala, Principal of Vidyodaya College, Colombo, and Chief High Priest of the Western Province, who ably edited the text (of which I supplied them with a valuable old manuscript) and wrote the prefaces.

A. D. A. Wijeyasinha.

Kalutara, 28th February 1908.

වි සඳහා හරි .

මහාකාරුණිකයා ලෝකනාථයා හඟවනො පාවචනසංඛ්‍යාතය නෙපිටකපරිශතයා යථාප්‍රචාරයාදි සහ විනා සහායාසහායනිරු නතිපරිඤ්ඤාණනො සමුපලබ්‍ධතා ජනසාසනපරමපතිආධාරිනො අතිපොරුණෙකාපිසලිසසාකවායනාදියු ව බාහිරසද්දසනෙසු වෙ සාරජ්ජපනතා සසමයසමයනතරප්‍රවිණා මහාවිහාරියවිරනනන සද්දිකමහානෙරවර ජනවචනානුරූපාති මාගධසද්දලකකණාති රච සිංසු සාසනාවචරනමුපකාරය පරිශතපරයනතතා පටිපතියාති.

විකාශමයාමකරසංඛ්‍යාසු ආවරිතමහාදසදසසනාවසරෙ “හදනතබොධිසත්තමහාපේරෙ නරවරවචනොපකාරනි මනනාලි සකකරනිති ආහා”තිව “සබ්බගුණාකරමහාපේරෙ සිඛකකමාදද සො චණ්ණාකරනි නිනාලිසාති ආහා”තිව නිදසසිතසද්දලකකණ ගාථානි නවායුතා සංවිජ්ජනනි නාමමනනාවසෙසනො අපණ්ණ තතිකතාවමාපනනාති, තසමා නෙව පටිබලා හොම තෙසං සරූප නිරූපනං කතං; අථ ච පනෙතරනි සංවත්තනනි ආවරිතකියෙසු තීතිසෙව සද්දලකකණාති කචායනං මොග්ගලායනං සද්දනීති වෙති. තෙසු මොග්ගලායනං අනුරුධපුරප්‍රපාදමමජ්ඣානුසේන ආවරිතමොග්ගලායනමහාසාමිනා විරචිතං, සොගමාවරියමො ග්ගලායනමහාසාමි සනිසබ්බාකරණං අනඤ්ඤකතකසාධිපයා සුඛිතා අසෙසලකකියොපසංගාතිකතෙනා වුත්තිකප්‍රවිකාති ව විසුච්චිබසංයුතනමනාකුලප්‍රසිඛවචනෙතෙවාවනනනිමලතනමා පාදෙසි අඤ්ඤසං වුත්තිකාරපටිකාකාරතමාපජ්ජකුමනොකාස කරණා. තෙවාඤ්ඤ මාගධසකතසද්දසන්කාරවරියා සබ්බථා රදිසප්‍රායාසධාරිනො අනෙසුනනි මඤ්ඤම.

අතොසෙව සමහාවිතමෙවෙදං ව්‍යාකරණං සුඛාසයා විසුඛිකා මෙහි බුඬිමනෙතනි ගහණධාරණවිත්තනනිරූපනාදිනා පඤ්ඤිත ඤච පරිවාරගාභරවනාය. තතො තෙසු මොග්ගලායනමහාසා මිනො සමමුඛසියොසා සද්දලකකණපාරදසසි පියදසසිමහාපේරො නිජගුරුවරවිරචිතමොග්ගලායනසද්දසන්කාරකරමඛිතනතුං පඬි නිභුතං පදසාධනප්‍රකරණමකාසි අත්තනො මාතුලෙන රෙහණෙ

වාදසසභාසාරයේ වලවාහිබාහාය නදිය නිරේ රහාචාරගාම නායකෙන කපපිනාබ්බාදිනා සමාරාධිතො ලකඛණානුකතමං විහාය ලකඛණානුකතමසුනතුබරණො වුත්තාදුගරණපච්චුදගරණ සංචිපනකතමෙන යථාපේක්ෂන්තා. කපපිනාබ්බාදි පනෙන සමපති දකඛණලඛිකායං ධරමානකපපිනානුසාධිතොත්තානුසුයතෙ.

පකරණසංස්ථාය මහගස්තමුපසලකඛිතෙන නික්ඛාමෙ සිටි විජයබාහුපටිවෙණෙධිපතිනා ඡබ්බාසාපරමිසසරෙන නිප්පක වාචිසුග්ථෙසෙන සිටිගුලුමහාසාමිනා සතරතතපතිරජති වාසිකසා දිපඛකරසා යතිනො වාපේක්ෂන්තං සමනුසාරතෙනා බුඛිපපසාදනිනාමායං ටිකා විරචිතා. කොයමාවරියො නික්ඛාම පතිමහාසාමිති? ‘දෙමවාන’ සමඤ්ඤගාමෙ බක්ඛාවාරවංසෙ අථවා මහාපරිනිබ්බානසුතතතාගතමොරියවංසාභිඤ්ඤබතනියකුලෙ ස ඤජාතකුමාරෙ. වුත්තරතනාකරපචිකාකාර සිටිග්ථමඤ්ඤාරතිනා ව ඉමසා මොරියානිකතතමුපදසිතං අතතනො ගජෙ “රුහුල නාමාමුතිරතිවිවානි”වවාදි සිලොකෙන-මොරියානිකතං ලඛිකාය වුත්තාවො වුලවංසබොධිවංසාදිසවාගතතයෙන දඬුබො. දහරසම ඡයවායං පරකකමබාහුනරිඤ්ඤ සුතපමෙන සංවඛිතිනො වෙව පරිපාලිතො ව. වුත්තමෙන. අතතනාව පචිකාපදිපෙ “ආදිවෙව. සකමලාකරහාකරෙන”වවාදිකාය ගාථාය.

ඉමසා සිරිගුලුමහාසාමිතො ආවරියො කො වාහි නෙව ස කතා නිවෙජ්ඣං කසමා? ගජන්තරෙසු අදසානතො, අපි වාහු ටි කානිගමනෙ “සාරිපුත්තමහාදිසාමිජනනෙ”වවාදිකාය ගාථාය උත්ත රමුලමහාතේරසා නතතුහාවො පකාසිතො. අයමපන මහාසාමි වෙදවෙදබහුපුරුණෙතිහාසාදිසු ව කච්චායනමොගලායනසද්දති ති බොධිසත්තව්‍යාකරණසබ්බගුණාකරව්‍යාකරණපාණිතියවාදකා තතනාදිමාගබ්බසකතසද්දසතේසු ව තථෙව නිප්පකපරියතතියා වාදුතියවෙසාරජ්ජපනෙනා විසෙසෙන ඡබ්බාසාකචිතතෙන ඉසා රෙව නික්ඛාමෙ සිරිවිජයබාහුපටිවෙණෙධිපච්චාධාරි කාලෙන කාලං ජයවංසිනපුරෙ ව විහාසිති ගජන්තසාරෙනාවගමනෙන.

ටිකාපණෙනා ඡබ්බාසාපරමිසසරො සිරිපරකකමබාහුමහාර ඤෙඤ්ඤ රජේජාදයවසානො පඤ්චනාලිසතිමෙ සකරුප්වසානො සහ සාධිකතිසතෙකුනාසිතියං තසෙසව රඤ්ඤ පරියතතිධමමජ්ඣ වණ්ණනානුසාසතෙන ආවෙරතනමුපාගතො තසම්ඤ්ඤව කාලෙ

පචිකාපදිපගජ්ඣමකාසිති “තසෙසව වසෙස නවපවකසමි” ඉවවාදි නා දසසිතනා ව භුවනෙකබාහුනො සමයෙ මහාසාමිථානනතර පපතො විහාසිති කලාණිපපකරණෙ වුත්තතනා සබ්බරුපාන නතරතො පච්ජා ඉතො චතුසානාධිකජ්ඣනියංසවසාපරිමාණතො පුරෙ අයං ටිකා විරචිතාති සලලකඛිගතෙ, අලමතිපපසඤ්චන.

රචනායමසාං ආවරියෙන පාලාසකථාටිකාහි ව මාගබ්බස දදකලිකා කච්චායන මුඛමනාදිපති රූපසිඛි රූපසිඛිටිකා මො ගගලාසන මොගගලාසනවුතති මොගගලාසනවුතතිවිවර ණපචිකා පචිකාටිකා පසොගසිඛි සුසද්දසිඛිවිවරණ සමබ්බවි ගතා අභිධානපදිපිකා මොගගලාසනධාතුපාඨ සද්දතිති පා ණිතිස වාතනික මහාගසා කාසිකාවුතති පචිකා වාද පච්ච කබානගසා වුතතිපචිකා පචිකාලංකාරටිකා කානගත දුගගසි හවුතති වුතතිවිවරණපචිකා වචිහපාලංකාරටිකා සද්දත්චිගතා රනනකොස ඉවෙවමාදිති මාගබ්බසකතගතෙති ව කජ්ඣ නාම සද්දසානමකතා තකකටිජාදිති ව නිදසානාති සමුපදසෙසන්තා සුත්තදානෙසු ඤයපරිහාසාදිමුපකඛිපනෙන කජ්ඣ කච්චායන රූපසිඛිකාරකාවරියමතාතිපි පටිකඛිපිතා තථෙව පදසාධනසිහල ජ්ඣවණ්ණනායමසලලකඛිතා ලිඛිතං තසාදිනා දෙසදානපරිදිප නෙන පණ්ණිතජනවිමාපනියවණ්ණනාටිධි නිරුපිතා. ඉමසා මහා සාමිතො අනොපමපඤ්ඤවතුරතිසයාවිනාඨවුතතියා වෙවෙමාති ගජන්ති පමාණාති ඉමං ව යථාවුත්තපචිකාපදිපං ව විනාසි සිහලා ය නිරුතතියා විරචිතකබ්බසෙබරසාරිකාසඤ්ඤසපාරුපතසඤ්ඤසා.

පවරතෙරුතතිකාවටිසමහාමිහාමිග්ථගුරුති සබ්බදතතියනා මෙනොපඤ්ඤත සුභුතිනායකපෙට්ඨෙ අතතනො නාමමාලාගජ්ඣ පුබ්බාරමාහාගෙ ටිකායාසාං මහගස්තං සංවණ්ණෙනො ලච්ඡ ද සොසිසා මහාමනනිඤ්ඤ රජතවිහාරභනජ්ඣණපොත්ථකං ඔසා නජ්ඣණ්ණතමාපාදෙ නගෙව ලොකෙ පදසාධනටිකා විජ්ජතිවවා දිනා පොත්ථකසිමසා දුලලභතනං පකාසෙසි * අථ ව පනෙදමුඛ නා අනත්ථකපකං හජ්ජති උපටිකොපද්දවා සඤ්ජාතසබ්බාරසා හාවා..

* “මේ පොත වෙනුවෙන් කියත්ව තිබෙන තවත් වැදගත් කරුණක් නම්— 1874 අවුරුද්දේදී කොළඹ වාසල ලුච්ඡ ද සොසිසා මුදලිමත්ත්‍රිස්වරයානෝ උතු මාතත්වහත්තේ අවසරසච්ච පාලිපොත් සෙවීමපිණිස සත්තෝරලයට ගොස් එත්ව ප්‍රථම “පදසාධනටිකාව” යන නමින් පොතක් ඇතිබව පාතරවේ

සමාජික කාලනිකවාවාසිනා ජී. ඩී. ජී. විජයසිංහානිධානමනනි
නා ඉමිසා සොබනමපති තසෙව පොරණපොරකසානුපදන
න විජයසිංහානමුපකාරයෙහරති පාකරිකරණමමවසාකතනබි
නනි ව්‍යාපාරිකා මයං විජයසිංහපරිවෙණමිපසා නිපිටකවාසිස
ගවසිසසා සිප්පුමබලනාසකකෙරවරසා සනාතිකා සමුගහතින
සසද්දසත්ථමමවනසා වසාබලනාමෙ මලසවිනාමෙ සිප්පිගනනද
මකුණෙ ව තසමිකෙකු ව ගාමෙ පදමාරුමවාසි වාසිසසරකෙරෙ ව
උපවිකොපද්දවා පුරෙ තකොව ලිඛිතානිනවපොරකකං පරිසෙසිනා
විරප්පතිනලෙබකපමාදපපායාපගමකරණනනනකායාසෙන සං
සොබසිමහ. සොබනව්‍යාපාරෙහමි නො පමාද්දිනා අතිකකනනානි
යානි කානිවි දෙසගනානි සංවිජනනි වෙ තානි පරිසොබෙනතු අ
තිසාමනකා බුච්ඡිනනා ලොකානුකමපායානි.

උගත් තුගත් කිසිවෙක් ආරක්ෂිතත්වත් පොතකිත්වත් දහගනනිබුන් නැති
බව ඇත්තකි. මෙම පොතෙන් ලැබියහැකි උදරතර ප්‍රයෝජනද තවත් අමුතු
පොත් කීපයක් ආශ්‍රිතව සොයාදන්නාවූ යථොක්ත මුදලිතුමා සත්කෝරළේ
රජවිහාරයෙහි නිසි සොයා ගෙනෙනලද අවුරුදු දෙකක්සියයකට ඉස්සර ලියක
ලද ඒ පොත නිත්යවට දිරිනිසාම පදසාධනටිකාවක් ලෝකයෙහිම නැතිවෙත්ව
නිබුනුබවද කල්පනාකලාම මේපොත සොයා ගෙනවුත් අප අතට දුන්නාවූ මුද
ලිතුමාව සහ ඊට ආධාරකල උතුමානත්වනත්සේටද ගබ්දසායුර්ථීන් විසින්
පමණක් නොව සියලුදෙනා විසින්ම සතුනිකවයුතුවත් ඇර අමුතු පොත් කෙරීම
පිණිස ආශ්‍රිතවිසින් කලාවූ උත්සාහයේද විසදමේද ඵලයට මෙම පොතම මදි
නැත. (තාමලායං.)

මුද්‍රාකතනලිපිපහරණං.

පිඨෙ.	පනතිං.	අසුබො.	සුබො.
2	31	අභිධානපදිකායං	අභිධානපදිපිකායං
7	19	ගහවානි	ගහවානි
9	1	නාමිකාදිසු	නාමිකාදිසු
"	20	අවධාරණො	අවධාරණො
10	6	* විභත්‍යන්තං	විභත්‍යන්තං
"	34	බ්‍රහ්මාණො	බ්‍රහ්මාණො
12	15-16	එකවලිසකකරුනි	එකවග්‍යාලිසකකරුනි
"	33	සුනිකිනෙනා,	සුනිතො,
14	1-2	සනිබ්බාණො	සනිබ්බාණො
"	21	* සවණ	සවන
15	27-28	* විපරිනාමොනි	විපරිණාමොනි
16	23-29	ඉතරානි	ඉතරානි
18	1	{ නිසායනනා ධාතුනං ගහඋපාදනෙණකේපි	{ නිසාය අනෙකත්තනා ධාතුනං ගහඋපාදනෙහි ධාතු උච්චාරණකේපි
20	28	මභිදයකා	මභිධායකා
21	26	අවිසෙසොතිවිධාපායොව	අවිසෙසෙතිවිධාපායොව
22	9	* පච්චාසත්‍යා	පච්චාසත්‍යා
24	21	චන්දසා	චන්දසා
"	24-25	චචනත්ථදසානං	චචනත්ථදසානං
"	26	අභිධානවාචකං	අභිධානං වාචකං
26	34	"චකාරානුබ්බිකතනා	"චකාරානුබ්බිකතනා"නි-
29	30	පච්ච	පච්චකං
30	5	යථාචනො	යථාචනො
31	2	සමෙපි	සමෙපි
"	9	ආහ,	ආහ
32	7	භීෂයාභාවා	භීෂයාභාවා
33	18-19	කාලලොභෙ	කාලලොභෙ
34	23	කවි	කවි
35	1	"නි	"නි
"	21	රාජබ්‍රහ්මසබ්බතථාතුම;	රාජබ්‍රහ්මසබ්බතථාතුම;
37	16	යථානේසංඛ්‍යා	යථානේසංඛ්‍යා

* අනෙකුත්විධ ව ධාතෙසු රජියෙසු අහං නයො.

පිඨ. පනතිං.	අක්ෂර. සූඛො.	සූඛො.
37	26	භිප්පව්වයනෙතන
39	7-8	හොති
"	15	සංගහනන
40	11	අකතරසෙසව
"	13-14	ඉතිසනතිවනතිතනනා
42	4	පුබ්බෙනලොපෙති
"	11	නවිසෙසන
"	29	* "ජනනාදිනා"ති
43	10	* ලතවිති
"	29	හි " "
"	"	තදත්ථායනති
"	32	න නිපාතිතා
45	18	සුභිමනතු
49	18	අඤ්ඤවිභවනාදෙසසා
52	25	ආදෙසෙති
"	31	සිලහි
53	10	තඤ්ඤපනෙව
54	9	එකසද්දෙති
"	11	භිප්පව්වයාදීති
57	12	"නමති
59	2	ආසංඛ්‍යායා
"	12	ආදෙසො
60	12	වුතෙනාපිති
61	9	අනුයො
62	9	විඤ්ඤායා
"	21	පුරිසමනනසා
64	4	කතමමාදෙසසා
"	6	පටිසෙධොවෙති
"	14	සිඛාති
"	29	තදන්තා නංගහණං
65	4-5	'එකත්ථායනති,
"	19	විතිතො
"	20	'කතවනතුති,

* අඤ්ඤාසවපි ව ධානෙසු ඊදිසෙසු අයං නාමො.

පිඨ. පනතිං.	අක්ෂර. සූඛො.	සූඛො.
"	23	{ අසිනා ජිනෙතා { "අසිනා ජිනෙතා {
66	13	ව්‍යඤ්ජනමයා"ති
"	18	"බ්‍රාහ්මණයා"ති
67	11	තදව්‍යයතඤ්ච
"	12	අභිමතො;
"	16	භාවා"ති
68	4-5	"ගමකතනමපි"ති
"	25	තුලාරූපමිති
"	31	සාමාස
69	6	අතො
"	15	අධිකරණයා
"	17-18	විසෙසයා
"	30	මිතරප්පධානං
"	32-33	{ සකසකප්පධානං පෙ { සකසකප්පධානං පෙ {
70	1	විසෙසන විසෙසයාභාවා
"	25	වෙ"ච්චාදිනා-
73	31	නපුංසකභාවයා
74	19	නිභුමං
75	13	අවච්ඡි ගොය්‍යාවච්ඡි"ති
76	11	සතාදිඅභිවිධං
77	13	සමබ්‍රහ්මකතන
79	27	ඉන්ද්‍රියතනාදිනං
"	31	මාසො
81	24	යං සංඛ්‍යා
82	5	ඛකාරො
"	27	* මාණං
"	29-30	මාණයා
83	13-14	විසෙසයා
84	1	ගුණො

* අඤ්ඤාසවපි ව ධානෙසු ඊදිසෙසු අයං නාමො.

පිඨ. පනතිං. අසුමො.	සුමො.
85 5, ජෙනනියො	ජෙනනියො
" 34 ජෙනයමයා,	ජෙනයමයා
88 18 *පහුතාදි	පහුතාදි
" 31 වුවවතෙ	වුවවතෙ
93 7 වයෙන	වසෙන
97 26 "එමහොනනි"නි	"එමහොනනි"නි
98 13-24 කවණපවයසා	කවණපවයසා
99 14 { "විනයන"නනි හාවෙ	{ "විනයන"නනි හාවෙ
" " { "විනෙති"නි	{ "විනෙති"නි
101 9 ලචිකරණේ	ලචිකරණේ
" 17 අමාදිනි-	"අමාදි"නි-
102 15 කතපවයනො	කතපවයනො
103 32 හා කමෙමසුනි	හාට කමෙමසුනි
104 13 ලකබණේ	ලකබණේ
105 25 ව්‍යාද්‍යනනනරං	ව්‍යාද්‍යනනනරං
106 17 තබ්බාදි	තබ්බාදි
111 20 යථානි	තථානි
" 26 ආර්සා	අර්සා
113 9 අසාධික	අසාධික
113 7 නිද්දිඨං	නිද්දිඨ
116 3 ඊආදයොව	ඊආදයොව
" 10 අපව	අපවා
" 13 විග්ගයා	විග්ගයා
" 15 මිත්‍රියානාඤ්චිසයනනා	මිත්‍රියානාමවිසයනනා
117 30 පරච්ඡකෙක	පරච්ඡකෙක
119 7 තසමිං	තසමිං
" 18 ගම්‍යමානෙනි එවං	ගම්‍යමානෙ නිවං.

* අකෙසෙවපි ච ධානෙසු ඊදිසෙසු අයං නයො.

බුච්චසාදනී අනුකමනිකා.

පිඨබ්බක.	පිඨබ්බක.
1 ගජාරමා	64 අමාදිසමාස
2 ආරමාගාථාචණ්ණනා	69 විසෙසනසමාස
9 සඤ්ඤා	71 නඤ්ඤමාස
සඤ්ඤා	72 කුපාදිසමාස
18 සරසනි	" අඤ්ඤාපද්‍යමාස
21 සරසනිනිසෙධ	" චන්ද්‍රමාස
" සරව්‍යඤ්ඤානසනි	76 ඉන්ද්‍රියපවයන
" ව්‍යඤ්ඤානසනි	ඤ්ඤාදි (තඤ්ඤා)
23 නිග්ගහිතසනි	77 අපව්‍යතඤ්ඤා
සඤ්ඤාන (නාම)	79 අනෙකප්‍යතඤ්ඤා
24 පුං: අකාරනන	83 භාවතඤ්ඤා
39 " ආකාරනන	84 සංකිණ්ණතඤ්ඤා
40 " ඉකාරනන	88 අප්‍යතඤ්ඤා
42 " ඊකාරනන	89 නිපාතතඤ්ඤා
" " උකාරනන	92 තබ්බාදි (කිතක)
45 " ඌකාරනන	106 න්‍යාදි (ආබ්‍යාත)
" " ඹකාරනන	107 වතකමාන
46 ඉන්ද්‍රිය: ආකාරනන	111 හවිසානි
47 " ඉකාරනන	112 භුත
" " ඊකාරනන	115 අනප්‍යතන
48 " උකාරනන	116 පරෙකක
" " ඌකාරනන	117 ක්‍රියානිපනනි
49 " ඹකාරනන	118 හෙතුඵල
" නපුං: අකාරනන	119 පඤ්ඤාපද්‍යනාමිති
50 " ඉකාරනන	129 භුමාදිනස
" " ඊකාරනන	130 රුධාදිනස
" " උකාරනන	" දිවාදිනස
" " ඌකාරනන	" තුද්දිනස
" " ඹකාරනන	" ජ්‍යාදිනස
" නිලිඛන	" ක්‍යාදිනස
54 අලිඛන	" සවාදිනස
55 සසංඛ්‍යාලිඛන	" කතාදිනස
59 අසංඛ්‍යාලිඛන	131 වුරුදිනස
62 එකපථ (සමාස)	" නිගමනගාථාචණ්ණනා.
63 අසංඛ්‍යාසමාස	

බුද්ධාදර්ශ

නාම

පදසාධන විකා.

නමො නසු භගවතො ආරාමො සමමා සමුඛසං.

කලාණරූපමචලං සුරසථවුහති
මාදිවචර්ජසරණං භුට්තප්පතිට්ඨං;
සබ්බතතරං චරසුධම්මමනෙකවණ්ණං
චඤ්ඤ පසිඨරතනං මුනිරූපමෙරං.

සමපනනලකකණපද මුද්වණ්ණරූපා
දිසප්පමාණනායනා මුනිරූපවාණී,
සමාචාරා සවනදස්සනුපාසනෙහි
සත්තානාපමපතිය තනොතු නන්දං.

භතානනාමිතනරසුරදෙවරූප
කොට්ඨකොට්ඨකිප්පදවුච්ඡිකාති,
තමිඤ්ඤානිදලෙ නබකෙසරුති
සබ්බසං චාරුචරණවුරුහාති සෙවෙ.

සද්දානුසාසනපටිණගුරුපදෙස
වාණීපවෙණිමචලමය සාරභුතං,
සබ්බප්ප සාසනපදත්ථිභාවනාය
විකං කරෙමි සුගමං පදසාධනසං.

ඉධායං සකලමාගධිකසද්දලකකණපාරදසසි පියදසසිමහාථෙරො
නිජ ගුරුචරවිරචිතමොග්ගලායනාවතාකරණරතනාකරමනුපලධිස
දුරතනානං මන්දානමධිතනතුං පඩිහිභුතං පකරණමිදං විධාතු
කාමො පඨමං මඩ්භලත්මනනකො සොතුනක්ඛ ආනන්දරසෙනාහි
සමිතිතසංසිජ්ඣනත්ථං ථුහිපුබ්බකං රතනතතප්පණං ආරාමෙන
“බුබ්බුජ” මිච්චාදිකාය ගාථාය.

අයමපනාදිගාථා භගවතො භෙදානුචලසනෙතාපකාරකිරියාසංඛා
තාසු නිසු අවත්තාසු ඵලසනෙතාපකාරකිරියාවත්තං පකාසෙහි සරු
පෙන තදවිකාභාවතො තෙතවත්මපි, බුබ්බුජං සබ්බමමධුභාජන

නති අනෙකුත් එලාවන්; සබ්‍රිතමුඛතනිසෙවිනනති අනෙකුත් සහෙතාපකාරනිරියාවන්-ඉමියා ගාථාය මහත්විසයනතා අසෙස වණ්ණනායං ගන්තරුභාවතො කිසුම්වනතමෙවෙත් විහරියති-
තත් බ්‍රිමිලුප්. නමසිතිං පදසාධනං ආරභිසුනති ක්‍රියාකාරක යොජනා; කිං විසිදනති.ආහ. “සබ්‍රිතමුඛතනි” නති.

තත් යථානුසිද්ධං පටිපජ්ජමානෙ වතුසු අපායෙසු අපතමානෙ කතො ධාරෙතීති ධම්මො: “සෙ කෙවි ධම්මං සරණං ගතාසෙ න තෙ ගම්මියනති අපායං පතාය මානුසං දෙහං දෙවතායං පරිපුරෙසු නති”ති හි වුතනං: සංසාරදුක්ඛෙ වා අපතමානෙ කතො ධාරෙතීති ධම්මො, මග්ගඵලප්පනතියා සත්තකඛිනනුපරමතාදිවසෙක සංසාර සුස පරිච්ඡින්නනතා; අපායාදිතිබ්බතතකකිලෙසාදිවිධංසනංවෙත් ධාරණං, එවඤ්ච කතො අරියමග්ගො තසු තදත්සිඛිගෙතුතාය නිබ්බානඤ්චාති උභයමෙව නිප්පරියායතො ධාරෙතී: අරියඵලං පන තං සමුච්ඡින්නකිලෙසපටිපසසුමහතෙන තදනුගුණතාය පරි යනතිධම්මො තදබ්බිගෙතුතායාති උභයං පරියායතො ධාරෙතීති වෙදිතබ්බං-සතං සපුරිසානං අරියපුග්ගලානං ධම්මො පමාණාව සිතසබ්බාවතො සංවිජ්ජමානො වා ස්වාකබ්බාවතාදිගුණයොගතො පසන්තො වා ධම්මො සධම්මො; සපරියනතිකුසපුබ්බභාගපටිපදෙ නවලොකුතාරධම්මො; සොයෙව පරමමාධුරිසංයොගිතාදිසාධ මෙවන මධුපදුමපුප්පරසො තසු භාජනමාධාරෙ තං සබ්බමක රතුබාරනති වුතනං හොති-අඤ්ඤඤච කිමභුතං? ගුණාමොදපදං, ගුණ ආමනනණ් භවාදිසෙසො; ගුණියති පරිච්ඡිති සෙය්‍යත්තෙ තිති ගුණො, “භාවකාරකොක්ඛණ්ඤා”ති කප්පව්වයෙන, ලොකියානං දසකුසලකම්මපථාදිපුඤ්ඤං තෙනෙවධම්මසද්දුච්චාරෙ “නති ධම්මො අධම්මො වා”ති එත් ගුණොති වුතනං: තත් හි ගුණාති දසකුසලකම්මපථා වුතනා සබ්බි එව විසෙසෙන කරියති එතං පුඤ්ඤනති; ඉධ පන බ්‍රිමියා හගවතො අනඤ්ඤසාධාරණා සීල සමාධිපඤ්ඤදයො ගුණා එව ආමොද, දුරුක්ඛාතිතො සුගතියා සක ලජ්නමනොභාරිතො නිජනිසසයපාවනකාරිතො දසදිසාසු විසා රිතො ව තෙසං පදං උප්පනතිසානමථ වා පතිසානසානං, ඉධ පදස දෙද, සානෙ වතනනෙ; වුතනං හි අතිධානප්පදීකායං

“පදං සානෙ පරිභානාණෙ නිබ්බානමිති ව කාරණෙ සදෙද වජ්ජමිති කොට්ඨාසෙ පාදෙ තලලඤ්ජනෙ මතං”ති.

පුන කිං විසිදං? සබ්‍රිතමුඛතනිසෙවිතං, වතුබ්බිධඅරියමග්ගසම ඛනිතං වතුසාමඤ්ඤඵලසමභවාධිවාසිතසන්නානානඤ්ච පුග්ගලානං සමුගො දිභිසීලසාමඤ්ඤන සංගතතො සබ්බො, අභිපි හි අරිය පුග්ගලා දිභිවිචිකිච්ඡාදිතං සමුච්ඡින්නතො විනාපි කායසාමග්ගිං සමොදසුනෙන අරියකනනසීලෙන ව සමානතො සංගතා සංසටි තානාම හොනාති; තෙනෙව හගවතා “තං කිමඤ්ඤසී ආනන්ද යෙ වො මයා ධම්මො අභිඤ්ඤතා දෙසිතා. සෙය්‍යපීදං? වතනාරෙ සති පසානා-පෙ-අරියො අභිඛිතො මග්ගො පසුසි තො ටිං ආන න්ද ඉමෙසු ධම්මෙසු මෙපි හිකු වානාවාදෙ”ති පුච්ඡිතෙ “නො හෙතං හනො”ති ධම්මභණ්ඩාගාරකෙන පටිකඛිතතං; තෙ එව අභි අරියපුග්ගලා සබ්බමධුරිසානුභවනතප්පරතාය මධුබ්බතසදිසතො මධුබ්බතා, මධුකර හි මධුං වතනනති භුඤ්ජනතීති මධුබ්බතාහි වුව වනති තෙති නිසෙවිතං.

බ්‍රිති බ්‍රිමිං භාවෙ කතාපව්වයො, තං අසු අතීති බ්‍රිමියා, අථ කායං බ්‍රිතියාම? සාතිසයං වතුසව්වබ්‍රිකිනං පරෙපදෙසමනනරෙ න සබ්බප්පකාරෙන සබ්බධම්මාවබ්බොධනං වා තදුපාදය හි තථාවිධ බ්‍රිතියතිතො බ්‍රිතියනානො බ්‍රිමියාති වුවවතීති; වුතනංහෙතං “වතු සව්වබ්‍රිතනා”ති ආදි-අථ වා පුරිසාතිසංසන්නාන නිබ්බතනං අග්ගමග්ගඤ්ඤං ඵලඤ්ඤං වා බ්‍රිතියාම, තං සතිතො පන සන්නා නො බ්‍රිමියාති-අථ වා සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤමෙව බ්‍රිතී යථා රත්තනුණ යොගතො පවො රත්තනාති, එවං බ්‍රිතීගුණයොගතො හගවා බ්‍රිමියා ති වුවවති, තෙන වුතනං “සබ්බඤ්ඤාතාය හි පදසානං මග්ගඤ්ඤං මග්ගඤ්ඤපදසානං ව සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤං මහාබොධිති වුවවති”ති? අථ කථං තදබ්බිගමො හොති? මග්ගඤ්ඤානනාරං ඵලඤ්ඤංහි සතාධිගමො හොති අරගතං පටිසම්භිද්දි විය පවරහිසෙකෙන ඤ්ජ සුරියං විය මග්ගාතිසෙකෙනෙව හි දසබ්බලගුණාදයො සබ්බෙ බ්‍රිමි ගුණා අරගතනඵලෙනෙව සබ්බෙ මහාපුරිසානං සම්භිකිනති තාදිසසා මත්ථියවිසෙසසබ්බාවතො-අථ වා වතුසව්වත සබ්බෙ සබ්බඤ්ඤාය ධම්මානං අසමමාහවසෙන පටිවෙධසාධනතො අරගතනුමග්ග නෙව සබ්බෙ සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාය සමබ්බිගමොතිපි වනනුං වට්ටති, වතුසව්වවිසයො විය හි මොහො සබ්බඤ්ඤායධම්මවිසයො මහා බොධිසත්තසන්නානසිමෙක නිරවසෙසවසෙක පභියති සුරියෙන විය රත්තනකිකාරෙ, තප්පතානමෙව ව අසමමාහව්විවෙධො තසමා ඤ්ඤායාවරණකරසමමාහවිධංසනතො මග්ගෙනෙව සහ සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤං සිජ්ඛිතීති වුවවති, මග්ගානනාරං පන ඵලෙ න සහ සිමිමෙව සමබ්බිගතමොති ව වුවවති; “තථා හි වුතන

මත්සාලිනියා අභිමතනිදානවණ්ණනායං “පච්ඡිමයාමාවසානෙදස්
 බලවතුචෙසාරජ්ජාදිසබ්බබ්බුද්ධගුණපතිමණ්ණිතං සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණං
 පටිච්ඡිකුන්තනායෙව ඉමං අභිධම්මනායසමුද්දං අධිකංජිති ඵලමන
 ඤ්ඤා අභිමතනිදානං වෙදිතබ්බං”නති අග්ගමග්ගඤ්ඤාණමෙව වා නථා
 විධි කිදම්මිසෙසයොගතො සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණනාති වුච්චති, වුත්තං
 හෙතං අභිධම්මට්ඨිකායං “යථාරුචිපපවනතිවිභාවනායං සබ්බධ
 මමානං පටිච්චෙධඤ්ඤාණං භොධිපලලෙක අභොසි මග්ගඤ්ඤාණමෙව
 හි ත”නති—අනොයෙව සාදරනිරන්තරවිරකාලොපවිතපුඤ්ඤාඤ්ඤාණ
 ලක්කණ සකල බොධිසම්මාරබල සමුබ්බුතභුතභාචනාබල සමුක්කං
 සපරියන්තපාතුභුතං භගවතො සමමාසමෙබ්බධිඤ්ඤාණමත්තනා සහ
 සවර්තනාසෙසාකාරසබ්බඤ්ඤායමණ්ඩලනාති විහජ්ජවාදිමණ්ඩලම
 ඤ්ඤානෙති ආවර්ගපාවර්ගෙති තත්ත තත්ථ පටිපාදියති; අකිකාර
 විධිමනොභාසුරසරුපො පදිපො විය හි අත්තවිසයසායාපි මොහසා
 විධිංසනතො මග්ගඤ්ඤාණං අත්තානමපි අසමෙමාහපටිච්චෙධෙනපටි
 චිජ්ඣති පගෙව විසයභාවාගතං නිබ්බානං තග්ගතසලෙමාහවිධිං
 සනෙන අසමෙමාහපටිච්චෙධවසෙනාපි පභාහිමුබගතදස්සනිය
 වජ්ඣං පභාය සමජ්ජසං තග්ගතනිමිරපගමකාරණෙන පභාසෙනො
 පදිපො වියාති ව ඤ්ඤාබ්බං—වුත්තමපිචෙතං පටිච්චෙධගමනිරවණ්ණ
 නාධිකාරෙ අභිධම්මට්ඨිකායං “අසමෙමාහතො අත්ථාදිඅනුරූප
 ධම්මාදිසම්මවබොධො නිබ්බානාරම්මණො මග්ගසමපසුත්තො යථා
 වුත්තධම්මකේසු සමෙමාහවිධිංසනො ලොකුත්තරඅභිසමුදයො”ති—
 ඵලං සිධිං පන යථාවුත්තං සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණං සබ්බඤ්ඤායධම්මෙ
 සුත්තරකාලමාලම්බණකරණවසෙන පවනායං කිමෙකාවජ්ජන
 විචියා ඵල පවනනති උදුහු නානාවජ්ජනවිජිති? යථා ඉච්ඡති සබ්බ
 ඤ්ඤා නථා පවනනති; වුත්තමපිහෙතං “ආවජ්ජනපටිබ්බා ආකබ්බා
 පටිබ්බා මනසිකාරපටිබ්බා සබ්බෙධ ධම්මා සබ්බාකාරෙන බුද්ධසා
 භගවතො ඤ්ඤාමුඛෙ ආපාථමාගච්ඡනති”ති—නනු ව සබ්බධම්මා
 නං ඵකකම්මණිසයනෙන සති සබ්බෙධ ධම්මා අත්තනාති ආදි විජ්
 ඤානෙ විය සාමඤ්ඤානාවබොධනතො අවිචේතිකාකාරෙ සියා න
 අසාධාරණතො, නති තං ඤ්ඤාණං සෙසලොකියමහාජ්ජාඤ්ඤාණසමා
 නපපවනතිනං, නතො ඵල අසාධාරණඤ්ඤාණෙනොගධනා සබ්බඤ්ඤා
 නඤ්ඤාණසා—වුත්තංහෙතං

“බුද්ධසන්නානසමුත්තං සත්තියොගා ඉහෙදිසා
 සාධාරණමපි තං ඤ්ඤාණමසාධාරණසමුදා”නති.

ආහ ව, “සබ්බං සබ්බතමසබ්බතමනවසෙසං ජනාතීති සබ්බ
 ඤ්ඤානඤ්ඤාණං තත්ථාවරණං නාමිති අනාවරණඤ්ඤාණ”නති. යථා
 වුත්තපසකාරය සබ්බධම්මබුජ්ඣනසමත්ථාය බුද්ධියා බුද්ධොති වුච්ච
 ති—අථ වා බුද්ධවාති බුද්ධො, තෙකාලිකං කාලච්ඡිනිමුත්තං ව සකල
 ඤ්ඤායමණ්ඩලං සබ්බාකාරතො අවිපරිතං ඤ්ඤාවාති අත්ථො—අථ
 වා බුද්ධියානුසා අකමමකෙසු ජගරණවිකාසනත්ථෙසුපි පවනනතො
 අවචනනවිගතකිලෙසනිදානාය හි භගවා සබ්බඤ්ඤායෙ අපපටිහ
 නාවාරං ඤ්ඤාණවක්ඛුං උමමිලෙඤ්ඤා කිලෙසනිදානවසගතෙ ලොකෙ
 පඨමං පබුඬො ජගරණපුත්තො අභිනවදිවසකරකිරණසමාගමෙන
 පරමරුචිරසිරිසොභග්ගපපතනා විකසිතමිව පදුමං අග්ගමග්ග
 ඤ්ඤාණසමාගමෙන දසබලවතුචෙසාරජ්ජාදිඅපරිමිතගුණගණාලකිකන
 සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණපපතනා පබුඬො විකසිතොති බුද්ධො—අමබුති
 ජතමමබුජං පදුමං, අයඤ්ඤා සද්දො යොගරුළෙනා, යථා ගච්ඡ
 තීති ගො, වදනති වචෙජාති, අමබුජමිව අමබුජං, සධම්මමකරඤ
 සද්දෙහසමකිකුසුඤ්ජරගුණසුගතිසකකිකාදි විසෙසනසොගතො බු
 ඬො ඵල අමබුජං පදුමං “බුද්ධමබුජං” තං—නනු උපමානපසාධා
 නතෙන රූපකමුපමෙයපසාධනතෙන උපමාති සබ්බාලකිකාරික
 සමමතං, තසමා ඉධ රූපතෙ නු අමබුජපසාධනතො නමකකාරයො
 නො න සමතෙ? නායං දෙසො “උපමානොපමෙයානමහෙදෙ
 රූපකමහෙව”ති වචනතො; යථා නිලගුණයොගතො උපපලමපි
 නිලසද්දෙන වුච්චති තථා අමබුජසමානගුණයොගතො භගවාපි
 අමබුජසද්දෙන වුච්චති ඵකාධිකරණතො සිමිති—“නමසසි
 ඬා”ති තිති වාසෙති සකකම්මං නමො කතං—නනු නමිහ න
 මනති සාධා නවමජ්ජිති නමනති ඵලිතො රුකකාති ඵලමාදිප
 යොගෙසු අකමමකොපි දිස්සති? සඬං යද වචකිනාවසෙන නම
 නමතමතිධිසතො තද අකමමකො සභාවතො සකමමකොති
 විචෙකො—ඵලං පකරණාරමෙහ ප්‍රතිපුබ්බකෙන පණාමෙන රත
 නත්තසභුතසා පුජනියවජ්ජසා සාදරං පුජං විධාය ඉදති ආරද්ධු
 මිවජිතසා පකරණසා නිසසයගත්තකතපණාමං කරෙතො ආහ
 “මොග්ගලොකනෙ”වොදි—නත්ත මොග්ගලොකනාවරියවරඤ්ච
 නමසසිඬාති සබ්බෙකො: චකාරො වුත්තපසකාරෙන බුද්ධිමුච්ඡෙන
 සසිං මාගධසා සද්දලක්කණසා කත්තාරමාවරියං නමනක්ඛියාය
 සට්ඨිණ්ණිති කෙවි වදනති, අයමපනෙත්ත අමොකං බනති ව
 සද්දෙහි ජිතදතො ආගතො තසා පුත්තො ව ආගතොති ආදිසු
 විය අනුචාවකත්ථො දඨබෙබ්බාති—සමුච්චයත්ථො හි ඵකත්ථො වා සබ්බ
 ත්ථ වා සුජ්ජමානො සබ්බත්ථො සමප්පණ්ණිති, අනුචාවකත්ථො ව සද්ද

නපෙකෙකි පටිභානානේ සිටිමි ඉතරෙ තදනුගතො කුරෙති, නසමා න කෙවලං බුද්ධිමුඛයෙව අපි බො මොග්ගලායනාවරියකුට නම යයිකානි අනේ; කිදිසනහි වෙ ආහ “බුද්ධිමො” වඩාදි-මහා කව්වායනමහානේරවිරවිතො නිරුතතිපිටකෙ යමකනේරවිරවිතා යං වුද්ධිනිරුතතිකුට කව්වායනසමසනාදිවිමලබුද්ධිමහානේරදිසි කතෙසු සුතනවුතතිනාසාදිසු ව පාණිනිකව්වායනපතල්ලියා දිවච්ඡිනිදුබුද්ධිආදිසි කතෙසු සුතනවාතතිකපහාසසවුතතිපති කාදිසු ව ආවරියවදුගොමිවිරවිතෙ සදුලකකිණේ පව්වකකාන හසෙස ව ජඩවුගොමිවතනමතිසාරිපුතනමහාසාමිපපතුනිති වරවි තෙසු වුතතිපතිකාපතිකාලකිකාරෙසු ව සබ්බපමමදුගතසිහතිලොචන දසාදිරවිතෙසු සුතනවුතතිපසුචිකාසු ව ඉගොකෙකුසුචිපුරු තතෙසු ආපිසලියසාකව්වායනාදිසු ව බහුසු සදුසනේසු උගතහණ සවනධාරණවිනානනිරුපනාදිවසෙන පවතතියා පසුතා පසන්ථා වා සි අසා අප්පිති සිමා-“සෙනා”ති කිතකානිකිතනුයාය අනිය මතො කතනුතිදෙසො-“ලභු”නහි අපපගන්ථාවො; ගන්ථලා සවං බිප්පමන්ථවගමසිතුං සාමෙපියං පටිපතතිලාසවං තදුගය යොගතො ලහුං අප්පපගතනසාධිතං-“අසද්ධිමං” අනාකුලප්ප සිඛවචනෙන වුතනතො සනෙහරතිතං-“අනුතං” අසෙසලකි යොපසංගාතිකාවෙන වතනබ්බසාපරසාසාහාවා සමපුණ්ණං-“ස දුලකකිණං” ව්‍යාකරණපරනාමධෙය්‍යං සුතනං තමමුලකතො වුතතිපසුචිකාදිනං; වුතනං හි

“සුතෙනසෙව ව හි නං සබ්බං යං වුතනං පසුචිකාය යං *
සුතනමුප්පතති අන්තං සබ්බං සුතෙන පනිහිත”නහි.

වුතනකුචාවරියසබ්බගුණාකරෙන මාගධිකසදුකලිකායං සුතනං ව්‍යාකරණමුසුතනාහිධානෙනාදෙය්‍යතො, සුතනමෙව ව්‍යා කරණසරිතං සදුචිප්පටිපතතියං පවතනා යං සුතනං විනා අග ප්‍රතිප්පථරසිමති විස අකාමසානෙ කතිරමානෙ යාව සුතනං තදය්‍යිතං නාවදනුපාදෙයං වචනං හවති තසමා කාරණාහි අනේ ලකිකිලකකිණාහි ව්‍යාකරණමකෙකු උභයාති සමුදි තාහි ව්‍යාකරණං නාමාහි කව්වායනො මකෙකුතෙ ඉති-නන්ථ සදු සට්ඨවාදෙයො ලකිකිනහි එතෙන පකතාදිවිභාගකප්පනාය අකාමසායනාහි සදුලකකිණං, ලකකිණාහිධානකුට පයොගාරහා යෙසසදුප්පතීතියා; අකුකුථා ඉමෙ සාධිවො අසාධිවොහි වා වුවවමානා අනන්තා නිසෙසසතො උපදිසිතුමසකතුණෙය්‍යා හි අවිකුකුතායෙව සිසුනාහි-ආවරියති සෙවියති විනයන්තනි

* “සුතෙනසෙවතිතං සබ්බං යං වුතනං පසුචිකාය සං” ඉති එකෙ,

ආවරියො, ආවාරං සිකකාපෙතීති වා ආදරෙන චරිතබ්බා උපථා තබ්බාහි වා ආවරියො, මොග්ගලායනො ව සො ආවරියො ව මොග්ගලායනාවරියොති; ඉමිනා සුතසිලාදිගුණෙහි ලොකසම මහං මාගධියා සදුලකකිණසා කතාරං මහාසාමිථානනාරප්ප තතමතනනො ආවරියං දෙසෙති; සොයෙව සදුසන්කරණේ අතතනො උතතරිතරාහාවෙන වරෙ පවරෙ, තං ච-නනු ව යං නංසදුතං නිවේවා සමබ්බො කථං මොග්ගලායනාවරියවරකුචා හි එන්ථ තංසදුතාවො? සවිචං කිනතු යංසදු තුතතරවාකා සො පුබ්බවාකො තංසදුච්චගමයනීති වඩොපදෙසා උතතරවා කො සිතො කතතුරුපො යංසදු පුබ්බවාකො තංසදු විකුකු පෙතීති පරිහාරෙ.

එවං පකරණනියායගන්ථකතපණාමං දෙසෙය්‍යො ඉද්දති පකරණනියායප්පයොජනාහිධානාහිධෙය්‍යකරණප්පකාරුති දෙසෙ තුං “ආරහිය” මිච්චාදිමාහ-නන්ථ පදසාධනං ආරහියනාහි සමබ්බො; කිමහුතංතොහ “මොග්ගලායනෙ” වඩාදි; මොග් ගලායනායායං මොග්ගලායනො, සදුනේසදු ව සදුනේසා ව එකදෙසසරුපෙකසෙසවසෙන යථා ව්‍යජනසමුවෙයො ජලා යකනනාහි-සදු සදුලකකිණං; වුතනකුට සමනතපාසාදිකා යං විනයට්ඨකථායං ගහවාහි ඉමියා පදසා සංවණ්ණනායං “සදු නයෙන වා පිසොදරදිපකෙකිලකකිණං ගහෙය්‍යො”හි-එන්ථ සදුනයෙන වාහි ඉමං පදං වණ්ණෙනෙනන සාරන්ථිපතියං සාරි පුතනමහාසාමිනා “සදුනයෙනාහි සදුලකකිණනයෙන” ඉති-සකකාගන්ථකාරුපි සදුසදු ව්‍යාකරණෙ වතනනීති වදනහි. තථාච වුතනං.

“සදුබමන්ථකාමාදි සන්ථෙසුපායපුබ්බිකා,
පටිපතතිරසාමකුකු ව්‍යුප්පතතිරහිසියතෙ”හි.

එන්ථ වචිතවාලංකාරට්ඨිකායං සදු ව්‍යාකරණං ධමෙමා ආග මොව්වාදි-අරියති කුයනීති අනේහිධෙය්‍යො ඉධ සමුදිතෙන සදුලකකිණෙන වචනියො අනේ සො ව පකතිප්පච්චයාදිවිභාග කප්පනාය සදුතං සංඛරණං, සදුලකකිණෙන හි සදුතං සංඛර ණමෙව පටිපාදියති, යෙන ව යො පටිපාදියති සො තසානේවා හො තීති-මොග්ගලායනො ව සො සදුනේසා ව මොග්ගලායනසදු නේසා, සො එව පසාදනියසාරන්ථගමිතනාදිසාධිමෙවන රතනා කරෙ සමුදෙ, මොග්ගලායනසදුනේසා එව රතනාකරෙ මො ග්ගලායනසදුනේරතනාකරෙ, පටිකෙහි-පාදෙහි හකුකුතිහි පඬිති

මෙහෙයා, පඩිනි විස පඩිනි, මොහොලොයනසදුන්රතනාකරසස පඩි
නි මොහොලොයනසදුන්රතනාකරපඩිනි; තං—“පදසාධන”
නෙත්තසස විසෙසනං—බාලානං ඉදං බාලන්, චතුන්තනං
නාම තදන්තෙ අත්සදෙන නාමෙන සහ සමසතෙ සො ච නපු
රිසසමාසො හොති අයං චතුන්තෙ තදන්තං චුත්තතනං—තථ ච
චුත්තං වානතිකකාරෙන අන්තෙන නිවවසමාසො සබ්බලිඛ
නා මෙ ති—බාලා අන්තො, පයොජනං යසානි අසුසුපදන්සමාසො
ති කෙවි; සදුපසදුච්චෙකසුසු බාලා න භු උත්තානසෙයනා
දුරකා සදුසන්තං සුතුකාමා උත්තහන්තාරන්තදිපවවො වටවොති
චුත්තං හොති—සාදනනං ත්‍යාදනනං ච අත්සස සුපනතො
පදං පජ්ජති අන්තො එත්තෙනාති හි පදං තං නාමපදං ආබ්‍යාතපදං
උපසග්ගපදං නිපාතපදනති චතුරිඛිටං; තත් නමතිනි නාම අත්ත
නුරුපං සදුපපවතතිතො නාමයනිති වා නාමං, අන්තො හි සදුති
මුඛං නමනොති විස හොති සදෙස සති අත්තවබොධසග්ගවතො;
පිටකතතයං පත පඨො පුබ්බපකෙතොයෙව සාරතො පච්චතබ්බො—
අත්පපාධනං හි බුධවචනං න වජ්ජනපපාධනං; තෙනානුභාවරියා

“අපේ භි නාමේ සරණං අමොච න බ්‍රහ්මං ලොකගිතො මහෙසී,
 වසමා අකඛා රතීමකකරෙසු අපො නිවෙසෙසය මනිං මුනිමා”නි.

අකුකුප්ථං පි චූභතං

“අපොහුරකකිණිකාය වුතතං සබ්බමිදං අතො,
අපමෙව ගුරුං කප්පා ගණෙන ත වසජනං වුදු”හි.

හගවතාපි චූතතං “අත්ථපට්ඨසරණො භික්ඛවෙ භවථ, මා ච්ඡාඤ්ඤාපට්ඨසරණොති”; ආබ්‍යාසනීති ආබ්‍යාතං ගවුජ්ඣිපඨනීති ආදිකං කිරියාපදං; කිඤ්චාපි නාමමපි අත්තතො අත්ථං ආචික්ඛති තථාපි පටිලඛනාමචිත්සෙසනතා න තබ්බොභාරං ලභති යථා ආසු ගමනතතා අසෙසාති චූතොති කිඤ්චාපි ගොමනිසාදයො ආසුං ගවුජ්ඣනී තථාපි පටිලඛනාමචිත්සෙසනතා අසෙසද්දෙන න චූච්චනනී ඵලං සමපදමිදං වෙදිතබ්බං— උභයංසගති විඤ්ඤපනොන චා ආබ්‍යාතනනී කිරියාපදමෙව චන්ත්‍රමරහනී නාමපදදිසු ති පසුතොසු කිරියාපදසස අත්ථොව පධානභාවෙන ඤායති පුරිසො බලු පරිබාවතීති චූතොති ධාවතිසද්දෙන චූතොති ඵලත්ථො සාමඤ්ඤානතා පුරිසොති විසෙසපදෙන චූතොති; තදත්ථපුරුණවිසෙසනාය ච බලු පරිසද්දපි යුජ්ජනනීති; යථා සබ්බෙසවතිරුපෙසු සමානවෙසු අභිරුපාය කඤ්ඤ ද්දෙශානී චූතොති අභිරුපනතෙ අභිරුපොති විඤ්ඤායති.

එවං නාමිකාදියු පසුතෙතසු යං විසෙසෙන ආවිකති නමෙව ආබ්‍යා
තනති වතතුමරගති- උපෙවච නාමිකාව ආබ්‍යාතකාව සජ්ඨි තදන්තේ
විසෙසෙති විසෙසෙ යිපෙතීති උපසංගො, නාමාදිපදනං අනෙත වා
ආදිමයි වා නිපතනති නිපාතා, නිරුතතිපිටකෙ පන චතුතනමපි
උකකිණි මෙකන්තේ ව චුතතං; නාමං උපනමනන්තං, ආබ්‍යාතං කිරියා
උකකිණං, උපසංගො විසෙසාය, නිපාතො පූරණාය වාති- තාති
යථාචුතතපපකාරාති පදති සාධියනති පනතිප්පවිසාදිචිතාගකප්ප
නාය තෙනාති පදසාධනං; ආරමනනක්‍රියාතිසලේකා පදසාධනසද්ද
තො තබ්බිකෙසනෙති ච කමෙම දුතියා- “සමාසසනා”ති සමස
තෙ සංඛිපියතීති සමාසො, තෙන සහන්තේ තතියා අත්තො ගමමා
නනතා ආරමනකියාය සහ අත්ති සමාසසද්දසා සහන්තොති.

තදෙව ඍතිසියං මොග්ගලායන ව්‍යාකරණ රතනාකර මිබ්බ නතු මුපායභූතං පකරණමිදං කතතුකාමො රතනතනයපපණාමාදස ක්ථං කාථාතනය මුපදසෙසාමා ඉදති යථාපවිඤ්ඤාතං පකරණමාරග නොනා පඨමං නාව සඤ්ඤාතිදද්දසෙ පසොජනමාග “සඤ්ඤාපරිභො භෙණනම” වාදිකාය යාථාය- ලකඛිතෙන ඵෙතෙතිති ලකඛණාති සුභතාති, කිං ලකඛියතෙ? සද්දනං සාධවසාධුතතාදි තෙසු “සරො ලොපො සර” වාදිසු සුභෙනසු. සිරා ආදී යෙසං තෙ සිරාදයො තෙ අකාරාදයො සඤ්ඤෙතො; සඤ්ඤාය සරසවණණාදිකාය පරිග්ග භො පරිඤ්ඤාතං තෙන “ඵමා”ති අවධාරණො- “ඉති” හෙතුමිති යථා හනන්ති පලායතෙ වස්සන්ති ධාවති- “නමෙමා”ති තසදදන සමාසෙ ගුණිභූතාය පි සඤ්ඤාය පරාමාසො පදන මඤ්ඤාමඤ්ඤාති සමුඛකියසු පුරිසාධිනතතා, යථා “දසෙතෙ රාජමානසිනා තසෙයවෙ තෙ තුරඛගමා”ති- “ආදෙ”ති පකරණාදිමිති; “විභාගතො”ති විසුං විසුං කන්තා; “දසසසියස”නති සඤ්ඤාවිධාන සක්ඛි තාමාදිවසෙනා වසිතෙ ඉමසමිං පකරණෙ ආදිමිති සඤ්ඤාවිධානං පකාසසියසනති භාවො- අයං හි කමො යදිදමාදිමිති සඤ්ඤාවිධානදසසනං ලොකෙ විය ජාතානා පජානං නො වෙ වොභාරො න සුඛො ලොකෙ විය අකතාය සඤ්ඤාය තසමා ආදිමිති සඤ්ඤාවිධානසෙයව කමභාවතො තදෙව දසසියන්ති; තත්ථ සාමඤ්ඤ විසෙස සඤ්ඤාසු සාමඤ්ඤ සඤ්ඤාව පඨමං ව්‍යතඛිනා තදනොනාගධතතා විසෙසසඤ්ඤානන්ති තං දසසතත්මාග “අආදසො” වාදි.

අදායක නිතර්ථය.

“සලබ්‍රතකා ච පදං චෙච පදක්‍ෂෝ පදවිග්ගතො

“එමෙන්ම ‘පරිභාෂණය වී ජනිතියා සුභාවයෙන්’ නි.”

වුත්තතො ජමා සුතො සංවණ්ණනබ්බං— තත් පුබ්බාපරපදානං එකවාක්‍යතායසොජනං සමබ්බො, ඉධ සද්දලක්ඛණේ සුත්තස්ස සාත්තතා දස්සනෙන වා සමබ්බදස්සනං වෙදිතබ්බං; යථා කිමත්ථ මිද මාරඛනත්ථෙ? තත් තත් “එමනමවණ්ණණ” ච්චාදිසු වණ්ණානා ම ක්තමෙති සද්දෙහො ජායෙය්‍ය තං නිවත්තනත්ථ මිද මුච්චතෙති- විහත්තනතං පදං තස්ස විහාගවසෙන පදං වෙදිතබ්බං; යථා අභාද යොති පඨමා බහුවචනනතං පදං නිතාලිසාති පඨමෙකවචනනතං පදං, වණ්ණාති පඨමා බහුවචනනතං පදං, නිපදමිදං සුත්තනාති- වාක්‍යත්ථවසෙන පදත්ථො වෙදිතබ්බො- යථා අකාරාදයො තෙවත්තා ලිඝං සරව්‍යජනා වණ්ණානාම භොනාතිති- වාක්‍යෙ විජ්ජමාන සමා සණ්ඨතබ්බාදිපදනං සමාසාදිවිග්ගභවාක්‍යදස්සනං විග්ගහො; යථා අභාදි යෙසං තෙ අභාදයො තයොච චත්තාලිසාච නිතාලිඝ, වණ්ණෙ යති අත්ථො එතෙතිති වණ්ණාති; වාක්‍යෙ පදනං පයොජනාදි පුච්ඡනං චොදනා; යථා,

“සඤ්ඤා ච පරිභාසා ච විධි නියමමෙව ච

පටිසෙසධා ඛිකාරොති ඡබ්බිධං සුත්තලක්ඛණ” නති

වුත්තස්ස ඡබ්බිධෙසු සුත්තෙසු කතමනාති; වාක්‍යෙ පදනං සාත්ත කතාදිදස්සනවසෙන පරිහරණං පරිභාසො; යථා තෙසු පනිදං සඤ්ඤාසුභතනාති- තත්‍ර අභාදයොති සඤ්ඤා නිද්දෙසො, නිතාලිසාති සඤ්ඤා විසෙසනං, වණ්ණාති සඤ්ඤා නිද්දෙසො; තදෙවං සඤ්ඤාති කාර පඨමසුත්තමුපදයෙය්‍යො ඉද්දති තස්ස අත්ථං වණ්ණනෙනාභාග “ජිනවචනෙ” ච්චාදි- කිලෙසාහිසංඛාර මච්චබ්බදෙවුත්තසංඛාරො එඤ්චමාරෙ ජිතවාති ජිනො චුබ්බො, ජිතස්ස චචනං ජිනවචනං, තස්ස ජිනවචනය්‍ය අනුරූපා යුත්තා අනුකූලා ජිනවචනානුරූපා; සුත්තනාතිධම්මවිනයපිටකසංඛාතස්ස තෙපිටකස්ස චුඛවචනය්‍ය මාගධි කාය සභාවනිරුත්තියා අනුකූලාති අත්ථො; අනෙතිධි නිද්දිඨවණ්ණනො අධික වණ්ණවනනාති න චුඛවචනාතිති දස්සෙති; තථා ච චුච්චති.

“භාසාතිතාලිසනිතො නිරිතත වණ්ණො සියා යාතු න මාගධි සාඤ්ඤෙති තෙසාවරියො ජිනිඤ භාසානුරූපාති පදං වදනො” ති

චුඛා ච භගවතො මාගධිකාය එච භාසාය ධම්මං දෙසෙන්නති, වුත්තං ති—

“සා මාගධි මුලභාසා නරායායාදි කපමිකා

චුඛමාණො චස්සුතාලාඨා සච්චුඛා වාපි භාසරෙ” ති.

නිරුත්තියංවණ්ණනායමපි වුත්තං—

“ධම්මො ජිනෙන මගධෙන විනා න වුත්තො

නෙරුත්තියා ච මගධං විහජනාති තස්මා

නෙරුත්තමෙව මුතිනො චචනානුකූල

මිච්චාදරං මතිමතා කරණියමෙත්ථා” ති.

අ එව කාරො අකාරො, අකාරො ආදි යෙසං ආකාරාදීනං තෙ අකාරාදයො, කස්මා අකාරොච තෙසමකබරානාදි? චුච්චතෙ, නිය්‍යා යානිය්‍යෙසු නිය්‍යායාච පඨමං චත්තාබ්බාති සරාච පඨමං වුත්තා; තථාහි සරා පන ව්‍යඤ්ජනෙති නිය්‍යායනාති නිය්‍යායා, අනො යෙච ආදිමති පඨානභාවෙන වුත්තා, තතො පච්ඡා සරනිය්‍යා ව්‍යඤ්ජනා වුත්තා; තත් සරෙසු යෙ එකඨානජා තෙ බහුකා විජා අප්පකාති අප්පබහුකෙසු බහුකාච පඨමං චත්තාබ්බාති පරිභාසතො බහුකතතා එකජා අවණ්ණොදයො පඨමං වුත්තා; පුන කණ්ඨනාලු මුඛ දන්ත ඔඨඨානකකමෙන වුත්තා; තතො අප්පකතතා විජා එකාරාදයො පච්ඡා ඨානකකමෙන වුත්තා; එකජෙසු පි ගරුකලහුකෙසු ලහුකාච පඨමං චත්තාබ්බාති පරිභාසතො ලහුකතතා රස්සාච පඨමං වුත්තා; ව්‍යඤ්ජනෙසු පි වග්ගාවග්ගෙසු වග්ගානං බහුකතතා වග්ගාච පඨමං කණ්ඨාදිඨාන පටිපාටියා වුත්තා; තත්ථා පි අප්පකතතා විජා පඤ්ච මා පච්ඡා වුත්තා; ලහුකරණ්ණතො වග්ගෙසු පඨමද්වතියා අසොසා, පඨමං වුත්තා; ගරුකරණ්ණතො තතියචතුත්ථස්සච්චා සොසා පච්ඡා වුත්තා; අවග්ගෙසු පි බහුකතතා සොසභුතා යරලවා ඨානායුක්කමො න පඨමං වුත්තා; හකාරො පන කණ්ඨජ්ජනා සොසතතා ච පඨමං චත්තාබ්බො පි උප්පටිපාටියා පි අකබරුප්පතති සබ්බාචදස්සනත්ථං පච්ඡා වුත්තො; ලකාරං පන කෙච්චි ඩකාරට්ඨානෙ පඨනාති ඉධ ලකාර ට්ඨානෙති දස්සනත්ථං සො පච්ඡා වුත්තො; නිශ්ඤිතිනං පන අස්ස රත්තා අවග්ගතතා සොසාසොසවිතිමමුත්තතතාච සබ්බපච්ඡා වුත්ත නති— වුත්තඤ්ච පොරාණෙහි—

“ නිය්‍යායාදෙ සරා වුත්තා ව්‍යඤ්ජනා නිය්‍යායා තතො”

වග්ගෙකජා බහුත්තාදෙ, තතො ඨානලහුකකමා

පඤ්චනතං පන ඨානානං පටිපාටිවසා පි ච

නිය්‍යායාදිප්පහෙදෙහි වුත්තො තෙසමනුක්කමො” ති.

නිග්ගතිතමනෙත යෙසං තෙ නිග්ගතිතතො; ඉදඤ්ච නානාතර නානාමාදීහි සාමන්ථියෙනා ලබ්භති- නකබරනාති නාචලනාති අකබ

රා නමාති අභාදීති අකබරාති පරියායවසෙන නවලනාති නති වණ්ණසං පරියායො විජ්ජති; යථා නි පදං සචෙවචනතාය අත්ථවසෙන පරියායං බරන්තං සංඝචරන්තං විය භොති න එවං වණ්ණො අචෙව චනතො— කාමායනන්තාසකාරො පන අඤ්ඤාථා වණ්ණසංති “න කබරන්තීති අකබරා පමාණතො එකචන්තාලිසමන්තා පි පිටකන්තා යං පඤ්ඤා පි න ඛිංසනීති අත්ථො” ති—“**භෙවන්තාලිසා**” ති ගණනපරිච්ඡේදෙ පන මාගධිකාය භාසාය විජ්ජමානානං සබ්බසම්මි අකබරානං සමගහණන්තො- අනු ව අකබරසංඛ්‍යාසු ආචරිතානං මන භෙදෙ භදන්තබ්බසන්තමභාපේරො “නරවරවචනොපකාරාති ව ත්තාලිසකබරාති” ති ආහ; ආචරියකච්චායනමභාපේරො පන “අ කබරපාදයො එකචන්තාලිසා” නති ආහ; සබ්බගුණාකරමභාපේරො “සිඛකකාමාදදයොවණ්ණාකබරා තිතාලිසා” ති ආහ; අයං භදන්තමො ග්ගලායනාවරියො පි “අභාදයො තිතාලිසවණ්ණො” ති ආහ-එතෙසු පඨමවාදෙ අකාරාදයො සරා අඨ ලකාරවජ්ජිතා චන්තියසව්‍යඤ්ජනා ති චන්තාලිසකබරාති, දුතියවාදෙ තානොව ලකාරසතිතාති එකච ලිසකබරාති, තතියවාදෙ රසසථකාරමකාරෙති තෙචන්තාලිසකබරා තිති- තනු සරපට්ඨිච්චුතතො ව්‍යඤ්ජනා න ව්‍යඤ්ජනපට්ඨිච්චුතතො සරාති චුතතසං සරලකඛණසංඛ සංරාජන්තීති සරාති නිබ්බ චනසංඛ ව චිරොධාපත්තතො සංයොගපුබ්බතො සති එකාරොකාරා නං කදුචි කන්ථි උච්චාරණභෙදෙන සමපජ්ජමානං රසසන්තං අග භෙදො “තත්ථොදන්තා සරා අඨා” ති චුතතං, ඉධ පන මාගධිකාය භා සාය සමචානතානං පච්චකඛතො සමුපලබ්භමානානං රසසන්තසං ඛාන වණ්ණගුණසුත්තානං එමකාරානං පරිවජ්ජනෙ පයොජනාභා වා ගහණෙ පයොජනසබ්භාවාච “**දසාදෙසරා**” ති චුතතං—නමාති- සබ්බසා උපොසථං කරෙය්‍ය පාතිමොක්ඛං උද්දිසෙය්‍ය සබ්බසා පචාතෙ ය්‍ය උපසමපාදෙය්‍ය සො භාසෙය්‍ය සීමං සම්මතෙනාය්‍ය සොතිකඛු යං ඉචේජ්ජ්‍ය තං වදෙය්‍ය ලජ්ජධම්මං ඔක්කන්තො තිරොත්තපෙප පතිසි තො නොත්ථාරං වන්තොතිචෙවමාදිසු සංයොගපුබ්බානං රසසථකාර මකාරානං උච්චාරණෙන කමමවාදාදිසු අකබරවිපක්ඛියා අසමභව තො සාසනසීති යා මුලකාරණතො මහාපයොජනො රසසථකාරා නමිධ සංගහොති—චුතතංති භගවතා— “වෙ මෙ භික්ඛවෙ ධම්මො සධම්මසං සීති යා අසමමාසාය අනන්තරධානාය සංවහනනාති, කත මෙවෙ? සුනිකඛිත්තං ව පදව්‍යජ්ජනං අත්ථොව සුනිකඛිත්තො, සුනිකඛි ත්තසං භික්ඛවෙ පදව්‍යඤ්ජනසං අත්ථො පි සුන්තො භොති ඉමෙ බො භික්ඛවෙ මෙ ධම්මො සධම්මසං සීති යා අසමමාසාය අනන්තර ධානාය සංවහනනාති” ති—කිඤ්ච?

“අධිකකබරවන්තාති එකතාලිසතො ඉතො න බුධච්චනාතිති දීපෙනාවරියාසභො” ති

රූපසිඛියං ලිඛිතං ඉමං ගාථං වඤ්ඤා කෙති අවිඤ්ඤානො රසස ථකාරමකාරා එකචන්තාලිසතො අධිකා තසමා තෙ බුධච්චනෙ අනෙතාගධා නභොන්තීති විප්පලපන්ති අධිකකබරවන්තාතිති එත සං විකායමයමත්ථො චුතතො “ඉතො යථාචුතන එකචන්තාලිසමන්ත තො අධිකකබරවන්තාති සකකතගන්තෙ සමුපලබ්භමානෙති අධික කබරෙති චිරවිතාති යාතිච්චනාති තාති න බුධච්චනාතිති ඤාපෙ තීති අත්ථො” ති—සකකතගන්තෙ පන වෙදිකෙ ලොකිකෙ ව රසසථ කාරමකාරා සබ්බථානවිජ්ජනෙනව බුධච්චනෙථව එත්ථඑත්තකං සෙ යොසා සෙඪො ඔට්ටො ඔත්තප්පං සොඤ්ඤි සොප්පන්තිචාදයො අනෙ කප්පයොගා සුයන්තී තසමා අධිකකබරවන්තාති න බුධච්චනාති ති ඉදං වචනං සකකතගන්තෙ චතුරුසු සරෙසු අඨතිංසායං ව්‍යඤ්ජ නෙසු ව ජිනවචනොපකාරෙති සරෙති ව්‍යඤ්ජනෙතිව අඤ්ඤානු ඡස රෙ ව පඤ්චව්‍යඤ්ජනෙ ව සන්ධාය චුත්තනාති පචෙවතබ්බං “**පචෙවකං වණ්ණානාම භොනාති**” ති ආදිනා අවයවෙ වාක්‍යපරිසමන්ති නස මුද්දයෙති දැසිතං භොති, යථා ගග්ගකුලස්ස සතං දණ්ණො චතුරුග්ග න කත්තබ්බං සබ්බසමමනාති, “**සථෙ**” ති තෙ කතමෙති සාම ඤෙඤන චුත්තානං සරූපසුච්ජා; ඉති ඉමිතා අනුක්කමෙන චුත්තා අකාරාදයො තෙචන්තාලිසමන්තා ඉධ වණ්ණානාමාති අත්ථො, න නුච ආකාරාදයො එකධා නිද්දිඨා අකාරො පන කෙවලො කකාරා දිසතිතො වෙති මිධා නිද්දිඨොති වොදනං මනසි නිධායාන “**කතා ගදිසඛකාගෙ උච්චාරණත්ථො**” ති අසති අකාරෙ ක්ඛි භ්ඛි ඛි ඉ චෙවචං චන්තං න සුබන්ති අභිප්පායෙ.

“ වණ්ණො සණ්ඨානරූපෙසු ජාතිච්ජ්ජිසු කාරණෙ පමාණෙ ව පසංඝායමකබරෙ ව යසෙ ගුණෙ” ති

නිසංඝුතො වණ්ණසද්දසං ගුණාදි අනෙකත්ථතො පි පකරණ තො අකාරාදයොචත්ථ චුච්චන්තිති ආහ “**වණ්ණං**” තිච්චාදි— පකරණතො පි අත්ථො විභජ්ජනෙ, චුත්තංති—

“ අත්ථා පකරණං ලිඛිතා ඔචිත්තා දෙසකාලතො සද්දත්ථා විභජ්ජනෙන න සද්දොච්චනෙවලා” ති—

“අත්ථො” ති සද්දාධිගමනියො සමමුති පුරමත්ථභෙද භින්නො අත්ථො;

සංකතවසේන පටන්නො සටපටාදිවොහාරො සමමුනි, සනිබ්බා
 ණො පඤ්චකබ්බො පරමජො; එත්ථ ච යදිසද්දෙන විඤ්ඤාන
 බ්බස්සත්ථස්ස වණ්ණෙනි එව වණ්ණනියත්තං මඤ්ඤසෙ තද්ද වත්ත
 බ්බං භින්නෙනි වණ්ණෙනි වා අත්ථො වණ්ණෙයනි සමපිණ්ඩිතෙනි වා;
 න පඨමො වික්කපො තදිත්තරානං වණ්ණොනං නිරත්ථකතතපසඛිතා
 එකෙකස්මා වණ්ණො අත්ථප්පනිනියා අදස්සනා ච; න දුතියො උප්ප
 නත්ථිසත්තානං වණ්ණොනං සමපිණ්ඩිතත්තා සමභවතො; න චෙතෙ
 හි චිති අඤ්ඤා පකාරො සමභවී, තස්මා වණ්ණොනං කථං වණ්ණ
 නාය සාධකතමත්තනනි වුච්චතෙ- යථා රථචක්කනෙමිකුබ්බරාද
 යො අවයවෙ ගමනමුප්පාදෙනුමසමත්ථා පි සමුදිතා තදත්ථසාධකා
 භවනනි තථා සමුදිතෙනි වණ්ණෙනි අත්ථො වුච්චනිති; තං නයුත්තං
 පච්චෙකං අජනකානං සාමග්ගියමපි අජනකභාවාපනනිතො නහි
 වාලුකානං වාහසත්ථස්ස නිපජ්ජනෙ පි තෙලමුප්පජ්ජනිති; නො න
 යුත්තං “සහකාරිසමවධානෙ සනි එදුප්පාදනසමත්ථා හෙතවො”ති
 සොගත්තානං ඤයතො; අනෙකෙහි කාරණෙහි උප්පජ්ජනාරභං කා
 රිඤ්ජානං එකෙන කාරණෙන නජාතත්ති න තං අකාරණං සියා
 නති අනෙකෙහි වහිතබ්බං සිවිකාදිකං එකො නවහනිති සො අස
 මත්ථො භවති; ඉතරෙ සමභාවෙ පි යො චිතිත්ථං නසකෙකානි සොඅ
 සමත්ථොති, විසමොයං දිඨ්ඨතො භාරවාහකාදයො අවිනස්සා සමානා
 භාරං වහනො දිස්සතොව තතො තෙසං සමුදයො පි යුජ්ජති තෙ
 හ තථා වණ්ණොනි ආදිසු වකාරං සුත්වා ණකාරස්ස සවණකාලෙ ව
 කාරො නස්සනිති සමුදයස්ස අනුපලභී භොති එවඤ්ච සනි වණ්ණ
 හි අත්ථො න වණ්ණෙයනිති නාත්ථාවබ්බොධායාලං වණ්ණොනි-අනු වු
 ච්චතෙ- යථා පත පරිබ්බමමානමලානං පස්සාහො වක්කං විය දිස්සා
 නි න ච තද්ද එකකබ්බෙණ සබ්බත්ථොපලබ්භති එවං සන්නෙ පි තස්මිං
 තස්මිං ථානෙ ගතං සමාසනනාරුප්පකනියා එකමිව දිස්සමානං අ
 ලාතමාරමණං කත්වා පවත්තනාතාරමමණෙසු විත්තසන්නානෙසු
 නිරුඬෙසු තෙහි ගතිතාකාරං සබ්බං සමපිණ්ඩිතො විත්තයන්නස්ස
 අලාතං වක්කං විය දිස්සති සබ්බත්ථොපලබ්භමානං විය ව බායති අ
 නිලුප්පරිවහනිත්තා විත්තසන්නානස්ස; තථාහි වදනති “අච්ඡරාස
 ඤ්ඤාතකබ්බෙණ අනෙකකොටිසංඛා විත්තප්පවහනියො භොතනි”ති
 ආවරියා-භගවතාපි චෙතං වුත්තං-“නානං භික්ඛවෙ අඤ්ඤං එකධ
 මමපි සමනුපස්සාමි යංඑවං ලුහපරිවත්තං යථසිද්ධං භික්ඛවෙ විත්ත”
 නති එවං වණ්ණොනිපදෙ වකාරාදියද්දං සුණන්නස්ස පි එකමෙකං

අක්ඛරසංඛිතං සද්දං ආරබ්භ පච්චුප්පනනානිතාරමමණවසේන වෙ
 වෙ ජවනවාරා භොතනි තතො සද්දසමුදයමාරබ්භ එකො තතො අ
 යං ඉමස්ස අත්ථො ඉදමස්ස වාචකනනි එවං වචනවචනත්ථසමබ්බා
 තණ්වසේන නාම පණ්ණාහි මාරබ්භ එකොති එවං සද්දසමුදයාර
 මමණාය ජවනවිවියා අතනතරං නාමපණ්ණාහි පාකටා භොති න
 තොපරං අත්ථාවබ්බොධො භොතිති අමහාකමාවරියොපදෙස පරමප
 රා- වෙය්‍යාකාරණා පත වණ්ණොනං වාචකත්තානුපපත්තියං, ඵො
 චෙන අත්ථාවබ්බොධො භොතිති වදනති; ඵොචොනාම සද්දබලෙන
 ත්ථප්පනිති- වණ්ණොනිරිතො වණ්ණොනිව්‍යථෙතා අත්ථපච්චායකො
 නිවෙවා සද්දො ඵොචොති තබ්බිදුතං සිඬිනො, අතො යෙව පුට්ඨ
 නි ව්‍යජ්ජනි වණ්ණෙනිති ඵොචො වණ්ණොනිව්‍යථෙතා පුට්ඨි පුට්ඨව
 නි එතස්මා අත්ථොති ඵොචො, අත්ථපච්චායකොති ඵොවසද්දස්ස උභ
 යථා නිබ්බවනමාත්‍ර ආවරියා- තථා ච වුත්තං පතජලිඉසිතා මහාභ
 සො- “අථ ගො ඉච්චත්‍ර කො සද්දො යෙත්‍රචාරිතෙන ගලකමබ්ල
 වාලුකකුබ්බරවිසාණිනං සමපච්චයො භවති සො සද්දො අථ වා
 පනිතපදත්ථකො ලොකෙ ධනිසද්දොති වුච්චනි”ති-

“අ ආදි මරියාදගුණො සෙසං නෙ අආදසො”ති ඉමිනා ල
 ම්බකණ්ණමානසෙහි ආදිසු විය නගුණසංවිඤ්ඤාණොඤ්ඤපදත්ථ
 සමාසො දස්සිතො; ආදිසද්දො පනෙත්ථ ගුවාදයො ධාතවොති ආදි
 සු විය මරියාදත්ථො න පටානාදත්ථො; යත්ථ න සුත්තකබ්බරෙහි කා
 රියසිඬි තත්ථ සබ්බත්ථ සුත්තනතරතො පදනතරානුවුත්ති ඤ්ඤබ්බා
 නි ඤයතො අ ආදයොති පදං උපරි වක්කමානෙසු “දසාදෙ සරෙ”
 චොදිසු සත්තසු සුත්තසු යොජෙත්වා අත්ථො වත්තබ්බොති ආහ
 “අආදසොති වත්තනෙ” චොදි- නනු අආදයොති පඨමනො
 නුචත්තනෙ, තං කථං අආදිසුති සත්තමිතිද්දිඨ්ඨනාති ආහ “නඤ්චා”ති
 ආදි- තසද්දෙන අනුචත්තනං පඨමනං පදං පරාමසති; “බ්බා”
 යස්මා; “අත්ථවසා”ති අභිධෙය්‍යසාමජවියතො; “විහතනිවිපජිනා
 මො”ති විහතනියා අඤ්ඤභාවාපනති; “ඉති” තස්මා; අ ආදයොති
 පඨමත්ථස්ස ආදෙ දසාත්තනෙන සමෙකා සමෙක්ඛමානොනාධාර
 තෙන භවිතබ්බනති, ආධාරත්ථවසේන සහනමිවිහතනියා පරිවත්ත
 නං භොතිති මඤ්ඤතෙ.

දසාං “අ ආදිසු”ති අකාරාදිකං මජ්ඣෙ; එත්ථ ආදෙ දසත්ත
 මනඤ්ඤත්ථප්පවත්තිසබ්භාවතො තෙසං අ ආදයො විසයභාවෙන පි
 සකකා පරිකප්පෙත්තනි, “තෙසු විසයගුණෙසු”ති මොග්ගලායන

නිසංසායනතා ධාතුන් ගහලපාදනෙණ්ණෙ පි වහනතෙ නිපුබ්බා ත
තො කම්මති කතප්පවමෙය ඤ්ඨති පාදිසමාසෙ දිසෙ ව රූපං නි
ගහිතනති.

ඉතිපදසාධනවිකාසං බුද්ධිප්පසාදනීයං

සඤ්ඤාමිධාන වණ්ණනා

—o—

නදෙවං සඤ්ඤාමිධානං දසෙය්වා අබුතා සක්කිනං දසෙය්තු
මාරහතෙ 'සඤ්ඤා' ව්වාදිනා—'ඉතිධා' නි ඉති සඤ්ඤා යමෙවමනෙ
ඉධ ඉමෙසු පදෙසු සක්කි වුවවනිති සෙසො.

සමෙය්ම සරො ලොපො සරෙති සඤ්ඤාධිකාරවිධි පරිභාසාසු
කෙනසු පුබ්බස්ස ලොපවිසිසුතනනති දඨබ්බං, සරොති කාරිසිතිද්දෙ
සො ලොපොති කාරියතිද්දෙසො, 'ඔපසිලෙසිකාධාරසත්තම්' නි
කමෙ නිසිනෙනාති ආදිසු විස උපසිලෙසෙන අඤ්ඤාන අව්වතින
සිලිඨතාය නිබ්බතතාධාරෙ සත්තමිති අනෙඤ්ඤා; අනුති සරෙති යා ස
ත්තමසුපදිසියති සා සබ්බා වතුබ්බධාධාර සමභවෙ පි ඔපසිලෙසිකෙ
යෙවාධාරෙ වහනිව්ණානුවිධානතො සද්දස්ස; සද්දොති වහනිව්ණමනු
විද්ධාති යෙනති වහනා යමනමහිධාතුමිව්ණති සත්තසිධාන සාවඤ්ඤි
යෙන තනොඤ්ඤමනං සද්දොතිද්ධාති වහනිව්ණ පි උපදෙසනො
සාවඤ්ඤිතො වා වසියතෙ අනොපොපදෙසනො යසමා ගුරුපාර
මපරියොපදෙසො ගුරුකුලමුපතමම පඤ්ඤකරණාදිනා ගවෙසියති
සාවඤ්ඤිමපි ආධාරනතරෙ සත්තමියා උපාදනෙ වචනනතරපස
මභිතා සියා නව වචනනතරං කතං ඔපසිලෙසිකෙ වාධාරෙ පසභිතා
භාවො, උපසිලෙසොති සංසිලෙසො නෙසො ව්වධානෙ සමභවනිති
ආධාරවිසෙසප්පටිපත්ති; 'තනො' නි ඔපසිලෙසිකාධාරසත්තමිභා
වතො, තං අසිති පදවෙණ්දෙ ඉධ සරෙ පරෙ පි පුබ්බසරලොපො න
භොති නිග්ගහිතවණ්ණෙන ව්වහිතතතා නිග්ගහිතස්ස 'මයදසරෙ'
නි මකාරාදෙසෙ කතෙ පරසරෙන සිලිවුට්ඨවාරණං කාතබ්බං, කත
මාවානද අතිව්වසඤ්ඤාති ඉධා පි පුබ්බසරලොපො න භොති විස්ස
මකාලෙන ව්වහිතතතා, සංහිතාව එකපද ධාතුප්පසාදනාඤ්ඤා නි
ව්වා වුත්තංති—

“නිව්වා ධාතුප්පසාදනං සංහිතෙකපදෙ තථා

එකප්පකරණාභාවා භිනනානං නාඤ්ඤා සංහිතා”ති.

'සංහිතාස' නති සක්කිසුතො.

සත්තං ථෙරසට්ඨසඤ්ඤායෙන පවනතෙ පරිභාසා පුබ්බලවිධි
තො පතිභාභාවතො, 'පුබ්බසස්සවා' නි එවකාරෙන නියමසුත්තමිද
නති දිපිතං භොති, 'විධි' නි ආදෙසලොපානම විපලොසාදිනං නා
මං; පුරිස උත්තමොති ආදිනා පදවෙණ්දං කතො 'අනතිකතමයං වි
යොජයෙ' නි පරිභාසාය හෙවුප්පරියවසෙන ඕතෙ ව්වජන සරෙ
පුබ්බාපරෙ කතො විතිබ්බුජ්ඣා පුරිමපදෙ පව්ණමපදෙ ව අකාරාදිනං
'දසාදෙසරා' නි සරසඤ්ඤායං කතායං 'සරොලොපොසරෙ' නි පු
බ්බපරසරානං අනියමෙන ලොපෙ සමපතෙන සරෙති සත්තමියා
නිද්දිඨතතා 'සත්තමියං පුබ්බස්සා' නි පරිභාසාය පුබ්බතුතානං අකා
රාදිනං ලොපං කතො "ව්වජනමස්සරං පරං වණ්ණං නයෙ යුත්තො"
නි පරිභාසාය ව්වජනං පරකරං නෙතො රූපසිඨි වෙදිතබ්බා—
මොග්ගලොයනා පන පුරිස උත්තමොති ආදිසු ආකාරාදිනො අකාරා
දයො සරෙ වියොජෙතො සරොලොපොව්වාදිනා පුබ්බසරානං ලොපං
කතො පරඋකාරාදයො සරෙ පුබ්බව්වජනෙති සත්තොජෙතො රූපං
සාධෙනති; නනුව සබ්බසම්මි සක්කිසුතො ඔපසිලෙසිකාධාරෙ යෙ
ව සත්තමිති වුත්තතතා 'යවාසරෙ' නි ආදිසු සරෙ පරෙති අවිවරි
තො 'සරොලොපොසරෙ' නි ඉමස්ස වුත්තියං විස සරෙති එතාක
මෙව වහනබ්බං අඤ්ඤාථා සත්තමියා නිද්දිඨො පරො එව සියා න
ව නං යුත්තං පුබ්බසරානමුපසිලෙසස්ස සදිසත්තාති ආසංකීයපරි
භාසා සම්පජානෙයෙව පරිහරෙනො ආභ 'පුබ්බස්සකාරිසවිධානො'
ව්වාදි—'සත්තමියං පුබ්බස්සා' නි පරිභාසා නියමෙන පුබ්බස්ස කාරිය
විධානතො පුබ්බෙ සත්තමි නිද්දිඨස්සානියතතෙන පි පරිභාසාවතාර
තො පජාය සත්තමි නිද්දිඨො පරො යෙවාති ගමනෙති 'පරෙ'ති වු
ට්ඨති, නතු ඔපසිලෙසිකාධාර පරිව්වාගෙනාති අධිප්පායො—'සව
නො' නි යුජ්ජතො.

සමෙය්ම සරොති අයං සරමහා සරෙති අයං සරොතිව 'පරො
කවි' ත්‍යයමිං සුතො සමබ්බසියති තදහ 'සවමහාපරෙසමෙ' නි,
'කවි' නි කිනතිපරොති එතකකමෙව අවචො එඤ්ඤා විග්ගහණං කිම
ත්ථං කතනති වොදනා, පඤ්ඤාදිඤ්ඤානති එත්ථ සරමහා පරස්ස සරස්ස
ලොපො මා භොතුති පරිභාසො; පඤ්ඤා ඉඤ්ඤානති පදවෙණ්දෙ සර
භො පරස්ස සරස්ස 'පරොකවි' නි ලොපෙ සමපතෙන ඉධෙව කවි
ග්ගහණෙන පටිසෙධො, 'සරො ලොපො සරෙ' නි පුබ්බසරලොපො,
'අස්සා' නි කවිසද්දස්ස, අධිකරියති 'අධිකායො' නි යුජ්ජති ස
මබ්බසියති අභො, 'සබ්බසියසු' නි සබ්බසු සක්කිසුතො—

සඤ්ඤාදිකණ්ඩාවසානභූතං ඛුලනාදිදං සුභතං ඛති කාමා ඉතො ප සාය අඤ්ඤාසු සබ්බෙසු සුතෙතසු කචි සංදදා වතනාති හාවො.

සුම-ඉවණ්ණවණ්ණානනාති සාන්තාදෙසසබ්බකො ඡට්ඨි, න සමා ඉවණ්ණවණ්ණානං සානෙ එමආදෙසා නොනාති අනො; සා නයදො එත් පසඛනවාචි අත්භාහිධානාය ඉවණ්ණවණ්ණානං ප වතනිපසඛෙන තදත්භාහිධානා යෙව එමආදෙසා හවනාති, ස මසංඛානං පසම්මං වුත්තානං පච්ඡාදුත්තානසුඛ යථාකමමවබ්බො ධස්ස ලොකතො පසිඛිතතා ආහ “සථාකම” නති—තථාහි සප කඛිපිපකමා දෙවදත්තයඤ්ඤදත්තා බුද්ධදත්ත අග්නිදත්තානනාති වුතෙන සපකෙමා දෙවදත්තො බුද්ධදත්තස්ස විපකෙමා යඤ්ඤ දත්තො අග්නිදත්තස්සාති අවගමන්තෙ.

වණ්ණ-සසමා ඉකාරාදිතො තෙන වණ්ණසද්දපරෙන ඉක රාදිනා සවණ්ණො පි සමානවණ්ණභූතො ඊකාරාදිපි, අඤ්ඤපදනෙ ගුණිභූතො ඉකාරාදි ච අපි සද්දතො ගග්ගාතිති ආහ “සසඤ්ඤ”ති-අතිපසඛෙතා ඉට්ඨව්‍යාසානපත්තති නං බාධෙතිති අතිපසඛගබ්බ කො තස්ස; “විකපො” නි උපෙනො උපිතොති රූපවයං, “විබ් වනහොති” නි පුබ්බසරස්ස ලොපංකමා “සුචණ්ණානමෙබ්බුත්තා” නි ඉකාරස්ස එකාරාදෙසකරණං න සියාති අනො.

සමා-“දිසෙ” නි “ව්‍යජනෙ දිසරස්සා”ති දිසෙ “සානිධා” නි පරස්ස ඉස්ස ලොපෙ “ව්‍යජනෙ දිසරස්සා” නි පුබ්බස්ස දිසො, “චෙ” නි “නවෙවා” නි සුත්තතො වා සද්දො ච අනුවතනාතිති ආහ.

තොස්සා-ස ව මකාරස්සෙව තොතිති සබ්බකො.

බහු-බහුබ්බොති අඤ්ඤත්ථ සමාසො යමිවවාහ ‘බකාගේ’ ඉවාදි ‘අනුබ්බො’ති උවාදිතප්පධං සිති අනො, අනුපුබ්බො බ කිවිතාසනොති ආහ අනුබ්බකතෙ විතස්සතෙත්තසුබ්බො; ‘වච නා’ති සුත්තතො,

“ආරමො වචනමපනති ලකඛණං යොගලකඛණං වාක්‍යං සත්ථං යතනසුචි සුත්තානමතිද්‍යයකා” නි

වචනතො වචනසද්දො පිති සුත්තස්ස වචකො, ‘අප්පාසාගො’ අනු වාරණං අනුපලභි; පසුගති ‘පසොජනං’ ‘සංකොගො’ ලකඛණමං කොතිඅනුත්තරං; ‘ගමෙලකං’ ගාවො ච එලකා ච ගමෙලකං.

විති-ඉති සද්දො නුකරණං නිපාතස්ස පකති විශානුකරණං හවතිති “ඉතිස්සා” නි සානසබ්බකො ඡට්ඨි.

ඡට්ඨි-“නං” නි කාරියං, නපුංසකලිඛෙන පසමෙකවචනා, ය මහා පරොනැපි සොවසානභූතොවයවො අනොතා, තස්ස; “සානින” නති ආදෙසිං, ආඋපසගො මද්දනනොති ආහ “ආමද්දිසා” නි-‘අඤ්ඤා’ති වකාරාදෙසාභාවපකෙමි.

වන-නනු සරෙති අද්‍යවතනමානං නිමිත්තභාවෙන සරෙති ගතිතං සරස්සාති ආගමිභාවෙන වතනුං අඤ්ඤං සරග්ගතණං නැපි තතො කස්ස එතෙති ආගමෙති හවිතබ්බනාති ආසංකා පුබ්බං පරිග රති “ආගමිනො” ඉවාදිනා- වනාදිනං ආගමානං සරො යෙව ආගමි තොති, කසමා ඤ්ඤපකා? ආවරිය ඤ්ඤපකතො, තමෙව ඤ්ඤපක මාහ “අඤ්ඤපථ”වාදි-“ති” යසමා “අඤ්ඤපථා” සර ස්සාගමිභාවෙ අ සති “පද්දිනං”ධානුගණානං “සුක්ඛිධානං”සුගාගමිකරණං ‘අනුත්ත ණං’ නිරත්තකනාති ගාථායනො—ඉදං වුත්තං තොති යදි සරං සිපෙ යා ව්‍යජනමෙනෙස මාගමි හවෙය්‍ය තද නිපජ්ජන මිච්චිත්‍ර දකාර ස්ස පද්දිනං “කචි” ත්‍යනෙන සුතෙතන සුගාගමිධානමනත්ථ කා සියා, තත්ථා පි නිපද් අන ඉති ධිනෙ දකාරා පරමනෙන යකා රාගමං කමා නිපජ්ජනනාති සිභිතො තස්මා පද්දිනං සුගාගමිවි ඛානමෙව ඤ්ඤපෙති නෙනෙ වනාදයො ව්‍යජනස්ස කිනතු සරස්සෙව හවනාති.

ජාලො-ඡසදද පරස්ස ආදිස්ස අත්තාපවාදෙන විධිත්තොනො ලකාරො ආගමනා තංඅවිතාසෙනො ආදිභූතොව තොතිති ලඤ්ඤ නි නවුත්තං-කච්චායනා පනෙත් “යවමදනතරලාචාගමා”ති සුතොන න ලකාරං කරොනාති ලලානමවිසෙසසොති මාහු තදසුත්තං, තෙසමපි කච්චායනානං ‘අකඛරාපාදයොථකච්චනාලිස’ නතිවිධිසමානඅකඛර සඤ්ඤායං විපුං ලකාරස්ස පසිඛිතතා අවිසෙසසොති විධා පායො ච නි රත්තකො සියාති විසිසා යෙවෙනෙ සාන සුතිලිපිහෙදෙ පි හි නෙසම නිවාරිතොව, තථාහි තෙසු ලකාරස්ස මුඛසානිසතමනුජානනාති ල ස්සතු දත්තසානිත්තං සුතිලිපිහෙදෙ පච්චකඛිසිධොව, තෙනිධි ලකා රොව පසිතො.

සරාගං සරෙ වා සනි සරසනි.

සරසනිං දස්සොමා ඉද්දති සරසනිපටිසෙධං වතනුකාමො “ඤ්ඤා ඉමෙ”වාදි පගොගපද්‍යාත්ත.

න වෙ වා-යසමි. පුබ්බලොපො පරලොපො ච පරියායෙන සමපගෙතා තත්ථ චිත්තමපි පකෙඛ අභාවන්ථං වචනං, 'කුචි'ති ඡන්දහෙ දුසුබ්බවාරණ සන්තිච්ඡාරතිතථානෙසු, යත්ථ සරසකුතො සති ගාථා සු ඡන්දසු හෙදො හානි හොති සුතොසු බ්‍රිඛවචනෙසු ච අසුබ්බවාරණං සුබ්බවාරණසු හානි හොති තසමි ඡන්දහෙදට්ඨානො අසුබ්බවාරණට්ඨානො ච යත්ථ ච පදවෙඡ්ඡදපදවිග්ගභාදිකාමිතාය සන්තිච්ඡා සන්ති කරණෙ ඉච්ඡා නහොති තසමි. සන්තිච්ඡාය රතිතො ඨානොවාති අත්ථා.

ව්‍යජ-දිසසු දිසකරණෙ රසසු වා රසසකරණෙ පයොජනාභාවා රසසදිසානමෙව යථාකකමං පච්චාසනා සවණණා දිසරසු හොනති ආහ 'රසසු' වචාදි- 'දුගමෙ' ති වනාදිසුතොන, යොගොති සුතං තසු විභාගො ථිධාකරණං යොගවිභාගා ඉඨපු සිඬිති සුයතො දිසරසුනි යොගභාගගහණෙන යානිවාති එත්ථ දිසසාකාරසු සරෙ පරෙ රසසතො, ව්‍යඤ්ජනෙති විභවතිවිපලො සෙන ව්‍යඤ්ජනසානි යොජෙතබ්බං.

සර-“ව්‍යජනසා”ති වෙ ඉත්තනෙනාදෙසෙන යොගා ඨාන සමබ්බන්ධි.

වතු-ඉමිනා පි වග්ගගහණමකරවිසයෙ වතුන්ථාදිවොහාරො කරියමානො වග්ගකමරෙ යෙව රුළුහානි ආහ 'කබ්බගෙන' වචාදි- 'පච්චාසනා' ති කණ්ඨාදි උප්පත්තිඨානාසනනාය 'නංඛණ' නති ව්‍යජනමහා පරසු ව්‍යජනසු චිත්තං මාහොතුති පරිභාරො.

සරව්‍යජනසනි.

අති අනතංති සිතෙ 'යවා සරෙ' ති ඉකාරසු යාදෙසං නත්ථා දසෙති 'අත්ථගහ' නති, තර්සස භාවො 'න ජයං' ඉවචාදි සෙය්‍යං.

නව-යෙති සාවඤ්ඤ නිදෙදසා වණණමහතසු ගහණං සෙය්‍යං.

වග්ග-‘නෙ’ ති අනන්තරනිද්දිඨා වග්ගලසා පරාමසියනති, සකකතෙති ආදිසු සකසනති යං රුචිතනි යං අපවනමනත්ථා ලුප වෙඡ්ඡෙන පිලු පලු සලු ගමනත්ථා දිසපෙකකිනෙ ඉති ඉමෙහි ධා තුති 'වග්ගමානො ති අනති'ති ආදිනා යථාරතං භාවකමෙමසු තෙප්ප චවයෙ 'කොසාභාවකමෙමසවපරොකෙකිසු මානන්තත්තාදිසු' ති කොස යකාරසු ඉමිනා පුබ්බරුපං, 'කාසාහ' නති පච්චුදුහරණෙ කිං අහ නති පදවෙඡ්ඡෙද, 'ලොපො'ති නිගහතිතලොපො 'යවාසරෙ'ති ඉසු යාදෙසෙ 'ව්‍යජනෙදිසරසු'ති දිසො.

හසු-“මුග්ගති”තිමුග්ගවෙතිතනි යං “ගුහාදිති යක්” ඉති යක් “ලුසුසුපනාසා” ති ඕකාරෙ සමපනෙන “නනෙකානුබ්බකිනාගමෙසු” ති පටිසෙධො.

වෙවා-ඉදං කිඤ්චාපි විකප්පත්ථං කතනති හෙසිමෙන නිවච තතං විඤ්ඤායති තථා පි ඉමිනා වාකාරෙන විකප්පොච හෙට්ඨමෙ පන කුචාධිකාරා හකාරනනාධාතුතො සත්ථෙ පච්චයෙ දෙහත්ථං දෙ හත්ථං සිනෙහත්ථං ලෙහත්තති පි භවතොව.

ව්‍යඤ්ජන සනි

නිග්ග-අසනිපි ආගමගහණෙන නුබ්බිවිසෙසෙවා ආදෙසනා යොගා ආගමොවසියතිති ආහ, “ආගමොහොති” ති-අස නතුප්ප නති ආගමො, සත්ත වියාදෙසො මිතොනා විශාගමොති වෙය්‍යාකරණා වොහරනති

ඨානියසාදෙසො විධියෙන තං, වචනිතසු ලක්ඛියසු අනුරොධෙ න ලක්ඛණප්පචතතිකා විභාසා වචනිතවිභාසා, අභෙදෙන තු වාධි කාරො පි වචනිතවිභාසා, තසාභාවො වචනිතවිභාසතො, කත්ථි සුතෙන යථා යථා ලක්ඛියං රුපං වචනිතං තථා තථා පවත්තනතො යථා වචනිතරුපපරිගහණො තසමි, “ඵළා” ති ඉමයමිං සංතිතාකණෙහි; අධිකරියති උපරි සුතොසු තදුපකාරතාය ආවරියෙන නි යොජියතිති අධිකාරො නිගහතිතසු අධිකාරො නිගහතිතාධිකාරො

ලොපො-ලොපසද්දො යමිග භාවසාධනො නිද්දිඨො නහෙ ඨා විය කමමසාධනොති ආහ “නිග්ගතිතසා”ති-“පටිසලොපො” ති නිගහතිතලොපෙ “සරමහාවෙ” ති ලසුමිභාවො.

සංගො-“අනන්තරා”තිසරෙති අව්‍යවතිතා; සංයුජ්ජතිති “සංගොගො” එකතනාවසිතානං ව්‍යඤ්ජනානමෙසා පුබ්බාවරියසඤ්ඤා, “අනු” ති අයමිං සංගොගවිසයෙ, ආදිසද්දසු නිශ්චාචයවචාවිතො උපාදිනා ආහ “ආදිගුහාවසවො”ති

වග්ග-“වග්ගෙ වග්ගනො” ති අවිසෙසෙන වුත්තන පි ය සුචග්ගසු යො වග්ගනො සොච පච්චාසනායා හොතිති දසෙයු මාහ “පච්චාසනා”ති.

සෙව-“ඵචසද්දසහවරියා” ති අව්‍යවතිතා ව්‍යවතිතා නිශ්ච මතෙති සුයතො සද්දතොන අව්‍යවතිතා එවසද්දෙන සහවර භාවතො සබ්බතාම සද්දතුතො යකාරොච ගහනතිති අධිප්පායො- කත්ථි පොත්ථෙකෙ එව සද්දසහවරියා ය ඉති ති ඉති ච සද්දසෙසව

ගහණන්හි පායෝ දිසාහි සො පන පඤ්චකාපාය මනුසරති එවසද්ද සඟවරියනො යනිති සද්දා යෙවා වසියනනිති.

සෙසං — පුබ්බස්සනො යසද්දසං ගහණා ඉධ යඤාර මතන සෙසව නිදදෙසොති ආහ ‘සකාරෙ’ නි— ‘නදමිනාදිනි’ නි ඉමිනා නිපානනස්සපනං දසෙසනි, අප්පනසංස පාපනං පතනසංස පටිසෙධොව නිපානනං, නදමිනා ආදි සෙසං තානි නදමිනාදිනි, පදසමුදයසංස අනුකරණං නදමිනානි; අනොව පදනතරෙන සමසන්තො, අඤ්ඤා ලකුණං ලකුණන්තරං, තෙන ‘නිජ්ඣකා නිසකො’ නි ඉමිනා නිපානනස්සනෙන වා යකාරාදෙසො, ‘සොගවිභාගා’ නි බුබ්බං සරණංති පදවෙඡ්ඤෙ කතො සරනිමිත්තාභාවනො ව්‍යජ්ඣන පරෙ නිශ්ශතින සං ‘මයද්’ නි සොගවිභාගෙන මකාරාදෙසො කාතබ්බොති භාවො.

නිගගතිනසංකි.

සරසංකි නිසෙධො ව සරව්‍යඤ්ජන සංකි ව අපො ව්‍යඤ්ජනසංකි ව නිගගතිනසංස සංකි ව සංකියො සාධු නිද්දිඨා පඤ්චධා පදසාධනෙ

ඉති පදසාධනවිකාසං
බුද්ධිසංසාදනීසං සංකිවණණනා.

— 303 —

තදෙවං පඤ්චපකාරෙති සංකිමනුසංකිය ඉද්දති ස්‍යාද්‍යන්තත්‍යා ද්‍යන්තවසෙන දුට්ඨෙසු පදෙසු ක්‍රියාය දබ්බනිසිත්තනා පටිපාත්තනං දබ්බසංසාති තබ්බාවිනො නාමපදසංස සාධනවිධිං දසෙසනො ආහ අඨ නාමානි’ වොදි— අත්ථාහිමුඛං නමනතො අත්තනි වත්ථසං නාමනතො නාමං, දබ්බාහිධානං; යසමා පුරිසාදිසද්ද අත්තනා ව තත්තබ්බසංස පුරිසාදි අත්ථසංස අහිමුඛං නමති පවත්තනි තං ව අත්ථං අත්තනි නාමෙති දසෙසනි තසමා තං නාමනනි වුවන්ති වචනත්ථද සංසනං, දබ්බාහිධානනනි සරුපදසංසනං පුරිසාදිදබ්බසංකිතසංස වච නිසන්ථසංස අහිධානවාවකං පුරිසාදිඅකබරසන්තිවෙසරුපා නාමප ඤ්ඤානනිති අත්ථො-කානි පන තානි නාමානිවොහ ‘නානි’ ත්‍යාදි-න යත් දුට්ඨෙසු නාමෙසු ‘නාම’ පට්ඨං ‘සලිඛෙගසු’ති ලිඛිතීයනි භිප්ප වචසාදිති ව්‍යජ්ඣනි යෙන වා ඉත්ථාදසො ව්‍යජ්ඣනනි තං ලිඛං, සද්දධමෙමා; තෙන සහ යානි වත්තනෙන තානි සලිඛානි, තෙසු; ඵ සො රුකෙඛා ඵසාමාලා ඵතං ධනනනි ඵවං පුරිසාදිවාවකෙන සබ්බ

නාමෙන සමානාධිකරණෙනා රුකමාලා ධනසද්දා පි පුමිත්ත න පුංසකජොතකතෙනන ලොකෙ සමමනාති වෙදිතබ්බා, වුත්තං නි-

“ඵසා ඵසො තත්තිපපසිඬි ලොකසංස භොති යත්ථත්ථෙසු පිපුමනපුංසකානිත්‍යවනෙන තානිමානිලොකෙන”ඉති.

අකාරො අනො අනො වා පරියන්තාවයවො යසං සො අකාර නොනා තතො ඵසොත්‍යත්ථව්‍යපදෙසකාරණං පුමානිවෙවතං ලිඛං යසං සොයං පුලලිඛිතො තසමා බුබ්බ ඉථෙවනසමා වචනතො පරා හු ඵා සත්තවිභතියො ස්‍යාදසො යොජ්ඣනනි යථා විධි පදසංසියන්ති අත්ථො.

වෙවෙ “ඵකෙස” නනි ස්‍යාද්‍යවයවිසමුද්දසෙන වෙවෙති වුත්තානමවයවනං සමබ්බෙ ඡට්ඨි; හවනක්‍රියාය ස්‍යාදිමිකානං ව්‍යා පිතුමිඨතනා වෙවෙ නි විච්ඡායං පිබ්බවතං— කිං විසිඨා නාමයමා නි ආහ “ඵකානෙතෙත්ථෙසු වත්තමානතො”ති—අනෙන ව ඵකා නෙකෙසු වත්තමානතො “නාමසමා”ති පකතිවිසෙසනං දබ්බධමම තතා ඵකතොදිතං න ස්‍යාදිවිසෙසනනනි වොහරති—“අධිකාරො”ති ඵත්ථ සිහගතික මණ්ඩුකගතික යථානුපුබ්බක වසෙන නිවිධො අධිකාරො, සිහො මිහරාජා පුරතො පි පච්ඡතො පි ඔලොකෙති තාදිසො අධිකාරො සිහගතිකො, මණ්ඩුකො උපපතිඨා අත්තරන්තරා නිපති ඵා ගච්ඡති තාදිසො අධිකාරො මණ්ඩුකගතිකො, පටිපාටිං අනති කකමිත්ථා පවත්තමානො යථානුපුබ්බකො, අයමපන යථානුපු බ්බකො.

පඨ කිමිදමත්ථමත්තමිවොහ “සකත්ථො” වොදි—තත්ථ සකත්ථො විසෙසනං තං පන සද්දපපවත්තිනිමිත්තං ජාතිගුණක්‍රියාදබ්බ ලකුණං; දබ්බං විසෙසං තමපි ජාතිගුණ ක්‍රියාදබ්බලකුණං, තත්ථ යද් ජාතියා විසිඨො පදත්ථො හිධියතෙ ගො අසෙසානි තද් ජාතිවිසෙසනතතා සකත්ථො ගොපිණ්ඩාදිවිසෙසසත්තා දබ්බං යද් ගුණවිසිඨං පටාදිකං දබ්බමහිධියතෙ සෙතො පටොති තද් විසෙසනාහුතො ගුණො සකත්ථො විසෙසසාහුතං පටාදිදබ්බං, යද් තු ජාතියා විසිඨො ගුණොහිධියතෙ පටසංස සෙතො ගුණොති තද් ජාතිවිසෙසනතතා සකත්ථො ගුණො විසෙසසත්තා දබ්බං, යද් පන දබ්බමපි දබ්බන්තරසංස විසෙසනාහුතං හවති යට්ඨිසො පටෙසස කුතො පටෙසසෙ ත්‍යාදිසු තද් යට්ඨිආදිකං දබ්බං විසෙසනභාවමාප නනං යකත්ථො දබ්බන්තරං විසෙසසභාවමාපනනං පුද්ගාදිදබ්බං—

කවි සමකොට පි සකසො හවති යත් සබ්බකාමිකොත්තො පච්චයො දණ්ඨි විසාණ්ඨි දණ්ඨපුරිසසමකො දණ්ඨි පච්චයො, කාන්ති ක්‍රියා පි සකසො හවති යත් ක්‍රියානිමිතතං පච්චයො යථා පාවකොති අනු පවනං සකසො හවති ක්‍රියාකාරකසමකොත්තො සකසොති අපරෙ; ලිඛිතමිත්තොති සකසො ච දබ්බං ච ලිඛිතං ච ඉති වත්සමාසො සබ්බා ඵකතොතිකමොතිකාරකත්තං සබ්බා ච කමොති ච සබ්බා කමොති ඉති ඉදං පඤ්චකං “නාමසො” නාමසං අසො නාමසො සද්දසොති භාවො—යජ්ජ පි සකස්දබ්බලිඛිතසබ්බාපරිමාණලකිණො සබ්බො ඵව අසො නාමසොත්තො නථා පි ඉත ගොබ්බවද්දඤ්ඤ යෙන සකස්දබ්බපරිමාණලකිණො යො අසො ස නාමස්සද්දෙන වුවවතෙ “නසං” නාමස්සං “සාමසද්දං” කමමකතොතිනං සාධාරණාවත්තං ඉමිනා මතසද්දසං සාමසද්දවචකතං දීපෙති කසද්දා මහං වා රෙති බ්‍රාහ්මණමතං හොජයතිති ආදිසු විස—තදෙවං වුත්තසරුපං යනං කිං වුවවතිති ආහ “අත්තමනං පවුවතෙ”ති. “නාමසං”ති පකතිරුපසං; අභිධිගති අනපෙකකිතිභිගතිවිසෙසෙන පකතිරුපෙන කතිගතිති අභිධෙයො අසො නසං සාමසද්දං අභිධෙයමතං නසමි ජොතනියෙ—“පඨමා”ති ඉත පඨමාසද්දා රුද්ධිවිසෙසන විහතතිවිසෙසෙන වතතෙන; යතො පුබ්බො අසද්දා විහතති නත්ති සා පඨමෙති—“නසං නාමවිසෙසනනා”ති තසං අතොති අනුචතනසං නාමසං විසෙසනං හෙදකං නාමවිසෙසනං තසං භාවො නාමවිසෙසනනං තසමා, යසමා විසෙසනනෙන වුවවතින නාම විසෙසනං තසමා “විධිබ්බිසෙසනනා”ති ඵත්තං විසෙසනං තදනසං විධි ඤාතබ්බොති වුත්තං—යං විසෙසනනති විසෙසන භාවෙන වතනුමිත්තං අතොතොතිනං තදනසංති තසද්දෙන විසෙසනසං පරාමාසො තං විසෙසනමනෙන යසං තසං විසෙසනනතො බුධාදිසද්දතො විධි, ත තදදිමජ්ඣෙති කවිවෙසසභාදිති භාවො විධිගතෙති විධි ඔකාරාදි.

අතො අතො න නාමසං විසෙසනනෙන අභිමතතො “විධිබ්බිසෙසනනසං”ති පරිභාසාය අකාරනෙනා ගහනති ආහ “අකාරනනො”ති—යෙන නති බහුවචනෙන පඨමාද්‍රතියාබහුවචනානං ගතිතතො මිනනං ආදෙසිනං වාටෙ නි වෙ ආදෙසා යථාකමෙන හවනතිති ආහ “සථාකකම” නති—ආකාරකාරා යෙවාදෙසා වකාරා පන යොනං සබ්බාදෙසත්තො අසද්දො “ආදිසං” ති යකාරානං ශ්‍රේෂ්ඨ සිසුනති ආහ “මකාරානුබ්බිතො” මනුබ්බිතොනෙක

මණ්ණො සබ්බසං”ති වකාරොනුබ්බිතො යසං සො නෙකකරො වා දෙසො සබ්බසං හොතිතසං පරිභාසාසුත්තසං වුත්තං=බුධො බුධාති ඵත්තං රුපසාධනනෙමො ඵවං වෙදිතබ්බො;බුධි බුධිඉති සිතෙ “වෙ වෙකානෙකෙස්වි”තොතිනා සොදෙසො හවනති තෙසවාතිගමෙනපස සබ්බෙන අත්තමනෙන ජොතනියෙ “පඨමාත්තමනෙන”ති පඨමා විහතති හොති තත්තං පි ඵකවචනානං බහුවචනානං වාතිගමෙනපසසබ්බෙන වතතිවත්තං ඵකමති වතතබ්බෙ ඵකවචනං සි ඉකාරො කිමංසිසුති සංකෙනත්තො තසමා “සංකෙනොනවයවොනුබ්බිතො”ති පරිභාසා සා මජ්ඣිමෙන අපසයොගො, බහුමති වතතබ්බෙ බහුවචනං යො අකාරවතා නාමසමා පරසං සිසං “සිසං” ති ඔකාරාදෙසො හවං අආදි අමජ්ඣ අභනතසං නාමසං සාමසද්දෙන පසබ්බෙන විසෙසනනෙන වතනුමිත්තං කාරියං “විධිබ්බිසෙසනනසං”ති පරිභාසාසුත්තසාමජ්ඣිමෙන විසෙසනනසං ව හොතිති නියමිතතො අකාරනන නාමසං හවං පඤ්චමියා නිද්දිඨං කාරියං “පඤ්චමියං පරසං” ති පරිභාසාසුත්තසාමජ්ඣිමෙන පරසං හොතිති අකාරනනතො නාමසමා පරසං සිසං ඔකාරාදෙසො, “සරො ලොපො සරෙ”ති පුබ්බසරලොපො ඔකාරො ධකාරෙ සංභිතො හවති බුධො— අකාරවතා නාමසමා විතිතසං යොසං “අතො යොනං වාටෙ”ති වාදෙසො හවං අකාරාදිසං අකාරමජ්ඣසං අකාරනනසං ච නාමසං සාමසද්දෙන පසබ්බෙන “විධිබ්බිසෙසනනසං”ති පරිභාසාසුත්තසාමජ්ඣිමෙන අකාරනනසං නාමසං හවං “පඤ්චමියං පරසං”ති පරසං යොසං වා ආදෙසො හවති හවං ච “ජසියනනසං”ති පරිභාසාය අනනසං පස සබ්බෙන පරසං විධිගමානං කාරියං ‘ආදිසං’ති පරිභාසාය ආදිවණණසං වකාරානුබ්බිතො “වනුබ්බිතොනෙකවණණො සබ්බසං”ති පරිභාසාය සබ්බසං ච පසබ්බෙන අනුභයභාගිවිසයෙකදෙසෙ පවතනානං මිනනං මිතිනං සාමසද්දවිසයපසබ්බෙන සති “විප්පවිසෙබ්බ”ති පරිභාසාසුත්තසාමජ්ඣිමෙන පරමිඨං හොතිති “වනුබ්බිතොනෙකවණණො සබ්බසං”ති පරිභාසාය සබ්බසං යොසං වා ආදෙසො හවති වකාරො වනුබ්බිකාරියත්තො තසමා “සංකෙනොනවයවොනුබ්බිතො”ති පරිභාසාසුත්තසාමජ්ඣිමෙන අපසයොගො ආකාරමනෙනා ව සිසුති “සරො ලොපො සරෙ”ති පුබ්බසරලොපො ආකාරො ධකාරෙ සංභිතො හවති බුධො— ඵවමුපරිපසුතතිං.

ආම “විජ්ජමානසං” දෙවදනොතිනො නිපථනනසං “මජ්ඣිමනිකා” දෙවදනොතිනො “සද්දෙන” නාමෙන “අභිමුඛිකාග්ග” පුබ්බ

මනනිමුඛසාහිමුඛකරණං “ආමනනං” අභිමුඛකරණං මනනනනො
 ආමනනනං නාම භවතීති අනෙකං-යත්තු න සිඛානුචාදෙ අපිතු න
 දෙව විධානබලං තත් සමෙබ්බධනං නත්තිවිචාන “විධානබලං” චාදි-
 “නං” ආමනනනං රාජා භව ඉති විධානබලෙ නත්ති භවෙබ්බ-
 “විධානබලං” නිප්පාදෙනබලෙ චත්තිමිති, හොතනිචෙත්තං.

සිඛසාහිමුඛිභාව මනනමාමනනනං සියං
 අනෙකං කතාහිමුඛොසා හි ක්‍රියායං විනිසුජ්ජනෙ
 ආමනනනං න වාක්‍යනෙකං පදනොච පතීතිනො
 නත්තො මනනනං ලොකෙ විධානබලෙන චත්තිමිති
 නං යථා භව රාජෙති නිප්පාදනනෙකං භවෙ තිච

“කෙච්චි” නි අද්දරධස්සාලපනෙව්‍යං අද්දරෙ සිතස්ස ආලපනෙ යෙ
 වායං රස්සභාවොති වදනෙනහදනන බුද්ධිපසාදනෙදස්ස දස්සනි-
 “සමිපාලපනෙමි” නි කච්චිවො අනුරුචාති ආදිසු.

කමමමුඛං නත්තුක්‍රියාය කත්තුසාධ්‍යතාය නං සමබ්බතිතා ක
 තතුකමමසාය පි දුට්ඨිය ක්‍රියාය අභිසමබ්බතිතීති යංකිසුචි පදත්ත
 රූපං සමබ්බතිතීති කත්තුක්‍රියාහිසමබ්බති, නං; කරොති නිරියං නි
 ප්පාදෙතීති කාරකං ක්‍රියානිප්පාදනනිමිතනනනනෙකං- “කමමමු
 ච්චනෙ” කමමනනි චුච්චනෙ ඉතිසද්දො දුතනනිද්දිසො, නං කමම.
 නිබ්බතනිවිකනිප්පතනිහෙද නිවිධං භවෙති සමබ්බති; නිබ්බතනීය
 නි උප්පාදියති යස්සා සනො ජනනං කරියති සා නිබ්බතනි යථා ක
 ටං කරොතීති එත්තං අවිජ්ජමානො කමො කතතාරා උප්පාදියති,
 යමපන විකරියති සනාමෙව්‍යචත්තනරමාපාදියති යථා ඔදනං පච
 තීති සා විකතී, යනතු උභයව්‍යතිරෙකෙන පාපියති දස්සනාදික්‍රියාය
 විසසිකරියති සා පතනි යථා ආදිච්චං පස්සනි දෙවදනෙනාති, තයො
 විධා පකාරා අස්ස නිවිධං,

කත්තු කිං ලකුණං තෙනාති කත්තුකරණනි යත්තං ත
 නියාවිහනනි විධියෙන ඉච්චාන “ක්‍රියං සො කුරුතො” ඉච්චාදි- “සො
 ජිනො” නි පසුතෙනා පයොජ්ජකතනා තං යථා පාවයතොදනං දෙ
 වදනෙනනෙති- “න සොජිනො වා” ඉච්චනෙන සුඛකතනා කමම
 කතනා පයොජ්ජකතනාති නිවිධොපි කතනා චුච්චනෙ නං යථා දෙව
 දනෙනන කතං භිජ්ජනෙ කුසුලො සසමෙව දෙවදනෙනන කාරියති
 යසුද්දනෙනා කටං, කතනා හි කරණාදිනං නෙනා තෙසමපවතනි
 යා නිචුතතියා ච කාරණෙනා තදෙවං දුට්ඨො පි මුඛොසා පධාන.

භූතො යො කතතරි කමෙම වා පතීතිනං ක්‍රියං කුරුතො නිප්පාදෙති
 සොකතනා නාමාති අනෙකං-කිනනං කරණමිච්චාන “විසෙසෙන”
 නි, කමමාදිසබ්බකාරකතො විසෙසෙන ක්‍රියාය කමමගතාය වා ක
 තතුගතාය වා සංසිඛිගෙනා නිප්පාදනකාරණං ඉදමස්ස ක්‍රියාසිඛි
 යං සාධකතමමිති තසුද්දනි වත්තුමිච්චිතං යං තං කරණං නාමාති
 අනෙකං- “නෙසු කාරකෙසු” නි තෙසු මිසු කත්තුකාරකකරණනා
 රකෙසු ජොතනියෙසු.

අරස්සාකාරජාතියා අයං නිද්දෙසො- “අනො” නි තෙන
 ලකුණිකස්සා පි අකාරස්ස ගහණං නස්මා ගුණවෙනනනාති එවමා
 දිසිධං හොති, ලකුණපටිපදවුත්තෙසු පටිපදවුත්තෙසෙව ගහණ
 නති ඉදනතු වත්තනිපකෙහි ලකුණිකෙන නෙනෙති ලකුණං සාධව
 සාධුජානනහෙතුතනා සත්චුච්චනෙ, පටිගතමපදං පටිපදං උච්චා
 රිතමසුද්දෙනනනෙකං-ලකුණං ච පටිපදං ච ලකුණපටිපදනි
 තෙති චුත්තනාති රූපාති ලකුණපටිපදවුත්තනාති තෙසු චුත්තසද්දො
 පච්චෙකං පරිසමාපියතෙ ලකුණවුත්තෙසු පටිපදවුත්තෙසුති තත්තා
 සුද්දසායමනිද්දිධං කෙවලං ලකුණදස්සනෙනාසමිං ලකුණෙසු ස
 ත්‍යවස්සමනෙන රූපෙන භවිතබ්බනති ලකුණෙන පටිපාදිතං තං
 ලකුණවුත්තමිත්තච්චනෙ යනතිසුද්දසාසද්දෙනෙව පටිපාදිතං ත
 මි පටිපදවුත්තනනි චුච්චනෙ තසමිං ලකුණවුත්තෙ පටිපදවුත්තෙ
 ච රූපෙ සති පටිපදවුත්තෙසෙව ගහණං නෙතරස්සෙති පටිපදවු
 ත්තෙසෙවෙනවධාරණෙන නියමරූපතාස්සා පරිභාසායාවගමනෙ
 සො ච නියමො අනියමපුබ්බකො සද්දෙහෙ සත්‍යවනිසුතෙ තසමා
 යත්තු ලකුණවුත්තමෙව කෙවලං න පටිපදවුත්තං තත්තු නායං පරි
 භාසාවනිච්චනෙ යත්තා පි පටිපදවුත්තමෙව කෙවලං න ලකුණවු
 ත්තං සොපෙතියස්සා අවිසයො යත්තු වෙ රූපාති සමභවනති තත්තු
 වායං පරිභාසාසද්දෙහාපාකරණමුඛෙන පවත්නාති සුද්දප්පනෙනා යෙ
 වායමනො ඉමාය පරිභාසායානුද්‍යතෙ තථාති සද්දෙහසානෙනසු යද්ද
 පෙතකරූපමෙවමිතිනනමුඛිතනං තථා පි ලකුණවුත්තං රූපං ලකු
 ණෙනෙනානනිය මානං ධුමගති විය ජලබ්බකා විය වානුමාතිකං ය
 නතු පටිපදවුත්තං රූපං තමපච්චකසිඛිං පච්චකසානුමානෙසුච පච්ච
 බලවත්තතරං පමාණනති අනො පටිපදවුත්තමෙව ගහනතීති.

සුඛි “අස්සා” නි තාමවිසෙසනතෙනන වත්තුමිච්චනා තද
 නතවිධිති ආහ “අකාරනනස්සා” නි.

වතු කින්නා සමපදනං නාම යනු වතුඡී විධියනිව්වාහ අනුමතභවිවාදි- “දදති කමමනා සුතන” නති දදතීනො දනාත්‍රියාස සබ්බකිනා ඵලාදිනා කමමන සමඛජ්ඣමානං “සමපදන” නති සමෙ තනසා වා අවෙතනසා වා යසා කසාපි පුජාබ්‍රහ්මයා අනුග්‍රහකාම නාය වා යථාවතො සකං ධනං දීයතෙ තං සමපදනං දනසොග්‍ගො පටිග්‍රහකො, අනුමඤ්ඤතිත්තනුමනතා මති ඵජාදනෙ, නිරාක රොති නිවාරයතිති නිරාකතතා න නිරාකතතා අනිරාකතතා; අ ජෙක්ඛසති මසං දෙහිති දයකං යාවති දනෙ පවතනයතිති අජෙක්ඛ සකො තෙසං වසෙන “නිබ්බා” තිති පකාරෙති “උදිජිතං” කපිතනති අජෙට්ඨා-නත්ථ අනුමනතු යථා ආගනතුකසා රුකෙකා ඵලං දදති ආගනතුකො හි න යාවති මසං දෙහිති අනිරාකරණනතු විජ්ජති තථාපි අධිකමසානුමනනං පටිග්‍රහකොධිපජායො අජීති තථෙව විවච්ඡිතමිති අනුමනතුකමෙවෙදිසං සමපදනං, අනිරාකනතු යථා චෙ ති යසා පුජාං දදතීති චෙතිසං හි නාජෙක්ඛසති පුබ්බෙ විය නාපසතු මඤ්ඤනෙ යදි දීයතෙ භවත්ති කෙවලං දීයමානසා අනිරාකරණ මතමිත්තනිරාකනතුකමිදිසං සමපදනං, අජෙක්ඛසකං යථා බ්‍රාහ්මණා ය ගාමිංදදතීති බ්‍රාහ්මණො පන අජෙක්ඛසතෙ.

සුඤ්ඤා පකතිවිසෙසසා අපරිශනතිතතතා නාමසමාතිවාධිකත තතා ආහ “නාමසමාති”-“සම” සුඤ්ඤගමො ව.

ඤ්ඤා ව කො ව ඤ්ඤා තෙනුබ්බා යෙසං තෙ තථා වුත්තා ති දසෙතුමාහ “ඤ්ඤාබ්බා කානුබ්බා”ති-“ආදානනා”ති පුබ්බ පච්ඡිමාවසවා ආදානනසද්දානං නියතාවසවවාචින මුපාදනතො අතො යෙවාගමා තග්ගතණෙන ගග්ගනති.

සසායාස වතුඡීයා සසායාති සබ්බකො; සාමඤ්ඤන විධා නෙ පි පටිපදං වතුඡීයා සසා නාය මාදෙසොතිමතො තාදත්ථ වතු ඡීයා සසෙව යෙභුග්ගන අතිමතො කත්ථි යෙව සමපදනවතුඡී යාති දසෙතුමාහ ‘සෙභුග්ගන’ති ආදි- ‘දීසොති වතනතෙ’ති “යො ලොපතිසු දීසො”තසසමා දීසොතිපදං අනුමතතතෙත්තජෙට්ඨා.

සසමා කොයං අවධි යතො ඵසා පඤ්ඤමි විධියතෙ ඉව්වාහ ‘සිමෙ’ව්වාදි; යො තං අවධිමානුති සබ්බකො; තත්‍ර ‘සො’ති යො පදජෙට්ඨා කිම්භුතොව්වාහ ‘සිමාභුතො පදජොන’මිති; පදනං නිපථා දතිසතෙතනාධිකතතතා විසෙසානුපාදනතොව යෙසං කෙසඤ්චි ප දනං පතනාදිත්‍රියාලකඤ්ඤා යෙත්ථා භෙසං සිමාභුතො අවධිභුතො

ති අජෙට්ඨා- පුනච කිං විසිට්ඨො ඉව්වාහ ‘අවචුතො සුබ්බකා රුපා’ ති- සමෙ පි අපායෙ විනනං වජ්ජනං යො චවමානකාලතො පුබ්බෙ සහාවො තසා පුබ්බකා රුපා අවචුතමෙවං විධං පදජො ‘බුබ්බා’ විදු නො අවධිං වදනත්ති අජෙට්ඨා-‘අවධිං නමානු’ති අවධියතෙ විසිට්ඨියා නෙ ඵතසමාති අවධි, සො කතිවිධො ඉව්වාහ ‘වලො නිවචලො ඵමෙ’ ති- වලො හත්ථිආදිවං සන අත්ථිරො නිවචලො පබ්බතාදිවසෙන පි රො තදෙවං දුට්ඨිමාති අජෙට්ඨා; තං යථා ධාවතා හත්ථිමතා පතිතො අංකුසධාරි පබ්බතා ඔතරනති වනචරාති.

ජට්ඨි කොයං සමබ්බකො නාම යසමිං ජට්ඨි විධියතිති ආහ, ‘ත්‍රියාකාරකෙ’ව්වාදි; තත්ථ ‘ත්‍රියාකාරකසජාතො’ති ත්‍රියාස කාර කෙති ව නිපථාදිතො තථා හි රඤ්ඤාපුරිසොති පරිපාලනත්‍රියා ත නො තෙසං සමබ්බකො රුපා හි පරිපාලයති පුරිසොව පරිපාලියතෙ තතො රුපාපරිපාලයතිති වුත්තෙ කමිති විසෙසාපෙකකායං පුරිසෙ න රඤ්ඤා සමබ්බකො හොති ඵවං පුරිසො පරිපාලියතිති වුත්තෙ කෙතෙති විසෙසාපෙකකායං රඤ්ඤා පුරිසසා සමබ්බකො හොති ඵවං අඤ්ඤාමඤ්ඤාපෙකකලකඤ්ඤා උභයාධිසානො ත්‍රියාකාරක ස ඤ්ජාතො සමබ්බකො භවති; ඵවමපභවතො සමබ්බකො දසෙසායා පති තිවසෙනාපි තං දසෙසාතුමාහ ‘අසෙසදමනාව හෙතුකො’ති- අසා පුරිසාදිතො ඉදං ධනාදිති ඵවමනාවසා ඵවං සමබ්බකි බුච්ඡිසමනාවසා හෙතුභුතොති අජෙට්ඨා; සමබ්බකිනං විසෙසන විසෙසාභුතානං රාජපු රිසානං වයං නිසසිතො යො සො සමබ්බකාති පවුත්තොති යොජනා- ‘සමඛජ්ඣතො විසෙසෙසි’ති විට්ඨො සමබ්බකාති කතා සමබ්බකා වසා උභයසාධාරණත්තෙ පි ‘ජට්ඨි’ ඡනනං පුරුණි විහතති ‘හෙදක නො ඵව සිසා’ විසෙසනතොරුපාදිතො ඵව භවෙය්‍ය ඵව සදෙදු ප තෙත්ථ සබ්බවාකාතමවධාරණපරතතා ලබ්භති; ‘හි’යසමා ‘නතො’ විසෙසනතො ‘ජුතා’ පසුතතා ජට්ඨි ‘සමබ්බකි’ අඤ්ඤාමඤ්ඤාපෙකක ලකඤ්ඤා සමබ්බකි වදෙය්‍ය තදුභගගතං සමබ්බකි නපජකාසෙසත් ත් සමාති අජෙට්ඨා.

සතන කොය මාධාරො යත්ථසා සතනමි විධියතෙති ආහ ‘කිට්ඨිකතනුකමමො’ති- ‘කතනුකමමො’ති දෙවදත්තොදනාදිපු කතනුකමමෙසු තං සමවෙතභාවෙන තිට්ඨතිති කතනුකමමො කිරියා නිසිදනවිසෙලදනාදිකා ත්‍රියා යෙන ආධාරිසති සො ආධාරොති ස බ්බකො-‘සෙසා’ති කට්ඨාලාදිතා; ‘මාපකාදිපසහෙදං තා’ති ව්‍යා පකාදිතං ව්‍යාපිකමපසිලෙසිකවෙසසික සාමිපිකාධාරානං පකාර

තොති අන්තො, තත් සො ආබේයොමහිව්‍යාපෙතො චතතති සො ව්‍යා පිකො යථා නිලෙසු තෙලමන්ති; උපසිලෙසො ආබේයොන සං යොගො තත් භවො ඔපසිලෙසිකො යථා ථාලියමපචතොදනං හ තතකාරකොති, අත්‍රොදනසද්දො තණ්ඩුලවාචි තසමා තණ්ඩුලාබේ යොන කමමහුතෙන සතොපසිලෙසො අස්සා අන්ති ඔපසිලෙසිකා ධාරො ථාලි විසයො ගොවරො යං විනා බේයො නපපචතති සබ්බ ථා භිග්ගොභාවා සවිසයෙන ආබේයොස්සසතො අනඤ්ඤත්‍රහාවෙත චරන්ති වෙසයිකො විසයො එව වා වෙසයිකො, යථා ආකාසෙ ප කබ්බො චරන්ති; ආකාසං පකබ්බනං පකබ්බසාරණාදිවසෙන සච රණස්ස ආකාසතොඤ්ඤත්‍රාභාවා තෙසං විසයො; යස්ස සම්පෙ දෙසෙ ආබේයොන චතතතෙ සො සාම්පිකො යථා ගඛිතායං වජ්‍රාති- තදෙවං අධාරො 'චතුර්ධා' චතුපසකාරහුතො, 'බ්‍රහ්මා' කපිතොති අන්තො ඉදං ඵලං ඵලං සබ්බාසං විහතති තං රූපං ක්‍රියාකාරක යොජනඤ්ච දස්සෙතො, 'බ්‍රහ්මා'ත්‍යාදිමාහ- හො බ්‍රහ්ම බ්‍රහ්මා බ්‍රහ්ම භජනං සබ්බත්තද්ධි භවති 'භි' යස්මා 'තෙ' භජමානා බ්‍රහ්මත කරණ භුතෙන සිවපදමපි යන්ති යස්මා බ්‍රහ්මත ලොකෙ තං කිං නදිනනං 'අස්මා' හෙතුස්මා බ්‍රහ්මස්ස අයං පරතිතවිධි නිවචං බ්‍රහ්ම අනපෙතො බ්‍රහ්මස්ස පිතිං දෙති මඤ්ඤා තස්මා මනිමා කොත්‍ර බ්‍රහ්ම භතතිං නස වයති සවයතොවාති පදෙයොජනා- තදෙවං බ්‍රහ්මසද්ද මුද්ගර්ථො ඉ දංති අඤ්ඤාපසකාරතො පුලලිඛිත අනිදිසතොනා ආහ 'එව'මිවො දි- සභවා ච පටො වාති විග්ගහෙ ඉතරිතරයොගෙ චත්තසමාසො තෙ ආදයො යෙසං තෙ සට්ඨවාදයො තොසං- 'අඤ්ඤාසමපි' ති එත්ත සද්දානන්ති පාමසෙසො; 'එව'න්ති යථා ඉමස්ස බ්‍රහ්මසද්දස්ස සතතස්ස විහතතිස්ස රූපතයො ක්‍රියාතීසමබ්බො ච දිට්ඨො තථා අඤ්ඤාසමපි අකාරනානං පුලලිඛිතානන්ති අන්තො- 'විසෙස'න්ති අඤ්ඤාසම කාරනානං පුලලිඛිතානං ගුමබාදිතං රූපවිසෙසන්ති අන්තො; "ප නා"ති වාකාලකාරො, "ජඣිසා චතුර්ථි සමන්තා"ති බ්‍රහ්මස්ස බ්‍රහ්ම නන්ති විනං රූපානං සදිසතං ආහ; "පඤ්චම බ්‍රහ්මචතස්ස න තිසා සමන්තාති"බ්‍රහ්මති බ්‍රහ්මති රූපානං සදිසතාමුද්දස්ස වදති, "නා"ති නිද්දිට්ඨවිහතතියො,

සං "සියෙසා"ති නිවචං ඔකාරෙ සමපතෙන කත්ති පකෙඨ ඵකාරස්සාපි විධානත්තං "කචෙමා"ති ආරබ්බං- "සෙස"න්ති පඨමෙක චචනතො අඤ්ඤං.

එක. එකච්චාදයො චාචචලිඛිතා එකච්චසද්දො ආදි යෙසං එසස පඨමානං තෙ එකච්චාදයො අවයවෙන විග්ගහො සමුදයො සමාසන්තොති, තණ්ඩුණසංවිඤ්ඤාණතො එකච්චසද්දස්සා පි ගහණං; 'සොන' නති පඨමා දුතියා යො විහතන්තං

කොධා. කොධාඅත්තපභුතයො කොධාදයො; 'වෙති'චනන තෙ 'ති' "වෙට්" ඉත්තස්මා වාති අනුචතතතෙති අන්තො.

මනා. සමිංච සොච අංච නාච සමාච සමිංසනනාස්මා; 'ම නො' ති මනසද්දතො දුතියෙකච්චනෙ අං තස්ස ඉමිනා ඔකාරාදෙ සො; තමො ච තපො ච තෙජො ච උරො ච සිතො ච තමනපතෙජ උරසිරා තෙ පභුතයො ආදයො යෙසං තෙ තථා චුත්තා; පභුතිස ද්දෙන චචමජරජයසපයාදිතංච "සරවයායවාසමචනා ජලාසයා කබ්බලොහපට්ඨනෙස්ස" ති ගණපුත්තතිද්දිට්ඨානං සරාදිතං ච ග හණං- චුත්තංච,

එවං වචො තපො තෙජො තමො ඔජො යත්තං පත්තං රජො සිතො උරො වෙතො සතො අත්තො වයො පිට් ජලාසයෙ සරො හොති අයො ලොහෙ යදකඨයෙ වයො ඤ්ඤෙයො පටෙ වාසො මනෙ වෙතො මනාදිස්ස

සතො සරසද්දො ජලාසයෙ හොති වෙ අයො අයසද්දො ච කාලලො හෙ හොති වෙ යදි අකඨයෙති පදවෙජ්ජද වයසද්දො අකඨයෙ සරි රාවන්තං හොති වෙ වාසසද්දො පටෙ වෙතසද්දොමනෙ හොති වෙ මනාදිස්ස ඤ්ඤෙයොති ගාථායන්තො-අනෙතව්‍යචචෙජ්ජෙන සරසද්දො බාණෙ පි වයසද්දො බ්‍රහ්ම පි අයසද්දො සුඛෙ පි වාසසද්දො නිවාස නට්ඨානෙ පි වෙතසද්දො රාජ්‍යස්ස පි වහනතෙ තත්ත චතතමානා සරා දයො සද්දා මනාදිස්ස න පඨිසන්ති දස්සෙති- කච්චායනෙ ති

"එවං වචො වයො තෙජො තපො වෙතො තමො යසො අයො වයො සතො සිතො උරො රතො අහො පිට්"ති

අහරකසද්දා පි මනාදිස්ස පඨිතා; ඉධ පන අහසද්දස්ස මනාදිස්ස කාරි යාසමිතවා රහසද්දස්ස ච නිපාතතො මනාදිස්ස න පඨිතා- 'ගච්ඡ ගතඤ්ච'ති ගච්ඡන්ත ඉති අවිහතතිකස්ස පකතිරූපස්ස දස්සනං තස්මා ගච්ඡන්තසද්ද පරො හුත්වා සි හොතිති අන්තො ගහනබ්බො;යතො ටිතපුත්තපායො හි සියෙසා ලකඛණවිටරණ චචනසවණ මනෙතෙන වායමස්සානුචතතිත පද්ධිසමබ්බොත්තවබ්‍රජකති තතො කිමපති යොනංගත්තාරච්ඡනකානුච්ඡිකාරාරමහ දුතං දස්සනායාසනාති

මඤ්ඤාමානසා “සරණා” ච්චාදිමාහ, “චුතනිසාපසවා” ති
සුභතඤ්ජනවි.

භාන-“සිසුයා ගහිනො නි”ති ඉතො සිසුයාහි පදා අත්චසා වි භනතිවිපරිනාමෙන සතතමයනතං කාමා අනුවතතයයොතො ආහ “සිලිඹි”ති— නතපචචයසොච අමාදෙසො පච්චිකිතො සොතවි ඤාඤාණෙන ගහිතතතා නතපචචයනසා අනුමිතසා “විබුබ්බි සෙසනනතසා” ති ලිභිගතො තදනාබ්‍ය අත්ථසුනසංඛාත අනු මාතවිඤාඤාණෙන විඤාඤාතසා න භවතයමාදෙසො සුතපරිභාසායා ති ආහ “නතපචචයසා” ති—“අඤාඤා” ති අමභාවපකෙඛ.

ගායන- නතනතුනනති එත් නතඉති “නෙතාකතනරි
වතනමානෙ” ති විසිතො නතප්පච්චයො ගයනතෙ තතුති වතකාදි
සමඛකීප්පච්චයෙකදෙසො සුතානුමිතෙසු සුතඃ ඛෙකොඵව බලවාති
සුතතාය බලවතා බලවතා තෙ යෙව කාරිසිතෙනන ගයනනති
පච්චයගහගණේ යසමා පච්චයවිධි තදනායං ගහණනති පච්චයග
හණපරිහාසාය තදනා දුබලා න ගයනනති අනුමිතතා අනුමිතා
ති තදනා සවිහතීනනති වචනතො තදනානඤච විහායිසමඛ
වොති කෙවලායං වා පච්චයං පයොගාභාවතො පච්චයෙනතභව
විහතීසමඛවොති— “සවිහතීන” නති තිසො වතසො යොමති
සවිහතීනනති පදමසිකිවොග “බහුලාධිකාරා”ති— එත් බහුල
නති අධිකාරසුතනං අයමසිකාරො, ආයත්පරිසමතියා තෙන නාති
ප්පසමො, ඉසිසිවෙති වුතතිගතො, බහු අත්ථො ලාභී ආදදතීති “භා
වකාරකෙසවසණ්ඨකා” ති අප්පච්චයො කචිප්පවතනප්පච්චනතිකච
ඤ්ඤං කචිවා කචි සියා බහුලසද්දෙන විධි සමෙබ්බා යථාගමනතිවුතන
න්තා බහුලාධිකාරං ති කප්පප්පමිව මඤ්ඤනොන වෙය්‍යාකරණා.

වට්ටා—සඳි පි ගෙ නතනතුනං වට්ටාං ඉට්ටාදෙසා අවිසෙසෙන
විනිනා තථා පි භවනසද්දෙසා භොනනාදෙසපකෙති න එතෙ ආ
දෙසා භොනති බහුලාධිකාරණො.

හතර-නවසිය ව වො වා අංසෙහි පසුවපදමිදං චසද්දො නතු සසාති අනුකසින්නතො වලුති දුතතපඨමෙකවචනං අථ වා වො අංසෙහි සීතො “එඔනමවණොණ”ති ඔසො අකාරාදෙසො, “වච්ඡති නච්ඡාසාය”නති වෙසතිකාධාරෙ සතනමි එත් වාසදෙසති ව වතන තෙති ව අජ්ඣානපිතබ්බං, වා සද්දො වච්ඡතිනච්ඡාසායං වතනතෙති අතො; අථ වා අයං අනුවතනවාසදෙසො වච්ඡතිනච්ඡාසායාමිති

අනෙක්—“එම. තපහන ජපනාදුශා” හි එක්දිසදෙන වරනා
දිනං ගතණං— වුරතංහි,

“එවිං තපං වරං නිසං දදං භුක්තං සුන්ධං පවිං
ජයං ජීරං වවං මිගං සරං කුබ්බං ජපං වජං” ති.

භූ - “නිව්වං පුනඛ්බානා” හි “නානං” නම් විකප්පන සි
බ්බ පුන විධානතො නිව්වං අසුඤ්චා පුනඛ්බානමෙව නිරුත්තනාති.

භව භවනහි වටා අංගෙති සවිභතායා නානා අං; 'භෝ' නි ආමනනනෙ නිපානො තසමා භවනතසද්දසා ගෙ භො ආදෙසො න විහිතො කුතොනු ආගච්ඡි භො තයොජනානි බහුතෙන පි ප යොගානි එතායමධිපපායො— කව්වායනෙ නි "භොගෙනු"නි සු තෙනන ගෙ පරෙ සබ්බසෙසව භවනතසද්දසා භොආදෙසො සාධිය නි න තු බහුවචනෙ තෙන තයො ජනානි බහුතනවිසයෙන සමා නාධිකරණතො බහුවචනනායා භවනතසද්දසා භොනි න සිජ්ඣ නි තසමා නිපාතතනමෙවායා යුතතතරනනි.

සමගා සිං සනනා සනනා හොසි හොසා හොසිං හවනනා
සනනා සනනා සිං සිනනං සිනනන සනා සනනනන සනනනි සිබිභී
නි පදං සාමධනං 'සමගා සමබ්භ'නි ලකබ්භං දසෙසනි.

මහ වාදෙසාභාවපනෙකි “නතසස” නැති අමාදෙසො මහං අරහං ‘හමගහාදිහ’ නැති එතොදි සද්දෙන සනතමහනනාරහනන සද්දෙසසනි.

ශක් — රාජප්‍රහලසබ්‍රහ්මාණ්ඩානුම; ධම්මොවාසුසුසුසු; අසමා, ඉමොහාවෙ, රාජාදි— සුම සා සුමා මසව පුම වනනාසුමාදි— “ධම්මොවාසුසුසුසු”හි ගණපුතාං, ධම්මසදෙද් අසුසුපදුසු වනන මානො රාජාදිසු වා පසීයනිති අසුසු; දළොසා ධම්මො ධනු අසුසා ති දළොධම්මො දළොධම්මොති එවමාදි උදගරණනාසා වෙදින බිබි, අසමසදෙද් පාසාණවාචකො, “ඉමොහාවෙ”හි ඉදසුම ගණ පුතාං; හාවෙ විහිනො ඉමපසවිමසනනා රාජාදිසු පසීයනිති අ සුසු; ඉමිනා අණිමො ලෙසිමා මහිමාදිසදානං සමගහො— වනනං එවනනාමකං අසුරං හනවාති වනනා ඉසු කපිපසවිමසනනා ඉමෙ පි වෙ ආකතිගණව ආකති ජාති වුවති නපසානා ගණො ආකතිගණො තෙන යථාගමමසසුසු පි සදා; එසු දට්ඨබ්බො.

සහතිකයෙහි අනුකූලවනුයුත්තා සබ්බාදේවසා ඔබා
 රජනා.

මාමනා... උනුබිනිනා අසලසදෙ අනත අකාරයා ආනඛා දෙසො.

නායෙසනො... සුතතකකමෙන කමමාදිතොති අනුචතතනෙ; එතොති අකාරනොනා එනාදෙසො.

කමමාදි... කමම වමම වෙසම හසමදතන ආතුම සමම මුඛ ක මමාදි, අයං මා කතිගණො යෙව යසා සතතමෙකවවනො මා නිආ දෙසොනතිගෙකවවනො ම එනාදෙසො දිසාති අයං කමමාදිසු දඬු බෙබ්බා-‘මුඛ ==පෙ== ලිඛිමාදසො’ ති ආදිසදෙදන මහිමාදිනං ගහණං-වුතතංති,

“ මුඛගාණඛිවධිකා ම අඤ්චා ලිඛිමා තථා මහිමා කසිමා දලග ධම්මා අසමාච ජරිතා” ති-

“සිරො මුඛා ම මන්තො”ති නිසංඝුමහි වුතොනා මුඛසදො ගාණඛිවං ධනුං යසා සො ගාණඛිවධිකා අභුතො භාවො අඤ්චා ලිඛිතො භාවො ලිඛිමා මහතො භාවො මහිමා කසිමා භාවො කසි මා අසමාච ජරිතාති අසමසදො විස කපිතා- පඨමා දුතිතාසු රාජා ම කාලධානවාපි අධා ම තතියාසතතමෙකවවනොසු අතත ආතුමා නො ව, ‘එම’නති යථායං අසමසදො තපෙති අන්තො.

රාජ... රාජයාති ඡ්ඛියා නිද්දිභිතතා රාජසදෙ අනතභුතයා අකාරයා ආදෙසො; ‘සුතංතිසු’ති උභකාරාදෙසවිධායකං සුතතං, සුතංතිසු උභති විපදමිදං; සුතංතිසුති නිමිතනතිදෙසො උභති කාර යතිදෙසො, ‘සමාසෙ වා’ති එත් සමාසවිසයෙ එතෙ ආදෙසා රාජ සදායා මා හොනනිති වුතති; එතෙ ආදෙසාති රාජසදායා තෙඨා ආරඨා යෙ ආදෙසා නිව්වා තෙ.

සුම... සසමාසු නාමති ම පුමාදිනං මා උහොනිති සබ්බෙකො ‘අසදො’ති උතතාභාවපකෙබ.

ඉසු... ඉව උව ඉසු ඉතරිතරයොගෙ මන්තමාසො යකාරො සන්ධිපො ඉසු ම තෙ වණණ සඤ්ඤතතා වණණො මාති ඉසුවණණො ‘විසෙසනමෙකන්තො’ති විසෙසනසමාසො මන්තමාසා පරො ප වෙවකමතිසමඤ්ඤතිති වණණසදො විසුංවිසුං සබ්බෙකියතෙ; යෙබ්බා ම ලො ම කිලා ඉතරිතරයොගෙ මන්තමාසො; නමති මුතිසදාදි වචනිතෙ අන්තති නාමනති අනුත්ථව්‍යපදෙසෙන මුතිසදාදිසා දූෂතතපකතිරූපමාහ ‘නාමයෙස’ති-අත්ථවන්තාමධාතුක මසෙවමසං

පාටිපදිකමිති ආවර්ගපාණිති නාමයා පාටිපදිකසඤ්ඤා දිදධාති; ‘අ හොන’ති ඉමිනා විසෙසනෙන ආබ්‍යාසයා පචති ආදිතො අනෙත නාමයා මාදිමඤ්චනතිතො ඉවණණුවණණ නිවහෙනති තෙන ම “කිලා සසානො”ති ආදිකෙසු ලකඛණපදෙසෙසවතිඨපා ස ඛගසංකං- නනු ම නාමනෙතති චතතබ්බං කිනනාමයානෙනති ගරු නා අසමාසතිදෙදසෙන තදයුතතං සතිති සමාසෙ “පිඤ්ඤා”ති විසුතතරෙසු යොගෙසු ඉඤ්ඤාති ඉදං පදං “පිඤ්ඤ”නති සුතෙන ඉසු වණණාති අනුචතතනො ඉඤ්ඤා ඉවණණුවණණාති එවං ඉවණණු වණණානා “සා”ති සුතෙන ඉඤ්ඤා ආති එවං ආවණණයා ම විසෙ සනං හවෙය්‍ය එවඤ්ඤාති රහතිධෙත්තපනතිදිනං පසසඤ්ඤා න සියා තෙසමිකාරාදිනමිඤ්ඤාමචිතිතතා සඤ්ඤායාභාවෙ ම “සපතෙ කසමිං නාදිනං යයා”ති එවමාදිකාරියං න හවෙය්‍යාති? අසමාසති දෙදසෙන පන සකකා නාමවිසෙසනං කාතුනති තෙසමි ඉකාරාදි නං පසසඤ්ඤායං යයාදිකාරියං සමපඤ්ඤාති න කොපි දෙසො න එව වකති ඉඤ්ඤා වතතමානායා නාමයාති- ‘සමාකකම’නති ක මං පටිපාටිනතිකකමමාති විගහතෙ යථාන්තෙ සංඛ්‍යාසමාසො එතෙ න ඉවණණයා කිසඤ්ඤා උවණණයා ලසඤ්ඤාති දෙසොති.

සමු... “අයුතං මා දිසො”ති ඉතො වෙති වතතතෙ “ගෙ අවා” ති ඉතො මඤ්ඤකගතියා ගෙ ඉතිම; තයා ම අත්ථවසා විහතතිපිපරි නාමොති ආග ‘ගෙය්‍යා’ති-ස ඉති න සරුපයා නිදෙදසො අපිතු ස සඤ්ඤානනති කතා ආග “සසඤ්ඤාතො”ති-බ්‍රහම කතතු ඉසි සබා දයො බ්‍රහමාදයො තෙති, “අමබ්බාදිති”ති විධිසුතතං අබ්බොදිති සමි තො නි හොති වාති වුතති; එලමපතති අබ්බොති පදමං යථා පංසුති ආතපෙ කතනති ආදිති උද්ගරණාති- ‘ගෙය්‍යා’ති ගෙපරෙ විසෙ සො අඤ්ඤාති අන්තො, “සබ්බ”ති “සබ්බමාදිතෙ”ති එතාරාදෙසො ස බ්බි සබ්බි භිපච්චයෙනෙන ඉඤ්ඤා සිඤ්ඤාති- “සබ්බතො ගෙය්‍යොවා”ති කච්චායනසුතතං සබ්බසදො ගෙය්‍ය අකාරආකාරඉකාරජිකාරඑකා රාදෙසා මා හවන්ති අන්තො- තතො ඉග “සබ්බමාදිතෙ”ති එකා රෙය්‍යොව මා විධානෙ සබ්බ සබ්බ ඉති නසිඤ්ඤාති; තං කථනති වෙ? තදපි රූපවයමඤ්ඤාති සිඬං අයමෙත්ථ සාධනකකමො, නදදිසු පාඨා සබ්බසදො ඉඤ්ඤා භිපච්චයෙ කතෙ සබ්බ ඉති ම “ගෙවා”ති පකෙබ රෙය්‍ය කතෙ සබ්බ ඉති ම සිඬං න ම අනිඤ්ඤා එතාති රූපා ති දිසානතිති.

මො-...-නනු ව නිරන්තරයෙන් වොග්ගනණ පඨමායොසා “ආරම්භමා”නි අනන්තරසුන්ධන වො ආදෙසසා සිව්වනානි? වුවුවනෙ, අසනි හි එන් වොග්ගනණ වෙ වා දුතියාසානි ගුරුනිදෙසො කාන බෙබ්බා සියා සනි දුතියාසානි අවචනා ලුහුනිදෙසො න ව වොග්ගනණ කිසිදු අනිසමාපජ්ජනිති— “පඤ්ඤා”නි වො ආදෙසාභාවපනෙව, “ආරම්භමා නි මො”නි “යොසානිසු වාරභි”නි ආරම්භදෙසෙ කෙන “ආරම්භමා” නි වො ආදෙසො හොතිනි අනෙතා.

යොනි-...-නනු ව පඨමායොගි සුවාදිනං යං රූපං තං “යොනමානො”නි ආනො ආදෙසෙහි සිව්ව කිම්බි නොග්ගනණෙන නිති? අනෙදං පටිච්චානං නොග්ගනණොභාවෙ හි දුතියාග්ගනණෙන අලාසවං සියා සනිපි නොග්ගනණෙ විනාව දුතියාග්ගනණෙ යථාසංකේත දුතියා යොසොව තෙආදෙසො භවිසානි න ව නොග්ගනණෙන අනිට්ඨං කිසිදු රූපමාපජ්ජනිතිදමපයොජනමිති.

නොනා-...-නානි සාමසොද්දන නිදෙසා තනියෙකවචනං “සමාසමිතනං නානෙ”නි පඤ්චමෙකවචනාදෙසො ව ගයනති; ඉද්ධ නි පනසා සුවසද්දසා රූපනගෙ කෙසෙදුඤ්ඤාචරියානං විපට්ඨපනිං නිරාකතකාමො “රූපසිඤ්ඤා”මිව්වාදිමාන— රූපසිඤ්ඤායං පඨ අසා සුවසද්දසා රූපනගෙ අඤ්ඤාචරියා දසසිතො සො රූපනගෙ හි ගගෙන බෙබ්බා,කසමා?අමුලකතා තන් රූපනගෙ ආසමාදිමුලං නති අනිති සමනෙතො— සාසනපසසාදක වොලියබ්බපසියාචරියෙන අතතනො රූපසිඤ්ඤාකරණෙ ආනොති අබිකිච්ච “හිවිහතනිමඤ්චා”නි සුන්ධෙවසද්දෙන ආනාදෙසො වානි වනා සුවා සුවානො සුවානා ගෙසුව හෙසුවා හෙසුවාන හෙසුවානාභවනො සුවානා සුවානං සුවං සුවානො සුවා සුවානා සුවෙන සුවානෙන සුවානෙති සුවානෙති සුවෙති සුවෙති සුවානසාසුවසා සුවානානං සුවානං සුවානා සුවසමා සුවාන සමාසුවානසමාසුවානෙති සුවානෙති සුවෙති සුවෙති සුවානසා සුවසා සුවානානං සුවානං සුවානෙ සුවානසමිං සුවානමිති සුවෙ සුවසමිං සුවමිති සුවානෙසු සුවාසු සුවෙසුති රූපානි දසසිතානි තෙසු හෙසුවානා හෙසුවාන සුවානෙන සුවානසා සුවානානං සුවානසා සුවාන සමිං ඉව්වාදිකං රූපං නගගෙනබ්බතනි නිතදති— රූපසිඤ්ඤාකාරං පන “ආනෙසමිමි වානි ඉතො ආනඉති අනුවන්ධනබ්බං එවං හි සනි සුවමස වානමි වග්ගනණෙන වුත්තආනාදෙසසා උපපත්ති දසසිතා හොතිනි”වුත්තං.

නා...පුමනනසමුදයෙ පි පුමසද්දෙ අනිති අමාදෙසසා සිව්වනා හොඉතිපුමං හොඉතිපුමා නිපි හොසා; කව්වායනො පන “අමා උපනෙකවචනෙ”නි ඉමිනා කෙවලෙසා පුමසද්දෙසා ගෙ පරෙ නි වචමාදෙසං විධාය සමාසවිකපත්තං “සමාසෙ ව විහාසා”නි දුතියං සුත්තමාරචං තපෙහ විධානමකතා උභයවිකපෙසා කෙවලෙසා පි ආලපනෙකවචනෙ රූපවයසා දසසිතොති දසබ්බං— “සුමා”නි “සුමා”ඉති විධිසුත්තං පුමසද්දෙනො සමිනො යං වුත්තං තං වා හොති වුත්තං.

සු-...-“සුමිති යං වුත්ත”නි “සුවාදිනං සුතිසාන”භිති වුත්තමානභි සකාය වදති.

අකාරනං.

—o—

එක...රසොසානි වත්තනෙ, සො ව ඔච සොයො සානනමකාරනා, නත්ති සොයො යෙසං තෙ අසොයො නෙසං අසොනා, සාමසොද්දනවිධානනො ආහ“නිච්චිකෙ”නි,ඉධ නගො සහවරිතසොකවචනසොව ගගණං අච්චො සබ්බසමෙකවචනානං සබ්බගණන්තෙ මෙකවචනග්ගනණෙ අපිතු අංයොසවසොනනනි වදෙසා උපරි ව අංයොසවසොනනනි විරචිතතො සාමසොද්දනෙකවචනෙසාසොක න රසානනුප්පනති තපට්ඨසෙධාභාවා දණ්ඩකුලනති රසානන්තං “සිසමිතනා නපුංසකෙ”නි අවචා සිසමි. නපුංසකෙති විධිසුත්තං වදෙසා නි- තනු ව අසොනනනි ඔකාරනපට්ඨෙධං විනා පි න කිසිදු අනිට්ඨමාපජ්ජනි තථා හි සිසමිතනා නපුංසකසානි පට්ඨෙධා සිසමි රසාභාවො සිසො අසොද්දසු එකවචනෙසු භොසු ව “යොසොගසිති නංසු ගාවගවා” ත්‍යාදිනා කරියමානං ගවාදෙසාදිකමනනරෙන ගොසද්දසා පයොගාභාවො න ව ගොසද්දං විනා ඔකාරනනං නාමං දිසසනිති? වුවුවනෙ, යදි පි එන් පයොජනාභාවො තථාපි උත්තරසුන්ධෙව පපයොජනනා උත්තරන්ත මොග්ගනණෙ කතං තථා හි ඔග්ගනණෙ විනා අසසානි වුත්ත “ගෙවා”නි උත්තරසුන්ධෙව ඔග්ගනණෙ අවසං කතබ්බං සියා තථා ව සනි ගෙ වා නොසානි ගුරුනිදෙසො භවෙසා අසොනනනි වුත්ත පන උත්තරසුන්ධෙව තදධිකාරා ලුහුනාකමෙන අබ්බෙසනසිඤ්ඤා තදන්තමෙවෙහ ඔග්ගනණෙ කතනති-“සිසමිතනානපුංසකසානි”විධිසුත්තං, නපුංසක වද්දනසා නාමසා සිමිති රසොසා න හොතිනි වුත්තං- ඉද්ධි දණ්ඩි වඩු සසමිභු

ඉති උදගරණනි, සියමිනනි කිං? ඉති, අනුපුංසකස්සාති කිං? දණ්ඨි
කුලං ඉති පච්චුදගරණනි, සෙසවිහනනිමිති නු විසෙසො අනිති
අනෙං.

ආකාරනං.

—o—

යොසු යොසවිසවාති වත්තබ්බං කිං කුසගතණෙන පයොජ
නාභාවාති වෙ? නෙතදෙවං ආවරියො හි කුසගතණෙන සති නාම
නෙත ඉකාරසෙව කුසකුසුකතා තස්සෙවාදෙසි භාවොති ඉකාර
සෙව වාදෙසො සියා තදභාවෙ නු ඉකාරස්ස තාමවිසෙසනතතා
“ත්‍රිධිබ්බිසෙසනනාස්සා”ති තදනතසමුදයස්ස වාදෙසොතිපසප්ප
තිති වක්ඛෙතෙ- “එකච්චනායොසවසොන”නති නිව්චං රස්සවිධාන
තො දිස්සාසමභවා නායො ඉග්ගගතණෙනෙතිවෙ? අකතරසෙව
ඉකාරස්ස ගතණං ඉග්ගගතණසාමච්චියා න නු කතරස්සානං දණ්ඨිනො
තාදිනමිකාරස්ස ගතණමිති මක්ඛෙතෙ; කුසගතණෙනෙව ඉති
නති වත්තනතතා පුමෙති ඉමිනා නපුංසකෙ යෙව නිවත්තනං ත
තො යෙව දුතියං පච්චුදගරණං දස්සිතං, පුමෙති කිං? අට්ඨිති- ‘සාම
ක්ඛෙතිද්දෙසා’ති රස්සාකාරජාතියා නිද්දිට්ඨතතා ආදෙසාකාරො පි
ගග්ගති නෙත ගුණවනතා ගුණවනෙත නිව සිධිං; අග්ගයොති ආදි
සු පි යොගමාදෙසාකාරතො සමභවා වාටෙ සමපතතා පි කසමා න
ගොනතිති ආග ‘අවිධානසාමච්චියා’ති- අක්ඛෙති හි “යොසුජ්ඣ
ස්ස පුමෙ”ති කුසාකාරකරණමනච්චකං සියා අකාරස්ස කච්චි අසු
යමානතතා න ව සංකාවතනුං එතදෙව පයොජනං කුස අකාරක
රණෙ යං තතො පරසං යොනං වාටෙ විධානනති අනභිමතතතා
යජ්ජනදත්තමෙවාකරණං සියා අතොතාදිසුතතස්සානනතරං කු
සමානෙව වදෙය අතොනෙව ව උපරි සමබ්බෙය්ස සමබ්බස්ස පුරි
සාධිතතතා කුසමා යොනං වාටෙතිවා පඨමං වත්තා තදනනතරං අ
තොති වදෙය නෙවෙවං වුත්තං තසමා තෙදමපයොජනමිතිමතං තා
දිසස්ස අග්ගා අග්ගෙති පයොගසෙසව න සමභවා.

ලො- මුනායොති එත්ත යො ලොපො කසමා නගොති “අතො
යොනං වාටෙ”ති අවිධානසාමච්චියා භවතු නාම අවිධානතො පඨ
මමෙව යොලොපස්ස භවනං කො නිවාරෙය්සාති? අනු වුච්චතො, අනත
රබ්බතාති අකාරො බහිරබ්බහුතලොපං නිවාරෙය්ස, තථා හි පකතිතිස්සි
තං කාරියමනතරබ්බමුච්චතෙලොපො බහිරබ්බං පච්චියාතිස්සිතතතා;

අනතරබ්බබහිරබ්බහුතලොපො අනතරබ්බමෙව කාරියං බලවං සබ්බ පඨ
මං විබෙය්සතතා අනතරබ්බස්සෙව පුබ්බං; පච්චනති දිට්ඨා ලොපො
පි. තථාහි ලොකො පාතොව වුට්ඨාය මුබ්බොවනාදිති අනතරබ්බා
ති කාරියාති පඨමං කරොති තතො පච්ඡා බහිරබ්බතාති සෙසකාරි
යාති එවමෙවෙතා පි අනතරබ්බමෙව කාරියං පඨමං ගොති තතො
පච්ඡා සතිසමභවෙ බහිරබ්බතාති අනතරබ්බ අකාරෙ කතෙ කුලප
රතතාභාවා න ලොපො යොවිහතතියො භවිතුමරහති.

යොලො- ලොපොති නිව ලොපති යොනං ලොපති යො
ලොපති තෙසු චත්ථෙ සමාසිතා ලොපතිසද්දා යොසද්දෙන ඡට්ඨිය
නෙතන සමාසිතාති දස්සෙතුමාග ‘යොනං ලොපෙතිසුමෙ’ති- එ
වං සමසනක්ඛෙ යො ආදෙසෙසු යෙව නිසු දිස්සතං නාක්ඛෙසමි නි
මිති තෙත අමුක්ඛි පංසුතිති ආදිසු නදිසො; ‘ක්ඛෙසා’ති යොලො
පතිසු විමනතුචනතුනනති දිස්සං කතො නිද්දිසිතබ්බෙ රස්සනිද්දස
ක්ඛෙසා සුතංතිසු ඉකාරාකාරානං දිස්සාතිව්චතතා මුතිතිව්චාදි පි
ගොති- ‘කපි’ කබ්බකාරො ‘කපි’ වාතරෙ ‘ගිජි’ පබ්බතො.

දුති- දුතියායොසාතිලුනනිද්දෙසමකතොදුතියස්ස යොසාති
ගුරුතිද්දෙසො යොසාති කෙට්ඨස්සෙවානුචතතතච්චං අක්ඛෙතින.
ලුනපසකාරෙත නිද්දිසෙන සති දුතියායොසාති එකවිහතතියා නි
ද්දිට්ඨතතා උපරි උභයමනුචතෙය්ස නෙතදෙසො තථා ව සති
‘එකච්චාදිතතො’ ති පඨමායොසා වෙආදෙසො න සියා දුතියස්ස
යොසාති අසමාසනිද්දෙසෙ නු යොසාති එතදෙවානුචතතතිති
යොවයස්ස පි ආදෙසො භවිස්සති- එකයොගනිද්දිට්ඨානමපි එකදෙ
සොනුචතතතෙ නෙතෙකවිහතතිසුතතානනති ඉමක්ඛෙ පරිභාසං අය
මෙවාසමාසනිද්දෙසො ක්ඛෙසෙති; එකයොගනිද්දිට්ඨානමපි එකදෙ
සොනුචතතතෙ එකවිහතතිසුතතානං එකදෙසො නානුචතතතෙ ඉ
ති ඉමාය ක්ඛෙපරිභාසාය යොජනා.

රතා- රතතිව ආදිව රතාදි තෙති.
ඉතො- අරියා පරිසුඛා වුත්ත යෙසං තෙ අරියවුත්තා නොති
අක්ඛෙතිපදත්තසමාසො.

තෙ- දස්සනං පාළිපසයොගදස්සනමනතිකකමම යථාදස්ස
නං- එවං තොමරබ්බකුසපාණිනෙ වජ්ජරපාණිනෙ ඉව්චාදි.

ඉකාරනං.

—o—

සොනං.— විනතං යොනං නොනෙනි විනතාඤ්ච ආදෙසිආදෙ සානං සමතතා කමො ලබනිති ආහ “සමාකකම” නති— “දණ්ඩි සො”ති “එකවචනසොස්වසොන”නති රසො රූපං.

ජනතු.— පුබ්බෙන ලොපෙනි වචනෙන නිව්චං ලොපෙ ස මපතො විකප්පත්ථං ජනතු හෙතෙවිගහණං සපගහණං නතුඅප්ප තතවිහාසත්ථං.

නො.— දුතියායොස්ස පකෙඛි නොවිධානත්ථං වචනං පඨමායො ස්ස පන “යොනං නොනෙන පුමෙ” ති ඉමිනාව නෙ ආදෙසො සිම්බො සාමඤ්ඤාන විධානං තු සුත්තස්ස ලාසවෙන පවගතනත්ථං දුතිය ස්ස නොති ති වුතෙන අලුහුතා සියා න වෙහ සාමඤ්ඤාන විධානෙ කි ඤ්චාතිඨං පසඤ්ඤාති න විසෙසනවිධානං කතං.

සමි.— සමිති ඉමිනා එකදෙසෙන සමිසමුදයො උපලක්ඛිතො ති ආහ “සමිච්චනස්සා”ති— ලොකෙ දෙවදනො දනොනාති එක දෙසෙන සමුදයිවොහාරස්ස දස්සනොනො සමිතොතිමස්ස සමිච්චන ස්සාත්තයමනො දස්සිතොති- සමිකා අස්ස අප්පිති සමිසි එවං ගණි, යාමං නෙතීති ගාමණි පභුතිසද්දෙන සුඛි සෙතාති ආදිනං ගහණං, ගාමණි සෙතාති සුඛිනනතු සමිතො න න හොති බහුලාධිකාරා; සෙ සං දණ්ඩිසමං.

ජකාරනතං.

ලා සො.— පුලලිඛෙන ලතො යොනං වා වො හොතිති සමබ්බො.

වෙ.— “ලා යොනං වො පුමෙ”ති විනිතස්ස වොස්ස “පුමාලප නෙ වෙවො”ති ච විනිතස්සෙහ ගහණං වොති සාමඤ්ඤාන දස්සිත තතා න වෙ සහ චරිතස්සෙව තං සහ චරිතා තග්ගහණෙන ගස්ස නතිති සහ චරිතඤ්ඤාසොසානිසිතතතා ලග්ගහණං උකාරනතස්ස අග්ගනත්ථං උග්ගහණං අකපාරස්සත්ථං— “අඤ්ඤාන” වාදෙසාභාව පකෙඛි “සෙතු”ති ජලදුග්ගථානෙ බඩසෙතු “කෙතු”ධිජො රාසි ච “හානු”දිවකරො තස්ස රාසිච, ආදිසද්දෙන රාහු මෙරු සිකු වෙලු උච්ඡු ආදිනං ගහණං— “ජනකාදිනා”ති “ජනතුහෙතෙවි සපෙනි වා” ති වචනෙන.

ජ නකා.— අයමාකතිගණා; යතො පරෙසං යොනං වො නො වා දිස්සන්ති අයං ච ජනකාදිසු දඨබ්බො— “යොමති වා කවි”ති

විසිසුත්තං, යොමති කවි ලසඤ්ඤාස්ස උස්ස වා ච හොති ඉති වුතති, හෙතු කුරු සද්දෙති යොසු ඉමිනා පඨමං අන්තරංගික වාදෙසෙ කි ලතො පරතතා භාවා යොනං ලොපාභාවො, “හෙතුසො”ති “ජනතු හෙතෙවි සපෙනි වා”ති පකෙඛි ලොපවිධානතො ලොපාභාවපකෙඛි උදගරණං— වච ව්‍යතනවචනෙ වචනිති වතතා “කතතරි ලතුණ කා”ති ලතු ලකාරො “ලතුපිතාදිනමාසිමුහු”ති විසෙසනත්ථො “පර රූපමයකාරෙව්‍යජනෙ”ති වස්ස පරරූපතකාරො වතතුසද්දො න සමා සි.

ලතු.— “කතතරි ලතුණකා”ති තබ්බාදිසු විනිතස්ස ලතුප්ප වචයස්සෙදං ගහණං ලතවි ති— තෙන යතො ක්‍රියත්තො ලතු විනි තො තද්දිනො තදනතස්ස ච ගහණං තද්දිනා භාවිතතාති ආහ “ල තුසවචයනාහ”නති— අත්‍රායං විකා; තෙනාති යතො ලතු ඉති විසෙසනතෙනන වතතුමිච්ඡිතස්ස පච්චයස්ස ගහණං තෙනාති අ නො; පච්චයස්ස ගහණං තද්දිග්ගහණං ලහතෙ පච්චයග්ගහණෙ යතො සො විනිතො තද්දිනො ගහණනාති ඤ්ඤා විසෙසනතෙනන වතතුමිච්ඡිතතා තදනතගහණං “විබිබ්බිසෙසනතතස්සා”ති වචන තොති මනසි නිධායාහ යතො ඉච්චාදි— සො ක්‍රියත්තො ආදි යස්ස සමුදයස්ස සො තද්දි සො පච්චයොනෙන යස්ස සමුදයස්ස සො තද නොනා තාදිසස්ස තද්දිතදනතසමුදයවිසෙසස්ස ගහණං න තු තද නතමතතස්සෙතත්තො නනු ච ලතවිති විසෙසනමතෙනන වතතු මිච්ඡිතෙ හවතු “විබිබ්බිසෙසනතතස්සා”ති තදනතගහණං පච්චය ග්ගහණෙන පුභ තද්දිනො ගහණං කථං සියා වචනාභාවා තත්ත තද්දිනා භාවිතතාති යතො විනිතො තෙන විනා න හවති සිලෙනා ති තද්දිනාභාවි තස්ස භාවො තස්මා— පච්චයග්ගහණෙ යතො සො විනිතො තද්දිනො ගහණනාති ඤ්ඤාස්ස යත්ථ පච්චයග්ගහණං තත්ථ සාධාරණතතා තද්දිනොති වුතතං තද්දිසමුදයස්සෙහ ගහණො ප නෙත්ථ විසෙසො න දිස්සති අධිගතතාති ආදිසු විසෙසදස්සනාසමහ වා “තුං සමා ලොපො විච්ඡායනෙන” තත්ත තු දිස්සති විසෙසො ච කති ති “තුං තායෙ තවෙ භාවෙ හවිස්සති ක්‍රියායං තද්දිනායත්ථ තුං පච්චයං වකතිච්චාදි.

ලතු.— “පිතාදින”නති ඉමිනා “ණවාදිසු පිතාදයො”ති ච්ච තෙන න නිපාතිතා තුඅන්තා රුලිහිසද්දා පිතාදයො; පිතු මාතු හා තු සීතු දුතිතු ජාමාතු නතතු හොතු පොතු පිතාදි— “ආරබ්බම” ති විසිසුකතො ආරබ්බදෙසකො පරෙසං යොනං වොහොතිති වුතති.

‘පරොක්ඛි’නි නිව්වං ලොපො ගොසාගසිති නංසු ගාවගවාදෙසා
තෙසමනනසරසා ‘සරො ලොපො සරෙ’ති ලොපො—‘ගාවෙන
ගුවෙන’නි ආ ආදෙසාභාවපකෙබ උදහරණානි.

ගවං. ‘සෙනා’නි සහසේ නතිසා අතො යෙවාහ ‘සහසෙ
නා’නි; ‘ගහනං ව නනනා’නි සහසේ නතිසා තෙනෙවාහ ‘නං වව
තෙන සහා’නි.

සුමති. ‘ගාවෙසු ගවෙසු’නි ‘සුතිසවසෙ’නි අකාරසා එකා
රාදෙසො.

ඛකාරනං-සුලලිඛනං.

සා. සො ආනිපදවිග්ගහො—නනු ව විජ්ජමානසා කාරියෙන
භවිතබ්බං නාවිජ්ජමානසා තසමා ආසොති වතතබ්බං කථමුච්ච
තෙ සාති? නායං දෙසො නති එකවාක්‍යමුපගතසා කාරියෙනාපච්ඡා
වුත්තමතෙනා අසබ්බාවො ආපජ්ජනීති න වායං නියමො දිස්සතෙ
පියමං යෙව කාරිසී දසසීයතෙ පච්ඡා කාරියනති උභයපා පි ආවරිය
පාවතති දසසනතො, දිස්සති හි සබ්බවමිතෙ අනුනාසිකා ඔ සද් ණ
න මාති එවමාදිසු සඤ්ඤාය පුබ්බවචනං තසමා ගත්ථාසවං වචනසි
ලිඨ්ඨාදිකං වා අපෙකකිය කාරියසා පුබ්බවචනෙ ඉතා පි න කොචි
දෙසො.

සො. සං ව සං ව සං යො ව අං ව තිං ව සං සං සං සං සං
තිංසුති ඉතරිතරයොගෙ වත්ථසමාසො.

සප. ‘එකසම්’නති නාදිතං විසෙසනං තෙන එකසම්. අ
සේ විතිනානං නාදිනනති අසේ—‘සඛා’ විතතපසාදෙ ‘සුඛා’ දෙ
වානං හොජනං ‘සිඛා’ වුලා, ආදිසද්දෙන මෙධා මෙතනාදිතං ගහ
ණං—‘නාමමාදිති’නි පටිසෙධසුත්තං, අමමාදිති ගහසා න හොතිති
වුත්ති, අමමාදිතමනනාකාරසා සසඤ්ඤනනා තතො පරසා ගසා අන
නතරසුත්තෙන එකාරාදෙසෙ සමපහෙන පටිසෙධත්ථං වචනං.

ර. අමමාදිනනනසා ගෙ වා රසාත්ථං වචනං, අපහත
විභාසායං; ගෙති වතතතෙ අමමාදිතිනි ව, තඤ්ච අත්ථසා විභතති
විපරිණාමෙන ඉතා පි සමඤ්ඤාතිති ආග ‘අමමාදින’නති-එවමෙඤ්ඤ
තෙයදිපි අමමාදිතිනි අධිකතසා පඤ්චමහනනතො පරසා කාරියසමා
සොගො සුප්පසස භිමා පි මහඤ්ඤාමහනසා හසා රසසානා

යොගා රසසන සබ්බෙකමානා අමමාදෙසො ඡසියනතාව සමපජ්ජනති
ති—‘හිං සහාපටිසාසා’ නි විධිසුත්තං සහාපරිසාති සමිනො හිං වා
හොතිති වුත්ති—සහා ව පරිසා ව සහාපරිසා, සමාහාරෙ වත්ථසමා
සො තෙනෙවෙකවචනෙන නිද්දෙසො—නනුවාසුත්තොයං නිද්දෙ
සො සහාපරිසායාති යසමා “සමාහාරෙ නපුංසක” නති නපුසකති
ද්දෙසෙ කතෙ සහාපරිසාති නිද්දෙසො සියා? නසිදමසුත්තං නපුංස
කසා වත්ථවාරතො ඡඤ්ඤාපරිසාති ආදිසු පාඨානුගතා හි සුත්තර
වතා “වාගෙකඤ්ඤත්ථ” නි විකප්පානුච්චතියා අනපුංසකමිදමෙව
වචනං තසා කචි වත්ථවාරතෙක ඤ්ඤාපකං තඤ්ඤාපතාය වෙවං නි
ද්දෙසො කතොති.

ආකාරනං.

පි. පො ඉත්ථියනති පදවෙජ්දෙ යුවණණා නාමසුත්තෙ නි
ව වතතතෙ—ඉත්ථියනතිමිනා නාමං අනෙතතිමිනා පන යුවණණා
විසෙසියනතිති ආග ‘ඉත්ථියං වතතමානසා’ වවාදි— යසමාධාරා
ධෙය්‍යසමනෙකා ආධෙය්‍යසාධාරෙ පවතතිං විනා න සමනවතිති
අඤ්ඤාතරවසෙන ‘වතතමානසා’ නි වුත්තං— ‘ඉවණණුවණණා’
නි අපෙකකිය විසෙසියනතිති බහුවචනෙ පි තං සබ්බකියසා පුරිසාසි
නතාය නාමනතිමිනා සබ්බෙකෙ සති විසෙසියනතිති එකතෙනා පරි
ණමති.

සෙස. ‘සෙ’ නි විභතතිසබ්බෙකිනො ආදෙසසබ්බෙකිනො ව
යකාරසා සාමඤ්ඤෙන ගහණනති ආග ‘සකාරෙ’නි— කචිගහ
ණානුච්චතා වතෙතාති ආදිසු තකාරසා ‘තවගතවරණානං යෙ
වචගතබයඤ්’නි න වකාරාදෙසො එවං ‘වගතලසෙති තෙ’නි යකා
රසා තකාරාභාවො—‘කිතති’ යසො ගුණසොසො ‘කතති’ සොභා
‘තතති’ පාළි, පභුතිසද්දෙන සතති සිඬි බුඬි ආදිතං ගහණං— ‘ථ
තතාදිති වො සමිනො’ නි විධිසුත්තං, රතතාදිති සමිනො වො හො
ති වා ඉති වුත්ති; රතති ආදි රතතාදි.

ඉකාරනං.

සං. පි. පසඤ්ඤාය ඊකාරසා විසෙසිතතො අලඬපසඤ්ඤ
සා ඊකාරසා අගහණං ඊකාරසොව ව ගතිතතො පසඤ්ඤාසා පි
ගහණනති දසොසුමාග ‘පසඤ්ඤාතො’ නි— තෙන පසඤ්ඤාය

සුතො ඊ පි, පො ව සො ඊ වානි වා පි—‘බසබ්’ඵලපාකානා කද
ලාදි ගව්ඡජාති, ‘පොකබරණ්’ බානං, ආදිසද්දෙන මති වාපි කු
කකුටි ආදීනං ගහණං.

නප්පා- මකාරොනුබන්ධො— නදිසද්දතො යොමිති ආමාග
මො, ‘ස ච’ ආමාගමො ව.

මනු— ‘සත්ත’නති නිධාරණෙ ජට්ඨි නිධාරණං සමානජාතියස්ස
ව සරානනති සුතතතා තෙන සරානං මජ්ඣෙක යොනොනා සො සරො
යෙව විඤ්ඤායතිති ආහ ‘අනනාසත්ත’ති—තථාති කණ්ණා ගාවිනං ස
මපනනබ්බතමෙති වුතෙන ගාවි යෙව කණ්ණාච ගමනෙන—‘දස්සමම
ගොනා’ ති ‘තවගනවරණානං යෙ වවගනබ්බත’ති ඉමිනා දස්ස ජකා
රො, ‘සස්ස ම පුබ්බරුප්’නති ‘වග්ගලසෙතිතෙ’ති ඉමිනා යකාරස්ස
ජකාරාදෙසො— ‘අඤ්ඤානු’ ආමාගමාභාවපකෙධ— ‘වාපලොප
යොලොපෙසු’ති වා විකප්පන ‘යෙ පසස්වණ්ණස්සා’ති පසඤ්ඤා
ලොපො ව ‘ජනකුහෙති සපෙති වා’ති යොලොපො ව, පලොපො
ව යොලොපො ව පලොපයොලොපා තෙසු කතෙසුති අත්ථො—
ආදිසද්දෙනහො නදි නදිනප්පායො නප්පා නදි නදියො නප්පං
නදියං නදිං නප්පායො නප්පා නදි නදියො නප්පා නදියා නදිති
නදිති නප්පා නදියා නදිනං නප්පා නදියා නදිති නදිති නප්පා නදි
යා නදිනං නප්පං නදියං නප්පා නදියා නදිසුති ඉමෙසං රූපානං
ගහණං.

ජකාරනනං.

‘බෙකු’ නවපසසුතා ගාවි ‘සසසු’ජායාපනිනං ජනති ‘පිසබ්ගු’
සාමා— “සාමා පිසබ්ගු කබ්ගු පි”ති නිසන්ධු— පභුතිසද්දෙන කාසු
රජ්ජ ආදීනං ගහණං— ‘යෙ පසස්වණ්ණස්සා’ති ඉධ ඉවණ්ණස්සාති
වුතතතතා යොගවිභාගෙන සිඛිමාහ ‘සෙපසසි’වොදි— යොගවිභාගා
ඉඨපසසිඛිති නාතිපසසෙකා.

උකාරනනං.

“ජලබ්බෙ”ති වුතතතතා රුකබ්බාවතො පි ජලබ්බසද්දො ඉත්තිලි
බෙකා, වාමො සුඤ්ඤො උභරු අස්සාති වාමොරු ‘සරභු’මහානදිවිසෙ
සො, ආදිසද්දෙන සුතනු මුත්ත ආදීනං ගහණං.

උභකාරනනං.

‘ගො ඉවමාදි’ තී අනුදිසද්දෙන ගො ගාවො ගවො හො ගො
ගාවො ගවො ගාවුං ගාවං ගවං ගාවො ගවො ගාවා ගාවෙන ගවුං
ගවෙන ගොති ගොති ගවං ගාවස්ස ගවස්ස ගුනනං ගවං ගොනං ගා
වා ගාවමා ගාවස්මා ගවා ගවමො ගවස්මා ගොති ගොති ගවං ගාව
ස්ස ගවස්ස ගුනනං ගවං ගොනං ගාවෙ ගාවමිති ගාවස්මිං ගවෙ ගව
මිති ගවස්මිං ගාවෙසු ගවෙසු ගොසු ඉති ඉමෙසං රූපානං ගහණං.

ඉත්තිලිබ්බං.

—

අං— “අතෙන”ති අසමා අතො “සිසෙසා”තිමසමා සිසෙස ඉති
ව වතනතො, “සිසෙසා”ති සාමඤ්ඤෙන ඔකාරෙ සමපතෙන තද්දපවා
දෙන නපුංසකලිඛෙන අමාදෙසවිධානත්ථං වචනමිදමාරධං—අකාරො
අතෙන අස්ස සමුදයස්සාති අකාරතො, තතොති අභිනතවිසෙස
නතාය තග්ගණ්ණසංවිඤ්ඤාණොයං බහුබිචිති.

ගොනං— ‘ඉති’ හෙතුමිති ඉදං වුතතා හොති යස්මා පඨමා දු
තියා යොනං නිආදෙසො හොති තස්මා ඉධ පඨමා යොවිහතතියා
ඉමිනා නිආදෙසො හොතිති.

නි— “අතො යොනං වාටෙ” ඉති සමබ්බසිතො තෙන අකාර
නතො පරෙසං පඨමාදුතියා යොසමබ්බසිතං නිආදෙසානං වාටෙ
හොනති න අතනතිති ආදිසු අඤ්ඤෙ විභවතාදෙසස්ස තිස්ස— වු
තතිසමපනපකරණවසාවසියතිති යොසමබ්බසිතං නිනනතිනවුතනං;
‘අඤ්ඤානු’ති වාදෙසාභාවපකෙධ— ‘පානං’ මධුමුද්දිකාදිපානකං,
පභුතිසද්දෙන නයන වදන යානාදීනං ගහණං—පඨමාසද්දෙන උප,
වාරවසෙන පඨමාසමබ්බසිති යොවිහතති ගණති තස්මා පඨමා යො
විහතතියා කතො නිආදෙසෙ පරෙති අත්ථො.

නති— ‘වා න හොති’ති “නිනං වා”ති සමපතො— ‘සුමාදි
නා’ති “පුමකමමථාමධානං වා සසමාසු වා”ති සුතෙනන— ‘ඉමිනා
වා’ති පුමාදිසුතෙනතෙව— ‘නස්සා’ති උකාරස්ස— වමං තවො වෙ
සමං නිකෙනනං හසමං ජාරිකා, ආදිසද්දෙන බ්‍රහ්ම අතත ආතුම ස
මම මුඛාදීනං ගහණං— යජතීති යජනනං බ්‍රාහ්මණකුලං වජති ගව්ඡ
තිති වජනනං ගොසුථං.

අකාරනනං.

—

කුලානුප්පංසක යොනං නිති වතතනෙ— ‘සොලොපදිසෙසු’ති ‘ලොපො’ති යොලොපො ච “යොලොපනිසු දිසො”ති දිසො ච ‘තෙසු කතෙසු-ඵවං’ති අසුඤ්ඤාති පි නුප්පංසකලිඛානා ඉකාරනනරු පානි අනිදිසනො ආහ—‘අච්ඡි’ති චකුචු තථා අකඛි ‘දඛි’ති විප්ප ඵප්පංසකලිඛි ච නාමනනරානි—‘සඤ්ඤා’ති උඤ්ඤා ආදිසද්දන වාරි අච්ඡි-ආදිනං ගහණං—“අච්චි වාපුමෙ”ති අභිධානපපදිපිකායං වුත්ත නනා අච්චිසද්දො ඉඤ්චිලිඛිත පි දිසුනෙ.

ඉකාරනනං.

—o—

සුඛං කාතුං සිලමසු සුඛකාරි සිසං යාතුං සිලමසු සිසයාසි.

ඡකාරනනං.

—o—

‘ආයු’ ජිවිතං ‘මඬු’ මකඛිකං ‘මනුජු’ දබ්බමඤ්ඤ ‘ඛනු’ වාපො, පි නිකා ගාපො යසු නං විතතගු කුලං, පභුතිසද්දන වසු දරු ආදි නං ගහණං—‘අමබවාදිති’ති විධිසුත්තං අමබවාදිති සමිනො නි ගො නි වා ඉති වුත්ති, ආකතිගණොයං— යසු සද්දසු සත්තමොසකවච නෙ නිආදෙසො වා දිසුහි අයං අමබවාදිසු දව්ඨබො.

උකාරනනං.

—o—

‘ගොත්‍රභු’ති පුරිමං ගොත්තං අභිභවතිති අතෙඤ්ඤ කපිප්පවයාදි මහි කතෙ ගොත්‍රභුසද්දොයං විතතසු අනුප්පසුඤ්ඤානාය නුප්පංසකලිඛිතා ජාතො- ඵවමසෙසු පි අභිභු සයමභු ආදයො; ‘අභිභු’ රාජකුලං ‘සසමභු’ ඤ්ඤං ‘ඛමමඤ්ඤ’ විතතං.

උකාරනනං - නුප්පංසකලිඛිතං.

—o—

තදෙවං තිසු ලිඛිතසු පදනි සාධෙතො ඉද්දනි සබ්බලිඛිතානං සබ්බාදිනමපි සද්දානං රුපසාධනකකමං දෙසුනො ආහ “අච්ඡි” වොදි— තෙසං ‘රුපනිසො’ සතතසු විහතතිසු විහතනනරුපානං විධි ‘නිද්දිසිතෙ’ කපිගතිති අතො- තෙ ව සබ්බාදයො චතුර්විසති- තත්ථ සබ්බසද්දො නිරවසෙසපරියායතො කතරකතමසද්දො පුච්ඡන තො උග්ගසද්දො විආවයව සමුදයවචනො ඉතරසද්දො වුත්තපටි

යොගිවචනො අසුඤ්ඤාසද්දො අබ්බිකතාපරවචනො අසුඤ්ඤාතරසද්දන මසද්දො අනිගමනො පුබ්බාදයො දිසාදිවචනාවචනා පුබ්බවොදි ගණසුත්තං දිසාදෙසකාලාවතිනිගමො චචනා නසුං ගමමොනායා ‘අසසුඤ්ඤා’ සසුඤ්ඤායමසනිගම පුබ්බාදයො යදි සසුඤ්ඤාරුපෙන න වතතනානිති අතො-ඉදං වුත්තං ගොති පුබ්බාදයො සද්දො වචනායං ගමමොනායමසසුඤ්ඤා භුතා සබ්බාදිකාරියං පටිපජ්ජානතිති- වචනා යනති කිං? දකඛිණො, ඉමෙ ගාථනා කුසලානි අතො- ඵත්ථ කොස ලෙලන නිමිතෙන අවධිභාවනිරපෙකකො ඵව දකඛිණාසද්දො ගාථ කෙ පවතොති වචනා න ගමනෙන, අසසුඤ්ඤායනති. කිං? උග්ගරු කුරෙවං- ඵත්ථ විජ්ජමානායමෙව වචනායං අයං තෙසං සසුඤ්ඤා- ජු ලුද්දිපං සුමෙරුං වාට්ඨමපෙකකිය උතතරසද්දො පවතොති අතො වචනා— සසුඤ්ඤාරුපෙන වතතනෙ නාසුඤ්ඤාච නාමප්පධානාති පටිසෙසෙ සිමෙ අනුත්ථසසුඤ්ඤා පටිසෙසධතං අසසුඤ්ඤායනති වච නං, යසද්දො අනිගමනො, තතසද්දො පරමමුඛත්ථවචනං- ඵත. ඉම අමු කිං ඉවෙවනෙ සමිප අවචනතසමිප දුර පුච්ඡනත්ථවචනං- ඵත සද්දො සංඛ්‍යාතුලාසභායාසුඤ්ඤාවචනො, තුඛඅමනසද්දො පරඅතන නිද්දෙසවචනං- තොසු සබ්බසද්දො යදි පුලලිඛිත විසිට්ඨතනාතිධාසි තද සබ්බාති භවති.

ගොති “ඵතවොදිතො”ති ඉතො අතො ඉති ව “සබ්බාදිති” ති ඉතො සබ්බාදිති ඉති ව අනුචතතෙන— අමුසද්දං විහාය අසසුඤ්ඤා තෙවිසති සද්දො අකාරනනා තෙති. .

සබ්බා “සුතිසවසෙසු”ති වතතනෙ- වකාරො සුතිනමනුකසි නතොති ආහ “සුතිසුමෙති” —“සංඝාන”නති ලුත්තපඨමෙකවචනා නනං පදං තතො ඵව ආහ “සංඝානං ගොති”ති.

සපා සො ච පො ච සපාති සමාහාරෙ වත්ථසමාසො තතො- නනු ව සබ්බාදිසු අමුසද්දො යෙව පසසෙසු නතො ව පරසු සසු “සසා වා තෙතිමාමුති”ති සිමො සසාදෙසො සසසුඤ්ඤාගහණ තෙති? සවිමං, උතතෙර “සමිනො සු”නති සුතෙන පසොජනමඤ්ඤ තදත්ථමිත පසසුඤ්ඤාගහණං කතනති.

සබ්බා න නිසු වාති වතතනෙ.

සසං සසං ච සසා ච සසායො වාති ඉතරිතරයොගෙ වත්ථස වාසො—“සමිනො සසං” “සපා සසු සසා වා” “සසා වා තෙතිමාමුති” “තෙතිමාතො සසු සසායා”ති ඵතෙති විසිතා සසාමාදයො තතො

ආදේසා ගණනා- “පරිදේසා පසුඛා” නි පරාපරදකම් ඉතිරි කරාධරා
ඉති ඉමෙ පසුඛ- “ආලපනෙ රූපං නසමනවති” නි හෝය හෝස
හෝපස ඉච්චාදි රූපං සමෙබ්බධෙන නිජිති අනේවා.

නාමන- නාසදේසා නසදේසා සමානනේවා- සොති එකව
නිසංකතා නිසංකරානමෙව යකාරනකාරානං සකාරාදේසා.

නාම- සබ්බාසු විභතනිසුති වුත්තනතා යදිපි ප්‍රමිතීලිභිග සි
මිති ව පසුඛනෙ තථා පි “නාමනෙතානං නසස සො” නි සාදේසෙන
බ්බිතතතා නපච්චතනතිති ලිඛිතමයෙ සිව්වනතොසුද්දත් ලකිති
පච්චනති- “නෙතෙ” නි “යොනමෙටි” නි යොසෙටි.

මස- ට ඉති ලුත්තපඨමෙකවචනනං පදං- සො ව සමා ව
සමි ව සායායො ව සායං ව සායා ව සං ව මහා ව මති ව සසමායමාසායා
යසංසායාසංඝායාති ඉතරිතරයොගෙ වත්ථසමාසො- වකාරො
තතාසානුකම්පනනේවා, වකාරො සබ්බාදේසනේවා, “සුඤ්ඤ සසායා” නි
සකාරාගමො; අසා නසා තසා- “සබ්බාදිනං නමිති චෙ” නි එකාරා
දේසෙ “සං සානං” නි නංවචනස සං සානං, නෙසං නෙසානං නෙ
සං නෙසානං-ආකාරනෙතා ඉතිලිභිගා නාසදේසා “ඉතිමෙටි” නි
ආපච්චයො පුබ්බසරලොපො සාදුප්පතති, “නාමනෙතානං නසස
සො” නි සකාරාදේසො “ගසින” නි සිලොපො සා.

සායා මා- සපනෙකසමි. නාදිනනති වත්තනෙ- තෙසු සප
තොති ඉදං තෙතිමාමුතං විසෙසනනති ආත “සපසදේසාති නෙති
මාමුති” නි- නනු ව තෙතිමාමුතං අනතසරා සපසදේසා න තෙති
මාමු තසමා කථං සපසදේසාකෙතිති විසෙසනං සවතෙ? නායං දෙ
සො සපසදේසාකෙති සතිනතතා තබ්බාහාරෙන එවං වුත්තනති
යථා යටි පචෙසය කුනෙත පචෙසයාති- “විති” නි සායා සායාති
විති අදේසෙති- වො ව නොව වනා, “වතෙ” නි වත්ථසමාසො වනා
ව නෙ ආදේසා චෙති වනාදේසා, “විසෙසනමෙකනේනෙ” නි විසෙ
සනසමාසො; වත්ථසමාසා පරො පචෙකමතිසමාසකිති ආදේසස
දේසා විසුං විසුං සමබ්බසිතෙන- ට සසමා ඉච්චාදිනා විතො වකාරා
දේසො ව “තතසා නො සබ්බාසු” නි විතො නකාරාදේසො ව තෙ
සං අභාවොති අනේවා.

සිමිති- ඉමසායාති වත්තනෙ, අනපුංසකසායාති පරිසුද්දසො,
තෙන අයමාදේසො ලිඛිතනතරෙ යෙව ගවති.

නාමන- “අනෙතා” නි ඉමසද්දසා නාමිති “වනුබකානෙක
වණ්ණො සබ්බසායා” නි ඡට්ඨිතිද්දිසාය සකලසා ඉමසද්දසා අනෙත
අනාදේසො නායා “අනෙතෙ” නි එනාදේසො.

ඉම- සුනංතිසුති වත්තනෙ වකාරො සබ්බාදේසනේවා, නාම
ගහණෙ ලිඛිතවිසිට්ඨසා පි ගහණං හොතිති ආත “අනිජිස” නි-
අසුද්දථා කො නාමපසබ්බො ඉතිසං යෙන තත් නිවත්තනං
අනිජිසනති වදේය, ඉමසායා ව පරිභාසාය ඉදමෙව අනිජිසනති
වචනං සුද්දං තථා පි පනතිපුබ්බකො පටිසෙධො සො ඉතිසමප
තතිසං සති අනිජිසනති කථං සියාති අනිජිසනති පටිසෙධවචන
මෙව ඉමං පරිභාසං සුද්දෙති නසුද්දාපනෙව එලං “තතසා නො ස
බ්බාසු” නි එවමාදිසු ලිඛිතතයෙ කාරියසිති- නාමගහණෙ ලිඛිත
සිසායාපි ගහණනති පරිභාසායං තත් ලිඛිතන සුතෙන නිද්දිසතො
අසුද්දන නෙතවි විසිසං නාමං ලිඛිතවිසිට්ඨං තසා; යත් සද්දසාම
සුද්දසනතිසායනං තත් නාමගහණෙ සති ලිඛිතවිසිට්ඨසා පි ගහ
ණං හොති සාමසුද්ද සබ්බවිසෙසානුප්පචෙසනොති අධිප්පායො.

ඉමසසි- “සහනෙති” නි අංසෙති සහ, ඉදප්පච්චයනාති ආදි
පාලිදසානතො ඉදසද්දෙති කෙවි, ඉමඉච්චව පකතිති පටිපනන
මාවරියෙන.

මසා- අමුසද්දසා සිමිතිමනා සාදේසො “ගසිනං” නි සි
ලොපො; නනුසිලොපෙ නිමිතතාහාවෙ නෙමිතතිකසා පි අභාවො
ති සිතිමිතො සකාරො කිං නිවත්තනෙ තං න සවිධානසාමජියො
අසුද්දථා සසා විධානමෙව තිරත්තං සියා.

ලොපො- යොනං පුමෙති ව සමබ්බකෙන නෙතරං සමබ
කසා පුරිසාධිතතා- “ලොපොව හොති” නි නියමත්තසුඛසා
සුත්තසා දසෙසති තෙන අමුසද්දතො පරෙසං යොනං ලොපතො
අසුද්දං න කිසුචි කාරියං හොති.

නනො- නො න හොතිති “කුලා සසා නො” නි සමප
තො නො ආදේසො න හොති.

කිසා- “කො” නි “සියො” නි ඉමිනා සියා ඔකාරාදේසෙ රූ
පං “කෙ” නි “නොනමෙටි” නි එවාදේසො- “කිසා කසා” නි
‘සුඤ්ඤ සසා’ නි සුඤ්ඤමෙ රූපාති- “ක ආදේසෙ” නි “කිසා
කො සබ්බාසු” නි කිංසද්දසා කකාරාදේසෙ, “ආපච්චයො” නි
‘ඉතිසමච්චා’ නි ඉතිසං ආපච්චයො- එකසද්දො සබ්බාදිසු වතු.

සව්‍යේසු වන්නතෙ නිං තත්‍ර සබ්බජේව ස සබ්බවටනො ඉති ක
 ස්‍යාති ආසංකා මා භොතුති විහාගෙන දස්සෙතුකාමො ආහ “එක
 සද්දො” ඉව්වාදි—සබ්බා ව තුලො ව අසෙසො ව අසසායො ව
 සබ්බාතුලාසොසායා නෙසං වටනොති සබ්බාතුලාසොසායා
 සායවටනො— සව්‍යේසු සබ්බාසද්දො ඉව්වාහ “අනු” ව්වාදි—
 “අනු” අසමිං වාසෙස සබ්බොයො රුකිනාදිති ගණන වසෙන ගණි
 යති සංඛ්‍යාසද්දවටනී යොති භාවො— අනෙත ව කමසාධනො
 යො සංඛ්‍යාසද්දො සො ඉහ ගහති න තු කරණසාධනොති බ්‍රවිති,
 යද්ද සංඛ්‍යාවාපි එකසද්දොති පත්ථාවතො පෙකිසිතෙ—“නදෙ
 කවචනනො”ති එකසංඛ්‍යාවාපිතො සබ්බවිහරතිසු එකවචනමෙ
 ව භවතිති—“අසසොත්‍රා”ති තුලාදිසු; භිජ්ජවට්ඨාදිති අනතිව්‍යතන
 ලිඛිතතො න විජ්ජතෙ ලිඛිතකාරියමෙනසනති අලිචිතා අතො යෙ
 ව නිං පුරිසො නිං කසෙසො නිං නප්‍රාසකනති ආදිනා නිසු පි ලි
 භෙහසු සමානං රූපං දිස්සතෙ.

තුමන-“අවති වෙති වසද්දෙන සිමිතිතාකසිසෙන.

මස-“යොසුති බහුවචනෙන නිද්දිසනො විසු යොසු වෙ ආ
 දෙසා කමෙන භොනතිති දිපෙති එතදෙවත්තං පාකටං කරොති
 “සථාකකම” නති—යොවයෙ පි ආදෙසාභාවපකෙති උද්ගරණං
 “අමෙහ”ති— “යොනමෙවි”ති එවි.

අමි-“සථාකකම”නති වෙ වෙ ආදෙසා තුමනාමනානං ක
 මෙන භොනති.

නාසමා-“සථාකකම”නති තුමනාමනානං තයාමයාදෙසා ක
 මමනතිකකමම භවතී. තුමනාමනානාමයානමධිකතවසෙන
 බහුලාධිකාරතො වා නාසමානමපි කමමනතිකකමම න භවතී

බංඛා-“පච්චෙක”නති එකකසෙසව සද්දස්ස; තුමනං අමන
 නති සෙ පි සාධෙතුං කච්චායනෙ “සස්සං” ති සුත්තීතං තෙති තු
 මනාමෙනති සස්ස විහරතියා අං ආදෙසො භොති වාති අත්ථො— න
 සෙව්‍යාසුත්තං එකසමිමපි සබ්බබහුවචනරූපානං දස්සනතො— ඉධ
 පුත යද්ද ලොකස්ස එකසමිමපි බහුත්තවචනිත්ථා තද්ද බහුවචනෙ
 සෙව්‍යව තාති රූපාති සිජ්ජනති යද්ද තු එකත්තවචනිත්ථා තදෙක
 වචනමෙවති, සෙ වසෙසො ව න කිසෙති ආරබ්ධං— “අධිකාරො”
 ති බහුසු වෙති යාව—අපාද ඉති ගාථාපාදෙ ඉධාධිපෙපතො පාද
 ස්ථාදි පාදදි තුස්සානෙන පුට්ඨසෙධො ස්‍යාද්‍යන්ත න්‍යාද්‍යන්තානුං

පදසෙසො විධායක වචනාභාවෙ පි ස්‍යාද්‍යන්ත න්‍යාද්‍යන්තමෙව
 පදනති ගහති— පජ්ජතෙ තෙන අත්ථොති පදනති අත්ථොතාය
 රුලුතියා ව අතිපජ්ජනිතාභාවොති අධිප්‍යායො; පදසමුභො වාක්‍යං—
 නනු වෙවං වුත්තෙන සෙයෙන වාක්‍යහෙදො ඉදමෙකං වාක්‍යං ඉ
 දං දුතියනි—අතො යෙවච්චවෙන වත්තුමිත්ථිතත්ථ පරිසමිතතියා
 වාක්‍යස්ස නානත්තනති යෙන පදසමුදයෙන යොත්ථො වත්තුමිත්ථි
 තො තස්ස පරිසමිතතියා ව තාව එකං වාක්‍යනති මසෙසොතෙ; ගාථි
 මානෙති කණ්ණං පිතා තෙ පයො පිටිස්සතිති ආදි.

සොභං-“සවිහරතිනනති වත්තමානතො සමාසෙ කතවිහ
 තතිලොපානං තුමනාමනසද්දනං න එතෙ ආදෙසො භොනතිති දස්ස
 නත්තං වුත්තං “සවිහරතින”නති—“අපසවමියා”පසවමියා අසෙසො
 තු යොනංතිසු “අපාද්දෙ වත්තමානානං” ගාථාපාද්දිසු අවත්තමා
 නානං පදසමා පරෙසං එකවාසෙස සිතානං සවිහරතිතං තුමනාමන
 සද්දනං යථාකකමං වොනො ආදෙසා වා භොනති, තිට්ඨථ වො වො
 තුමෙන තිට්ඨථ තිඨාම නො ඤා අමෙන තිඨාමාති අත්ථො; එවම
 සෙසොත්‍රා පි යථාරහං යොජ්ජියං.

තෙ-“තෙ ව මෙ ව තෙමෙ නා ව සෙ ව නාසෙති දිපද්දිදං

නම-“අපාද්දෙ වත්තමානානමිව්වාදි අනුකකනනං සබ්බම
 පෙකිසිතෙ- නනු අනතරොතො පි යොගගහණං තතියාව යොග
 ත්ථං ගමයති යථා තුලාසෙත්ථ වා තතියාති තං කිං යොගගහණං
 නාති? වුච්චතෙ අපරමපරායොගපටිපත්තත්තං යොගගහණං යුත්තා
 යුත්තෙ පටිසෙධො මා සියාති, ගාමො ව තෙ පරිගහණො නගරං ව
 මෙ පරිගහණොති ගාමනගරානං වසද්දෙන යොගො තෙති ව තුමනා
 මනසද්දනනති තෙමෙ භොනෙත්ථ, “එවං සෙසො”නති ගාමො තව
 වා පරිගහණො මම වා පරිගහණො, ගාමො තවගපරිගහණො මමහ
 පරිගහණො, ගාමො තවාග පරිගහණො මමහ පරිගහණො, ගාමො
 තවච පරිගහණො මමෙව පරිගහණො ඉව්වාදි- ඉධ ගසද්ද අහසද්ද
 පකකන්තරවචකා, අහගෙනති අබ්බුත්තත්ථාති කෙවි; “බෙදෙත්ථගහ
 විම්බයෙ”ති නිසෙසු.

එවමලිඛගසද්දානං සාධන න්‍යං දස්සෙත්ථා ඉද්දති සබ්බාස
 දෙසා සාධෙතුමාරහතෙ “අථ සබ්බාසද්දා වුච්චනො”ති—“අත්ථ”ති
 අනන්තරත්ථෙ නිපාතො සබ්බාස වචකා සද්දා සබ්බාසද්ද; නනු
 ව එකාදයො අසාරසන්තො සබ්බාසද්දා සබ්බාසද්දො රුකිනාදිමති ව
 ත්තනෙන එකුත්ථිසතිආදයො සබ්බාසද්දොසොසු මිසු තෙන ස

දසොනොතා “පඤ්චමිසමපරසො” න්‍යාදිමාන — “ආදිසා” නි පරි
භාසා සුතනං පරසා සියාමානං කාරියමාදිවණ්ණසා ඤාතබ්බ
නාතිවුත්ති.

ආ සං ආසනාදෙ අනඤ්ඤාදෙ සංඛ්‍යායං සංඛ්‍යාවාචිසදෙ
උතතරපදෙ මියා ආහොතිති සමුක්ඛා — වෙ ව දස ව මිති වා අධි
කා දස වාදස වන්සමාසවිසෙසනසමාසා.

ඉති. ඉත්ථි යනනි එකත්ථි ව උතතරපදවිසෙසනනනි ආ
හ “ඉත්ථි” මිව්වාදි- එකත්ථි නි ඉමියා අත්ථං දසොනි “සමානා
ධිකරණ” නි — සමානමධිකරණමභිධෙය්‍යං යසා තසමි. “සමානා
මා” නි භාසිතො පුමා යාය ඉත්ථියා ඉත්ථිවාචකෙන සද්දෙන සා භා
සිත පුමා ඉත්ථි “සමම වොති” නි පුමසද්දො විස හොති පුංචාව
කසා සද්දසා යං රූපං තං හොතිති වුත්තං හොති — ඉත්ථියනනි ඉ
මියා ඉත්ථිලිභෙගති වුත්ති කාතබ්බ, න ඉත්ථියං වත්තමානෙන, ක
ලාණිපට්ඨානා ඉවචත්‍රා පි පට්ඨානසද්දසා ඉත්ථියං වත්තමානෙන
න පුමභාවසා පසඤ්ඤානො. තෙනෙව හි සකතතසද්දසථකාණො
මුති වන්දොමි පුමභාවවිධායකසා අත්තනො සුත්තසා එකත්ථි ස
මානාධිකරණ ඉත්ථියං ඉත්ථිලිභෙගති විවරණ මකාසි — අසා පඤ්ච
කායං රතනමති වෙහ අනො එව ඉත්ථිලිභෙගති විවරතවා — ඉත්ථියං ව
ත්තමානො ඉවචතිසියමානො ව්‍යවච්ඡේදාභාවා විසෙසනමනත්ථකං
මා භවතුති තනො ඉත්ථිලිභෙගති විවරතබ්බං එවං පන විවරණං ප
මාදලිඛිතනනි වදන්තාමරියා — ඉත්ථිලිභෙගතවචනො අයනනි පාඨ
සෙසො, විසතිසා සංඛ්‍යාසද්දසා අනුචාදෙ පි සංඛ්‍යාසද්දතනා ත
නො ආරබ්භව සංඛ්‍යාසද්දසා ගනණං ආකතොවසි ඉවචාහ “ආ
නවුත්තා” නි — ආසද්දො වෙත්ථ අභිවිධිමති න මරියාදයං තෙන න
වුතිසද්දසා පි එකවචනනනා ඉත්ථිලිභෙගතා ව සිධා — නවුතිසද්ද
මභිව්‍යාපෙචා විසත්ථාදයො භිනනවචනෙනා පි සමානාධිකරණ
එකවචනනා භිනනලිභෙගතා පි සමානාධිකරණ ඉත්ථිලිභෙගති
අත්ථො තං යථා විසතිපුරිසා විසතිකුඩානි, වෙ ව විසති ව වාචිස
නි සමාහාරෙ වන්සමාසො — විකප්පානුචුත්තියා අනුපුංසකතනං, “වි
සතිස” නනි විසතිසද්දෙ පරෙ “පඤ්චසා” පඤ්චසද්දසා “වා” වික
පෙපන පණ්ණාසදෙසෙ කතෙති අත්ථො, “රසා මිත්තානි” නි ආසං
ඛ්‍යායාදිනා කතසා ආකාරසා රසසා ව පරව්‍යඤ්ඤානසා මිත්තඤ්ඤා.

මි. මියා ආ වා හොති එවෙති වත්තබ්බෙ මියා එවා හොති ආ
වෙති වචනං අසංඛ්‍යායා ඉව්වාදිනා ආකාරෙ සමපතන විභාසතනා
අනුචාදරූපෙනන අමුඛතො ඉතරසා ව අපතනවිභාසතනා විධි
රූපෙනන මුඛතාවතො — වෙවත්තාලියනනි ආදිනමනෙන “නි
ග්ගතින” නනි නිග්ගතිතාගමො.

වත්තා. සමපතනවිභාසායං “කාගමෙ” නි “වත්තරගා වා
ගමා” නි යාගමෙ — කච්චායනෙ දස ව දස වානි විග්ගග්ග වන්සමා
සෙ දසදසාති වත්තබ්බෙ සරූපානමෙකසෙසං කච්චා දස ඉති හිතෙ
තනො යොමති දසසද්දසා විආදෙසං යොසා ඊසආදෙසඤ්ඤා කච්චා
විස ඉති හිතෙ තනො තිකාරාගමං කච්චා විසතිආදයො පි අනෙකා
යාසෙන නිප්ථාදිතා තෙ පනිධි ලොකප්පසිධා සඤ්ඤාසද්දො යෙවෙති
න නිප්ථාදියෙන යථා කොට්ඨාදෙයො සකතාමෙති සඤ්ඤාසද්දො —
“වග්ගගෙදෙ” නි රාසිනාතෙනසති — “සථා” නි තදෙවං වෙවිසති
යො මුඛදන්තා තියොසා විසතියො දිනකටිකායොති යොජෙතබ්බං;
ආදිසද්දෙන වෙසනානි ඛුනි සතානිව්වාදිනං ගහණං; “දසදසක”
නනි දසපරිමාණානි අසානි දසකං, දසනනං දසකං දසදසකං “අ
සමබ්බසා” නනි කොට්ඨො උපරි විසතිමං ගණනථානං න කප්පා ස
මබ්බසා තසා ගණනතො අසමබ්බසාපසෙස වුත්තතනා — එවං ස
තනො පථාය යාච සතසගසා තාව දසසඤ්ඤාගුණිතං වෙදිතබ්බං,
කොට්ඨො පථාය යාච අසමබ්බසා තාව සතලකිගුණිතං ඤාතබ්බං,
රතනකොසාදිසු

සතං සහසාමයුතං නියුතං පයුතං තථා
කොට්ඨබ්බදමිදෙවං කමා දසගුණ්ණතතර” නනි වුත්තං.

තංයථා, දසසඤ්ඤා දසගුණා සතං සතං දසගුණං සහසා සහ
සායං දසගුණමයුතං අයුතං දසගුණං නියුතං නියුතං දසගුණං පයුතං
පයුතං දසගුණං කොට්ඨ කොට්ඨාදසගුණ්ණතතරමබ්බදං අබ්බද පද්ධිං
පද්ධිං බබ්බං බබ්බා මහාබබ්බං තනො පි මහාපද්ධිමො තනො පි සංඛු
සංඛුතො සමුද්දො තනො අනෙතො අනතනා මඤ්ඤා මඤ්ඤා පරඨං
පරඨා අමිතං අමිතං දසගුණ්ණතතරං සංඛ්‍යා සංඛ්‍යාවිසතිමං යානං අ
සංඛෙය්‍යං — විවිධෙසු වා ලිභෙගසු සසංඛ්‍යමලිභෙගමුපදිසිචා අසංඛ්‍ය
මලිභෙගමුපදසායනෙනා ආහ “අථාසංඛ්‍යමුච්චනෙ” නි — අසංඛ්‍යා
යදඤ්ඤා සමව්‍යයනනි පසිධා තසායෙවං ලකඛණමවොචුං

“සදිසං නිසු ලිභෙගසු සබ්බාසු ව විහත්තිසු
වචනෙසු ව සබ්බෙසු යනනබ්බති තදව්‍යය” නනි.

“අසංඛ්‍යං” එකතරාදිසංඛ්‍යාහෙදරනිතතනා නං “චුළුච්ඡේ” ක විෂ්‍යනිති අපේ “පාදිවාදිහෙදෙනා”නි ප ආදි යෙසං තෙ පාදයො තෙ ච උපෙච්ච විසෙසකභාවෙන උපගතනා අතතනො අත්ථං සජ්ජනනිති උපසග්ගා නාම හොනනි—ච ආදි යෙසං තෙ වාදයො තෙති සචුළුවාදිවසෙසන පදනමාදි අනන්තසු අනන්තරතතරා ච නිපතනනිති නිපාතා නාම හොනනි-තෙසං හෙදෙන විසෙසෙසන දුට්ඨගති අපේ ‘කසා’තෙසු දුට්ඨෙසු අසංඛ්‍යෙසු, පාදයො සරුපතො දෙසෙසෙනා ආත ‘පපති’ ඉච්චාදි; ‘ඉමෙ විසති පාදයො’නි ධාතුතො පුබ්බෙ පසු ජ්ජමානා ඉමෙ විසති අසංඛ්‍යසද්ද පාදයො නාම හොනනිති අපේ; තෙ ච පාදයො යදිපි ධාතුපපයොගාපපයොගලකබ්භෙති අත්ථය ව්‍යතිරෙකෙති සාමඤ්ඤාභූතා විසිඨා වා ක්‍රියා ධාතුනා චුළුවනිති පාදිනිති ථාපි චුතොපි හි සො විසෙසො සාමඤ්ඤාය ච ක්‍රියාය විසිඨාය වා වසානං ධාතුනං හෙදෙනා විනා පාදිතිව්‍යතනංනප්පතියනිති ක්‍රියාය විසෙසමතනං ජොතෙනනිති— කච්චායනාවරියෙන පන නිති ඉති චෙ උපසග්ගෙ කතා විසති උපසග්ගා කතා ඔඋපසග්ගො න ගතිතො තස්ස පන ඔනබො ඔකාසො ඔගාලොනාති ආදිසු ආගතඨානෙසු අවස්ස ඔ ආදෙසො කතො ඉධ පන ඔනබාදිපසිඨියා ඔඋපසග්ගං ගතො ධා නියද්දො චතො නිසද්දෙසෙව “ව්‍යජ්ජෙන දිසරස්සා”නි දිසෙ ක තෙ අභිනිභාරාදිපසිඨිනිති; අඤ්ඤාථා දුරකබාදිපසිඨියා දුසද්දො අ නිසාරාදිපසිඨියා අනිසද්දො විනිභාරාදිපසිඨියා විසද්දො ච පසිතබ්බො සියා න ච තෙනාවරියෙනා පි තෙ පසිතා න ච දිසං විනා තාති උ ද්ගරණොති තස්සාවරියස්ස ච සිජ්ඣනනි යථා ච තෙසං දිසෙන සිඨි එවං නිසද්දස්සා පිති න නිසද්දො පසිතො න ච පයොගෙ දිසෙමාන ස්ස ඔසද්දස්ස පරිච්චාගො යුතො “ඔ අවස්සා”නි සුතනං කරස්සාමි ති; තස්මා නිසද්දං පභාය ඔසද්දෙනෙව විසති උපසග්ගා යුතො— නිපාතපරසමඤ්ඤානං වාදිනමනනතතනා එකදෙසං සරුපතො දෙසෙයා අවුත්තමාදිසද්දෙන සමගතො දෙසෙයා චුමාහ ‘ච වා හ’ ඉච්චාදි— ‘චෙ පි’නි පාදිවාදයො චෙපි,

“අසංඛ්‍යං” අව්‍යයෙති පරාසං විහතනිතං ලොප්ථං වචනං— අව්‍ය යාති හි එකතතබ්බුතසංඛ්‍යාභාවතො අසංඛ්‍යානිති චුළුවනනි තෙ තෙව්‍ය “අවිජ්ජමානසංඛේති”නි- සබ්බාසනා සබ්බසද්දෙන සාදි නං නිරවසෙසපරියාදනං පසිඨිවිහනනිවාහාරතනා පන තෙසං ඉ ජ්ඣිලිඛෙන නිද්දෙසොති දෙසෙයා චුමාහ ‘සබ්බායං විහතනිත’නනි— යදි අසංඛේති සාදුප්පතනි න සියා නදී ලොප්ථං වචනං අනාරමන නියමෙව ආරහතෙව තතො ත්‍රමිය තෙ අත්ථි අසංඛේති සාදුප්පතනිති

තස්සං ච සනියං පද්‍යමා පරෙසං තුමහාගොනං “යොනං නිඛි පච ම්‍යා වොනො”නි වොනො ආදිකං එලං, ‘අසංඛේති සබ්බාස’නනි ඤ්ඤා කා එතෙති අසංඛේති සාද්‍යො උප්පජ්ජමානා තෙසමසංඛ්‍යානං සං ඛ්‍යා කමමාදිතො අභාවා එකානෙකතෙසු “කමමෙ දුතියා” ඉච්චාදි නියමස්ස අප්පච්ඡනනිති සාමඤ්ඤාන උප්පජ්ජනනි තත්‍ර පද්‍යතා මතනං එලනනි පඨමාය එකච්ඡනමුප්පජ්ජනි නියමාභාවතො වා යා කාවි විහතනියං කිඤ්චි වචනං තථා ච “අසංඛේති සබ්බාස”නනි ලොපමනියමෙනොපදිසති— විහතනියා කතො හෙදෙ සලිඛනානං හචෙ අලිඛෙනසු තුමොදිනං තථා පාදිවාදිනං තු තෙවජ්ජිති අත්ථ යෙ එකමපි පුරිසාදිඅත්ථං පුරිසො පුරිසාති එකතතබ්බුතතසබ්බාසාවසෙ න ච පුරිසං පුරිසෙනෙති කමමාදිකාරකයොගභෙදවසෙන ච වි හජ්ජි විහතනං කතා ජොතෙනනිති විහතනි තාය සතතවිධාය විහ තනියා “කතො” විනිතො “හෙදෙ” රුපවිසෙසො- ලිතමත්ථං හ මයනනිති ලිඛනාති ඉත්ථිපුමනපුංසකාති තෙති සහ උත්තමානා සලි ඛනා තෙසං අවණණනත ඉවණණනත උවණණනත ඔකාරනත නියනනිතනත පකතිහෙදෙන අට්ඨවිධානං නාමානං හච නත්ථි පු මාදිසබ්බාත ලිඛනමස්සාති අලිඛනාති තෙසු “තුමහාදිනං”තුමහඅමන සද්දානං තථා විහතනියා කතො රුපහෙදෙ හචෙ “පාදිවාදිනං තු” උපසග්ගනිපාතානං තු “තොවඅත්ථි”නි විහතනියා කතො රුපහෙ දෙ න දිස්සතෙව්‍යාති අපේ.

පුලලිඛනං ඉත්ථිලිඛනං ච නපුංසකමථාපරං
නිලිඛනං ච අලිඛනං ච නාමිකං පඤ්චධා සිතං

පුලලිඛනනි “යොසු ජ්ඣිස්ස පුමෙ” ත්‍යාදිසද්දසබ්බරණහෙතු එසොති අත්ථව්‍යපදෙසකාරණං පුමා සො ලිඛනං සද්ධබ්වෙමා යස්ස නාමස්ස තං පුලලි ඛනං ඉත්ථිලිඛනනි එසාති අත්ථව්‍යපදෙසකාරණං ඉත්ථි සා ලිඛනං යස්ස තං ඉත්ථිලිඛනං අථ අපරං නපුංසකං එතනත්‍ය ත්ථව්‍යපදෙසකාරණං නපුංසකං නිති ලිඛනාති අස්සාති නිලිඛනං ස බ්බාදිපදං න පුමාදිසබ්බාතං ලිඛනමස්සාති අලිඛනං තුමහඅමනස ද්දාදි පඤ්චධා සිතනනි ඉත්ථෙවං සලිඛනාලිඛනවිහාගෙන නාමිකං ප දං පඤ්චධා සිතං වචජ්ජිතනනි අපේ.

ඉති පදසාධනවිකායං බුද්ධසංඝාදානිසං
සාද්‍යතනවණණනා

තදෙවලපවති පසාරෙති නාමිකපදනං සාධනකකමං වනා ඉ
දති සමාසාරමං දසෙසනං **‘අපේකකමුච්චනෙ’** වඩාදි ආරමං—
තනේකත්මකාබ්‍යානාය රාජපුරිසාදෙ බුඬියා පවිහජ්ජා යානි ප
දති පුථගන්තානි පකපටිතානි රාජස් පුරිසස් ඉච්චාදිනි තෙසවසුථ
ගන්තානං සාධාරණත්තා විසෙසනස්ස සකත්පරිච්චාගෙන විසෙ
ස්ස වුතති එතදෙවකත්තිභවනං සමසනමිති කතා අනුගතත්
තාය සමාසො ඉච්චපි වුච්චනෙ—වුතංගි.

“සමාසො පදසංඛෙපො පදපච්චයසංගිතං

තඬිතං නාම හොතෙවං විසෙසාදා තෙසමන්තර” නති.

තෙස මන්තරන්ති තෙසං සමාසතඬිතානං අන්තරං නානත්තං
උතිනනං විභාගො පදනං සංඛෙපො එකපදනා සමාසො පදපච
ච්චයානං සංගිතං තඬිතන්ති එවං ඤාතබ්බන්ති අන්තරං—නනුව ජ
ගමානසකත්තං වුතති යමුපාදියමානායං රාජපුරිසමානතෙති වු
තෙත පුරිසමතකස්සානං නවපපෙපාති න කදුටිරාජවිසිඨස්ස තෙද
මජ්ඣි ජගනො පි රාජසද්දො සකත්ථං නාවන්නාය ජගති තං ය
ථා ථපති රාජකමෙම පවත්තමානො සකත්තච්ඡකමමං රාජකමම වි
රුඬං ජගාති නාවිරුඬං හසිතකඬුයනාදිං තථා රාජසද්දො පි විසෙ
සත්ථවුතති විරුඬමත්ථං ජගාති න නු විසෙසනං අථවානුයතො රා
ජවිසිඨස්ස ගහණං තං යථා චම්පකපුටො මලලිකාපුටොති නිසිතෙසු
පි කුසුමෙසු ව්‍යපදෙසොනියතො භවති තපේතාපි තෙන රාජවිසිඨ
ස්ස ආනන්තං පුරිසමතකස්ස—පුබ්බපදත්ථපධානත්තා සුතෙතා පඨමං
ආගතත්තා ච පඨමං අසංඛ්‍යාසමාසො වුච්චති තත්ථා පි ඉධ පඨමං ද
සඬිතස්ස උපකුම්භසද්දස්ස නිව්ච්චසමාසත්තා වාක්‍යගහණොපායඤ්ඤා
යං දසෙසන්නො ආග **‘අවිගහණො’** වඩාදි— නිව්ච්චසමාසො අවිගහණො
පදන්තරවිගහණො වානි රුඬකො— නිව්ච්චසමාසොති යත්තරඤ්ඤා පු
රිසො රාජපුරිසොති ආදිනා සකපදෙන විගහවාක්‍යං සමභවති සො
අනිව්ච්චසමාසො තබ්බිපරිතො පන නිව්ච්චසමාසො සො පන කිදිසෙ,
ති ආග **‘අවිගහණො පදන්තරවිගහණො’** ති—විසෙසෙන ගගාති ඤ
ගත්තනෙනෙති විගහණො, විසෙසෙන වා ගහණං විගහණො නාජි එ
තස්ස විගහණොති අවිගහණො, පදන්තරවිගහණොති පසුත්තපදතො අ
ඤ්ඤමපදං පදන්තරං තෙන විගහණො විසෙසෙන අත්භගණං අස්සා
ති පදන්තරවිගහණො සොච ඛො යෙභුය්‍යවසෙනෙව නිපාතපුබ්බකෙ
සු අන්තො පාසාදදිසු පන සකපදෙනා පි කථි විගහගවාක්‍යසමභව
තො—තෙති ඤායවාක්‍යමිදමෙවමපි පඨනාති අවිගහණො නිව්ච්චසමාසො

විගහණො වෙ අඤ්ඤපදවිගහණො වෙති—යථා අධිජ්ඣති එත්ථ ඉජ්ජ
ති විගහණෙ අධිසද්දවචනියස්සාධාරණස්ස සන්තමිතා වුත්තත්තා අ
ධිසද්දොනපසුජ්ජනෙ තථා සමිපසද්දෙන උපසද්දවචනියස්ස වුත්ත
ත්තා උපසද්දොති උපසමිපං කුමාස්සාති න වුත්තං, කුමාස්සොති ච ස
මිපසමානෙති ජට්ඨි—සාදිසාදිනෙකත්මත්තසධිකාතො යමිත්තාහ **‘ස
බ්බත්තකත්තං වග්ගන්තං’** ති—එතඤ්ච යෙභුය්‍යෙන වුත්තං “වා
නෙකඤ්ඤත්ථ” ති එත්ථ සාදිනෙති අනනුවත්තනතො නති තත්ථ
සාදිනෙති වග්ගන්තෙන නනුවුත්තත්තත්තො අනෙකගහණස්ස.

අසංඛ්‍යා එකත්තබ්බුත්තසංඛ්‍යායාභාවතො න විජ්ජනෙ සංඛ්‍යා
යස්ස තදසංඛ්‍යං අව්‍යයනාති යදඤ්ඤාසමපසිඬං—අනව්‍යයමපි උ
ත්තරපදං පුරිමපදස්ස විසෙසනතො අපථධානං ජාතන්ති කතා පු
බ්බපදත්ථපධානොයවසංඛ්‍යාසමාසො—අත්ථසද්දො පච්චෙකමතිස
මඤ්ඤතෙ අසංඛ්‍යාස්ස සුත්තානා පුරිසාධිතත්තා වා සමඬකස්ස ත
සෙසව විගහත්තත්තාදයො විසෙසනාති විසයභාවෙන.

එක ආකාරො අන්තො යස්ස පකත්තාදිසමුදයස්ස සො එක
ත්තො තස්ස භාවො පවතති නිමිත්තං එකත්තො—ඒයාදිණාදිසමාසවි
ධානං තස්මිං සති සබ්බාසං විගතන්ති තං යො නාම කොපි සාදි ත
ස්ස ලොපො හොතිති අන්තො—“ඒයො කමො” ති ඉදමාරබ්භ යාව
“සච්චාදි භාටි” ති නාව ඒයාදි, “ණො වා පච්ච” ති ඉතො පඨාය “ස
කත්තො” ති අවධිතං ණාදි, “සාදිසාදි නෙකත්තං” ති ඉතොපසු
ති යාව “චත්තො” ති නාව සමාසො ඉමමෙවත්ථං සංඛෙපතො දසෙසති
‘එකත්තො’ ඉච්චාදිනා—**‘නස්මි’** නති තසද්දෙන පුලලිඬගමෙ
කත්තොවසද්දං පරාමසති, **‘නංගසුංගක’** නති විධිසුත්තං—යදෙන
මතිකකත්තමෙකත්තං තනනාපුංසකලිඬගං වෙදිතබ්බන්ති වුත්තති—අ
සංඛ්‍යං විගහණාදි සුත්තමාරබ්භ යාව ඔරාදිසුත්තං තෙන සබ්බික
වුත්තො සබ්බො අසංඛ්‍යාසමාසො තමිච්චනෙ නපරාමසොති ආග ය
දෙනමතිකකත්තමෙකත්තන්ති—අධිජ්ඣවාදිසු භීයො අව්‍යයත්ථප
ධානත්තා අලිඬගත්තාය අඤ්ඤපදත්තාදිපධානානඤ්ච අභිධෙය්‍යාදිලි
ඬගත්තාය සමපත්තාය නපුසකලිඬගත්තං වචනං, **‘සුබ්බසමාමාදි
තො’** ති විධිසුත්තං—අමාදෙකත්තං පුබ්බං යදෙකත්තං තතො පරාසං
සබ්බාසං විගතන්ති ලොපො හොතිති වුත්තති අධිජ්ඣති උදගරණං, පු
බ්බසමාති කිං? ගාමං ගතොති පච්චුදගරණං.

නාතො — පුබ්බසමා මාදිතො සාදිනං ලොපොති ච වත්ත
නෙ, අන්තොති සමාසවිසෙසනමිදන්ති ආග **‘අමාදෙකත්තං’** සුබ්බො

සදකන් මකාරනනං නනො'ති—අනු ච චිතනං අත්තනං විධානං නො විනා පි යොගවිහාගං ක්‍රියාසම්මාධිනී වෙ එකවාක්‍යානි භව නන්ති “නානො” නිදං පටිසෙධස්ස විධායකමෙතං වාක්‍යං අමප ඤාමියා නෙ කතමමාදෙසස්ස විධායකං දුතියනනි මතසි නිධාය වා ක්‍ය හෙදෙන විචරනො ආහ ‘අමාදෙකන්තාපුබ්බ’ නත්තාදි—අප ඤාමියානි අනෙත ච අනන්තරස්ස විධි වා හොති පටිසෙධො වෙති පඤ්චමියා අමාදෙසො එව පවවාසනොනා පටිසිඤ්ඤි නනිලොපො තෙන පුබ්බවාක්‍යවිතිතො තෙන අලොපො පටිසෙධෙන සමබ්ඤ්ඤිවා නො සාමඤ්ඤන පවනතමානො සනොනා පඤ්චමිමපි අවගාහනි එකවාක්‍යත්තායං සි කාරියමයස්සා පි එකාය වුත්තියා විධිමානත්තා කාරියමයස්සාපි පඤ්චමියං පටිසෙධො සියා පඤ්චමිං වජ්ජන්තා එතං කාරියමයං වෙදිතබ්බනාති— යදි අප්පනොන එව ස්වාදිලොපො අං වි ධියතීති යෙන නාප්පනනි න්‍යායෙන ලොපස්සාප්පවතනි සිධා තථා පි යනු නාමිතාවො තනු පඤ්චමියාදිනං සවනං යථා සිධාති ලොප ස්ස සාමඤ්ඤන පටිසෙධං වන්තා අමිතාවො විතිතො අඤ්ඤථා යනු නාමිතාවො තනු ලොපො යෙව සියා.

වාග-—පුබ්බසමා මාදිතො අතො අං නිව වත්තනෙ අනන්ත රසුනොන නිවමමාදෙසෙ සමපතොත තනියා සංගාමිතං විකප්පිය තෙ උපකුමා අපෙතිනි අවබ්බිති පඤ්චමි— නනු ච ක්‍රියාය කාරකා නි භවනනි පුබ්බපදන්තප්පධානොවායමසංඛ්‍යාසමාසො පුබ්බපදන්තස්ස ච අසපනභුතත්තා කිරියනනෙරනාසමබ්බොති අවබ්බිතාවො නොපප ජ්ජනි තස්මා කුතො පඤ්චමියාදිකාය විහතනියා සමහවො? නෙදමන්ති පුබ්බපදන්තප්පධානනොන පි ගුණභුතනතරපදන්තමපෙක්ඛිය ක්‍රියායො හො උපපජ්ජනි යෙව, යථා; පඤ්චපුලිමානෙයනි භාවප්පධානන්තො පි ගුණභුතදබ්බාපෙක්ඛො ක්‍රියාසමබ්බො-එවං අසංඛ්‍යාසමාසස්ස එ කදෙයමකතදස්සනවසෙන සමිපන්තෙ අසංඛ්‍යාසමාසමුද්ගරිත්වා ඉදා නි තපපුරිසපරසමඤ්ඤමමාදිසමාසං දස්සානුමාග “මෙ”ත්තාදි—

අං ආදි යස්ස විහතනිජක්කස්ස තං අමාදි විධිගහනණ්ඤායෙන තදන්තා තංගහණං තෙනෙවාග “අමාදිස්වාද්‍යනන” නනි—අමාදිනං කමමාදිහෙදතො ජප්පකාරෙ කාරකෙ වාකාරකෙ ච සමහවතො අ මාද්‍යන්තානං කාරකානමකාරකානංවෙකන්තාවො හොති සො ච සමාසො කවි විකප්පිතො කවි නිවෙවා කවි වාක්‍යමෙවෙති විසිඤා හිමතො සො ච විසෙසො බහුලවචනෙන සිඤ්ඤිතීති ආහ “බහුලමෙ කන්තං හොති”ති; කමම වා කමමකෙ ච දුතියනනමුද්ගරති ‘ගාම’

මිවමාදි—‘මුත්තනං සුබ්’ නනි මුත්තනසද්දතො ‘කාලධාතමවිවනන සංයොගෙ’ නි නිරන්තරක්‍රියාසංයොගෙ දුතියා සුබසද්දා පඨමෙකව, වනං සි මුත්තනං සුබනනි විගහතෙ, ‘අමාදි’ නි සුත්තනන අමාදිස්වා ද්‍යන්තං ස්වාද්‍යන්තන සහ බහුලමෙකන්තො හොති ‘එකන්තාය නනි, විහතනිලොපො මුත්තනසුබසද්දා පඨමෙකවචනං සි ‘අංතපුංස කෙ’ති සියස්ස අමාදෙසො මුත්තනසුබං—

විකප්පිතසමාසමුද්ගරිත්වා නිවමසමාසමුද්ගරනො ආහ ‘මුත්ත නි සෙවෙ’ති; ‘උපපදසමාසෙ’ නි පවමසවිධානෙ සමිපොච්චාරිතවපදං උපපදං කුමිහංකරොතිනි ආදිසු කුමිහමිවමාදි තාස්ස සමබ්බිසමාසො උපපදසමාසො තස්මිං- වත්තනං මුත්තනි එකන්තාවො සමාසො එවෙ ති අන්තො, එව සද්දෙන වාක්‍යං නිරාකරොති තන්ත වාක්‍යං නන්ති විගහ හො තු කරොතිනි ආදි කිරියාපදෙනෙව තෙනෙව කුමිහ කාරො ති ආදිසු විහතනුප්පතනිතො පුරෙතරමෙව කාරාදිසද්දෙන සමාසො කුමිහං කරොතිනි අඤ්ඤපදෙන විගහතං කන්තා ‘කවිඤ්ඤි’ නි අණ් වි ධාය “අස්සාණානුබ්බො” නි කරස්සුපන්තස්ස අකාරස්ස ආකාරො කාර සද්දෙන ‘අස්සාද්‍යන්තනෙව බහුලවචනෙන කුමිහසද්දස්ස නිවම සමාසොතද්දං ‘එසං බහුලාධිකාරා’ නි ආදි, බහුලවචනතො කන්ත වි සමාසොතද්දං ‘හෙත’ වමාදි— ‘නන’ ඉති ‘තොනා කාතනරි වත්ත සමාසාහාවමාහ ‘හෙත’ වමාදි— ‘නන’ ඉති ‘තොනා කාතනරි වත්ත මාතෙ’ නි විතිතො නතප්පවචයො ‘මාතෙ’ නි ‘මාතො’ නි මිනා විතිත මාතප්පවචයො ‘කතවනන’ නි ‘කතනරි භුතෙ කතවනනුක්කාවි’ නි ඉමිනා විතිතො කතවනනුප්පවචයො—

තනියා සමාසං දස්සානුමාග ‘රඤ්ඤා’ ඉවමාදි—“කතනුකරණෙ සු තනියා” නි කතනරිතනියා, අසිනා ජිනෙනා ‘අසිවජිනෙනා’ නි ක රණෙ තනියා, පිතරා සදිසො පිතුසදිසොති “තුලසන්ත වා ත නියා” නි තනියා, ව්‍යඤ්ජනවාචිතො තනියන්තස්ස අනන්තාවාචිතා ස්වා ද්‍යන්තන තථා මිසිති තරණවාචිතො ච හකබ්බාචිතා සමාසොතිම තො, ආචරියපාණිනියස්ස අනෙතන ව්‍යඤ්ජනං හකබ්බ මිසිතිකරණ නනි සුතොති සො පි කතනුකරණලක්ඛණත්තා තනියාය අනෙතෙ ව සිමොති උද්ගරති “දබ්බතෙ” ත්‍යාදි— දබ්බසද්දතො ගුලසද්දතො ච “සහන්තො” නි තනියා, සංඛාරියං හොජනං සංඛාරකං ව්‍යඤ්ජ නං හකබ්බං ඔදනාදි තස්ස සංඛාරකං මිසිතිකරණං— නනුච ක්‍රියාක තො කාරකානං සමබ්බො න සහාවතො නවෙහ මුත්තියං කිරියා කාවි සුයතීති අඤ්ඤමඤ්ඤාසමබ්බොතො සමාසො න සියාති ආහ “මුත්තනි” වමාදි— යදිපි මුත්තියමුපසෙකාදික්‍රියා න සුයති, තථා පි මු

නතිපදෙන ක්‍රියා ගම්‍යතෙ න නි අසත්‍යපසෙවතාදික්‍රියායං සංඛාරි
 යං සංඛාරකං වා භවති අත්තිවෙග තදුභයං තතො තෙසං සබ්බාථා
 සෙව සමාසනෙතා භූතක්‍රියා ගම්‍යතෙ භථා නි දබ්බොජනං ත්‍යාදෙ ටු
 තෙන දුඛාදිනො සංඛාරකතනං භොජනාදිනො ච සංඛාරියතනං ප
 තියතෙ නාමාපසෙකාදිමනනරෙන භාවොත්ති සාමත්තියා උපසෙකා
 දිප්පතීනි අතො යෙවොපසිතතාදිසද්දො ගතත්තාය නප්පජ්ජතෙ
 තතො ච තදපෙකතිය අත්තිසෙව සමබ්බොති අසුත්තත්තා නත්ති,
 යුත්තො සබ්බතො සබ්බතො වා අත්තො යසං සො යං යුත්තත්තො,
 නත්ති එතස්ස යුත්තත්තොති අසුත්තත්තො තස්ස භාවො අසුත්තාත්ති
 තා අසබ්බකිත්තාවො නත්ති අත්තො— “වුභනිසෙව”ති බහුලං
 සමාසවිධානතො, උරෙන භවජනීති විග්ගස්ස අමගමගමනෙත්තිසමා
 ‘කී’ති කවිප්පව්වයො ‘කීසො’ති කීලොපො “කීමති ලොපොනන
 ව්‍යඤ්ජනමස්ස”ති මකාරලොපො උරගො- ‘වාසාමෙව’ති බහුලං ස
 මාසවිධානතො, එරසුනා දස්සනනාති උභයත්තං පි කරණෙන තතියා-
 යජ්ජ පි සමපදනස්ස පාණීතියෙ සමාසො න විතිතො තථා පි පයො
 ගදස්සනා භවිතබ්බමෙව සමාසෙනත්තදුගරති ‘බ්‍රාහ්මණස්ස’ ඉ
 වොදි—

“බ්‍රහ්මණස්ස”ති සමපදනෙ වතුත්ති “සුපායා”ති තාදත්තෙ, යු
 පාය යාගත්තමත්තාය ආනිතං දුරුදබ්බං යුපදරු සබ්බස්ස දුතබ්බ
 නති ආදිසු අනතිධානතො සාපෙකතියා ච සමාසො න හොති අති
 ධානලකකිණා නි තතින සමාසකිතකාති වචනතො; “භාමා”ති අව
 බිමති පඤ්චමි, කම්මසමා ජාතං කම්මජං අස්ස පදෙන විග්ගහං කාමා
 ජනජනනෙත්තිසමා “කී”ති කීමති ‘කවිසො’ති කවිලොපො, “කී
 මති ලොපොනනව්‍යඤ්ජනස්ස” ති අනතව්‍යඤ්ජනස්ස ලොපෙ ච ස්‍යා
 දුප්පතනිතො පසම මෙව බහුලාධිකාරතො නිව්වසමාසො— ‘ඉධ න
 හොති’ති රුකකපතිතො ති බහුලාධිකාරා සමාසො න හොති— ර
 ඤෙඤා පුරිසො ඉවචු වාතෙස රාජසද්දො රාජත්මෙව කපෙති පුරි
 සසද්දො පි පුරිසත්මෙව සමාසෙ තු රාජපුරිසො ඉවචු රාජසද්දො
 පි පුරිසත්මෙව කපෙතිති මහාතෙකත්ති භාවො භවති- අඤෙඤා
 එවාචයවත්තානුගතො සමුදයත්තො පාතුභවතිති, එවමඤෙඤාපි.

අමාදිසමාසස්ස සාමඤෙඤාන විධානෙ පි නනමානාදිනි ජට්ඨිසමා
 සස්ස අදස්සනතො පරෙසං නලනිධාරියපුරණභාවතිත්තත්තෙතිති ව
 චනං විස පටිසෙධෙ කතනබ්බ බහුලවචනතො තෙව තත්ත නාති ප
 සුත්තියාති දස්සෙතොආහ ‘බහුලෙ’වොදි— අනුකුබ්බමිති අනුපුබ්බා

කර කරණෙනිමසමා “නෙතා කතනරි”ති නතප්පව්වයො ‘තනාදි
 යො’ති කතනරි ඔ“කරස්ස සොස්ස කුබ්බකුරුකතිරා”ති කරධාතුස්ස
 සහොකාරස්ස කුබ්බාදෙසො, ‘කුරුමානො’ති එත් “මානො” ති
 කතනරි මානො කරස්සසොස්සකුරුආදෙසො— “ගුහනං කණ්ණා”
 ති“යතො නිධාරණ”නාති ජට්ඨි අයමස්ස වචනස්සත්තො යතො සමුද
 යතො ජාතිගුණක්‍රියාති උකාදසස්ස පුඨකකාණං නිධාරණං යතො
 තං කරියති තතො ජට්ඨි සියාති— “සියසාහං පඤ්චමො” ති සමබ
 තෙව ජට්ඨි, “සුකකතා” ති “තස්ස භාවකමෙවසු තත තා තතන ණ්‍ය
 ණ්‍යස්ස ණ්‍ය ණ්‍ය”ති භාවෙතා-“කවි භොතෙව”ති භාවත්තො;
 පි ජට්ඨිසමාසො කවි හොතිති අත්තො, ගුණවාචිනා ජට්ඨියනතස්ස
 සමාසාභාවො “පුරණගුණසුතිතත්ත තදව්‍යයතඤ්ච සමානාධිකර
 ණෙනො”ති ලකකිණෙ ගුණ ඉති වචනෙන අතිමතො; පාණීතියෙ
 නි සො කථං පටිසෙධං විනාති ආහ “බ්‍රාහ්මණස්ස”තාදි—“ජට්ඨි”
 බ්‍රාහ්මණස්සෙති සමබ්බොති ජට්ඨි, ‘ඉති’ යසමාත්තෙ “දහනාපෙකතිය” ති
 කෙ සුත්තො ඉවචාපෙකතියං දනතාති අපෙකකිණෙ තත්තො “කණ්ණනි
 සමබ්බොතො” කණ්ණසද්දෙන සහ අඤෙඤාමඤෙඤාපෙකකිලකකිණ
 ස්ස සමබ්බොතොභාවා “න සමාසො”ති බ්‍රාහ්මණකණ්ණාති සමාසො න
 භවතිති අත්තො, ‘අඤෙඤාමඤෙඤාසමබ්බොතො’ නත් ආදිනා භවො ර
 ඤෙඤාපුත්තො දෙවදත්තස්සාති ආදිසු අඤෙඤාමඤෙඤානපෙකකිසු බ්‍රා
 හ්මණස්සකණ්ණදනතාති ආදිසු ච අඤෙඤාසාපෙකකිසු අඤෙඤාමඤෙඤා
 න්‍යෙ සාමත්තියාභාවෙන සමාසො න හොතිති දීපෙති-ජට්ඨියනතස්ස ස
 මානාධිකරණෙන ජට්ඨියෙනන සමාසාභාවො කතො පුරණගුණ
 වොදි සුත්තෙ සමානාධිකරණස්සා පි උපාදනතො සො පි විනා ව
 චනං සිඬොති ආහ “රඤෙඤා” ඉවොදි— “න සමසාහො”ති මාගධස්සා
 රාජධනනති එකත්තිභාවො න කරියතිති අත්තො—

ච සුත්තනති ච සෙති අසමාසිනෙති ජට්ඨිසමාසො නාතිමතො ච
 සුත්තනති සෙති සමාසිනෙති ජට්ඨිසමාසප්පටිසෙධො ච තතබ්බො
 ත්‍යනෙන තත්තං පි අභාවමාහ ‘රඤෙඤාඅස්සො’ වොදි— සාපෙකකි
 තාය ‘නසමාසො’ති පුරිසසද්දාද්‍යපෙකකිසකිතතාය න අස්සස
 ද්දොත සමාසො භවතිති අත්තො යදුපන අස්සාදිනඤ්ච යොගිතං ච
 තෙව සමාසො තදු වුත්තප්පකාරාභාවතො සබ්බෙති ච සමබ්බොතො
 සමාසො භවත්තොචාති ආහ ‘අස්සොමෙ’ තාදි— රඤෙඤාති ජට්ඨි
 යා ගුරුමිති සාපෙකකිණෙන පි ගුරුසද්දස්ස සමබ්බොතිසද්දත්තා සකත්තෙ
 විස වුත්තියං ව්‍යපෙකකියාභාවතො වුත්තියබ්බොචං සාධෙගුමාහ ‘ර
 ඤෙඤාගුරුසුත්තො’ වොදි—

‘ගමකතනා’ නි වාක්‍යාත්මකත්වය බොධිකතනා අභිමතො නි ගමක තෙන සති සමාසො සද්දිකානා, වුත්තකද්ව මහාභස්සකාමරන පත්තඤ්ඤා ලිනා යනුව ගමකතනමභවති තනු වුත්ත නං යථා දෙවදත්තස්ස ගුරුකු ලං දෙවදත්තස්ස ගුරු, පුත්තො දෙවදත්තස්ස දුසහරියාති- “ගමකතන මසි” නි අපිසද්දන සාමජීයස්ස පි ගහණං; වුත්තං නි මොග්ග ලොය නවුත්තතිවිවරණං ඤේකායං ‘සාමෙකකිකෙතන පිති යෙසමෙව සාමජීයං ගමකතනඤ්ඤාති තෙසමෙව නිවචසාපෙකකිකානං සමාසො යථා දෙවද ත්තස්ස ගුරුකුලං දෙවදත්තස්ස දුසහරියා’ නි- යෙසං සාමජීයං ගම කතනං වා නත්ති න තෙසමපි සමාසො යථා බ්‍රාහ්මණස්ස උචෙව බ්‍රා හ්මණස්ස සුක්කාති- අනුයං ටිකා, සාමජීයං ගමකතනඤ්ඤාති ප දනමඤ්ඤාඤ්ඤාපෙකකිකා ලක්ඛණං සාමජීයං සාමජීයාභාවෙ පි පි ගහගවාක්‍යාත්මක ගමකතනං වා අත්ති අත්තො ගුරුතො කුලං දුස සහරියාති විගහගොති- “නිබ්බන්ධන” නති කාරණං, වුත්තං නි අභිධා නපදිපිකායං, “නිමිතතං කාරණං යානං පදංඛිජං නිබ්බන්ධන” නති-

“පබ්බතසො” නි පබ්බත නිසීති විගහගෙ යා ගතිනිවුත්තිය නතිමසො “භාවකාරකෙසවසණ්ඤකා” නි අප්පච්චො පුබ්බසරලො පො “සරමහා ලෙ” නි යස්ස විභාවො ‘වතුන්දුතිතෙසෙව සංභුතිපයම් මා’ නි පුබ්බසකාරයං වකාරො- ‘විභන්ගලොපො’ නි ඉධ ජනෙ ඉ ච්චස්ස කතානෙතන සත්තමි සමාසෙ සති පි බ්‍රහ්මාධිකාරා සත්තමි වි ගහනියා අලොපොති අත්තො-

‘ජනෙසුතො’ නි ජනෙ පාකවො කො පනෙත්ථ සමාසෙ සති විසෙසො යාවතා විනාපි තෙන එතං රූපං සිබ්බන්ති? තෙනදත්ති අ නුති එකපදකතමෙකසරත්තඤ්ඤා පයොජනං තනු ව සරෙන ජන්දසි යෙව වොකාමොති එකපදතනමෙව භාසාය මුපසුජ්ඣෙ තඤ්ඤා සමා සෙ, සමාසෙවා තුලාරූපමිති වුත්තනතරෙ විසෙසො ජනෙසුතකතනං තුන්දසු ජනෙසුතෙන කතං ජනෙසුතකතනති අලොපසමාසාවයවං සමාසනතරං දිස්සාති, අථ සමාසනතරෙ එකත්තිභාවොති ස්වාදිලොපො කසමාන ගොති? සමාසාවයවතනා, සමාසාවයවො නි ස්වාදි තත්ථ ගති තො යෙන ව ස්වාදිතා සමාසපාටිපදිකමාරධං යො තස්සාවයවො ආ රමකකෙවයවවොහාරතො ජනෙසුතෙන නි තතියාය කතොති ව ප යමාය සමාසපාටිපදිකමාරධං- තතිය නතස්ස ස්වාදන්තෙන සහ අමාදිසමාසො තෙසං එව තත්ථ ව්‍යාපාරො පුබ්බගතිතාති විභන්ති ත නුතිමිතනමිති න තස්සා සමාසාවයවතනං සකකා වතතුන්ති- එව මඤ්ඤානු පි පහංකරො සහසා කතං භග්ගුපයානං පරස්සපදං අ

ත්තනොපදං මජ්ඣෙක කල්‍යාණං සරසිජන්තාදිසු සබ්බත්ථ පුබ්බපදවි ගහනියා යෙවාලොපො--

තදෙවමමාදිසමාසකතමමිධාය සමපති කමමධාරයපරසමඤ්ඤං විසෙසනාසමාසකතමමුපදස්සනෙනා “විසෙසන” මිච්චාදිවචනාං- “විසෙසන” නති සිස විසෙසනෙති ඉදිසමා විපුබ්බා “අනො” නි ක රණෙ අනො විසිස්සනෙ නොනාති විසෙසනං යං සාමඤ්ඤාකාරෙන පවත්තමනෙකපසකාරවත්තං වත්තං පකාරනතරෙති අවිච්ඡිජ්ජ එක සමිං පකාරෙ අවත්තාපයති තං වුච්චති- “විසෙසෙසනෙ” නි “සස ඤි” නි කමෙම සසණ විසෙසනීයං විසෙසෙයං යදනෙක පසකාරි නතං වත්තං පකාරනතරෙති අවිච්ඡිජ්ජ එකසමිං පකාරෙ අවත්තාපියතෙ ත මිතිධිනෙ- යදිපි සුතො විසෙසෙසනෙති න වුත්තං තථා පි සමබ්බි සද්දත්තා ආකාශිත විසෙසෙසනාය විසෙසනස්ස සාමජීයා ලභනීති විවරිතවා තස්ස වෙවං සාමජීයලභස්ස විසෙස න මිදමෙක තෙතෙති දස්සෙතො ආහ “සමානාධිකරණෙන” නි- එකො දමොනො අ තො අධිකරණස්ස යස්ස තෙනෙති අත්තො; අධිකරණ සද්දෙන අ තො අභිමධෙයො වුච්චති අධිකරියති නිසුජ්ඣෙනතිධානාය සද්දො අසමිං අත්තෙති කත්වා සමානාධිකරණත්තඤ්ඤා විසෙසනාපෙකකිං වි සෙසස්ස සබ්බෙකා අනො තෙව භින්නනිමිත්තාපසුත්තානමෙව සද්දා නං යං සමානාධිකරණත්තං තදිහ පරිත්තතෙ තෙසමෙවාච්චෙජ් ජ්ජාච්චෙජ්දකවිසයතනා න නිභින්නනිමිත්තානං යථා රුකෙකා ත රුති; අනු නි අවච්ඡිජ්ජාච්චෙජ්දකභාවො න සමභවති පරියායතනා සමාසො වායං යනු පුබ්බායනරපදනි පච්චිතං විසෙසනවිසෙසහු තාති සමභවනති තත්තෙව භවති යථා නිලුප්පලමිති- අනු නි නිල තො භමරාදිති අවච්ඡිජ්ජ උප්පලත්තං නිල අවත්තාපෙති උප්පලත්තො පි නිලත්තං භමරාදිති අවච්ඡිජ්ජ උප්පලත්තෙ අවත්තාපෙති තතො වො භග්ගො විසෙසන විසෙසස්ස නාචසමානවො- න වෙවමුප්පලනිලමිච්ච පි පසංඛිතා යදෙව විසෙසනතාය විවච්ඡිතං තදෙව විසෙසනා තෙ තරං නිලඤ්ඤත්ථ විසෙසනතාය විවච්ඡිතමිති තස්සෙව පුබ්බනිපා තො න උප්පලස්ස විසෙසස්සතාය එව තස්ස විවච්ඡිතතනා- අථවා ඤ්ඤාතරමපධානමිතරපධානං මිතනං නි පධානතෙන අඤ්ඤාම ඤ්ඤානුපකාරිතනා අසබ්බකානමෙකත්ථපයොගො යෙව නොප පජ්ජනෙ අප්පධානතෙන පි මිතනං සකසකපධානාපෙකකිංවත්තා නං යඤ්ඤාපධානං තදෙව විසෙසනං නිලසද්දො වෙත්තාපධානං තදත්ථස්ස ගුණස්සාපධානතනා උප්පලසද්දො තු පධානං තදත්ථස්ස

‘නදෙව’ මිව්වාදි—තදෙවනනි වුනෙනන පකාරෙන—‘පකබවසෙපි’ නි පරිසුදුසපසඤ්ජපටිසෙධි වුනනිසු විසු පි පකෙබසු—‘ඉහා’නි අන සෙසානි එළු.

විසෙසනසමාසෙ යෙව අනෙතාභුතං කුපාදිසමාසං දසෙසනුමා හ ‘කුපාදසෙසා’ ව්වාදි-කුසඤ්ඤා පාදිසාහවරියා අත්ථසංඛ්‍යා එව නපඨවී වචනො ගහනි— ‘අසාදිවිධිමනි’නි විසෙසනනමි-සාදිවි ධිනො ව විසෙසො ලකබ්බිජ්ඣමිභුතවිච්ඡාදි තසෙස පරිසුදුසා නනො ඤ්ඤානු සමාසොනි ආහ ‘සාදිවිධිවිසෙසනොඤ්ඤාපා’ නි—නනු යං පාදිනං නිවචසමාසො විධියෙන සො යදි සාදිවිධිවිසෙසෙති සි යා තද ලකබ්බිජ්ඣ සාදිවිධිනමනනෙකං හවෙය්‍යානි විනා පි පටි ඡසධං තත්ථ සමාසො න හවිසෙති නසිද්ධෙවං සාදිවිධිනසාමජනී යා නි පකෙබ සියා යථා විච්ඡායමසංඛ්‍යාසමාසො අවමාසමධිමාසම නු අනවධිමාසනනි තසමා පකෙබ සමාසො මා ගොනුනි පටිඡසෙධො-

‘පාදසො ගනාදසෙසෙ පඨමාසා’ නි ගණසුතනං පාදසො ග තාදෙ අනෙච වතනමානා පඨමාස සහ සමසන්නෙනනි අනෙච—ගතා දිකො පි අනෙච පනොගානුසාරනො යෙවානුගතනබ්බො; එවං ස බ්බත්ථ ගණසුතෙනසු යථා යොගමනුගතනබ්බං—‘පටිඡසෙසෙතො’ නි පරිසුසෙනො අඤ්ඤායනත්තනි අනෙච.

මානෙ—ඉධානෙකගහගණනො සාදිසාදිනෙති විචච්ඡිත කසංඛ්‍යාසාමඤ්ඤං පරිගහතිතනනි විඤ්ඤායනි තෙන චිතනං යෙව පුබ්බපරානං සමාසො අයං නු විපජ්ඣනිතං සාදසන්නෙන ඉච්ඡිත තෙන අනෙකගහගණං-සාදසන්නසංසං කාරිසිතෙන නාභිකගතනා තසෙසවඤ්ඤානෙ සමාසො විඤ්ඤායනිති ආහ ‘අඤ්ඤායනි’ ව්වාදි- ‘අඤ්ඤායන පදසෙසෙ’ නි යො යං යෙන යසෙස යසමා යසෙස යසමි නනි එවං පඨමාදිවිභත්තසංසං පදසෙස අනෙච- ඔතිණ්ණංගංසො ජ ලාසෙසො ඉව්වාදිනි දුතිසාදිවිභත්තසංසං යථාකකමමඤ්ඤානෙසු උ දහරණනි.

ගො—‘අසසධානසංසා’ නි සකත්ථපරිව්වාදෙන අඤ්ඤාපදත්ථ වුනනිසා අමුඛ්‍යභුතසං-ඉදුනි වන්දපරසමඤ්ඤං වත්ථසමාසං දසෙසො භුමාහ ‘ඛමාමෙ’ තසාදි.

ම.—කිත්තකා ව ගෙ වත්ථානි යො මඤ්ඤානෙ තසෙස විහා ගෙන දසෙසනුමාහ ‘සමුච්චසො’ ව්වාදි- තනු සමුච්චිති සමුච්චසො පිණ්ඩිකරණං එකා සාධනං එකං කිරිසං වා පටිච්ච කිරිසා සාධනා නං අනතරුපහෙදෙන විසමානතා තනු දෙවදනෙනා භුඤ්ඤානි නිසිති

මානි සාධනං පටිච්ච කිරියානං අනතරුපහෙදෙන විසමානතා වෙදිතබ්බො—ධිවෙ ව බද්ධෙ ව පලාසෙ ව ජිකුති ක්‍රියං පටිච්ච අ නතරුපහෙදෙන සාධනානං විසමානතා වෙදිතබ්බො— අනාවතී අනාවසො යනු කිඤ්චි කමමං එකෙන වාකෙසන විධාය පුන පි වාකෙසනතරෙන කිඤ්චි විධියෙන සො එවං වුච්චනි යථා තිකබ්බං වර ගාවො වානසෙති තිකබ්බාගමනමෙත්ථ පධානමනතරබ්බගතා නෙතරං බ්බිරබ්බගතා නං කරාණො යදි ගාවො පි පසානි තා පි ආ නසෙති ගුනනමානසනං තදනුගුණෙන විධියෙන—ඉතරසං ඉත රෙත ගොගො ඉතරිතරයොගො අඤ්ඤාමඤ්ඤාසබ්බෙකොවයවිභෙද පෙකබා ලකබ්බෙණ ඉතරිතරයොගො අඤ්ඤාමඤ්ඤානෙථාපාදනතානි අබ්භාසො, තං යථා සාරිපුත්තමොග්ගලානානි— සමාහරණං සමා හාරො තිරොතිතාවයවහෙදෙ සමුදයො, යථා ඡන්දපාභනනනි—කී මෙත්ථ සබ්බෙත්ථ සමාසොනි ආහ “නසෙ” ව්වාදි—“නසෙ” යථාද සබ්බාගසු තෙසු චතුර්භිදධසු චත්ථසු ඉතරිතරයොගෙ සමාහාර ව එකත්ථිභාවො සමභවති කුතො පදනං අඤ්ඤාමඤ්ඤා සබ්බෙකා අ ත්ථවාරෙන පදනං අඤ්ඤාමඤ්ඤාපෙකබතා ලකබ්බෙණ සබ්බෙකා සබ්බාචනො—වුතනං ව.

“ඉතරිතරයොගසමිං වයවත්ථසං සමභවො සමුදය.නිරොභාසවාපරං ව ලිඛිතමසං ව, සමුදයුබ්බවො යසමිං වයවා ව නිරොතිතා සමාහාරො ත්‍යස්ඤ්චත්ථා සො ච ගොති නපුංසක”නනි,

වාච්‍යවාචකානං අහෙදඤ්ඤාවසා යනො වාච්‍යබ්බමන වාච, කො පි වොහරියනිති දසෙසනුං ‘පදන’ නනි වුතනං—න සමුච්ච. යෙ එකත්ථිභාවො සමභවති නා පි අනාවසෙ එකත්ථිභාවො සමභව තිති සබ්බෙකා—කිං කාරණෙන ආහ ‘ඛදගාමනො’නි— තසං ය ථා වුතතසං සමබ්බාසං අභාවා අසමභවනොනි අනෙච—‘වසදදනිවු නනි’ නි වුතතථානමපපයොගොනි වසදදසංපපයොගො.

සමා—‘සමාපටිසාසානි ඤපකා’ නි ‘නිං සමාපටිසාසා’නි සු හෙන සමාහාරවත්ථකත්ථසං සමාපටිසාසදදසං නපුංසකලිඛිතන සුතනා පි නිද්දෙසෙ ඉත්ථිලිඛිතවසෙන නිද්දෙසසං සමාහාරවත්ථ ක ත්ථි නපුංසකභාවසං ඤපනතො—ආබ්භවං ව පරිවාරො වානි වි ගහනො—සමාසවිධාසිසු වාකෙසසු යං පඨමානිද්දිංතසං පඨමා නි ද්දිං සමාසෙ උපසඤ්ජනනනි සුතෙන කඤ්ඤා පසඤ්ජනසඤ්ඤා සං සාදිනි පඨමාය නිද්දිංසං සමාසෙ පුබ්බනිද්දිනො, උපසඤ්ජනං.

පුබ්බිච්චිනෙතන චචනෙතන ආචරියපාඤ්ඤිනියා ඉසෙයා සො විනා පි චචනං යුත්තනිතොව සිමොති ආග 'සමාසෙස සං සුඛං' මිච්චාදි-නදෙව පුබ්බං නිපතති කමස්ස පටිනාසාවෙන චන්ද්‍රමුඛිකත්තාති හාමො-න නු කමාතිකකමො කිචි දිස්සතෙ චෙච්චාග 'කමාතිකකම පසොජ නාහාවා'ති- කමාතිකකමො විනා පසොජනං න යුත්තො න චෙ කාතිකකමෙ කිඤ්චි පසොජනමඤ්ච රාජදන්තාදිසු හෙයා වුත්තසු තෙනන පුබ්බිකිපාතෙ පතෙන රාජදන්තාදිසු පරතති ඉමිනා පරපප පොගො තස්සොචාචරියපාඤ්ඤිනියාභිමනො, තත්ථ රූපසිඛියා පසො ජනතො කමවිගතිකකමෙන පරපපසොගෙ සිමෙපි ඤායානතිඤ්ඤා ච චචනං විනා ඤාතුමසමන්තොති තදන්තං චචනෙතන භවිතංඛනත් ඔඤ්ඤාමානස්ස චචනෙතන පරපපසොගමාග 'කිචි' චචාදිනා- 'බහු ලාඛිකාරගො'ති 'බහුල'නාති අධිකාරසුත්තෙන-ඉද්දති සමාසනන පසොගෙ දස්සන්තං 'පාපා භූමි සසමි' න්‍යාදිමාග- 'සමාසනාචා' ති 'පාපාදිති භූමියා' ති ආදිසු උපරිවකඛමානෙසු සුත්තෙසු සමාස නෙතො අ ඉති පදනං යොජනන්තං දස්සිතමධිකාරසුත්තං.

පා. 'ඉඤ්ඤිමිච්චාදිනා' ති 'ඉඤ්ඤිමාසිනපුමිඤ්චි පුමෙවෙක නේ' ති සුත්තෙන; ජාතියා උපලක්ඛිතා භූමි යසමිං ඤාතෙති විග්ග හො 'සරො ලොපො සරෙ' ති ඉකාරලොපො.

සං. 'අස්සා' ති ඉතිස්ස භවනස්ස- 'නිභූමං චිභූමං'නාති එත් තියො භූමියො අස්ස චතස්සො භූමියො අස්සාති විග්ගහො.

දිසා. පුබ්බසුත්තතො අනුචිතතිතමසංඛෙතිති පදං 'සංඛා' ති' ති සුත්තතො අනුචිතතිතං සංඛාතිති පදං ච ගගෙනො අසංඛෙ ති සංඛාති චෙති විවරණං කතං-සමුප්පිනා රතතිසද්දති සමනිකො; දිසා ච සා රතති වාති දිසරතො 'විසසසනමකන්තෙත' ති සමා සො, 'ඉඤ්ඤිමාසිනපුමිඤ්චි පුමෙවෙකනේ' ති පුබ්බිපදස්ස පුමො චො දිසරතාතිති සිංහ දිසසද්ද පරස්ස අඤ්ඤාත්ථාසංඛාතෙසු අත තසමාසස්ස රතතිසද්දස්ස 'දිසාතොවස්සකදෙසෙති ච රතා' ති සමාසනෙතො අපපච්චයො 'සරො ලොපො සරෙ' ති ඉකාරලොපො දිසරතතසද්දතො 'කිංචකතො ච ජභියා' ති සුත්තෙ කිචිති යොග විග්ගහෙන නාපුංසකත්තං 'අං නාපුංසකෙ' ති සියස් අමහාවො දිසර ත්තං චිත්තාලනාති අන්තො-අතො ච රතති වාති විග්ගහො චත්ථසමා සො උත්තාරපදෙ පරෙ අහස්ස ආපාදිතො 'මනාද්‍යාපාදිතමොමසෙ චෙ' ති පුබ්බිපදස්ස ඔකාරො අතසද්දා පරස්ස රතතිසද්දස්ස වුත්තන යෙන සංඛාසනො අපපච්චයො 'සමාහාපර නාපුංසක' නාති සංඛාදිකා

රියෙ කතන අනෙතරතනං-වස්සාසු රතතිති විග්ගහො 'අමාදි' ති ස මාසො පුබ්බා ච සා රතති ච අපරා ච සා රතති වාති විග්ගහ විසෙ සනසමාසෙ 'සබ්බාදසො වුත්තිමනෙත' ති පුමොචො අසිං ච සා ර තති වාති විසෙසනසමාසො ඉඤ්ඤිමාසිනමිච්චාදිනා පුමොචො 'අ නිරතෙතො' ති 'අච්චාදසො කන්තාද්‍යන්තෙ ජුතියායා' ති පාදිසමා සො; 'මිඤ්ඤ' නාති විසෙසනසමාසො 'සංඛාදි' ති නාපුංසක ලිඛිතං අසමාසනන-කෙකි ඉඤ්ඤිමිච්චාදිනා-දිසා රතති එච සොති විග්ග හො 'පා තොකඤ්ඤානේ' ති අඤ්ඤාපදන්තමාසො සමිපං රතතියා උපු ත්ති අසංඛාසමිභවතිච්චාදිනා සමාසො, ඉධ පන අඤ්ඤාපදන්තමා සතො අසංඛාසමාසතො ච සමාසනෙතො අපපච්චයො න හොති- රතති පරිමාණානුරූපං යථාරතනං.

ගො. 'අලොපෙති විසසනනමිති ආග'අලොපවිසසා'ති- රඤ්ඤා ගො රාජගමො 'අමාදි' ති සමාසො 'අදිඤ්ච' ගොස්සාදිති' ති පඤ්චනනං ගුහනං සමාහාරොති විග්ගහෙ ඡට්ඨිසත්තානං 'විසෙස නමෙකන්තෙත' ති සමාසො පඤ්චගෙවං තං ධනමස්සාති පඤ්චගෙව ධනො- 'දසගම' නාති විසෙසනසමාසො 'සංඛාදි' ති නාපුංසක තනං පච්චුදගරණෙ පඤ්චනනං ගුහනං සමාහාරොති විග්ගහෙ ඡට්ඨිවිසෙසනසමාසො කතො 'තෙන කතං කිතං බබ්චෙතිසංඛතං සං සඨං ගතං හතති ජිතං ජයති දිඛ්ඛති බණ්ඨි නාති වරති වහති ජිව ති' ති සුත්තෙන ඤිකප්පච්චයෙ කතෙ 'නාසලොපෙ' ති ඤික පපච්චයස්ස ලොපෙ- නානු ච අලොපෙති වුත්තන කථං තඛිතලො පො විඤ්ඤායතෙ න සංඛාදිලොපො යෙන තඛිතලොපවිසසමපච්චු දගරණං සියානායං දෙසො සංඛාදිලොපස්ස සබ්බත්ථ සමහවා න ඤො ගගති අසුලගතඛිතලොපොව අලොපෙති ඉමිනා පරාමිට්ඨං යු තතනති- අපො ච අස්සො ච ගො වාති විග්ගහෙ චත්ථසමාසෙ විහතතිලොපෙ ච කතෙ 'ගොස්සාගසිතිනංසු ගාවගවා' ති ගවාදෙ සො 'උහතොති වො' ති යොස්ස වො-විත්තගු උපගු විත්තාගාවො යස්ස සො විත්තගු ඉති අඤ්ඤාත්ථසමාසො සමිපං ගාවස්ස උපගු ඉති අසංඛාසමාසාති කතො සමාසනෙතො අපපච්චයො න හොති- 'ඵක නේ' නාති එකොන්තො යස්ස පකත්තාදිසමුදයස්ස සො එකන්තො ත යස්ස හාවො එකන්තො තස්ස හාවකමෙමසිච්චාදිනා ඤ්ඤාපච්චයො හාව විසසතො නාපුංසකලිඛිත පඨමෙකච්චනං සමාසසස්සතං නාමං-

'පුබ්බිතොරොහසඤ්ඤානේ'නාති මඤ්ඤා පුමොතො පච්ච කමතිසමෙකමිති අත්ථසද්දස්ස පච්චකං පුබ්බිතොරොහසඤ්ඤාති සබ්බෙකො යථා අසංඛාසං විහතතිච්චාදිසුත්තෙත අත්ථසද්දස්ස විහතා

දිනි සම්මතයා ඉදං වුතනං හොති අසංඛ්‍යසමාසො පුබ්බපදත්තපඛ්‍යානො අමාදිසමාසො සංඛ්‍යාපුබ්බවිසේදනාසමාසො චෙති ඔව උතතර පදත්තපඛ්‍යානා චත්තිවිසේදනසමාසා උභයපදත්තපඛ්‍යානා අඤ්ඤත්තසමාසො අඤ්ඤපදත්තපඛ්‍යානොති එවං පඛ්‍යානත්තචසේදන සමාසො චතුරිභිධො හොතිති- නඤ්ඤසමාසකුපාදිසමාසා පන විසේදනසමාසසංහෙදා— ‘විසේදනසමාසකුපාදිසමාසාති’ අසංඛ්‍යසමාසො අමාදිසමාසොති චෙ විසේදනපදත්තපඛ්‍යානාති නත්තො අඤ්ඤති උභයපදත්තපඛ්‍යානා අඤ්ඤපදත්තපඛ්‍යානොති චිති සඬං සමාසො නිවිධො හොතිති අධිප්‍රාසො.

අසංඛ්‍යං චිත්තසන්තං නාස්ස ච කුපාදි ච අමාදි ච,
අසාසකපදන්තන්තං ස්‍යාදි අභිවිධමනභවං.

පාදිල්ලිවිසා සංචරණය ද්විතීය සහනගතවිකා,
විසසනනනනන සංචරණය ප්‍රතිබා ද්විතීයවිකා.

සමාහාරසමාහාරවසා නැස් දුවිමො භවෙ,
කුපාදි දුවිමො මාදි ජබ්බිමො නවධා භවෙ.

අමෙරිකානු පදනමේ දූෂිතයා වන්නේ මහතිංසලකදිකො, එවං සමාසා විමසුනුයේයා මොහොල්ලානමනෙ ඉබ.

**ඉති පදසාධනවිකාසං බුධිපසසාදනිසං
එකපච්ඡානා,**

තුළදීම අළුතින් පකාලෙහි සමාසං දණ්ඩයා ඉදහි ඉන්ද්‍රියයන්
 සමහර දණ්ඩයා 'අඟ' ව්‍යාධිව්‍යා.

ඉඳිං ඉඳියනකි ඉඳං නාවලියෙසනං න පච්චයන්චියෙසනං
තෙනෙවාහ ‘ඉඳියං චතරම්භනො අකාරනනො නාමසම්’
ති—එතෙන ච එසාති පසිඞි මති අනෙච චත්තමානනනා අංනා පක්ඛ
තිභුතනාමසම් ආපච්චයො ජොනනො භොතිති භාවො.

නද, 'ආකතිගණෝ' නි ජාතිප්පධානගණෝ නදප්පකති
තෝ 'නදදිතෝ ඩි'ති ඩිප්පව්වයෝ— ඔකාරස්ස අප්පයෝගෝ 'සමරා
ලොපො භරේ'ති පුබ්බසරලොපො 'ගයින'නති සිලොපො— 'ගො
තොවා' ති ගණසුත්තං ගො සද්දතො වා ඩිප්පව්වයෝ තොනිති අ
භ්ථා— 'ගොඤ්ඤාඛි'ති ඵඤ්ඤාස්ස ආවඪි ඉති පදවේඡ්ඡදා.

“සුඛානන්ද” නැමැති සිංහල පොතෙහි එවැනියෙකුගේ සිද්ධාන්තයක්
 තිබේ—‘දණ්ඩ’ නම් ‘විශාල’ නම් දිශාවකට උතුරු දිසාවකට එවැනි
 පරිච්ඡේදයකින් යුක්ත වේ—

ඉතිහාසය සහ වර්තමානය

යැප්පි එහිපසසිතොති ආදිසු න්‍යායාද්‍යන්තර්ජාපහාචිතතනමපි ණාදිවුනනියා සලභවති තථා පි යෙභුග්‍යොයන සන්‍යාද්‍යන්තර්ජාපහාචිතත්‍යා තනතිදදසුත්තරකාලමිදනි ණාදිතිදදසං ඤුරුමානො ආහ ‘අථ ණාදගොවුච්චනො’ ති ණො ආදි ග්‍යොසං ණාතණායනාදිපච්චයා නං තෙ ණාදග්‍යො ග්‍යො පරෙති තඤ්ඤාතණායනො, තථා ච වදනති නිවිඨිබ්බතො පරා හුචාහිතා සතිනාති තඤ්ඤා ණාදිපච්චයාන චෙතමඨිච්චනං තෙසංවා නාමිකානං හිතා උපකාරානිආහ තඤ්ඤාති අනිඤ්ඤාතරසමිඤ්ඤාවග්‍යො පි ණාදිපච්චයාව තඤ්ඤානාමාති.

ණොවො.....අපවචසද්දසමබ්බිසොනොන අපවචචනානො කානා
 බබපවචයො සාමජිකයො ජයානනානො කොතිති ජිසිසනානා නාම
 සමාති සුතොන අවුතොමි වුතනං—ජමි අනොනා පරියනානාචයවො ය
 සස නං ජිසිසනානා නාම. තසමා පරො ණොති සවිහතතිකතිද්දෙසෙ
 හි ණතාරසොච පවචසරූපතනනති අහ ‘ණපපවචසොනොති’
 ති—පටිචච නිසසාය එතසමා ණොදිතො අපවචාදිවිසෙසො අත්ථො එ
 තිති පවචසො පතියනති අනොන අත්ථොති වා පවචසො පකතීතො
 ප්රං එතිති වා පවචසො—‘රාසමි’ ති නදදිතො ඕ’ ති ඕපවච
 යො—‘වාරිධානනො’ ති විකපෙපන ණපපවචසො විධානනො—‘ර
 සුසොපවච’නති වාකං ව ‘රසවපවච’නති සමාසො ව— රසුති ඔ
 තනාකවංසෙ දිලිපරසෙදො පුතොන—‘ණාදසො’ ණාදපපවචසනා
 තභිතා‘අභිධෙසලභිතා’ අභිධෙසයසො සමානාධිකරණසොච ලිඛ
 මෙතෙසනති අභිධෙසලභිතා යද රාසවසෙදොන පුරිසොභිධෙසො
 කපචතබ්බො, තද රාසවො යද ඉථි තද රාසමි යද ඔලං තද රාස
 වනති හොතිතත්ථො—‘තු’ විසෙසො විජ්ජති ‘අපවච’ ති අපවච
 ත්ථො ණාදසො ‘අනපුංසකා’ති නවිජ්ජන නපුංසකලිඛනමෙතෙස
 නති අනපුංසකා චිපුමෙපු අපවචනා තිලිඛනකාරිකා වචනනො අ
 පවචපපවචසනා සබ්බො පිංස පුමෙ ව හොනති න තු නපුංසකෙ න
 හි නපුංසකමපවචොචාරමරතති යෙහි පුබ්බජාසනානුපපාදවාථෙ
 ත පුමහිධානා නරකතො තායනො යො එව තෙසමපවචං අපත්
 නා අපවචනති කත්ථා තසමා අපවචත්ථො රාසවො රාසමි ඔපගවො ඔ
 පගමි ඉච්චාදිකා විපුලලිඛනපයොගා එව හොනති අකත්ථො චිතිතො

‘මණ්ඩා’ නමැති පව්වෙහි නපුංසක හවනි යථා කාරුණ්‍යය පහත කල්ලං යථාභාවිකං ආකාශනාකූලං කායපාශුණ්ණනති—‘භාවසමුහ ජා’ භාවතේ සමුහතේ ව ජානා පව්වයා ‘හිසොයා’ යෙහුයෙහි න පුංසකලිභේන හවනති, භාවතේ යථා මනුස්සත්තං පුට්ඨජනතත්තං බ්‍රහ්මණ්ණං සොචෙය්‍යං අජ්ජවං අධිපතියං ආලසියනති, සමුහතේ යථා රාජණ්ණකං භික්ඛං ආපුපිනනති— ‘නා හු’ තාපපව්වයො ප න සභාවතො ඉඤ්චිමිහ ඵව හවනි යථා නිලතා තොතා ජනතා ඉ ච්චාදි—‘තො පඤ්චමා’ ඉඤ්චිතමාරබ්බ ‘අභුතභුතභාවෙ කරාසතු යොගෙ විකාරාචි’ තොතදවසානා තෙ පව්වයා අසංඛ්‍යා නිපථනන නිපාතා යථා ගාමතො ඉතො අභිමතො ආදිතො සබ්බත්තං සබ්බ ධි යති. තති. කුතිං සබ්බද කද අජ්ජ සබ්බථා කථං විධා ඵකජ්ඣං චෙධා විකතත්තං කතිකතත්තං බහුකතත්තං සතිං සබ්බසො ධවලිසි යාති—සාමණේසු අභිමතෙ සති නිපථනනසංඥා නපුංසකලිභේන වා උදුහු පුලලිභේන වා නිද්දියනති වෙදිතබ්බං—අතො ඵව අප ව්වසද්දසු නපුංසකතෙහි පි පුත්තපුත්තනි. දිනනමපි වාචකො හොති.

‘වච්ඡා’ වච්ඡාදිතො’ නි වච්ඡකච්චකානි සමොග්ගල්ල ඉච්ච තෙහි අපව්වපව්වයනෙහි—‘ගොතනාදිභුතා’ නි ගොතනං වං සො තස්ස ආදිභුතා සතව කණ්ණාදිති උපලක්ඛිතා ගණනො—වච්ඡ යාපව්වං නතතාදිති විග්ගහෙ ජඣියනතා වච්ඡසද්දා ඉමිතා අපව්ව ඤේ නොන නොයනපව්වයා සරානමාදිතා පුබ්බාකාරස්ස ආකාරෙ පතෙන ‘සංයොගෙ යෙව්’ නි පටිසංඝො.

කතනි ‘කතනිකාදිති’ නි කතනිකා විනතා අතති පණති ආදිති—‘විධවාදිති’ නි විධවා වකුකි නාළිකි සමණ වච්ඡක ගොධා කාණ්ඩසි ආදිති—‘කතනිකෙසො’ බකුකුමාපො, විතතාය අපව්වං චෙනතෙසො ගරුලො, විතතො ධවො පති අස්සාති විධවා තස්සා පව්වං චෙධච්චෙරො.

ණ්ණාදි...යතො ණ්ණා දිය්‍යනි තෙ දිව්වාදියො තෙහි; ‘දිනි’ නි දකුකුසු සිතා අසුරමානා.

ආණ්ණා නාමසමාති පකතස්ස ආති නාමසද්දස්ස විසෙසනෙ සති “විධිබ්බිකසනනතස්සා” නි තදනනවිධිතා අකාරො ගණනිති ආහ “අකාරනතො” නි අකාරනතමතතොවායං ණිවිධි න ගො තනාදිභුතතො.

ගුණ...ජාතියං ගමමානාය’ නති රාජණ්ණොති පව්වයනො නු බුහුනි ජාතියං ගමමානායං.

ජන... “නතනාමසමා ධතනිකා” නි අපව්වසලිභේන වුත්තං රණ්ණොති වුත්ත රාජසලිභේන නු ජනපදවාචකා යෙව.

ණ්ණා... “කොරබො” නි “යමිති ගොස්ස චෙ” නි අවච්චි “තව ගතවරණානං සෙ වචගතබ්බො” නි වස්ස බතතං සිට්ඨතං අපව්වං රාජාවා සෙබො, “ලොපොවණ්ණවණ්ණාන” නති ඉලොපො.

අපව්ව හබ්බනං.

ණ්ණා... ‘රතොතා වණ්ණනත රාජතමහිස්සබ්බෙ ව ලොතිතන’ නි වුත්තනතා කසාවාදිතා වණ්ණනතරමාපාදිතං රතතං නාභිස්ස බොතා පි වණ්ණවිජයසො; තෙන වුත්තං පාඨිනීයව්‍යාකරණෙ කා සිකා වුත්තියං ජයාදිච්චෙත සුක්කස්ස වණ්ණනතරා පාදනමිත රණ්ණ සොත්තාති—රාගසද්දොයමත්ථෙ භාවසාධනො රණ්ණනං රාගොති අඤ්ච කරණසාධනො රජ්ජෙන තෙනාති රාගොති තංත්‍රන දුතියො ගස්සති රාගොති කසාවසංඛාතඅත්ථනිද්දොසො තතො රාගවිසෙසවා විතො සද්දතො පව්වයො විසුඤ්ඤායෙන න හු රාගසද්දොතාති ආහ ‘රාගවාචි නතිසනතො’ නි—‘ගුණවචනනා’ නි ගුණවචනානං ගුණවතො දබ්බස්සා පි උපමාරවසෙන කථනතො—‘ණ්ණසාහි ධානතො’ නි ණ්ණපව්වයෙන යොත්ථාතිධිසෙන තස්ස කථනතො. අ ත්ථමහිධානං පව්වයො විධිසෙන සො චෙ අත්ථො තව්වපව්වයං විතා පි විසුඤ්ඤායෙන නිරුත්තො තස්ස භාචොති අධිප්පායො—කථං කා සාවා ගද්දස්ස කණ්ණො හාලිද්දා කුකුචස්ස පාදති උපමානතො උපමාරවසෙන කාසාවාදිසද්දා ගද්දකණ්ණාදෙ වතනතො කාසා වා ඉව කාසා වා හාලිද්දා ඉව හාලිද්දාති.

නකබ්බ... ‘නතිසනතො’ නි විජ්ඣත්තං තෙනාති අනුචතන තෙ-නකබ්බතොනති ලකුබ්බෙහි තතිසාති ආත’ තෙන ලකුබ්බෙ කා ලෙ’ නි—ඉඤ්ඤුතෙන නි පුස්සෙත කදවි ලකුබ්බෙහි යාලො කදවි ඤෙඤ්ඤානිඤ්ඤුතෙනෙහි යුත්තා ලකුබ්බෙහි තතිසා විසෙසාවසා යො ව රතනාදිකාලස්ස ඉඤ්ඤුතනාදිතං පුස්සාදිතං කදවි කතනා කාලවි සෙසාවධාරණත්ථෙව නි පුස්සි රතනිච්චාදි ලොකෙ පසුජ්ජතෙ.

සාස්ස... ‘පුස්සි පුණ්ණමාසි’ නි පුස්සෙතිඤ්ඤුතෙන ලකුබ්බතා පු ණ්ණමාසි පුස්සි, ‘අස්සා’ නි මාසස්ස; මාසි පුණ්ණමාසි අස්ස සලිභිකිති මාසො ඵගුනිසා විතතාය විසාබාය ජෙඨමුලෙන ආසාද්ධාය සවණෙ න පොඨපාදෙන අස්සසුජෙන කතනිකාය මගසිරෙන ඉඤ්ඤුතෙන න

ලක්ඛිතා පුණ්ණමාසී එගුහි විනාති වෙසාති ජෙසමුලි ආසාලනී සා වණි පොසපාදි අසායුජ් කතාති මාගසිරි සා පුණ්ණමාසී අසා ස ඛෙණිනීති එගුහො මාසො ඉච්චාදි—වුත්තංගි.

“විතොතා වෙසාබ ජෙසො වා සාලෙහා ජිසු ව සාවණො පොසපාදයසුජාව මාසා වාදස කතාතිකො මාගසිරො තථා පුණ්ණා කමෙන මාසඑගුහා”ති.

නමො...වකාරො කණිකානා සමුවවයන්තො නාකසිනන්තො යදිණ්ණාකසිනන්තො සියා වකාරාකසිනං නොතතරත්ථ වත්තනීති පරිභාසාය ණකාරො උත්තරයොගෙසු නානුවත්තනී තනනිවත්තන න්තො වකාරෙන නාකසිනො තතො එව ආහ “ණොනොති කො ණිකොවෙ”ති— එතෙ ව සාමඤ්ඤවිධානෙ පි න සංඛෙ ස ඛෙතො හොනනි බහුලාධිකාරා කුතොචි කොචි එව— ‘කහසාදෙ සසා’ති වි ආකරණනනි විවජ්ජ “යවාසරෙ” ති කතයකාරාදෙස සා— ‘ඉකාරසා’ ති යකාරාදෙසතො පුබ්බ ඉකාරසා ඉමිනාමා දෙසා දෙසිතමහෙදො දසසිතො තදදෙසා තදිව හවනනීති ඉමාය පරිභාසාය ඉකාරසා කතො පි යාදෙසො ඉකාරො විස හොනනී ද සොනි— ‘වෙසාකරණො’ති එත් අයමදසාධනකතො ව්‍යාක රණසද්දතො “කමමද්වනිසා”ති අං අධිතෙති ක්‍රියාදසානං ව්‍යාක රණමධිතෙ ව්‍යාකරණං ජානාතිති වා විගහන “තමධිතෙ තං ජානා ති කණිකාවෙ”ති සුත්තෙන ණපපච්චයො ණකාරොනුබන්ධො ණාදිස මාසො විහනාලොපො වුත්තසානමපපයොගොති ණපපච්චයෙන වු නත්තසා අධිතෙති ක්‍රියාපදසා අපපයොගො තදදෙසා තදිව හව නනීති ඤයෙන ණානුබන්ධො පරෙ “සරානමාදිසායුචණ්ණසා එ ඔ ණානුබන්ධො” ති යාදෙසතො පුබ්බ ඉකාරසා එකාරාදෙසො “ව නත්තසා මාගමා”ති යාගමො ‘සරමහා වෙ’ති යසා විහාවො සර ලොපාදි—

යද්‍ය භු විසාකරණමධිතෙති විගහනො තද්‍ය විනා පි පරිභාසා ය සරානමාදිනා ඉකාරසා එකාරො— ‘කුසමෙහිනා’ති කුසරාජ සා පුත්තෙන, කුසමෙහින රඤ්ඤා නිබ්බන්ධා පුරි කොසලි,

නමො...සබ්බාවො හවත්තන්තො ගගහනෙ උප්පතති ව තෙන හ වෙති භුතෙ ජාතෙ වෙති අයමන්තො ලබ්භන්ත.

අජ්ජා...නමො...වත්තමානතො සත්තමත්තතො එව විධි ඤ්ඤානබ්බො අවචනං භු පතියමානතො නිසෙසා හවො නියත්ත නො, අජ්ජසෙව නිසෙසා අජ්ජාදයො.

සුත්...එත් ණකාරොටයවො අනුබන්ධො න හොති.

අමො...අමාති සත්තන්තපාතො අමා සක හවනිති අමවෙවා.

මජ්ඣා...මජ්ඣ අත්ත හෙයා උපරි ඔර පාර පච්ඡා අබ්භන්තර පච්චන්ත ඉතෙ මජ්ඣාදයො.

කණි...එත්ත පච්චයා යථාසමනං සත්තමත්තතො හො නති න මජ්ඣාදිති විසුං සුත්තකරණො යදිති සිසුං එක්තෙව සුත්තං න රෙස.

නමො...සිප්පකාසලං ක්‍රියාහසාසපුබ්බකො ඤ්ඤවිසෙසො වි ණාදිදබ්බං සිප්පං ව වාදනාදික්‍රියාය විසිතො ජානනක්‍රියාවිසෙසොති සායෙව වාදනක්‍රියා විණාදිසද්දන විසෙසෙත්ථ සුත්තා න දබ්බන්ත විණාදිවාදනං විණාදිවිසයන්තා විණාදිසද්දන වුච්චති යථා විණා වාදනවිසයං සිප්පං විණාවාදනනනි ක්‍රියාවිසයන්තා කොසලං සු’ යාසද්දන වුච්චනීති ආහ “විණාවාදන”මිච්චාදි—පංසුකුලාදිධාරණං පංසුකුලාදිසද්දතොපමාරා වුච්චති පංසුකුලාදිවිසයන්තා තං ව සි ලං අපි ච්ඡිතාය සන්තුඝියා ව කරියමානං එලනිරපෙකකනනි ආහ “පංසුකුලධාරණ”මිච්චාදි—“පණ්ණං”විකෙකතබ්බං, අථ යථා වාසක සත්තසද්දො පසුජ්ජන තථා වුත්තයමපි කසමා නප්පජ්ජතෙති? වු තත්තත්තාය වුත්තන්තො හි අයං ණිකො උප්පජ්ජමානො පණ්ණත්ත මපි අත්තො පච්චෙසෙනො අසානි ඡ්ඡියත්තමපි පකාසෙති.

නාහ...නනනි පච්චෙකමහිසමුඤ්ඤිතො යදිපින සුත්තං හ නනිවාදිනා වචනෙන එකසංඛ්‍යාසා පච්චත්තසා නිද්දෙසො ව තත්තානවසෙන ව තථා පි න එකසමයෙව හනනිවාදිපච්චයන්ත පච්චෙයොති කිනතු බහුමහි ව න ව වත්තමානෙත්තෙව අපි භු භුතා නාතතෙසු පි යං සංඛ්‍යාකාලානමවිවජ්ජනන්තා තෙසා සංඛ්‍යාකාලා දිනමුපාදනනතු තත්තානන්තරියකායා හනනිවාදිනං ක්‍රියාප්පමාන තතා තත් උප්පජ්ජමානා ණිකාදයො පි ක්‍රියාප්පමානා එව හවෙයසු නනි වෙ හං න ණාදිනං සභාවතො සාධනප්පමානතො එවමඤ්ඤ ත්‍රාපි—සත්තතෙ පකම්මච්ඡමගෙ හනනීති සුත්තෙ පකම්ආදයො සරු පෙන උපාදිණ්ණො ඉධ තථා අකාමා නනනි සාමඤ්ඤනිද්දෙසෙ පි ප කම්මච්ඡමගෙහෙව සප්පරියායෙහි ණිකො බහුලං විධානාති ආහ “පකම්මෙහි හනනි”මිච්චාදි.

තෙන...තෙනෙති පච්චෙකං සමුඤ්ඤිතෙ කරණෙ තතියා— “අනභිධානා”ති අත්තත්තසාහාවා, “අභිධානලක්ඛණා”ති අභි

ධානං සති සාමන්තිං වාසනා වචනිකාසංස්ථානං පුට්ඨානං කථනං උක්ඛානං සභාපථා සෙසං තබ්බාදිණාදිසමාසානං තෙ අභිධාන උක්ඛණං.

නාසංස්ථානං “දුනිකාසාරා”නි පොතොභවිකොති භවිකෙ උක්ඛනං ආපාදිපාඨා පුත සද්දන්තස්ස අකාරස්ස ඩකාරො.

තනොස්ථානං “මානික” නති “මානිකා ව භානිකං ඡො”නි සුතො මානිකොති භාගෙන උස්ස ඉමති වාක්‍යං රස්සවිභවනසු මානිකං පෙතතිකං—

“දියංගනසෙසාසු පව්වසා”නි විධිවිජ්ඣානපරිභාසාසුතං—
පුත්තංස්ථානං අපුත්තප්පව්වසෙ පව්ව ඉදං විජ්ඣානපරිභාසාසුතං
අපුත්තසෙසාසු අපුත්තප්පව්වසෙ පව්ව විධිසුතං—විධිතො පව්වසෙසා
අභිගහුතා පරිභාසා විජ්ඣානපරිභාසා “ඡො වා පව්ව”ති ආදිනා තෙ
භාගෙන සුතොනා පුතොනසු තෙකවිධෙසු අසෙසාසු පරි සමන්තානො
භාගනිති පරිභාසා— “දියංගන”නි පසොගෙදියංගනි.

තස්සංස්ථානං “විදිතො”නි ඤාතො “භගනො”නි භතතිවා “නිසු
තො”නි අධිකතො ව්‍යාපාරිකොති අපො.

මානිස්ථානං “මානුෂ්‍යා පිතුෂ්‍යා”නි “සරිභා වෙ”නි ඡස්ස විභාවො
“වතුන්දුතිසෙසෙසං තතිසප්පමා”නි පුබ්බස්ස ඡස්ස වො.

මානාස්ථානං මානාපිතුතිති සමබ්බවසා මානාපිතුතං මානාපිත
රො පව්වසෙසාසු විඤ්ඤායනතිති ආහං “තොසං මානාපිතුසු”නි.

තමස්ථානං පරිමිතෙන නෙනෙති පරිමාණං දෙණාදිමාණං සංඛ්‍යා
ව අඤ්ඤං වා යං කිඤ්ච උපසිසිකායාදිකං යෙන පරිමිතෙන තං
සබ්බමිත පරිමාණනාති වෙදිතබ්බං— “පද්‍යණො”නි වතුරාලකං.

සඤ්ඤාස්ථානං තාරකා පුප්ඵපලව ඵල කණ්ණක මුත්ත උචාර
විචාර පචාර මුතුල ඵලක කිසලය තඤ්ඤ මුතුකමා පිපාසා සුඛ දුක්ඛ
උක්ඛණස්ස භරව්‍යාධිවෙවමාදි.

මානෙස්ථානං මිතෙන නෙනෙති මාණං ක්‍රියාසද්දන්තා උමාන පරි
මාණ පමාණාදිකං සබ්බං පරිච්ඡෙදරූපං වුවති—තහු උච්චතොනන
මානමුමානං සබ්බතො මාණං පරිමාණං ආයාමො පමාණං මාණ
ස්ස සමබ්බිකා ඡස්සපෙති විධි.

ඡො මාණෙස්ථානං ඡොවෙති වතාරෙන සුත්තපාඨෙ “තගෙසාපුට්ඨ”
නති සුත්තතො තගෙසා මානි අනුකම්පිතති අනුචිතමානෙන වතා
රෙන “මානෙ මනො”නි සුත්තතො මනොනාති ව තතො ආහං “මන
තොසා ව මනොනා”නි.

අනෙතස්ථානං.

තස්සංස්ථානං “භාවො පදපෙඨ සත්තායමධිප්පායත්‍රියාසු ව
සභාවස්මිං ව ලිලායං පුරිසිඤ්ඤිතෙසු වා”නි

පුත්තතො භාවසද්දස්ස පදපෙඨසත්තායමධිප්පායාදිසු අනෙකේ
සභාවසු පවත්තනතො ඵස්ස භාවසද්දස්ස නිප්පතතිප්පදස්සනවාරෙ
නාසිප්පෙනමස්ස දස්සෙනො ආහං “භවනා” වචාදි— සපනාති ප
කාසෙනාති අස්මිනෙනාති වා සද්දියෙන අභිධිතෙන නෙනෙස්මාති
වා සද්ද අභිධානං, බ්‍රහ්මති අස්මිනපනති වා බොධියෙන අනෙක
අනෙකාති වා බ්‍රහ් පව්වසො ඤාණං තෙ වෙ ගොතාදිවිසෙසනසරු
පතො සද්දප්පවතතිතිමිත්තතො භවනාතිවචාහ “සද්දප්පවතති
තිමිත්ත”නති— පුත්තසුචි.

“ගොතාසත්තා සද්දබ්බිති භාවො තං සද්දබ්බියා
නිමිත්තභූතං නාමසුචි ජාතිදබ්බං ක්‍රියාගුණො”නි.

තද යමෙස්ස සංඛෙපපෙඨා යසො ගොතාදිනා විසෙසනතො වි
සෙසො ගවාදෙ ගොතෙවචාදිකො සද්දෙ හොති ගොතාද්‍යාකාරා
නුගතා බ්‍රහ් ව සොපෙඨා ඉහ භාවසද්දෙන වුවෙතිති— අහො ඵච වු
ත්තං තස්ස භාවා තත්තාති; ඵස්ස පාණිනියසුතෙන තස්ස භාවො ඉ
ත්තප්පායාදිසවතිප්පසගො තාදිති වචා සිධිමස්ස දස්සෙනෙන
ව්‍යාකරණමහාභාසාකාරෙන පතඤ්ඤලිතා යස්ස ගුණස්සාති භාවා ද
බ්බි සද්දනිවෙසො තදභිධානෙන තත්තාති—යස්ස ගුණස්සාති ජාති
ආදිහෙදස්ස විසෙසනස්ස භාවා සබ්භාවතො දබ්බි විසෙසිතබ්බි
වස්මිති බ්‍රහ්මියාදිසද්දස්ස නිවෙසො තදභිධානෙන තස්මි ගුණෙ
වත්තබ්බි පව්වසෙන භවිතබ්බිනාති අපො.

“පසොගමනසාරසනාති”නි ජිනවචනප්පසොගමනුගතා හුචා
පවත්තනති— ‘කුතොචි විසු’ නි කුතොචි සද්ද භාවෙ ව කි
මෙම වාති විසු භවනාති— ‘තත්තා හි අඤ්ඤා’ තත්තාප්පව්වසෙ
විතා සබ්බෙ පව්වසා සබ්බතො සබ්බෙති සද්දෙති පරා න හොනාති—
තඤ්ච සද්දස්ස පවත්තිතිමිත්තං විභාගෙන කප්පෙනො ආහං ‘නිල
ස්සෙ’වචාදි— නිලගුණො භාවොති ගුණසද්දානං දබ්බි වුත්තියං
ගුණස්ස නිමිත්තතො ‘නිලගුණාති’නි නිලගුණජාතිතිමිත්තො නි
ලසද්දෙ ගුණෙ විභූතාති තදෙව ගුණසද්දානං ගුණෙ වුත්තියං ගුණ

ජාතිනිවේනං දබ්බෙ චුතියං ගුණෙ නිමිත්තනාහි විඤ්ඤායං-
 නිවේනං රුපානුපතා බුද්ධි ව දබ්බෙ වත්තනීති සම්බන්ධා, නිලගු
 ණජාතිභාවොති යොජනියං; එවමුපරිපි—‘ගොණනී’ති ජාතිසංයුතං
 දබ්බෙ චුතියං නිවේනං ජාතිහි කප්ථෙති— එත්ථ ගො ජාතීති-විජා
 නීය විනිවිච්ඡෙතො රුපානි සාධාරණො ආකතිවිසේසො න වානුසු
 රුපවේකවත්තරෙන අවචනනාතිනෙතනසෙවකාකාරපවචයො යු
 ඤ්ඤානාහි කුසිණෙසු රහතසෙතාදිභෙදෙසු ගොපිචෙසු සමචෙතං අ
 නිනුනුසංයුක්තවිපස්වනිබ්බන්ධනං භොගනාසාමඤ්ඤං ගොජාතීහි වේ
 යාකරණං වදනාති.

‘නදවජ්ඣාපිසෙසසාමඤ්ඤ’නති තෙසං අවජ්ඣාපිසෙසා නදව
 ඤ්ඤාපිසෙසා දෙවදත්තසා හි බාලාදිඅවජ්ඣාභෙදෙ වඤ්ඤා දුතියා
 දෙ කලාද්‍යවජ්ඣාභෙදෙ සුරියසා දිවසෙ දිවසෙ උදයාදෙ මන්දපටු
 තරාද්‍යවජ්ඣාභෙදෙ තෙසං සාමඤ්ඤං ජාති නදවජ්ඣාපිසෙසසාම
 ඤ්ඤං එතෙන සඤ්ඤාසද්දනං විජ්ජමානපද්ධත්තිසයානං පවතති
 නිමිත්තමාවිකිත්තං— ‘උපමිතිගෙදසාමඤ්ඤ’නති සවාකාසො
 පිඨරාකාසොති සම්බන්ධිතෙදතො සවාභාවො පවාභාවොති අභාව
 සං භෙදතො අභෙදෙ පි යෙ භෙද ලොකෙ උපවර්තා තෙ උපවර්
 ත්භෙද තෙසං සාමඤ්ඤමුපවර්තභෙදසාමඤ්ඤං යසා වසා ඉත
 සු ආකාසො ආකාසො අභාවො අභාවොති ව සඤ්ඤ පවත්තතෙ තං
 භාවපවචයෙනාහිධියතෙ එවමඤ්ඤසමපි නිරවයවා විජ්ජමානවිස
 යානං සද්දනං භාවපවචයවයවත්තං ඤ්ඤාබ්බං.

න ලසනීති අලසො පුළුල්ඡතසා භාවො පුළුල්ඡතත්තනං වපල
 සා භාවො කමමං වා වාපලං— ‘සකප්පෙ’ති විජ්ජබ්බපරිභාසාසු
 තතං තෙන සකප්පෙ පි ණසප්පවයො ගොතීති සම්බන්ධා—අති
 ඤ්ඤනසද්ද “සකප්පෙ”ති ඉමිනා ණසා සරානමාදිනා වුචි තවග්ග
 වරණාදිනා නකාරසා ඤ්ඤාතො “වග්ගලසෙති තෙ”ති යසා ඤ්ඤ
 ආතිඤ්ඤාදි—සුචිතො භාවො සොචෙයං පටුතො භාවො පාවචං
 නුග්ගසා භාවො නාගතියං පුරොතිතසා භාවො පොරොතිතියං.

භාවනාධිනං.

තරං...අතිසයනමතිසයො උකකංසො සො ව ක්‍රියාගුණානමා
 ධාරතුනදබ්බවසා සමභවති කුතො අනපෙක්ඛිතනියසායානං සභාව
 ඉතා අතිසද්ධාභාවා පව්ච්ඡිකරණං ක්‍රියාගුණා හිජ්ජමානා කුත්ථුචි

ආධිකායවුතතියා සාතිසයා භවනනීති තෙහි විනි ක්‍රියාගුණෙහි සාතිස
 යෙහි යුතං දබ්බමපි අධිකරණගුණමුක්ඛසං තෙතෙවං ‘අතිස
 යෙ චන්තමානතො’ති— පකතිවිසේසනඤ්ඤවත්තනී ආහ ‘චන්ත
 මානතො’ති; උකකංසපිසිසෙ අත්ථ වත්තමානතොති අත්ථා ප
 කතිවිසේසනත්තා ව සකප්පිකෙහි පකතිඅත්ථා ජොතනීයො හො
 ති නාහි බයොසා තසා පකති අතිබෙය්‍යත්තාති උකකංසජොතනා ත
 රාදයො—අතිසයෙන පාපො පාපතරොති අවිසෙසෙන චුතෙන පි අ
 තිසයවත්තනා අතිසයවත්තාපෙක්ඛායෙවාති සබ්බෙ ඉමෙ පාපා
 අයමෙතෙසමතිසයෙන පාපොති අයමත්ථා ලබ්භති, යථා සත්තතෙ
 විනනමෙකසාතිසයෙ තරඉයා බහුත්තමෙකසානෙකානඤ්ඤාති
 සයෙ තමිඨා විබහුසුප්පකංසෙ තරතමා ගුණජයඉදිනා වේති සු
 තෙනති විධියනති එවමිතාවිධානං මාත්‍රා පාටලිප්පත්තකෙහි සුකුමා
 රතරා ඉමසමි ගාමෙ අසිසතරා වානිජා අමානකඤ්ඤා දෙවදත්තසා ව
 දෙවදත්තාහිරුපතරො දත්තාසිසා දත්තා සිතිධිතරා සංකසා
 කානං පාටලිප්පත්තකානඤ්ඤා මාත්‍රා සුකුමාරතරාති සුබසාධනත්ථං.

පාපසද්දතො සි අයං ව පාපො අයං ව පාපො අයමෙතෙසම
 තිසයෙන පාපොති වා ඉමෙ තයො පාපා අයමෙතෙසං පාපානමම
 ඤ්ඤා අතිසයෙන පාපොති වා විග්ගසා විනනං තිණ්ණොවා උකකාසෙ
 වත්තාබ්බ ඉමිනා තරතමපවචයා ගොතනී ණාදිවුතතිවිභතතිලො
 පාදි ව පාපතරො පාපතමා—අතිසයවා පි අඤ්ඤාතිසයවත්තා
 පෙක්ඛාය අතිසයවත්තතරො භවති තෙන අතිසයපවචයනතා පි
 පුනාතිසයපවචයො භොතෙවාති ආහ ‘අතිසයනාපි’වවාදි—
 අයං ව පාපිසො අයං ව පාපිසො අයමෙතෙසමතිසයෙන පාපිසො
 පාපිසතරො.

තසා...‘පකතිසා’ති උපාදනකාරණසා; ‘අවජ්ඣානුරු’
 නති අඤ්ඤාචක්ඛං—තසාති සාමඤ්ඤාන චුතෙන පි විකාරසමි
 නීයෙව ජහියතො ගහති ජහියනසම්බන්ධියෙව ව විකාරො
 ගහති සම්බන්ධසාති ආහ ‘ජහියනා’ඉවාදි-කප්පාසසා විකාරො
 කප්පාසිකං, එණසා විකාරොවයවො වා එණෙයං, විකාරමත්ථ මං
 සං; අවයවොසප්පි, තිණ්ණා විකාරොවයවො වා තිණ්ණමං—‘අඤ්ඤා
 සම්’නති විජ්ජබ්බපරිභාසාසුත්තං තෙන අත්ථනතරෙපිති චුතත්ත
 තො අඤ්ඤා අත්ථා අත්ථනතරං තසමිමපි මයපවචයො ගොති ක
 රිසමපන ගුනනං විකාරො වා අවයවො වා න ගොති එතෙ ණ්ණික
 ණෙය්‍යමයා, පාඨි ඔසධි රුකඛවාචිති විකාරාවයවෙසු ගොතනී අ
 ඉඤ්ඤාති තු විකාරමිදෙන.

සමුත්ථානාකානං සමුභො කාකං අපුපානං සමුභො ආපුපිකං අපුපං නාම තෙලපකකං පිට්ඨබාදනියං— ‘ජනාදිති නා’ති විධිසු තතා ජනාදිති ජභියනෙනති සමුභො තා භොතිති වුතති—ගජානං සමුභො ගජතා බඤ්ඤානං සමුභො බඤ්ඤානා එවං ගාමනා සභායතා නගරතා.

එකා...එකා කආකී අසභායෙති නිපදමිදං සුතනං—එකස ඥා සභිකාවචනො පි අජිති විසෙසෙති ‘අසභායනෙ’ති— ස භිකාවාචිගහගණෙති එකාකීති බුදුකෙති ජිතනාති බහුතතවිසයෙ පයොගො න සීයා පටිපාටිකානෙතෙව සභායරහිතෙතිති අසභායවච නස්ස තු උපපජ්ජතෙ.

අසු...වෙ ආසා අස්ස වයං තයො ආසා අස්ස තං—කවචාය නා පන විනනං පුරණො තිණ්ණං පුරණොති විගහයා “විතිති නි යො”ති සුතෙන න සංඛ්‍යාපුරණනෙ තියපවචයං විධාය “තිසෙදුතා පි වා”ති සුතෙන න විති ඉවෙවසං දුත ඉවොදෙසෙ විධාය දුතියො තතියොති ව චතුතනං පුරණොති විගහයා “චතුචෙජ්ජි එයා”ති සුතෙන චතුසදුතො එපවචයං විධාය “වගෙහ සොසාසොසානං තතියපයමා”ති සුතෙන විතතං කතො චතුතොති ව සාධෙනති ඉධ තථා අවුතතතා කථං තෙ සිජ්ඣනාති ආසංකිය ආහ ‘චතු තෙ’ වොදි—‘විනො’ විසදුතො, ‘නිසො’ තියපවචයො, ‘විසො’ විසදුස්ස “දුච” දුආදෙසො ව, “නිචතුති” තියදුචතුසදුගි “අනිස තො”ති අතියපවචයො ව ත්ථපවචයො ව අතියතො තෙ යථාකක මං භොනාති තිණ්ණං පුරණො තතියො චතුතනං පුරණො චතුතො.

ආවරිගමොග්ගලානමභාසාමිනා වුතතියං කථං දුතියං තතියං චතුතනති ආසංකිය දුතියස්ස චතුතනතියානනති නිපාතනාති වතො තත්තෙව අතතනා යෙව කතාය වුතතිවිවරණපමිතායං “සංඛ්‍යා පුරණෙ විතිති තියො විතීනං දුතා ව යථාකකමං චතුතො ව න විතීනොති වොදෙතුමාහ කථමිවොදි, දුතියස්ස සහ දියසිද්ධිවසිකාති එත්ථ දුතියස්සාති වචනතොයෙව දුතියසදො, චතුතතතියානමබ්භු භිසිතියාති එත්ථ චතුතතතියානනති නිපාතනා චතුතසදො, තතිය සදො, ව සිඬොති ආහ “දුතියසිඬොදි”ති ඉමිනා නයෙන වණ්ණි තං—සංසරකිතමභාසාමිනා ව පඤ්චිකාවිකායං “කවචායනෙන වි තීති තියොවොදිනා ආසංකාය කාරණමුපදෙස්සොති වුතතියං දුතිය ස්සාති ආදිනා සුතෙනතෙදසා දසසීතාති තාති සවුපුණ්ණං කතො දෙස්සතුං දුතියස්සාති ආදිනා චතුතතතියානමිවොදි න ව වුතතා නි”ති ඉවදිතං.

ඉධ පන පදසාධනපාඨකරණකාරො පියදසිමිතාපේරො මාගඛි කසදුලකබණ්ණස්ස කතතු මොග්ගලායනාවරියස්ස සමුඛසිස්සො පි සමානො ආවරිගෙන වුතතනායමනාදිතිතො “චතුත්ථුතිසයෙව සංතතියපයමා”ති වචනතොයෙව දුතියාදිති රූපාති නිපාතොදෙසි එවමිතිධානෙ උපපනති දියාති යදලකබණ්ණං තං නිපාතනාති සද යො ආදිතො සංහිතායං වුතතන “චතුත්ථුතිසයෙවසං තතියප යමා”ති එකෙනෙව වචනෙන සිඬානං රූපවිසසානං සමාසකඬෙ දුතියස්ස සහ දියසිද්ධිවසිකාති ආදිනා අනුපාදකකමෙන වුතතතා අයවපි රූපතිපථාදනකකමො න දෙසාය කප්පතෙති; තෙනෙව ච පයොගසිඬියං වුතතං වතරතනාපරනාමධෙයොන මෙධංකරමහා පේරෙන “චතුත්ථුතිසයෙවසං තතියපයමා”ති නිපාතනා පුරණනෙ විතො තියො විසස දු ව නිචතුති අතියතො යථාකකමං දුතියො ත තියො චතුතො”ති.

ම ප...“සඛිකායා”ති සඛිකාවාචිසදුතො, සතතනනං පුර ණො සතතමො අභිනනං පුරණො අභිමො.

නා...ජභියනතාය සංඛ්‍යාය එකාදසාදිකාය පුරණනෙ වි හාසා ඬො භොතිති සමබ්භො— ජභියනතා එකාදසාදිකාය සංඛ්‍යා වාචිසදුතො පුරණනෙ විහාසා ඬො භොතිති පි, “පුරණනෙ” ති සංඛ්‍යාපුරණනෙ.

බෙ...බෙති නිමිතොපාදනා විසතිආදිනං සතිභාගො වි සදුකායතීති ආහ “සතානසායා”ති— ඩකාරොනුබ්භොති එ තෙව විසසසතතා පයොගෙන දියුතෙති අනෙතො; එකෙන උත නා විසති එකුතවිසති එකුතවිසතියා පුරණො එකුතවිසො.

සතා...සහස්සස්ස පුරණො සහස්සමො.

සංඛ්‍යා...පයමාචිහතතනාය සතිඅනතාය උතිඅනතාය ජ්ඝ නතාය ආසනතාය දසනතාය ව සංඛ්‍යාවාචිසදුතො අසමිනති සතත මත්තෙ ඬො භොති සා සංඛ්‍යා වෙ අධිකා භොති යං අසමිනති වු තනං තං සතං සහස්සං සතසහස්සං වා භොතිති සමබ්භො— සතං සහස්සං සතසහස්සනති ව උතපථාවගමා පයොගස්ස ව දස්සනතො ආහ “සතං සහස්සං සතසහස්සං වා භොති”ති— විසති අධිකා අ යමිං සතෙති විගහයා පයමනතා විසතිසදො, ඉමිනා සතතමත්තෙ “ඛපවචයො ඩකාරොනුබ්භො සතතනාය තිකාරස්ස “බෙ සති ස්ස තියසා”ති ලොපො විසසදො සි තස්ස අමාදෙසො විසං— විසති

අධිකා අයුමි. සහසොති විසංසතයං විසති අධිතා අයුමි සතසත
 යොති විසංසතසතයං— උත්තරතාය සංඛ්‍යාවාවිසද්දතො ඔප්ප
 වව්‍යනතයං උද්ගරණං වුච්චති—“නවුති අධිකා අයුමි සතාදිකෙති
 නවුතංසතං නවුතංසතයං නවුතංසතංසතයං— වතනාලියති අධි
 කා අයුමි සතෙ සහසො සතසතයොති වතනාලියංසත”මිච්චාදි; එ
 වං පඤ්ඤාසංසතමිච්චාදි.

සංකිණ්ණනබ්බං

තමෙ...එත් අයු අත්ති අත්ථවයමඤ්ඤාඤ්ඤාතපෙකං
 ස්පට්ඨානං මනව්‍යාදිවිධිමති ව්‍යාපාරිකත්වවාහ“එත් අයු අත්ති”ති-
 නත්ත ව යං යසු හොති තයමිමපි තං හොති යඤ්ච යසුමි හොති ත
 සුංපි තං හොති යථා රුකකසු සාඛා රුකෙති සාඛාති තෙනෙව වු
 ච්චතෙ ජට්ඨිසතනමිතවිසෙසොති තත්තාඤ්ඤාතර්තද්දෙසෙනෙව සි
 ඩං තං කිමික ජට්ඨිසතනමිතං හෙදෙනොපාද්දෙනෙ? නෙදමත්ති නති
 ජට්ඨිසතනමිතවයසුමතාවිසමාවෙසො තථා හි ගාවො ගඛනායං
 හවන්ති න ව තෙ තසුංදෙසනතරගතො හි පුතෙතා දෙදිද්දතයු
 හොති න වායං තත්ත තසුමා උහො පි නිද්දිසිතබ්බාති— ඉති ව සො
 ස්දෙස වාති ඉතිදෙස තසු; තමෙත්තයුත්ති එත් “ඉති සද්දසු
 විචක්ඛාතිසමනත්තා” ති පනුතාදිවිසිද්ධායමෙව අත්ති වචනිච්ඡායං
 පච්චයසු හාවො විචක්ඛාතිසමො සොත්තො පයොජනං යසු සො ත
 ථා වුතෙතා තසු හාවො විචක්ඛාතිසමනත්තා තසුමාති අත්තො.
 අත්ති වචනිච්ඡාය විසයං දසෙසනො වුතතිසං වුතනං කාරකං ආහ
 “පහුතො” ඉච්චාදි— ඉමෙ මනව්‍යාදියො පනුතෙ ව =පෙ= සංසං
 ගෙ ව හොන්ති සිමබ්බො— පහුතා බහවො ගාවො යත් සන්ති
 යසු වා සො ගොමා එකසු ගවං විනනං වා විජ්ජමානතෙන පි
 ගොමාති න වොහරියති— පසංසාසං පසත්තා ජාති අයු අත්ති
 ජාතිමා— නිද්දාසං නිද්දා වලියො ජරා සිලිලවමමාති අයු සන්ති
 ති වලිමා—අතිසාසනෙ අතිසයො උක්කංසොතිසායනං “ව්‍යඤ්ජනෙ
 දිසරසු”ති දිසො අතිසයො වුති අයු අත්ති වුතිමා— නිව්චයො
 ගෙ නිව්චං සතනං යොගො සමබ්බො නිව්චයොගො තසුමි, සබ්බ
 ද් ජුති අයු අත්ති ජුතිමා සුරියො, නිව්චං ජුතිසමබ්බො යසු අ
 ත්ති සො එව වුච්චතෙ— සංසංගෙ සංසංගො සංසිලෙසවිසෙසො සං
 සතනා හලිද්දි අයු අත්ති හලිද්දිමා,පටො—තදෙවං ලොකසු විච
 ක්ඛාතො පයොගතිසමා පනුතාදිවිසයෙ එව අත්ති වචනිච්ඡායං ඉමෙ
 මනව්‍යාදියො හොන්ති න අත්ති වචනිච්ඡායමත්තති සමපත්තා

හව්ති— ඉධ පනුතාදිසු ජසවපි අත්තසු මනව්‍යාදිවයනතොතෙව රු
 පාති උද්ගරණතාවෙන දසිතාති, පංචිකායමපන “ගොමා රුකකවා
 රුපවා කකුද්වතති උදරිඤ්ඤි බිරිනො දඬ”ති දසිතාති.

වතෙ... “මනව්‍යෙත්” ති මනව්‍යාදිවයසු අත්ත ඉමි
 නා හෙතා මනව්‍යාදිවයසු වුතනමත්තං සංඛෙපෙන දසෙසති— ප
 සත්තං සිලමයු අත්ති විගහයා “වනව්‍යවණ්ණා”ති පසත්තෙව
 නව්‍යාදිවයො ඤාදිවුතති විහතතිලොපො සිලවනවුසද්ද සි “නවු
 යසා”ති සිමති නවුසු වා හොති “ගසිත”නති සිලොපො සිලවා
 එවං දසාවා— “අවණ්ණාති කිං”ති අවණ්ණා ඉති ඉදං කිමත්තං
 ව්‍යවච්ඡදමාහ “බුබ්බමා” ති; එත් වනවු මා හොන්ති අත්තො.

දණ්ඩා...දණ්ඩ ගත රුප දණ්ඩාදි “මෙ” ති ඉකර්පවච
 යා වෙ හොන්ති, “එකමෙකං වා” ති උතිනනං පච්චයානං මජ්ඣෙකි;
 “නාවිකො”ති නාවාසද්දතො “නාවා ඉකො”ති නිණ්ණතෙනන
 නියමිතතො “දඩාදිත්තිර් වා”ති ඉකපච්චයො කුතො වෙක
 මෙකං වාති වුතනතො නාවාසද්දතො එකො ඉකපච්චයො එව
 හොති නාවිති ර්පච්චයො න හොන්ති වෙදිතබ්බං— සුබසද්දතො
 “සුබද්දතො ර්”ති ගණ්ණතෙනන නියමිතතො සුබිති ර්පච්චයො
 එව හොති සුබිකොති න ඉකපච්චයො.

තපා...තප යස තෙජ මන පය ඉච්චතෙ තපාද්දො— ත
 පො අයු අත්ති යසො අයු අත්ති විගහයො.

සබ්බා...සබ්බා අයු අත්ති පඤ්ඤා අයු අත්ති විගහයො.

මො...තපො අයු අත්ති තාපසො.

අත්තප්පනබ්බං

ගො...වාක්‍යවිකපත්තං ඉතා පි වාසද්දෙ අත්තවතෙතති
 බෙබ්බා— “ගාමනො”ති පඤ්චමත්තො ගාමසද්දතො ගාමසොති
 ඉමසමි අත්ත ඉමිනා තොපච්චයෙ “එකත්තාය”නති පඤ්චමා
 ලොපො තොපභුතිනං විපච්චයනනානං ජාතියපච්චයවජ්ජනා
 නං සභාවතො අසංඛ්‍යතො තදනෙති උපනනානං විහතතිනං
 ලොපො “අසංඛෙති සබ්බාස”නති.

ඉතො...“ඉමසු”ති ඉමසද්දසු, “එකසු වා”ති එකසද්ද
 යු වකාරාදෙසො ව, “කියු” කිං සද්දසු.

අනා...අසංයෝගො—“අභිනෝ”නි උභයතො, “පදිනෝ”
නි සබ්බතො.

ආද්...අපඤ්චමසන්ධියමාරමො— ආදිනෝති ‘ආදිසු නො
පට්ඨවයසා සත්තමසත්තතො විධිං දසොසුමාහ “ආදිනෝ”ති, “ආ
දෙ” ති සත්තමසන්ධි ආදිනො, “මජ්ඣිම”ති සත්තමසන්ධි මජ්ඣි
තො, යං යතො “ස” නති යසද්ද පට්ඨමෙකවචනං සි- “ආදිනි”ති
සුත්තනන පට්ඨමනා නොපට්ඨවයො ණාදිවුත්තිවිභතතිලොපො ය
තොසද්ද පට්ඨමෙකවචනං සි “අසංඛෙසති සබ්බාස”නති තස්ස ලො
පො— සිඤ්ඤාසාය කතෙ පදසාධනවිවරණෙ යනති රූපං සත්ත
මසන්ධි වත්තනීති මනාමා යං යසමිනති සත්තමසන්ධි යතොති
භොතිනි වුත්තං තමාන අසලලකෙකමා ලිඛිතං, තථා හි “ආදිනි
ති”ති එත් වුත්තනි යතොදකං තදදිත්තං යං උදකං තදෙදාදිත්ත
නති උදගරණෙ සාරත්ථිලාසිනිසං පඤ්චිකාපිකායං යනති පට්ඨ
න්තාතොමති යතොති වුත්තනතාව පට්ඨමනා යතොදකං තදදි
ත්තනති පසොගපිඨිසං පට්ඨමනා නොපට්ඨවයසා දසමිත්තතා ව
අමොති දසමිතො එව රූපසාධනකකමො සාරතො පට්ඨමතබ්බො.

කප්ප...කප්ප කුත්තා”ති තුත්තා සබ්බාදිනොච්චාදිනෙව
සිඬා කිංසද්දසා කුකා ඉමිනා නිපට්ඨමනෙ, “කප්ප”ති වප්පවයො,
කිං සද්දසා ඉංලොපො ව නිපට්ඨමන, “ච්චා අත්තා”ති එතස්ස ටෙට්ඨා
නිපට්ඨමනෙ, “ඉහ ඉඬා”ති ඉමසමා හධා ව ඉමසා විආදෙසො ව නි
පට්ඨමන.

ධි ස...ත්තන්තසු සමපනෙත්තසු විකප්පෙන ධිප්පවයසා විධා
නා තෙ පි පකෙති හොනති.

කද්...කාලෙ වත්තමානතො සත්තමසත්තතො දප්පවයො
කිංසද්දසා කආදෙසො කුආදෙසො ව නිපට්ඨමනෙ සබ්බසා යආදෙ
සො දප්පවයො ව ඉමසා ව ට්ථි හොනති ධුතා දනි ව පට්ඨයා කු
ද්දසද්දා තු නංසද්දසොගෙ එව දිස්සති කුදවනනති.

අජ්ජ...“අනජ්ජනතෙ”ති අජ්ජනනතො අඤ්ඤාසමිං කාලෙ-
කර්තසද්දා තු තිසද්දසංයුත්තතාව දිස්සති කර්තනිති.

සබ්බා...“සාමඤ්ඤාසා”ති බ්‍රාහ්මණාදිසාමඤ්ඤාසා, “විසෙ
සො” මාඨරාදිප්පකාරො විසෙසො, “පකාරො”ති ඉමිනා “පකාරො
භෙදසාදිස්සා”ති නාමසන්ධි වුත්තනසු පකාරසද්දසා විසු අන්තසු
ඉධ භෙදන්තොති දසොති.

ධා...සබ්බාසාමිනං සද්දනං සබ්බාසද්දෙන ගතිතතො අ
ත්තප්පධානං නිද්දෙසමාහ “සංඛ්‍යාවාචිනි”ති— පාණිනීයවුත්තිකා
රෙන ජයාදිවෙවන සබ්බාසා විධාන්තො ධාති එත් සුත්තෙ විධා ප
කාරො ස ව ක්‍රියාවිසෙසො ඉහ ගණනි ක්‍රියා පකාරෙ වත්තමානාය
සංඛ්‍යාය ධාප්පවයො එකධා භුක්ඤ්ඤති විධා භුක්ඤ්ඤති විධා ගව්ඤ්ඤති
ආදිනා ක්‍රියාවිසෙසො යෙවෙත් පකාරො ගතිතො වාදා ව මොග්ග
ලොයතා ව දබ්බගුණක්‍රියාවිසෙසො එව පකාරොති පටිපනතා නව
ධා දබ්බං බහුධා ගුණොති ව උදගරන්ති— විධා කරොතිත්තාදිසු
විති පකාරෙති කරොති වෙ පකාරෙ කරොතිනි වා විග්ගහො වතු
ති පකාරෙති වත්තාරො වා පකාරෙ කරොති පඤ්චිති පකාරෙති ප
ඤ්ච වා පකාරෙ කරොති බහුති පකාරෙති බහු වා පකාරෙ කරොති
නිති විග්ගහො, එකබහුපකාරෙ එකපකාරං කරොති එකස්මිං ක
රොති.

වාර...වාරො පටිපාටි වාරස්ස සබ්බාසා වාරසංඛ්‍යා යාය වාරො
ගණිතෙති සා තං සමබ්බා ගණනීති ආහ “වාර” ඉච්චාදි—එකං වාරං
භුක්ඤ්ඤති එකකම්මානං දිවසස්ස භුක්ඤ්ඤති විකම්මානං තිකම්මානනති එ
ත් වෙ වාරෙ භුක්ඤ්ඤති තයො වාරෙ භුක්ඤ්ඤතිනි විග්ගහො— වාරසං
ඛ්‍යාය ඉච්චෙව නිපාතනස්ස ඉච්චිසයන්තා පකතිවිසයතො ලුඛිතනී
ති ආහ “එක”නති.

සො...“ගිනෙතනි” දෙසාදිභෙදෙන අනෙකප්පකාරයුත්තෙ
අන්තෙ අභිධෙය්‍ය දබ්බගුණක්‍රියාලකකණෙ ක්‍රියාය ගුණෙන දබ්බෙන
වා ව්‍යාපිත්තං සමබ්බාදිවුත්තිලාසලකකණො විච්ඡා තස්ස විච්ඡාය-
“සාමඤ්ඤාතිද්දසා”ති අවිසිඨතිද්දසතො අඤ්ඤාතිවුත්තිව්‍යතිර්
කෙන පකතිමතතො පට්ඨයසා විධානතොති අන්තො “විග්ගහ
නා” ති විග්ගහිවිසෙසස්ස ව අනිද්දිතතො සබ්බවිග්ගහනන තු
තතො.

අභු...අභුතසද්දසා අනුප්පනනමත්තවචනතෙන පි තබ්බා
වෙති වචනා තසද්දපරාමථාවත්තනරා පෙකකාය අභුතස්ස සතො
තෙන පට්ඨා සමපජ්ජමානෙන අවත්තනරෙන භවනං අභුතතබ්බා
වො සමෙවං විධිවත්තාවතො යෙව සමභවතිති ආහ “අවත්තාව
තො” ඉච්චාදි— තාය අභුතාය අවත්තාය භාවෙ විසයෙ ගම්මමානෙ
වා— “කරාසගුනි”ති කර්තරණෙ අසභුති භුසත්තායනති ඉමෙති
නිති ධාතුනි— යොගසද්දෙ සමබ්බාවචනොති ආහ “සමබ්බා
සති”ති— පකතිසා උත්තරමවත්තනරං විකාරො අත්තප්පධානනා
“භුබ්බාදිකඤ්ඤා අධිවුට්ඨං ධිවුට්ඨං කාරොතිනි විග්ගහෙ ධිවුට්ඨනි දුග්ගි

අපකක මම ගාමසවා, කසමිං? ආලියනති, ඡනි පි කාරකෙති සාධනී යා හවති--කාරකනනති ච ක්‍රියානිපථනති නිමිත්තං තඤ්ඤ දබ්බගුණ ක්‍රියානාමඡාතිහෙදතො පඤ්ඤාධා දණ්ණො ධවලො පචිතං විනේනා ගවයොති; යථා පුත ඡවා කතතා කරණං කමං සමපදනමවධි ආ ධාරොති; තත්ථ සතති කාරකං සතතිච නාම ක්‍රියානිබ්බතතාසාමඤ්ඤ යසුරුපං, එවඤ්ඤරති දබ්බාදිනා කථං කාරකතනමිති වෙ? චුච්චනෙ තසසා සතතියා නිසසයා දබ්බාදයො තනුඤ්ඤාස කාරකං න මුඛ්‍ය නො යදි මුඛ්‍යතො සියුං තෙසං කතතාදිකාරකානං අඤ්ඤාමඤ්ඤ නො විනිවනනරුපතතා යං නිසසයං තං නිසසයමෙව සියා න කදපි කරණරුපං තනතුරුපං වා හවෙය්‍ය තථා ච ආලියං පචති ආලියා පචති ආලී පචතිචාදෙද එකසස කතතුකරණාධාරණෙදෙ න සියා සතතිසමපනානෙකසතසධිකරණතතා යාය යාය සතතියා දබ්බාද යො විචච්ඡනෙන තං තං කාරකං හොතිති උපපජ්ජනෙ දබ්බාද්‍යහෙ දෙ පි කාරකහෙදෙද එවං ච කතාතිසියතෙ විචච්ඡානොති කාර කාති හවනාති--

අථ කථං කතතාදීති ක්‍රියාස කාරකාති හවනති? චුච්චනෙ ත ත්ථ කතතා තාව අතතසමවාසිනියා ක්‍රියාස කාරණභාවං පටිපජ්ජ මානො ක්‍රියාස නිමිත්තං හසති නව්චති දෙවදනෙනාති කමමසම වාසිනියා පි ක්‍රියාස තදතෙ භාජනසංඛරණාදයො පවතෙනතො ඔදනං පචති දෙවදනෙනාති ජලනක්‍රියා සාධෙතබ්බෙ විකෙලදනෙ අභිගභාවෙන කථාති කථෙති පචතිති එරසු ච රුකබ්බාදිනං මධාපප තතියං එරසුනා ජිහ්වතිති කමමපි ක්‍රියාස සමබ්ඡකමානං සමබ්බෙ නිමිත්තභාවෙන එවං සමපදනමවධිරධිකරණං ගොද්‍යාපනසන ධාරණක්‍රියාසු නිමිත්තභාවෙන බ්‍රාහ්මණානං ගාවො දදති ගාමසවා අපෙනති ආලියමපචතිති එතෙසඤ්ඤ යථාසකං ක්‍රියාසු පවතෙනතා කතතාති සොච පධානතතා කතතුචොභාරං ලභනෙ නාඤ්ඤං ක තතුභාවෙ පි අපපධානතතා--“චුතංගි”ති සද්දත්ථිතතායං රත නසිරිඤ්ඤාචරියෙන-- අද්දබ්බහුතං කතතාදිකාරකගාමසාධියං කතතුකමමසං පදත්තං තබ්බිදු ක්‍රියාලකබ්බඤ්ඤානො ක්‍රියං ඉච්ඡ නාතිති සබ්බෙකො--

කතතා ච කමමං ච තෙසු නිසීති සමවෙතිති කතතුකමමසො දෙවදනතාදිකතතුගතො පාදපපනතාවපනනාදිලකබ්බෙ ගමනා ගමනාදි මදනාදිකමමගතො කිලෙදනාදි ච ගගහති කාරකානං ක තතුකමමකරණාදිනං ගාවො සමුභො කාරකගතාදො දොනු යථා

සබ්බවං සාධෙතබ්බො තං පදත්තං--“අකාරො” ති ධාතුවෙනො, “උ චොරණෙය්‍යො”ති ධාතුවාසෙ අ අනෙත උචොරණෙය්‍යොති චුතත තතා ආහ, “චුච්ච”නති අකාරනතධාතූනං අනෙත අකාරො උචොර ණෙය්‍යොති අතිදිසති.

ගාව...“ක්‍රියාස පරෙ භොනති”ති ධාතුවසකතිනො පරෙ හ වනතිති අනෙත-- කුත්‍රෙතසාහ “ගාවකමෙසු” ති-- හවනං ගාවො ක්‍රියා ධාතුවෙතො කරියති කතතුක්‍රියායාතිසමබ්බෙය්‍යතිති කමමං ගා වො ච කමමඤ්ඤ ගාවකමොති තෙසු ගාවකමෙසු යෙනො ක්‍රියාසො තබ්බාදයො විධියනෙත තෙතෙව වාචෙහ ගාවෙ කමෙම වෙති අ යො; අථ කථං ගාවෙ තබ්බාදයො හවනාති යාවතා ක්‍රියාවචනා ධාතුවොති ආගමනො ධාතුවිධියොසො එව ගාවො න පච්චයාතිධෙ යොසො තෙදමඤ්ඤ ධාතූනො විධිනො ච අනෙතො ගාවො තද්දහසාකිය ව්‍යතිරෙකානුගමන පතීනියා න කෙවලසස ධාතූසො නාපි පච්චය සස යො ච විනනං සො එකසසා පි හවති අඤ්ඤාථා විනනමි න සි යාති පරමත්තො හි සමුදයො එව පකතිපපච්චයසභාවො ක්‍රියාස වාචකො න පකතිමහනං නාපි පච්චයමහනං කිවි පකතිපපච්චයත්ථ විභාගො තු අපටිපනතසමයසස පටිපත්‍යත්ථ සංකෙතකාලෙ එව අයමපකත්‍යත්ථො අයමපච්චයත්ථොති පරිකප්පනාවසෙන වොහරිය ති න තු පටිපත්තිකාලෙ තෙමිං තු සබ්බො සමුදයත්ථො එව සමුදය රුපෙනෙව අනාදිසිධිතතා.

තුං තු...තුනති “තුං තායෙ තවෙ” වඩාදිනා විනිනො තුං ව, “පටිසෙධෙලංබලුනං තුතකචානකත්ථා වා” “පුබ්බකතතතුකාන” නති විනිනො තුනො ච “ගාවකමෙසු තබ්බානියා” ති විනිනො තබ්බො ච තුංතුතතබ්බො තෙසු පච්චයෙසු සබ්බමෙනං සුත්තචුත්ත මත්තං-- තුංආදි මරියාදිගුනො යෙසං තෙ තුමාදයොති තගුණසං විඤ්ඤාණෙනඤ්ඤාපදත්ථසමාසෙනොපදයෙසතුමාහ “තුමාදිසු”ති-- “කරසා” ති කරකරණෙතිමසස “ඡට්ඨිතනතසා” ති පරිභාසාය අනතසස රකාරසස ආ හොති.

පර...සකාරතො අඤ්ඤාසමිං ව්‍යඤ්ඤනාදෙ පච්චයෙ පරෙ ක්‍රි යාසොතං අනතව්‍යඤ්ඤතසස පරරුපං හොතිති සමබ්බො--කරකර ණ අකාරො උචොරණෙය්‍යො, කරණනති විගගහ “ගාවකමෙසු තබ්බානියා” ති ගාවෙ තබ්බපපච්චයෙ තුමාදිසු පරෙසු ධාතුවතසස “තුංතුතතබ්බෙසු වා”ති විකප්පන ආකාරාදෙසෙ පුබ්බසරලොපෙ ව.කාතබ්බකති රුපං සිජ්ඣාති--අඤ්ඤාත්‍ර යකාරවජ්ජනෙ ව්‍යඤ්ඤනාදි

පට්ඨාසය පරෙ “පරරුපමයකාසෙ ව්‍යඤ්ජනෙ” නි පරරුපෙන රකා රසස නකාසෙ කතෙ කතනබ්බංගුනි පතති හොති තතො ස්‍යාදුප්ප තති තස්ස නපුංසකනතා අං කතනබ්බං—කරකරණෙනි ධාතු සක මෙකො පි අවිච්ඡිතකමමකතනා අකමමකො ජාතො අඤ්ඤාදි නු ස කලමකොව ඡොතිති කසොතිස්ස විච්ඡිතභෙදෙන භාවෙ උද්ගරණං “කරණං කානබ්බං කතනබ්බං චා” නි, කරියතීති කාතබ්බො කු තතබ්බොති කමෙම ච උද්ගරණං කරියත් කරියති කරියස්සතීති චා වාක්‍යං ගහනබ්බං—තබ්බාදිති වුතො පන භාවො සිඛාවඤ්ඤා පි දබ්බභුතොති තත්ථ ඛුච්චනමපි හොති—අථවා සාධාරණපො පි තබ්බාද්‍යනිතිතො භාවො තබ්බාදිනමත්ථපට්ඨාදනසාමන්තියා දබ්බමි ච පතියතීති චා තත්ථ සංඛ්‍යාලිඛකමමාදිසමභවා ඛුච්චනමපි හො තීති දසෙසුමාහ “තබ්බාද්‍යනිතිතො” චොදි—තථා ච වුතනං ක චොයතොති “කිතකාභිතිතො භාවො දබ්බමිවෙති ඤයාඛුච්චනඤ්ච හොති” නි—සමබ්බවිජ්ජනාසමපි වුතනං,

“තබ්බාද්‍යනිතිතො භාවො දබ්බභුතො නු ඤයතෙ,
තස්මා යො ආදයොපෙත්ථ පාකා ඉච්චවචොදිසු” නි.

අභිධෙය්‍යං වාච්‍යං තස්ස ඉච්ච සද්ධිසාති ලිඛිතං ච වචනඤ්ච—තංයථා; කතනබ්බො භවතා ධම්මො කතනබ්බො පුජා කතනබ්බො කුසලනති. “තබ්බාදි” තබ්බාද්‍යනතා කිතකපට්ඨයනතා, “විසෙසසලිඛිතා”

“යස්මා හි යබ්බෙදබ්බි හොති තං තබ්බිසෙසනං
විසෙසස්මපි ඤ්ඤතබ්බං ව්‍යවච්ඡිජ්ජනි යඤ්ඤතො” නි

වුතනතා ජාතිගුණක්‍රියාදබ්බාදිවිසෙසනෙන විසෙසියති අ ඤ්ඤතො ව්‍යවච්ඡිජ්ජනිති විසෙසස්ස තසෙසව ලිඛිතං යෙසං තෙ වි සෙසසලිඛිතා, “තත්ථ” තෙසු තබ්බාද්‍යනෙනසු, “භාවන්” භාවෙ වි තිතා, “ආපද්‍ය” තබ්බ අතීය ස්‍යන් ය යක් ඉති ඉමෙ පඤ්චපච්චයා ව, “භාවෙ” භාවඤ්ඤ විතිතො කෙතා ව, අකානන්ති” කතතුකාරක තොඤ්ඤානු අතො ව ඉති ඉමෙ පච්චයා නපුංසකෙ සිසුං, “භාව සමි” භාවෙ විතිතො ස්‍යන් ව පුමෙ හොති, “ඉසුචණ්ණගහාදි ජෙ” ඉච්ඡණ්ණනාඋච්ඡණ්ණනාධාතුනි ව ගහ මද දර රණ සර වර වර ඉච්චෙනෙති ධාතුනි විතිතො අප්පච්චයො පිච ඵචං පුමෙ ඵච හ වති, “නුමාදසො කථානතා” තුං තායෙ තවෙ නුත නාන නා වෙති ජප්පච්චයා, “අසංඛ්‍යා සිසුං” අව්‍යසරුපාති භවනති.

රා නා “පට්ඨසනකාරස්සා” නි පට්ඨසසමබ්බවිජ්ජනකාරස්සා, “කරණි” නති භාවනපුංසකලිඛිතං—භවනති” නි අතීයප්පච්චයා

දසො භවනති—“දිව්‍යාදිසෙසො” නි දිව්‍යාදිධාතුනි සෙසො අවසිමසා දිව්‍යාදිසෙසො, සිනායතී නි යක්චිකරණස්ස සුයමානතතා දිව්‍යාදිග ණෙ පඨිතුං යුතොනා පි පවුරප්පයොගාභාවෙන ධාතුපාඨො අපඨිමිකා නි අතො—කත්ථි මොගාලොනධාතුපාඨොපොත්තෙසු නභාසොවෙ යෙයති ලිඛිතබ්බොතෙ සිනාසොවෙයෙයති පාඨොදියාති සො පන කෙතිති අනුපාසිතගුරුති පඨිතමමඤ්ඤාති ලිඛිතො පාඨො පන න භාසොවෙයෙය මනඤ්ඤෙ ඉච්චාදිනාකකමෙන ඤ්ඤතබ්බො—සිනා නියං කරණෙ “පරොකථි” නි පරස්සරලොපො—“සිනානි” නති ඵත්ථ කරණෙ විතිතො අතීයප්පච්චයො වුණ්ණං කරණභුතං වදන් ති විසෙසස්ස වුණ්ණසද්ධස්ස නපුංසකලිඛිතකච්චනතතා තබ්බි සෙසනභුතො සිනානියසද්ධො පි තථෙව පසුතොති—“හි” තථාති සනතමෙව නිලාදිවණ්ණං පකාසකා දීපාදයො විය ධාතුසමිං සනත මෙවත්ථං ගමනපචනාදිකං උපසභ්‍යා පාදයො පකාසකාති යොජනා.

ස්‍යන් භාවකමෙමසුත්‍යධිකාරො ආ “කතනරිලනුණකා” නි අතො ඵවාහ “භාවකමෙමසු” නි—සකාරො සානුබ්බකාරිය ඤ්ඤාණකාරො ඤ්ඤානුබ්බකාරියඤ්ඤොති ආහ “සකාරණකාරානු බ්බො” නි.

කතා භාවනං වුච්චතීති වාක්‍යං.

සුච්ඡා ඉච්ච උච්ච සුච්ච තෙ වණ්ණො වෙති සුච්ඡණ්ණා වණ්ණස ද්ධො පච්චෙකමතිසමබ්බජ්ඣතෙ තෙන වණ්ණපරෙතසවණ්ණසිති සවණ්ණගහණං සුච්ඡණ්ණානනති ව අධිකතස්ස ක්‍රියත්ථස්ස විසෙස නං සමානාධිකරණතෙනන විසෙසනෙනා පි තදනතවිධිති සබ්බ මිදං විවරනෙනා ආහ “ඉච්ඡණ්ණවණ්ණනාන” මිච්චාදි—ඵච ඔච ඵම ඉතරිතරයොගෙ චත්ථසමාසො අවිභතතිකො වායං නිදදසො අනුකාරියානුකරණානවිභෙදවිච්ඡායොපදෙසා ලුහනවිභතතිකො වා නිදදසො තෙනාහ “ඵබ්බොතනි” නි—පථිසන්තත්ථමෙනනා ති පච්චයොති අභිත්ථසඤ්ඤා පකතිසා පරං විභිතස්ස ඉධ පන ක්‍රිය ත්ථාධිකාරෙනා බාදයො ත්‍යාදයො ව ගහනනති නාඤ්ඤා—“වසන” නති භාවෙන “විසති” නි කමෙමන ව විගහතො.

ආසෙසම ආසෙසො” නි ඉධ දඉච්චනු ආකාරස්සා.

ගුහා ස්‍යන්පච්චොදො ගුහ දුහ සාසාදයො ගුහාදයො ආකාති ගණොයං—“විපලොසො” නි “හස්ස විපලොසො” නි හකාරස්ස ය කාරතො පරතනං.

සඳුකාරා “සඳුකාරානුබන්ධනා” නි ආදායවයවනෝ—
“කතනබ්බ” නති ඉධි ව්‍යාප්තනාදිපවයසස පරතෙන පි වාසිකාර
තො සදිආගමො න තොති.

කතන “ක්‍රියාපා” නි යෙහෙයෙන සබ්බධාතූති—සිංඛො ඵ
ව ලකු අරතෙ සිලසාධුධමෙසු ව සාමසුඤ්චිතිතතො හවං බුදු ක
සුඤ්ඤාය පරිග්‍යානිකා පරිග්‍යානාරතොති අනේවා—සිලාදිසු බලපි උ
පාදනා කුමාරකෙ උපාදනසිලොති අනේවා—ගනනා බෙලං, සාධු
ගව්‍යතිති අනේවා; මුණ්ඩිතොරො සාවිසායනා වධුං කතපරිග්‍යානං
වධුං කතපරිග්‍යානං සාවිසායනා, මුණ්ඩිතොරො මුණ්ඩිතධම්මො මු
ණ්ඩිතාවාරාති අනේවා.

සබ්බ “කම්මතො පරා” නි සරම්මවාදිදුතිසන්නතො පරා—
කරකරණේ කුමනං කරොතිති කුමනකාරො “අසානානුබන්ධො” නි
ආකාරො “අමාදි” නි සමාසො—කමමොපපදතො පි කුමනපව
යසස විධානා නාණ “භාවකාරකෙසව්‍යසණ්ඨානා” නි සාමසුඤ්චිති
තො පි අප්පවයො කම්මකාරකාදිසු තොතිති දසෙසනො ආහ
“කුට්ඨි” වවාදි—

සමානසුඤ්ඤාභවනායාදිභූපමානා දිසා කමෙම ජිවිකබ්බසා
යාදයො ය න්‍ය න ඵත ඉම අමු කිං ඵක තුමහ අමහ ඉති සබ්බො
දිසු පසිකා—“උපමානා” නි උපමිතෙන නෙතාති උපමානං පසිධිග
වාදිසාධුධම්මො අප්පසිධිගවයාදිසාධුධම්මොධනමුච්චෙන නං යථා ගො
විස ගවයොති—තසුච සමානාදිනං විසෙසනනති ආහ “උපමානෙ
ති” නි—ගෙදෙන විවරණමාදිසදෙ, සමානසුඤ්ඤාභවනෙති න සමු
ඤ්ඤාතිති දසනතං අසමුඤ්ඤා පන අසුඤ්ඤාමසුඤ්ඤාසමුඤ්ඤා පුරි
සාධිතතො තෙන සමානො ව අසුඤ්ඤා ව භවනො ව සමාන
සුඤ්ඤාභවනො යො ආදි යෙසෙනො යාදයො සමානසුඤ්ඤාභවනො ව
යාදයො ව සමානසුඤ්ඤාභවනායාදිති ඵලං සමාසො දසිබ්බො—“දි
සා” නි දිසපෙකබ්බෙන ඉවසමා—

න තෙන කානුබන්ධනාගමෙසු තෙති ඵමආනං පරාමාසො
නි ආහ “තෙඵමආ” නි.

සබ්බාදිනමා අසුඤ්ඤා විස දිසාතිති අසුඤ්ඤාදි අසුඤ්ඤා
දිකො අසුඤ්ඤාදිසො දිසපෙකබ්බෙන සමානසුඤ්ඤාදිනා ජිවිකබ්බස
වයො “රානුබන්ධනසරාදිසා” නි දිසසා ඉස්සාගලොපො කානු
බන්ධනි “ලුහසුපනසා” නි ඵකාර සමපතො න තෙවාදිනා

පවිසෙධො අසාදානනති පි දිදිකබ්බසසදෙහි බහුලාසිකාරා
“සාදිසාදිනෙකත්” නති සමාසො.

නාතිමමානං වාසිවි “ජිවිකබ්බස” නි තතියසුතතො
අනුචතතානතො ආහ—හවං විස දිසාතිති හවාදිසු විගතො;
යො විස දිසාතිති යාදි යාදිකො යාදිසො, සො විස දිසාතිති
තාදි තාදිකො තාදිසො.

කුමනමනානං නා මෙකසමං “ඵකසම” නති ඵකවවනෙ
වතනමානානති අනේවා—නමුච දිසෙන අහමිච දිසෙනති
විගතො.

භාවකාරකෙසව්‍යසණ්ඨානා හවනං භාවො ක්‍රියා ධාතුවෝ—
කරොති කිරියා නිබ්බහතයති නිමිත්තතෙනනාති කාරකං කතනාදි
ක්‍රියාතිමිත්තතතෙසුචතෙසං පතෙවොදිතමෙවෙති තෙන විජාරිය
තෙ; ණකාරකකාරකකාරානුබන්ධො.

“විනසන” නති භාවෙ “විනෙති” නි කතනරි අප්පවයෙ පාදි
සමාසො—විනෙසි විනෙති විනෙසසති ඵතෙන ඵතාති වා වින
යොති කරණෙකිකරණේ වා අප්පවයො—ගහාදිසු ගහඋපාදනෙ
මදලමාදෙ දරදරණේ රණසදෙ සරගතිතිසාවිතනාසු වරආවර
ණිච්ඡාසු වරගතිහකුනෙසු—කිච්ඡන්ථෙ දුමති උපපදෙ අකිච්ඡන්ථෙසු
ජසා සු ඉති ඉමෙසු විසු ව උපපදෙසු කරකරණෙතිමසමා අප්පව
යො තොතිති සමුඤ්ඤා—“සුකරං දුකකර” නති පාදිසමාසො—
ජසමකිච්ඡෙන කරණං කිරියතිති වා ජසකකරං, “සාදිසාදිනෙ
කත්” නති සමාසො, ජසසදෙ, ඵත් සුකරණො න අප්පනේවා—“මා
නො” නි “කතා චජානං සානුබන්ධො” නි ජසා ගො, නිපවනති නෙතා
නි නිපකොති පි විගතො වසා කො සානුබන්ධනො.

සුචණ්ණානමිසබ්බවිස සරෙ කිනතු පිනප්පනෙති ඉවණණ
තො ධාතු ඉමනා ඉයච්ඡි ඩකාරා අනන්‍යාදෙසතො “නතෙකානුබ
න්ධනාගමෙසු” නි ඵතනාභාවො.

කිං “ක්‍රියාපා” නි ඉමිනා ක්‍රියත්මතතො කිසා විධාන
මාවිකති “බහුල” නති ඉමිනා පි යථා දසනතති තෙන කුතොචි
සාදානනපුබ්බො කුතොචි පාදිපුබ්බො කුතොචි කෙවලා කුතොචි
තෙති ඵලං කිසා පයොගතියමො උපපතො තොති.

භූසතනායං සංඝං හවතිති සයමහ “කිසා” නි සබ්බාපහාරි කි
ලොපො “සුචණ්ණානමෙඛිප්පවයො” නි ධුකාරෙ සමුච්ඡෙදා “කු

තෙ කානුබ්බිකාගමෙසු” නිසෙධො එව මුපරි ව — “මලොපො” නි ගමධානුතො මකාරයා ලොපො, “උරසා” නි කරණෙ තනියා — “අනො” නි අනපච්චයවිධායකං සුගතං — ක්‍රියත්වා භාවකාරකෙසු අනො හොතිති චූන්ති සභාවතො අනො භාවෙ නපුංසකං “අපාද දුති” නි අපයාති, අධිකරියති පතිඨාපියති අධිකරණං ආධාරො.

තථනරාතං දුක්ඛං අභිකථා ගහණං පලිඝො පලායතිති උද්භරණාති; වාතොව දුක්ඛතං කවිතොව සුගතොති පච්චුද්ධරණාති.

පදදීතං කවිසුසුකිතොව ආකතිනණොයං — “නිපජ්ජන්” නති අනොභාවෙ සුකාගමෙ “තවග්ගවරණානං යෙ වචග්ගබ්බසු” නි දසුපො; “වග්ගලසෙති තෙ” නි යසු ව පුබ්බරූපං පාදිසමාසො නිපජ්ජන්සද්ධි සි “අං නපුංසකෙ” නි සියු අමාදෙසො — “වතාදිතා නාගමෙ මා” නි ඉධපිතප්පතෙනි සරන්තධානුතො ආගමිතො පුබ්බසරසු ජිකාරසු සරෙ පරෙ “වනනරගා වාගමා” නි නකාරාගමෙ ව කතෙති අතිදිසති — “සංවෙජ්ජන්” නති “ලහුසුපනාසා” නි එතෙන කතෙ රූපං.

පබ්බජ්ජනං පබ්බජ්ජා, අජ් වජ් ගමනෙ පපුබ්බො “තවග්ගවරණානං යෙවචග්ගබ්බසු” නි ඉධ වචග්ගබ්බසු නි යොගවිභාගෙන වසු බකා රෙ විතෙන ව රූපං, වකති හි සයමෙව උපද්දි ඉතිලිඝෙන යප්පච්චය විධානෙ “වචග්ගබ්බසු නි යොගවිභාගා වසු බකා රෙ විතෙ” නති — කුධකොපෙ කුජකති සිලෙනාති කොධතො — ආවරියපාණිතිවඤ්ඤා ගොමිසබ්බවමාදිති කුධමණ්ඩලසන්තානුබ්බිකා වලිසද්ධතෙති සු නිව කුධසාදිති ධාතුති සිලසාධුධිමමසෙව අනො යථා සියාති සුගතිනං; ඉධ පන බහුලවචනෙනෙව සිලතෙ අනො “ලහුසුපනාසා” නි උසු ඔකාරාදෙසො.

ඉතිසංකුණකාරො කානුබ්බිකාරියෙත්වා කකාරා එමනම භාවත්වා “බ්බුල” නති යථාදසුනං තෙන න සබ්බෙ සබ්බතො තො නති — “ආප්පච්චයො” නි “ඉතිසමත්වා” නි ආ, “වාරක” නති බකින සාලා — යදි කරණමහතං කාරාති චුච්චති තද කාරාසද්දෙ කථං බ කිනාගාරවාපි සියාති මොදනං මනසි නිධාය පරිහරනො ආහ “සථාකථි” නාදි —

“නිතනි” නි “පරරූපමයකාරෙ ව්‍යඤ්ජනෙ” නි ධානුතව්‍යඤ්ජ නසු පරරූපෙන තකාරො — “විදනති මනාසා” නි කරණෙ තනියා විජ්ජාය ආධිකාමහතා.

ඉති නිසංකුණත්වා අධිකාරා තං සමබ්බි සරූපං ගහනති ආහ “ක්‍රියත්වා සරූපෙ” නි — වචිකාතවචනෙ සුධසමපභාසර, සුධ ඉව්චයං ධාතුයෙව යුධි නතෙවචාදිතා ඔත්තාභාවො — “කතෙ නිසා” නි කරණරණෙ “ඉති නි සරූපෙ” නි නි “තනාදිතො” නි ධාතු ප්‍යච්චයමයෙකු ඔවිකරණො ඉති ධාතුසරූපෙ විකරණුප්පතනිය, ආවරියෙන සුපිතතො යදිති සරූපෙ නිමති ලො න සියා කථකුර ති ආවරියො කරොති සබ්බවිකරණං පථෙය්‍ය පඨිතකුට තසමා අත්තා දි නිමති පි ලොති සුපෙතිති කතො පමතිති එත්වා පි ධාතුසරූපෙ විනිතෙ නිපච්චයෙ පරෙ “කතතරි ලො” නි ලවිකරණෙ හවතිති අධිප්පායො, පච්චාකෙ පච්චුච්චයං ධාතු එව පවති, එතෙ ව වො හාරා ව්‍යාකරණෙයෙව නාසුසුහු — “අකබරෙති කාරං අකබරවා විති සද්දෙති සකතෙ කාරො හොති අ එව අකාරො එවං කකාරො රකාරො ඉවචාදි” නි කච්චායනාතං කාරපච්චයෙහිමතො; සො පන වචතමහතරෙන කථං සිසුකිති ආහ “කථ” මිච්චාදි — පරි හරනො ආහ “සංකප්පනතෙ” වචාදි — “කාරසද්දෙන සමාසො” නි කරණං කාරොති භාවෙ සණ්පච්චයං විධාය තෙන ජට්ඨිසමාසො “අමාදිති - අසු කාරො අකාරො, කාරොති උච්චාරණං.

සිලාසිලං පකති සභාවො තඤ්ච ක්‍රියාවිසයරූපිවිසෙසාහු මිතං විසයනතරසටිතානුමිතකුට, තං යථා උණතං හුජති සිතමුපද්දි තනිති — තසමිං පතියමානෙ අත්ථපකරණසද්දනතරාදිති ගම්‍යමා නෙ — ආභිකබ්බසුසුං පොතො පුසුසුං ආසෙවා තප්පරතා — යජේච්චං තසසිලාසමිදං හොතිති විසුං වචනමනත්තං නති විතා තසසි ලාසං තප්පරතා සමභවති තෙදමෙවං විතා පි තසසිලාසනප්පරතා මජ්ඣිති යථා ආතුරසු ඔසධපානෙ යතිනකුට සත්ථිතිතෙසු කමෙම සු සන්තානිකමෙ දෙසදසුනතො එලවිසෙසාධිප්පායෙහි වා යෙහු යෙහෙ පවතනියා පිච තප්පරතතෙජ්ඣ යසමිං හි දෙසෙ බිරිතො අසුසුං පාතබ්බං නජි තත් ගත්තනතරාභාවා බිරිවිසයං රූචිං විතා බිරෙ තප්පරතා හවතිති තසසිලාසතො අසුසුමෙවංතිකුට සුසුං තසමිං ගම්‍යමානෙ — අවසුභාවො ආවසුභං — සිලෙන උණතහොජි “ලහුසුපනාසා” නි ඔ “අමාදි” නි අමාදිසමාසො ආභි කබ්බසුසුං බිරපාසි — කරකරණෙ අවසුභාරි “අසුභානුබ්බෙ” නි ආ “සාදිසාදිතෙකත්” නති සමාසො “ලොපො” නි නිගනිත ලොපො — අවසුභාධමිතෙසු නිතිති වචනෙන අධමිතෙ කතන රි නිතිමතො පාණිතියෙහි සොපි ආවසුභාගහණෙනෙව සිමො

නි උදහරනි “සනසාසි”නි— අධම්මේ අධමං ඉණං අසානි ඉණං යානකො වුවුවනි තඤ්ච නොනාටසාමපටිසෙධනීයං භවනතරෙ පි තං සමානකොති මනෙතාටසාසං ගමනෙ— සනසාසිනි යුක් අමාදිසමාසාහාපො, බහුලං විධානා නිගාහිතසා වග්ගනාදෙසො “වග්ගෙ වග්ගනො”නි.

කතනමෙකොකුමනිතමනිකකනනනනි සමානත්ථා නිසු පි කා ලෙසු බාදයො කාලවිසෙසානුපාදනනො විසිනානි ඉතො පරං භූතෙ පච්චයා යථා සියුං වනනමානාභාගතෙසු න භවෙය්සනනි භූත ගහගණං කතං— නනු භූතසදෙ, බහුසු අත්තෙසු දියසනි? තංයථා ස බෙබව නිකඛිපියනනි භූතා ලොකෙ සමුසායනනි ආදිසු පාඤ්ච චනො, භූතසමං පාචිතනියනනි ආදිසු විජ්ජමානවචනො, භූතමිදා සාරපුතන සමනුපසානි ආදිසු පඨවාදිවචනො, ඉත්ථභූතොති ආදිසු පච්චනිවචනො; තත්ථ භූතො එතං අනිකකනනවචනසා ගහගණ නනි? වුවුවනෙ යදං තෙන කරතනං තෙන කතං කීතනනි ආදිසු අනිතත්ථානිධාසිනා කතපච්චයනෙනනත්ථානිදෙසං කරොති තනො විසුඤ්ඤායනි අනිකකනනවචනොයමභූතසදෙ,ති, අඤ්ඤාථාසමං අධිකාරෙ “කෙනා භාවකමෙසු” නි විනිතො කෙනා කථං තදනනසා හි කතානො වුතනි සියා— සබ්බකියං ච පුරිසාසිතනනා භූතනි පකතිවිසෙසනනනි ආහ “භූතෙසු” ඉව්වාදි— පච්චයත්ථවිසෙස නෙනි ජිතවා අයං පුරිසොති ආදි පයොගො න සියා කතනුනො අනනිකකනනනා— “අපෙසු” නි අභිධෙය්ස; “භූතනවා” නි තුජ පාලනපෙකාභාරෙසු ඉමිනා කතනරි කාරකෙ කතවනතු කානුබකි තාය එතනාභාවො පරරුපං භූතතවනතු සි “නතුසා” නි සිමනි නතුසා ටා සබ්බං ගුණවනතුසමං, භූතනාවි දඬිසමං.

කෙනා භාවමෙකොකුමනිතමනිකකනනනනි සමානත්ථා නිසු පි කා ලෙසු බාදයො කාලවිසෙසානුපාදනනො විසිනානි ඉතො පරං භූතෙ පච්චයා යථා සියුං වනනමානාභාගතෙසු න භවෙය්සනනි භූත ගහගණං කතං— නනු භූතසදෙ, බහුසු අත්තෙසු දියසනි? තංයථා ස බෙබව නිකඛිපියනනි භූතා ලොකෙ සමුසායනනි ආදිසු පාඤ්ච චනො, භූතසමං පාචිතනියනනි ආදිසු විජ්ජමානවචනො, භූතමිදා සාරපුතන සමනුපසානි ආදිසු පඨවාදිවචනො, ඉත්ථභූතොති ආදිසු පච්චනිවචනො; තත්ථ භූතො එතං අනිකකනනවචනසා ගහගණ නනි? වුවුවනෙ යදං තෙන කරතනං තෙන කතං කීතනනි ආදිසු අනිතත්ථානිධාසිනා කතපච්චයනෙනනත්ථානිදෙසං කරොති තනො විසුඤ්ඤායනි අනිකකනනවචනොයමභූතසදෙ,ති, අඤ්ඤාථාසමං අධිකාරෙ “කෙනා භාවකමෙසු” නි විනිතො කෙනා කථං තදනනසා හි කතානො වුතනි සියා— සබ්බකියං ච පුරිසාසිතනනා භූතනි පකතිවිසෙසනනනි ආහ “භූතෙසු” ඉව්වාදි— පච්චයත්ථවිසෙස නෙනි ජිතවා අයං පුරිසොති ආදි පයොගො න සියා කතනුනො අනනිකකනනනා— “අපෙසු” නි අභිධෙය්ස; “භූතනවා” නි තුජ පාලනපෙකාභාරෙසු ඉමිනා කතනරි කාරකෙ කතවනතු කානුබකි තාය එතනාභාවො පරරුපං භූතතවනතු සි “නතුසා” නි සිමනි නතුසා ටා සබ්බං ගුණවනතුසමං, භූතනාවි දඬිසමං.

කෙනා භාවමෙකොකුමනිතමනිකකනනනනි සමානත්ථා නිසු පි කා ලෙසු බාදයො කාලවිසෙසානුපාදනනො විසිනානි ඉතො පරං භූතෙ පච්චයා යථා සියුං වනනමානාභාගතෙසු න භවෙය්සනනි භූත ගහගණං කතං— නනු භූතසදෙ, බහුසු අත්තෙසු දියසනි? තංයථා ස බෙබව නිකඛිපියනනි භූතා ලොකෙ සමුසායනනි ආදිසු පාඤ්ච චනො, භූතසමං පාචිතනියනනි ආදිසු විජ්ජමානවචනො, භූතමිදා සාරපුතන සමනුපසානි ආදිසු පඨවාදිවචනො, ඉත්ථභූතොති ආදිසු පච්චනිවචනො; තත්ථ භූතො එතං අනිකකනනවචනසා ගහගණ නනි? වුවුවනෙ යදං තෙන කරතනං තෙන කතං කීතනනි ආදිසු අනිතත්ථානිධාසිනා කතපච්චයනෙනනත්ථානිදෙසං කරොති තනො විසුඤ්ඤායනි අනිකකනනවචනොයමභූතසදෙ,ති, අඤ්ඤාථාසමං අධිකාරෙ “කෙනා භාවකමෙසු” නි විනිතො කෙනා කථං තදනනසා හි කතානො වුතනි සියා— සබ්බකියං ච පුරිසාසිතනනා භූතනි පකතිවිසෙසනනනි ආහ “භූතෙසු” ඉව්වාදි— පච්චයත්ථවිසෙස නෙනි ජිතවා අයං පුරිසොති ආදි පයොගො න සියා කතනුනො අනනිකකනනනා— “අපෙසු” නි අභිධෙය්ස; “භූතනවා” නි තුජ පාලනපෙකාභාරෙසු ඉමිනා කතනරි කාරකෙ කතවනතු කානුබකි තාය එතනාභාවො පරරුපං භූතතවනතු සි “නතුසා” නි සිමනි නතුසා ටා සබ්බං ගුණවනතුසමං, භූතනාවි දඬිසමං.

සධා— “කතො” නි එත්ථ පයොගදසානත්ථං කට්ඨො භවතානි යො ජෙතබ්බෙ කට්ඨො පුලලිඝගතනා කතානනසා පි පුලලිඝගතනා කත පච්චයෙන කමෙසු වුතනනනා කතොති අත්ථවෙන පඨමා “පඨ මාත්ථවෙන”නි.

ගමකොකෙනා කතනරි වෙතෙව— “අකමමකතො මෙ” නි අ විජ්ජමානකමමනො අවිච්ඡිතකමමනො ච— කතනරි ච යථා පතන ඤෙඛි ආධාරෙ වෙතිමිනා චකාරෙන කතනරි වෙති ඉමසා සබ්බ කුමා තත්ථා පි චකාරෙන භාවකමෙවසුචනි— “සාන” නනි තෙන ආධාරසා වුතනනනා ඉදමිච්චත්ථවෙන පඨමා— “සානවනො සා නා” නි කතනරි— “සානං සාන” නනි අවිච්ඡිතකමමනො භාවෙ— “සාසිකානි සානො” නි කමෙම— ආස උපවෙසනෙ “ආසිතව නො, සමිතනාසිත” නනි එත්ථා පි ආධාරෙ කෙනා තෙන එත්ථා පි පඨමා, “ආසිතා” නි කතනරි, “ආසිත” නනි භාවෙ, අකමමක නනා න කමෙම කෙනා.

ගෙනා කොකෙනා කතනරි වෙතෙව— “අකමමකතො මෙ” නි අ විජ්ජමානකමමනො අවිච්ඡිතකමමනො ච— කතනරි ච යථා පතන ඤෙඛි ආධාරෙ වෙතිමිනා චකාරෙන කතනරි වෙති ඉමසා සබ්බ කුමා තත්ථා පි චකාරෙන භාවකමෙවසුචනි— “සාන” නනි තෙන ආධාරසා වුතනනනා ඉදමිච්චත්ථවෙන පඨමා— “සානවනො සා නා” නි කතනරි— “සානං සාන” නනි අවිච්ඡිතකමමනො භාවෙ— “සාසිකානි සානො” නි කමෙම— ආස උපවෙසනෙ “ආසිතව නො, සමිතනාසිත” නනි එත්ථා පි ආධාරෙ කෙනා තෙන එත්ථා පි පඨමා, “ආසිතා” නි කතනරි, “ආසිත” නනි භාවෙ, අකමමක නනා න කමෙම කෙනා.

තබ්බිසසක්ඛියාචාරෙන ක්‍රියත්ථවිසෙසනමෙතනනි ආහ “වනන මානෙ” ච්චාදි— කතනුචිසෙසනෙ ගාමං ගතො ගමියානි වායංදෙව දනනනනි ඉධා පි සියා— සාමඤ්ඤාන විධානෙ පි බහුලාධිකාරං ය ථා දසෙසනනා තෙන අයං පඨමො මහාවොරො සනො සංචිජ්ජ මානො ලොකසමිතනි ආදිසු පඨමා සමානාධිකරණෙ පි, අභිගිරස මපසා විජ්ජමානං තපනනමාදිවිච්චනලිකකිති අපපඨමා සමා නාධිකරණෙ පි කිරිසනනරලකකිතිභූතක්‍රියාවචනතො පි ජප්ප නොනො ඤායනෙන පඬිතානි ජප්පනං ජානනසා ලකකිණං— කිරිස නනරතෙන ක්‍රියාවචනතො පි පඨනෙනා ආසනෙනි පාඨො ආසන සා නතු මාසද්දසොගෙ අනකාසෙ ගමාමානෙ පි මා පච්චෙනානි අකිච්ඡ සුබසාධිතෙ පි ධාරයනොති සනතුමි කතනරි පි දිස නොනනි යජ්ජමානෙ පි යජ්ජනොති අරහා මහ පුජායං අරහනො නි— සබ්බථානිකිච්චනි බහුලාධිකාරනො— යථාචනො යථාමා නො පි.

කෙනා කොකෙනා කතනරි වෙතෙව— “අකමමකතො මෙ” නි අ විජ්ජමානකමමනො අවිච්ඡිතකමමනො ච— කතනරි ච යථා පතන ඤෙඛි ආධාරෙ වෙතිමිනා චකාරෙන කතනරි වෙති ඉමසා සබ්බ කුමා තත්ථා පි චකාරෙන භාවකමෙවසුචනි— “සාන” නනි තෙන ආධාරසා වුතනනනා ඉදමිච්චත්ථවෙන පඨමා— “සානවනො සා නා” නි කතනරි— “සානං සාන” නනි අවිච්ඡිතකමමනො භාවෙ— “සාසිකානි සානො” නි කමෙම— ආස උපවෙසනෙ “ආසිතව නො, සමිතනාසිත” නනි එත්ථා පි ආධාරෙ කෙනා තෙන එත්ථා පි පඨමා, “ආසිතා” නි කතනරි, “ආසිත” නනි භාවෙ, අකමමක නනා න කමෙම කෙනා.

නෙ සභාසිභාවෙන කාසං විධානං එව ලාදිතමිපිති දළබ්බං— “ස ඥානබාවජ්ජෙනසු” ති පරොක්කාසඤ්ඤිපපච්චයවජ්ජෙනසු නත්ති පරොක්කා පරොක්කාසඤ්ඤිනො යෙසු නෙ අපරොක්කාති කත්වා අ උ එ ජ්ඣ අ මහ ජ්ඣ රෙ ජ්ඣා වෙතා ඉ ඥෙහති ඉමෙසං පච්චයානං ප රොක්කාති පරසමඤ්ඤා තෙන නෙ පරොක්කාති වුච්චන්ති තබ්බජ්ජ ඉතසු භාවකමච්චිතෙනසු න්‍යාදිසු කෙතා විධිතෙන— අථවා පරො ක්කෙ විනිතා පච්චයා පරොක්කා තතො අඤ්ඤා අපරොක්කා තෙ ප න පරොක්කා විනිතපපච්චයෙති සබ්බං ඉධ අසංඝනිතතතා අපරොක්කා ව භොනාති පරොක්කවජ්ජෙනසුති වත්තබ්බෙ පරොක්කසඤ්ඤා ප රොක්කවිනිතපපච්චයගහණස්ස සුප්පකාසනත්තං පරොක්කාවජ්ජ තෙනසුති පරසමඤ්ඤාය විවරණං කතං, පරොක්කෙ විනිතතතා ව ප රොක්කෙ වත්තමානතො ක්‍රියත්වා විධානතො එත්ථ භාවො සාධියමා නාවත්ථො පුබ්බාපරිභූතලක්කණෙ අසත්තභූතො ධාතුවත්ථො ත්‍යාද යො පි තතො තත්ත්වප්පජ්ජමානා තථා භූතමෙවානුති හෙදභාව තො අහෙදසංඛ්‍යායෙකවචනෙනොච්චනෙති සබ්බද භාවෙ එකච්ච නමෙව භොති තඤ්ච සෙසකාරකෙ යෙව සමභවති තබ්බාද්‍යභිති තො පන භාවො සිධාවත්ථොසත්තභූතොති තත්ථ බහුවචනමපි භො ති කමමං පනසත්තභූතතතා එකානෙකරූපනති බහුවචනෙනා පි ආබ්‍යාසෙන භූජ්‍යතෙන භොගාති තෙන බහුවචනමෙපත්ථ දළබ්බං— “අපුබ්‍යාසෙන” ති වුච්චිතාවත්ථො, වුච්චිති ව ආචමනං පරසමඤ්ඤා- හු සත්තායං “භාවකමෙමසු” ති භාවෙ මානපපච්චයො කෙතා භාවක මෙමත්තාදිනා කෙතා “අනනප්‍රංසකෙ” ති සිසං අං, “භූයතෙ” ති තෙපපච්චයො විසෙසො.

නෙ සංඝං වත්තිච්ඡානු විධානතො සද්දස්ස අනන්තරං “නෙතා කත්තාරි වත්තමානෙ” ති වුත්ත නත්තමානා වෙ පච්චයා තෙති පරා මසියනාති ආහ “නෙ හත්තමානා” ති— “සංඝපුබ්බා භොනති” ති සවිසයෙ සංනතස්සමානා භොනති.

තුං නාං භවිස්සති අත්ථෙ වත්තමානතො ක්‍රියත්වා භාවෙ තද ජ්ඣායං තත්ත්වජ්ඣායං ක්‍රියායං පතියමානායං තුං තායෙ තවෙ තො නාති සමබ්බො— “ක්‍රියායං” නති තබ්බාදිවත්තබ්බායපිහගහණා යාතබ්බං භොතතුං සකකා කත්තුං පාකො ද්‍යුං ඉච්චාදිසු පි භො ති— යදිපි තබ්බාදීති සභාවතො භාවො දබ්බරූපාපනෙනා විස වු ච්චති තථාපි සකතිස්සයක්‍රියාව්‍යපදෙසො අත්ථි යෙව තථාච ඉව ක රණං තබ්බාද්‍යභිතිනො භාවො දබ්බමිව භවතිති— “තද්දත්ථායං” නති

නුමාදිපකතිසා යා ක්‍රියා සා අත්ථො පයොජනං යස්සා තස්සනති අ ත්ථො— “පතියමානායං” නති න සද්දො න ගතිතායමෙව තථා ව ද ට්ඨං චක්ඛු යුජ්ඣකුං ධනුති එවමාදිසු පි භොති— කර කරණෙ කර ණාය නාතුං “තුංතුත්තබ්බෙසු වා” ති කරස්ස ආ පුබ්බසරලොපො තාදත්ථෙ වතුපි තුංතායෙතවෙපපච්චයනනාතං සභාවතො අසංඛ්‍ය නතා “අසංඛ්‍යෙති සබ්බාස” නති වතුපි යො ලොපො කත්තායෙ ප රරූපං— කිමුද්දහරණෙ කරස්සාමිති කත්තුතො විච්චිතතතා න භොති තථාති කට්ඨඤ්ඤං වා කරස්සාමිති සකමකතතා ක්‍රියායෙ ත්ථප්පධානතතං— භික්ඛිස්සං භික්ඛනං කරස්සනති අවිච්චිතකමම තතා ක්‍රියාවත්ථ පධානතා තදත්ථා ඡවා භවනති ක්‍රියාරූපා— භික්ඛ යාවතෙ භවිස්සති චිත්තමානතො ක්‍රියත්වා උත්තමපුරිසෙකවචනං සං “අර්ස්සාදිනං ව්‍යඤ්ජනස්සද්ධි” ඉති ව්‍යඤ්ජනස්ස ඉඤ්ඤ— භු ඤ්ජනං භාවො භවති ගමනක්‍රියා භොජනත්ථා න භොති.

සුබ්බෙසං තුනාදයො වත්තනෙන වාති න සබ්බෙසංකෙ විධි නො නිච්චතතා— සංඛ්‍යාවචනොයමෙකසද්දෙ සද්දං විසිඳිත්ථ වු තතිතාය වත්තායත්තතතා එකසංඛ්‍යාපරිච්ඡිතෙනා කත්තා යෙසං තෙ එකකත්තුකා ක්‍රියත්වාති අධිකාරා තදත්ථා විසෙසියන්ති ති ධාරණෙ වායං ඡට්ඨි තෙනෙකකත්තුකානං ව්‍යාපාරානං මජ්ඣෙ පු බ්බං ව්‍යාපාරං නිධාරිය තුනාදයො විධිතනාති විවරතෙනා ආහ “එ කො කත්තා යෙසං” නති ආදි—

යදිපි සත්තියං කාරකෙ ගහණයා න සත්තිතමඤ්ඤත්තං තථා පි දෙවදත්තාදිනො සත්තිමතො දබ්බස්සාහෙදතො සත්තිතමෙක තතං අහෙදජ්ඣාරොපා— කිමුද්දහරණෙ භුඤ්ජති පච්චි වෙති එ ත්ථ එකකත්තුකත්තමෙති එකකාලතාය පන පුබ්බභාවො නත්ති— මුඛං ව්‍යාදය සුපතීති නිද්දය අභිභූයමානස්ස ව්‍යාදනන්තරං සුපන නති ඉහා පි පුබ්බකාලතො ව්‍යාදනසුපනානමන්තරෙ පවත්තස්ස ව්‍යවධාය කාලස්ස සුමුමත්තා කෙතිපි හෙදස්සාදස්සනං සභභාවෙ පි වා ව්‍යාදනස්ස පුබ්බත්තං විච්චිතං අසතො පි විච්ච්ඡා විංඤ්ඤා වසිඪි තකොති; යථා, පරෙනාවරස්ස අපරෙන පරස්ස ච යොගෙ ගම්‍යමා තකොති; යථා, පරෙනාවරස්ස අපරෙන පරස්ස ච යොගෙ ගම්‍යමා නෙ ක්‍රියත්වො තුනාදයොහිමතා පරාවරයොගෙ වෙති තත්ථෙක නෙ ක්‍රියත්වො තුනාදයොහිමතා පුබ්බකකත්තුකානෙනෙච්ච සිධා ති උද්ගරිතා පටිපාදෙති “අප්පකො” වචාදි— අප පාපුණ්ණෙන පපු බ්බො අප්පකො නදිං පබ්බතොති වුත්ත නදියා ඔරහාගෙ පබ්බතො ති අත්ථො— කම පදවිකෙකපෙ අතිපුබ්බො “පෙතා වා කියස්ස සමා

සේ"හි කියා යාදෙසො "වග්ගලසෙති තෙ"හි යසා මො ගොති තතො ව පාඨෙ භූත නදි විසිඳො පබ්බතො පතියතෙ අපරෙන පබ්බතෙන පරා නදි විසෙසියතෙ අනික්කමම පබ්බතං නදිති නදි යා අවතරා පබ්බතොති අපො පතියතෙ තතො අවරපබ්බතවිසිඳා නදි විඤ්ඤායතෙ— කථමෙත්ථ පුබ්බකාලතා එකායෙව ක්‍රියා සුයති ති ආග "භූමානුස්සි" වඩාදි—පඨමං තෙසු සබ්බත්ථ භවතිස්ස සමන වො පදත්ථස්ස සත්තා ව්‍යභිචාරතො අත්තලාභසමකාලමෙව සත්තා යාජ්ඣාසිතත්තා සබ්බවස්සුතං— පඨමං න පපෙපාති නදිං තතො පබ්බතො භවති පඨමං පබ්බතමනික්කමති තතො නදි භවතිති තදෙව මෙත්ථකකතත්තා පුබ්බකාලතා ව ගම්‍යතෙ—

"ලිඛිතං" යථාචුත්තං ටිපුමනපුංසකලිඛිතං "සෙගුසාවුගනිසා" බාහුලපවත්තියා දසසිතං "තත්ථ"තස්මිං ලිඛිතවිසයෙ "සබ්බසො" සබ්බපාකාරෙන "විසෙසො" හෙදෙ පනති "විඤ්ඤාති" සද්දල ලක්ඛණඤ්ඤති "පාඨානුසාරතො" පයොගානුසාරෙ න "සෙද සො" ඤාතබ්බොති යොජනා—

තබ්බාද්ඤාණාදයො කතාදී තවෙත්තාදයො තථා නත්තමානාද්ඤාණවාදයොති ජවා තබ්බාදිසංඛ්‍යතොති.

ඉති පදසාධනවිකාසං බුද්ධිපසාදනීයං තබ්බාදිවණණිකා.

—:00:—

තදෙවං ඡති පකාරෙහි දබ්බපට්ඨානාති තබ්බාදිපදනි සාධෙත්වා තදනන්තරං ක්‍රියාපට්ඨානාති ආබ්‍යානිකපදනි සාධෙත්වා ආරගතෙ "ඉද්දති න්‍යාදසො" ත්‍යාදිනා— ක්‍රියා ආවිකම්‍යීති ආබ්‍යාතනති කි රියාපදස්ස පුබ්බාවර්ගසඤ්ඤා— කාලකාරකපුරිසපරිදිපකං ක්‍රියා ලක්ඛණං ත්‍යාද්‍යන්තං— තත්ථ කාලොති අනිත්‍යාදයො කාරකමිති කතත්තකමභාවා පුරිසොති පඨමමඡ්ඤිත්‍රිත්තමා ක්‍රියාති ගමනපවතා දිකො ධාතුවෙත්වා ක්‍රියාලක්ඛණං සඤ්ඤාණං එතස්සාති ක්‍රියාලක්ඛණං— අලිඛිතඤ්ඤ—

චුත්තං හි,

"යත්තකාලං තිපුරිසං ක්‍රියාවාපී නිකාරකං

අත්තලිඛිතං වච්චකං තදබ්‍යාතනති චුච්චති 'ති,

කාලාදිවිසේන ධාතුවං විභජිතා පකාසෙන්නති විත්තනිසො

ත්‍යාදසො— තා පන චත්තමාන පඤ්ඤාදි හෙත්වාදි අනර්ථනන භූත පරොක්ක ක්‍රියාතිපත්ති භවිස්සනතිවසෙන අභිවිධා භවනති— ක්‍රියං ධාරෙනති ධාතුවො භූවාදසො බාදිධාතුපච්චයන්තා ව, තෙ පන අත්ථවසා චිධා භවනති සකමමකා අකමමකා වාති— තත්ථ සකමමකා යෙ ධාතුවො තෙ කමමාපෙක්කං කිරියං වදනති යථා කථං කරොති ගාමං ගවජති ඔදනං පවතීති ආදයො— යෙ අක මමකා තෙ කමමකිරිපෙක්කං කිරියං වදනති යථා අවජති සෙති නිභිතීති ආදයො— තෙ පුන නවිවිධා භවනති විකරණපච්චය හෙදෙන, කථා? ලච්චිකරණා භූවාදයො නිගන්තිනපුබ්බකා ලච්චික රණා රුධාදයො යක්චිකරණා දිවාදයො කච්චිකරණා තුද්දයො කතාචිකරණා ජ්‍යාදයො ක්ණාචිකරණා ක්‍යාදයො ක්ණොචිකරණා ස්වාදයො ඔච්චිකරණා ත්‍යාදයො ඤිච්චිකරණා චුරාදයොති— තත්ථ පඨමං ලච්චිකරණෙසු භූවාදිගණෙසු කාලාදීනං විඤ්ඤාපනත්ථං පච පාතෙති සකමමකධාතුතො පරා ත්‍යාදිවිභතතියො යොජෙත්වා දසෙත්තමාන "පච්චාකෙ" ති, පච ඉච්චයං ධාතු පාතෙ චත්තනිති අපො— එත්ථ ව පකතිඅංසභූතො පච ඉති ධාතුයෙව කමමාපෙ ක්කං කිරියං වදනි න තු නිප්පච්චයො තස්ස කාලකාරකපුරිසවි සෙසපරිදිපකත්තාති, තෙනෙව පචිඅංසොව ධාතුපාඨෙ පඨිතො න සමුදයොති— අ අනෙත උච්චාරණෙත්ථාති ධාතුපාඨෙ චුත්ත ත්‍යා පච ඉච්චසමා අකාරා පභාය ධාතුරූපා දසෙත්තො ආග "පච ඉති ධිතො"ති— ඉතිසද්දෙයමෙවමෙත්ථ එවං සිතෙ සතිති අපො, "සිතො"ති උච්චාරිතෙ යා ඉච්චයං ධාතු උච්චාරණෙ චත්තතෙ ධාතුනමනෙකත්ථතා— තථා ව චුත්තං ධාතුකාරෙහි,

" ක්‍රියාවාචිත්තමාබ්‍යාතු මෙකෙතෙත්ථ පදසසිතො පයොගතොගුහන්තබ්බා අනෙකත්ථා හි ධාතුවො"ති.

සබ්බස්සා පි සුත්තපාඨස්ස මහාවාක්‍යරූපත්තා එකො වචනප්ප බෙත්ථොති තත්ථා පඤ්ඤාචෙ බාදිකණෙකි ක්‍රියත්ථාති ව සඤ්ඤාදිකණකා ව්‍යානෙ බහුලමිති ව අධිකාරසුත්තවයං ඉධා පි යොජෙත්තො ආග "ක්‍රියත්ථ" වඩාදි— "සබ්බත්ථා" හි සබ්බස්මිං ත්‍යාදිකණෙකි.

වග්ගමානෙ හි අනති සි ඨ ම ම තෙ අනෙත සෙ වෙත එ මෙන චත්තමානසද්දෙ යො කථාදි නිබ්බන්ධනතුමාරමො තාව සානමුපගතො සො චත්තමානො සො ව ක්‍රියත්ථාධිකාරතො තද ත්ථස්ස ව විසෙසනං විඤ්ඤායතිති ආග "වග්ගමානෙ" වඩාදි—

නති අධානිතේ බාහුනො උනති සමනවති තිථිනති පබ්බතා සච
නති නාලොති ආදිසු නිව්වප්පනා ව ක්‍රියා වහනමානාව යානාදී
නං ආරම්භයා අපරිසමනනනා— “නාදසො හොනති” නි ති
පපභුතයො ඉමසමි පුතොන නිද්දිඨා ආබ්‍යානිකප්පවයො හොනති—
“නොසමිති” නාදිනමපි.

පුබ්බපරව්ජනකානමෙකානෙකෙසු තුමහාමහසෙසෙසු වෙ මෙ
මජ්ඣිමුත්තමපදමා... නියමසුත්තමිදං— වතනමානෙ නිඅනතිවිවාදී
ති වානොකදෙසෙති පුබ්බපරව්ජනකා නිද්දිඨා තෙසං පුරිසවචනවි
සෙසවිධායකො වාක්‍යාවයවො පරො ධුතා කරියතෙ— අථවා නියම
ත්මිදං නාදිනං තෙති තෙති පුතොනති සාමඤ්ඤාන විතිතතනා ඉමි
නා තුමහාමහසෙසෙසු තුලාධිකරණෙසු පසුප්පමානෙසු අපසුප්ප
මානෙසු වා යථාක්කමං පුබ්බව්ජනකානං පරව්ජනකානෙසු මජ්ඣිමු
ත්තමපදමානං පච්චෙකං වෙවෙ වචනානි එකානෙකෙසු යථාක්කමං
භවනති පුරිසවචනානං නියමියමානතා— “එකානෙකෙසු” නි
එකතා නෙකතාවිසිදෙසු— කතතුකමමහාවෙසු තාදිනං විතිත
තොපි තුමහාමහසෙසානිධෙයහාවො කතතුකමමානමෙව තෙසෙසු
ක්‍රියානිවිතනහාවෙන කාරකතා ආහ “තුමහාමහසද්වචනිතෙසු
නාදසොසද්වචනිතෙසු ම කාරකෙසු” නි— හාවෙ පන පදමපුරිසෙ
කවචනමෙව සමහවති අසත්තාභුතාය ක්‍රියාය හෙදහාවතො ඔහු
වනාහාවා තුමහාමහසද්වචනිතයතාහාවා මජ්ඣිමුත්තමපුරිසෙ
හාවා ව ඡක්කසදෙසු වද්දපරතා පච්චෙකමතිසබ්බෙකති ආහ
“පුබ්බව්ජනකානං පරව්ජනකානෙකෙසු” නි— වතනමානාදිවසෙන
අභවිහනනිනං අභි අභි පුබ්බපරව්ජනකානි පුබ්බව්ජනකානං පරව්ජ
නකානෙකෙසු පච්චෙකං ඔහුවචනෙන විවරණං කතං— “මජ්ඣිමුත්ත
මපදමා” නි මජ්ඣිමුත්තමපදමහාවෙන නිද්දිඨතා විනා විනා
වචනානං වොහාරො— “මෙ මෙ හොනති” නි එකෙකසමි පුරිසෙ
කවචනවයවසෙන වෙ වෙ හොනති— “සථාක්කමං” නි තුමහාමහසෙ
සෙසු මජ්ඣිමුත්තමපදමානං යථාක්කමවසෙන එකානෙකෙසු වි
නානං විනානං වචනානං යථාක්කමවසෙන ව කමං අනතික්ක
මම— එමංහොනතා ව ක්‍රියත්ථාධිකාරතො ක්‍රියත්ථා හොනති නාදසො
තොති ආහ “ක්‍රියත්ථා” නි— උත්තමසදෙසු ඉධ තතියව වාචකොති
ආහ “උත්තමෙ” වවාදි— “සොජනිය” නති තෙ අනෙතනි පදමො
පරව්ජනෙක ආදෙ නිද්දිඨතා සෙ වෙතති මජ්ඣිමො මජ්ඣිකිද්දිඨ
තා එමෙතති උත්තමොති— එවං සෙසෙසු භවිසානිආදිසු සත්තාසු
පච්චෙයවිධානසුතෙසු පි යථාක්කමං ඥාප්පොභිබ්බං.

එවං අභවිහනනිවසෙන ඡන්තවුතිවිධෙ ආබ්‍යානපදෙ වතනිංස
වතනිංස පදමමජ්ඣිමුත්තමපුරිසා භවනති තුමහාදිසද්ද පපයොගං වි
නා පි මජ්ඣිමෙකාදිනං තුමහාදිඅතේ විතිතහාවො උචො යෙවොති
අපසුප්පමානෙසු පි තුමහාමහසෙසෙසු භවනති— නාදි කමෙම ව
හාවෙ වාක්කමකෙතිහි භාවකමෙමසු කතාරි ව නාදිනං විධාන
ත්ථං පරවචනං තසායමත්ථො තාදයො කමමඤ්ඤි කාරකෙ භවනති
වකාරෙන කතාරි ව අකමමකෙති තු ධාතුති හාවෙ භවනති පුන
වකාරෙන කතාරි ව භවනති— එවමිධ වචනමනනරෙන කථං
තාදයො භාවකමකතතුසු විඤ්ඤායනති වොදනං මනසි නිධා
යාහ “නාදිසුපරතුනෙසු” වවාදි— කතතුකමමහාවිතිතෙසු නාද
දිසු පරතුනෙසු කාලාදයො කාසිකරණලවිකරණාදයො භවනති
“කොසා භාවකමෙමසවපරොකෙකසු මානතතනාදිසු කතාරි ලො”
ඉවවාදිනා උක්කමෙන තෙසං කාලාදිනං විධානතො තාදයො ක
තතුකමමහාවෙසෙව විඤ්ඤායනති සමුඛකො— “කතාරි නිමිති
ලො” නි කතාරි ලොති වචනෙන ක්‍රියත්ථො කතතුතිනෙන නිමිති
පරෙ ලවිකරණො හොති— ධාතුං විකරොති විකරණො— චුතනංති,

“යෙ පුබ්බපරහාගඨ හිතනධාතුචිහනතියො
තිසාය පච්චයො හොනති තෙ වෙ විකරණං සියු” නති.

“පච්ච” නි සො පුරිසො ඔදනං පච්චි සා ඉති ඔදනං පච්චි
වවාදිනා කතතුලොකකානි පද්ධති යොජනබ්බාති— තථා ව චුතනං,

“ චුතතතා කතතු ආබ්‍යාතෙ තතියා න ව කතාරි
පදමාවිහනති හොතෙව අත්ථෙතනං අපෙකබ්බියා” නි.

පච්චිති ඉමසමි ආබ්‍යාතෙ ක්‍රියාපදෙ කතතුචුතතතා පචන
ක්‍රියා කතතුතො කථිතතා තසමි පචනක්‍රියා කතාරි තතියා නෙ
ව හොති අත්ථෙතනං අපෙකබ්බිය පදමාවිහතෙතව හොතිහි ගාථාය
ත්ථො— “ඔහුමිති වතනබ්බ” නි සති පි ක්‍රියායෙකතො කතතුතා
ඔහුතා ඔහු අත්ථ වතනබ්බ ඔහුවචනමපි හොතිහි අත්ථො.

හිමි... “ඊ ආදෙ දිසො” නි ඉතො දිසොති වතනතෙ— “අ
සා” නි විකරණසබ්බෙකිතො අකාරසා සාමඤ්ඤාන ගහණං න
ලසෙව, තෙතෙව චුතතියං ආවරියෙන මුඤ්ඤාමිති උද්ගතං මුඤ්ඤ
විතො දිවාදිතා යත්— පරව්ජනෙසු සෙසකාරකෙ පදමපුරිසෙ
කවචනඔහුවචනෙසු තෙ අනත පචතෙ පචනෙන, තුමහකාරකෙ
මජ්ඣිමපුරිසෙකවචනඔහුවචනෙසු සෙ වෙත පචසෙ පචචෙත, අභි

කාරක උත්තමපුරිසෙකවචනබ්‍රව්‍යනෙසු එ ලෙහ පවෙ පවමෙහ ප වාමොති කෙවි දිසං කතො පඨනානි නත් ව්‍යඤ්ජනෙ දිසරසායා”නි දිසො— සුසද්දසිඬිවිරණෙ “තිමිමෙ සුසායා” නි අනෙත දිසොති වු නනං තතොතිමිමෙසුති සුතෙන නිණ්ණං එව පච්චයවිසෙසානං ගති තත්තා මකාරසාමඤ්ඤානිමිතෙන අකාරසා දිසො න හොතිති වි ඤ්ඤායතෙ—

එවං කතන්තරි ක්‍රියාපදානි සාධෙතො ඉදානි කමම උදහරණං ද සොත්‍රමාහ “කමම” චිදාදි— දෙවදෙනෙන මදනො පචියති පච්ච තිති යොජෙතබ්බං—

ආබ්‍යාතෙන අවුත්තත්තා තඨසා හොති කතන්තරි කමමසාහිතිතත්තා න දුතියා පඨමාවිධං.

අසායමත්තො පචියතිති ඉමිනා ආබ්‍යාතෙන ක්‍රියාපදෙන අවු තත්තානා කතත්තො උභෙතිතත්තා දෙවදෙනෙනානි කතන්තරි තතියා හොති කමමසා අභිතිඨාතො පචියති පච්චතෙති ආදිසු ක්‍යවිකරණ සහායෙන නිප්පච්චයාදිනා කමමසා වුත්තත්තා දුතියා න මදනනති මදනසද්දෙනා කමමජෙජාතිකා දුතියා විභතති න හොති විභතතිම නනරෙන අත්තො නපසකාසතෙති අත්තමත්තාපෙකබ්‍යා පඨමා විභ තති හොති— එවමිමඤ්ඤාතෙ යදි මදනසද්දෙ කමමත්තවුත්තති සියා න අත්තමත්තවුත්තති තද කමමාවගමො සියා න ච කමමං ගමන්තෙ තසමාත්තවුත්තති කො නාමපසංගො දුතියායාති— පඨමාවි ධාති පඨමා එව ඉධාති පදජෙජදෙ ආබ්‍යාතවචනියා එත් කමමතා නි කතො තත්තොදනාදිසද්දෙ සද්දත්තා ව්‍යතිරික්කාමතො යෙවාති පඨමා විභතති යෙව හොතිති අත්තො.

ගුරුපුබ්බං.....ගුරුති දිසානා සංයොගපුබ්බරසානඤ්ඤා පුබ්බා චරියසඤ්ඤා ගුරුපුබ්බං යසමා රසා සොයං ගුරුපුබ්බං රසො තසමා “නෙත නතින” නති වත්තමානා හවිසානතිනං නෙතහාග නති හාගානං ගහණං— පචි නතිති එත් ඊකාරො ගුරු යනාරො රසො තමා පරසා නතිහාගසා ඉමිනා රෙආදෙසො— පච්චත්ත ති සිතෙ දුමති ගුරුති පුබ්බාචරියසඤ්ඤාය සංයොගභූතෙ අකමරෙ පරෙ යො පුබ්බං රසාකමරො සො ගුරුසඤ්ඤා හොතිති පකා රො ගුරු තමපුබ්බං රසා මකාරා පරසා නතිහාගසා රෙආදෙ සො— “භාවසා” නි හවතංභාවො කාරකනනරෙන අසංසට්ඨා කෙවලො ගමනපච්චනාදිකො ධාතොත්තා තසා, “ඵකානා” නි අද්ද බ්බවුත්තතිහාදෙ න එකත්තා— “සමපති”නි ඉදානි- හෙතිඤ්ඤා” නි ඉහ

අසමිං භූයතෙති භාවරූපසා සංඛරණෙ “ක්‍යසායා” නි ඊඤ්ඤාතො න හවතිති අත්තො— තත්‍ර කාරණමාහ “බහුලං විධානා” නි.

ඉදානි ධාතුනිසමත්තං කාරකං රචයන්තො ආහ “ක්‍රියත්තා ක තනම” චිදාදි— එත් ව කෙති ධාතුනි කෙසු කාරකෙසු එතෙ ත්‍යාද යො හවත්තතිත්තාහ “ක්‍රියත්තො” චිදාදි— ත්‍යාදි ත්‍යාදතො පච්චයා ස කමමකා ක්‍රියත්තා සකමකමාතුතො කතන්තරි ව කමමසමිඤ්ඤා හව තති අකමමකා ක්‍රියත්තා හවත්තාදිතො අකමමකමාතුතො හාවෙ ව කතන්තරි ව හවත්තති— එතත්තාවතා ක්‍රියත්තතිසමං දසොත්තො ඉදානි විච්චජාහෙදෙන සකමමකසා පි අකමමකතෙන සති අකමමකමාතු සදිසොව නියමොති දිපත්‍රමාහ “කමමාවචනිච්ජායමඤ්ඤාහො” නි— අඤ්ඤාතො පච්චත්තාදිතො සකමකමාතුතො ව කමමාවචනි ච්ජායං කමමසා අවිචකබ්‍යායං හාවෙ ව කතන්තරි ව හවත්තති අත්තො— වුත්තඤ්ඤා සබ්බකමිත්තායං.

“ කමමසාච්චනිච්ජායං ධාතුතො පි සකමකා හාවෙ පි ජච්චයො හොති යථා සුදදන පච්චනො” නි.

තථා අවිච්චජකමමතෙන සති සකමකමාතුතො පි අකමමකතො කමමකතරෙන කතන්තරි පසොගො දිසානි; යථා.

“ ජයතිත මහාපසඤ්ඤා සො මොග්ගලායනො මුනි යසා සංමුග්ගමුභුත කිත්තිසබ්බත්තපත්තො” නි.

යථාති විජ්ජමානසා පි කමමසා අවචනිච්ජායං ඉදං වුච්චති—

“ සතො පි න විචකබ්‍යා අසතො පි ච සා හාව තංයථානුදරා කඤ්ඤා විංඤ්ඤා වච්චිතතො යථා” නි.

හවිසානති.....සාධෙත්තමනාරධො හාවො හවිසානෙනාති වුච්ච තෙ අනාරධකවාදිවිසායක්‍රියාචාරෙන ක්‍රියත්තවිසෙසකමෙතනති ආ හ “හවිසානති” චිදාදි.

අ. ඊසා.....ඤ්ඤාකාරොආද්‍යවයවත්තො—“අආදින”නති පජරා කබාපරනාමධෙය්‍යානං අ උ එ ත් අ මහ ත් රෙ ත්‍යො දෙන ඉ ලෙහති ඉමසං ගහණං— “ඊආදින” නති අජ්ජතනිපරනාමධෙ ය්‍යානං භූතෙ විතිතානං ඊ උං ම ත් ඉං මහා ආ උං සෙ. චිතං අ ලෙහති ඉමසං ගහණං—“සාආදින”නති ක්‍රියානිපතනිපරනාමධෙ ය්‍යානං සායා සංසු සො සාථ සං සාමහා සාථ සාමසු සාමස සා වෙහ සං සාමසයෙති ඉමසං හවිසානතිපරනාමධෙය්‍යානං සා

තෘතීයං ව ගතං— තසමා තා සබ්බසාධනා ව්‍යජ්‍යසා ඉක්කං හොති— “වච්ඡේදනවිභාසාසං” නති අයං වාසදො, වච්ඡේදනවිභාසාසං යෙ වතනතිති අපො— සොති ආර්‍යසාදිතනති එත්ථ සාසදො, සාසාදිතං සාසාදිතසෙවති ක්‍රියාතිපතනියං සාසාදිතසෙව හවිසානනි යා සාසතෘදිතසෙව අවයවො හාගො සුතතකාරෙන අධිපෙසතො— “සිබ්බෙ” ති ඉකාරාදෙසසං සබ්බාපෙ පි අයං ආරම්භාති ඉදං සු තතං, “තෘතීය” ති තෘතීය පරමුතෙසු, “එතෙසමෙව” ති ඉමෙ සං ආර්‍යසාදිතං එව සද්දාගමො හොතිති, නියමො අපො යසා ආරම්භසං සො තථා වුතො— “ලසා” ති ලච්ඡිකරණසං, අකාර සං ලොපෙ සවි විකරණතනති, “භුසිසාති” ති තෙන අනාගතෙ හවනනති අපො.

නාමෙ... භූතවත්තමානාසු විභතතිසු යථායොගං සම්පන්නා සු සාසතෘදිතං විධානත්ථං වචනං— ගරහායං තාව අනාගතවචන මුද්ගරනො ආහ “සා පි නාම පටිසාති” ති, සාපි කිං අපච්ඡිති අපො—

“එවං ඉමෙති නාම කල්‍යාණධම්මො පටිපාතිසානති කථං ති නාම සො හිකබ්බෙ මොසපුරිසො සබ්බමතතිකාමයං කුට්ඨං කට්ඨසාති” වචාදි— විමුග්ගෙ පි “අච්ඡේදයං වත හො අභිභූතං වත හො සන්තො න වත හො පබ්බජ්‍යා විහාරෙන විහරනති යත්‍රති නාම සද්දාදිසමා නො ජාගරො පඤ්චමතනාති සකටසකාති නිසාය නිසාය අති කකනනාති නෙව දකතිති න පන සද්දං සොසාති” වචාදි.

භූතෙ... “පටිසම්මතො අපො” ති පරිනිභිතක්‍රියා සභාවෙ අපො— “වකබ්බානනා” ති උපරි ආ උග්‍ර ඔත්ථාදිතං පච්චයානං ව කබ්බානනා— “ඉමෙ” ති ඊ උං ආදයො— “භුතානජ්‍යතනෙ” ති සම්පතො පඨාය අජ්ජපභූති අතිතෙ අජ්ජතනෙ— “භුතසාමසෙසෙ” ති න කෙවලං අජ්ජතනෙ යෙව භූතෙ ඊ උං ආදයො හොනති අපි භූතවිසෙසාවිවකකායං අනජ්ජතනෙ පි සුචො අහොසි ආන සෙසෙ ති ආදිසු හවනතිති අධිපොයො— කොයමජ්ජතනො කාලො යසා පටිසෙධෙන අනජ්ජතනතමසාති ආහ “අහසුගසො” වචාදි—

අභිසරතතසදෙන රතනියා චතුස්සාගොත්‍ර වතතුමිට්ඨා අහො සකලො දිවසො අසා අහසා උභයො පුබ්බාපරසාගො අභිසර තතං වා රතනියා චතුස්සා හාගො ව අජ්ජතනො ඉති විසෙසෙ යොති සබ්බකො— අගමපනෙත්ථ හාමො අතිකකතාග රතනියා

සෙසා චතුස්සා හාගො පච්ඡේදයාමලකමණො අධාධිකසත්තවිතා පරිමාණො ආගාමිනියා ව රතනියා තාදිසො ව පඨමො යාමො දිව සභාගසිතො ජයාමපරිමාණො අජ්ජතනො කාලොති— “වා” ති එත්ථ වාසදො පකබනතරෙ “නදුපසික” නති තසදෙන අභිසරතතසං ප රාමාසො තසා අභිසරතතසං උපසිකං අනො කතොන අහො සබ්බො පි දිවසො අජ්ජතනො ඉති සෙසෙසා; ඉමසාපායමධිපා යො අතිතාය රතනියා පච්ඡේදයෙවතනාලිසවිතාසිකාධිකසට්ඨිකා තතං අනාගතාය පුරිමපඤ්චවතනාලිසවිතාසිකාධිකසට්ඨිකාතතං වෙති අසාධිකසභනසට්ඨිකාපරිමාණො එසො යාමො අහති වතනා රො යාමාති පඤ්චයාමපරිමාණො වා අජ්ජතනො කාලොති— “න දෙසෙසො” ති තනො අජ්ජතනො අසෙසො.

ආර්... ආදිසදො, වඤ්ඤාපරතතා පච්චිකමතිසමාජිකිති ද සොනොනා ආහ “ආ ආදෙ” ඉවචාදි— ආආදෙති පරසතතම, එව මසෙසුත්‍රාපි— ආ ආදෙති නිසතනති පරතාමධෙයානං අනජ්ජත නෙ විභිතානං ආ ඊ ආදිතං ගතං, ඊ ආදෙති භූතෙ ඊ උං ආදිතං ගතං, සාසාදෙති ක්‍රියාතිපතනියං සා සංසු ආදිතං ගතං— සාසා දෙතිමිතා ආ ව ඊ ව සාසා ව ආර්‍යසා තෙ ආදි යෙසං පච්චයානං තෙ ආර්‍යසාදයොති තගුණ සංවිසෙසාණසෙසපදෙසෙන සාසදො සාසාසමාසිතතතං දෙසෙති, සමාසිතතතන ව සාසතෘදිතමගතං යදි ති සාසතෘදිතං ගතංමිථං සියා තද ආර්‍යසාතෘදිසුති සාසිතා සමාසෙන වදෙයා— “අසේ හොති” ති ධාතුතො පුබ්බො අඤ්ඤමො හවති—

එසාපාඨ සෙස... “එසාපාඨ” ති පඤ්ඤපත්තාපිතිසු මජ්ඣිම පුරිසබ්බවචනං, “සෙස” ඉතික්‍රියාතිපතනියං මජ්ඣිමපුරිසෙකවචනං, “අ” ඉති භූතෙ උත්තමපුරිසෙකවචනං, “ආ” ඉති අනජ්ජතනෙ උත්තමපුරිසෙකවචනං “ඤ” ඉති භූතෙ පඨමපුරිසෙකවචනං, “ඨ” ඉති ක්‍රියාදිසු මජ්ඣිමපුරිසබ්බවචනං, එතෙසං ජනනං පච්චයානං ය ථා සංඛ්‍යං ම ආදයො හොනති— නත්‍ර ව අ ඉති ඊ ආදෙ ආ ආදෙ අ ආදෙ ව සමහවති විසෙසාහාවා නිණ්ණමපි ගතං. පසංජනිති ආ සංකිය පරොක්කාය අආදිසු අකාරසාගතං, අනජ්ජතනෙ භූතෙ ව අකාරානසෙව ගතං සහවරිතසෙයෙන දෙසෙසුමාග “ආසගධි ට්‍රිතො” වචාදි— සහවරිතසෙයෙනාති භූතෙ ඊවචාදෙ පරච්ඡේදක පඨමපුරිසෙකවචනෙන ආකාරෙන අනජ්ජතනෙ ආ උග්‍රවචාදෙ පු බ්බච්ඡෙනෙ පඨමපුරිසෙකවචනආකාරෙන ව සහවරිතානමකාරා නමෙව පච්චාසගතියා සහවරිතාව සතතිවසෙන පටිගායකයෙන

ගහණතනි අනෙක්—නමුත් එ ඉති නි ආදීනං නොදිනෙකු මැනවිපුරි සබ්‍රව්වනෙ සමනවති නොදිසබ්‍රෙකිනොසෙව ගහණමතිමනං නෙත රසස විසෙසවනාහාවා කථමෙස විහාගො ලබනතිති ආසංකිසාන “පොපන” වඩාදි—ඉමසමිං සුපොත පතිනානං එය්‍යාථාදිනං ස බෙබ්‍රසමාදෙසිනමනෙත නිදෙදසා නොදිසබ්‍රෙකිති සබ්‍රෙබ්‍රසමාබ්‍රාති කානමනෙත නිද්දිසානං නොදිනං පො යෙව ගහනති න සබ්‍රපසමං නිද්දිසං නි ආදි සබ්‍රෙකි—පකාරනනෙරනා පි නොදිසබ්‍රෙකිනොව ගහණං දසෙසනුමාන “නෙසෙව” වඩාදි— “නිසිනනා” නි ගති නතනා එනත සජාතිය විජාතිය විනිවඳ්‍යව්‍යතනිතිදෙදසං දසෙස නි ව්‍යතනිතිදෙදසෙති යා ව්‍යතනි නිද්දිසිති සා යෙව ගහනති නා සෙසාති.

ආර්ථමානා “ආ” නි ඊ ආදීනං ආආදිනෙකු පසමපුරිසක වචනසා ගහණං, තථා ‘උ’ නි එසං එව පසමපුරිස බ්‍රව්වනසා ගහණං, “ඔ” නි භූතෙනජනනෙ ව උතනමපුරිසබ්‍රව්වනසා ගහණං, “සාසමනා” නි ත්‍රිතාතිපතනියං පසමපුරිසකවචනසා උතනමපුරිසබ්‍රව්වනසා ව ගහණං.

උසමිං “අපමිසු” නි භූතෙ ඊඋමිවඩාදිනා උං කතනරි ලො නසා සරො ලොපො අසුගමො ඉමිනා උංසා ඉංසාදෙසො අසුකු අංසු ආදෙසො අතිතෙ පවනමකංසුති අනෙක්—

“බසා” නි භූතෙ මැනවිපුරිසකවචනසා මපවචයසා.
සි යොගවිහාගො උතනරනෙක්.

මනානාන “ආදීනං ආආදිනෙකු උතනමපුරිසබ්‍රව්වන සා මනාපසවචයසා ව මැනවිපුරිස බ්‍රව්වනසා ත්‍යජවචයසා ව උසුගමො හොතිති දසෙසනුං “ආදිසමබ්‍රෙකි” නති ආහ.

ඉංසා සිසුගමසා යථාපයොගපවතනිං දසෙසනෙතා ආහ “බහුල” නති— “අපමිසු” නි භූතනෙ වතනමානනො පව ඉව්‍ර සමා භූතෙ ඊඋමිවඩාදිනා කතනරි පුබ්‍රව්‍රසකසබ්‍රෙකිනුමනාක රාක මැනවිපුරිසබ්‍රව්වනෙ ත්‍යජවචයො කතනරි ලො ඊආදිසු පරපු “ආර්සාදිසවස්ථා” නි ධාතුතො පුබ්‍රෙ අසුගමො නතසා ‘ආර්සාදිනං ව්‍යසුන්‍යසිස්ස’ ඉති සමපතනමිසුගමං බාධනා ‘ඉංසා ව සිස්ස’ නි ආද්‍යවයවො සිස්ස— “අපමිසු” නි සිසුමුතන පකෙබ් ඉස්ස— පුරාතනපොතකෙසු “ඉංසා ව සිස්ස ඉමිවචසාසිස්ස වා හොති මනානානෙකු බහුලං සුකාගො ආද්‍යවයවනෙක් අපවසිස්ස

පවසිස්සා” නි එතතකමෙව දිසසති— කතවි පදසාධනපොතකෙ ඉංසා ව සිස්ස ඉති ව උකාගො උව්‍යාරණනෙක් ඉති ව පායොදිසා නි, සො පන ඉංසා ව සිස්ස වා හොති උකාරසුකාරා උව්‍යාරණා ආ ද්‍රවයවනාති පයොගසිසිකාරපරිකප්‍රෙතරුපසාධනකතමාතිතවිබ්‍ර මෙති කෙතිවි සිස්ස ඉති ව උකාගො උව්‍යාරණනෙක් ඉති ව ලිඛිතො පමාදපායොව, තථාති ඉංසා ව සිස්සවචනු සසා සුසුගමෙසා විය උකාරසතිතො පායො න හොති සුතනකාරෙනෙව ආවර්සෙත අකාසිනති එත් රුපසිසිං දසෙසනෙතන ඉංපවචයනො පුබ්‍ර සසා සිසු ඉවචනු ඉකාරලොපසා නිද්දිසනානි— නත්‍රායං මො යො සිසු සිසුචනු ඉකාරලොපසා නිද්දිසනානි— සිසුගමසා යථාපයො ගපවතනිං දසෙසනෙතා ආහ බ්‍රහ්මනති අකාසිනති ආදිසු කරොති සා තනාදිමොති ම අසුගමො කාර්ආදිසුති කරසා සොසා කාආ දෙසපකෙබ් සිසුගමො පුබ්‍රසමිං පුබ්‍රසරලොපො කාදෙසාහාවප කෙබ් සබ්‍රෙත් මිලොපොති— පරව්‍රකෙක, එය්‍යාථාදිනා නෙක් අප විත් පවිත් අපවිත් පවිත් රසෙස අපව පව— “අසා” නි භූතෙ උ තනමපුරිසකවචනසා අපවචයසා අමාදෙසෙති එය්‍යාථාදිනා— ඉසුගමෙ ව ව්‍යපුබ්‍රව්‍රප ව අපවිත්තො පවිත්තො ඉසුගමාහාව පකෙබ් ලවිකරණො අපවචනෙක් පවචනෙක්.

මානො නිසෙබ්‍රෙත අනොමාලනති වචනනො මාසදෙද්‍ර ප විසෙබ්‍රෙ— “ආදිසො” නි භූත “ආආදිසො” නි භූතානජන නෙන— පාණිතසාදයො කාලසාමසෙසු අයං පරිසෙබ්‍රෙති වදනති ඉධ පන එතෙ වෙ පවචයා අතිතෙ පරිසෙබ්‍රෙසමනා වතනමානා නාගතවිසයානමාබ්‍රාතිකපවචයානං පකෙබ් යථා සිසුනති අසා යොගසා ආරමෙහාති දසෙසනෙතා ආහ “අසකෙක” වඩාදි— ඊආදි නං ආආදිනෙකු සකො කාලො භූතො කාලො- එවමසෙසුනෙ මා සදෙද්‍ර පරිසෙබ්‍රෙවචනො පරිසෙබ්‍රෙ ව නාතීතෙ සමනවති භූතාය ත්‍රි යාය පරිසෙබ්‍රෙය නිරන්තරතා වතනමානෙ පනානාගතෙ ව සමන වති ආරඬා පරිසමතනානං අනාරඬාය කතනුචිසාය පරිසෙබ්‍රෙ සා ත්‍යකොති— වාචිධානා සවිසයෙ අසෙසුපි පවචයා හොනතිති දසෙස නෙතා ආහ “වෙ” වඩාදි— හවිසාති සසතසාදයො ව සතනමිපරනාම ධෙය්‍යා එය්‍යාදයො ව පසෙවමිපරනාමධෙය්‍යා තුආදයො ව සසතසා දිඑය්‍යාදිමාදයො.

අනෙක් අසෙසුපද්‍රව්‍රතනියා භූතසෙසදං විසෙසනනති ආ භ “අපමිසු” වඩාදි— අහසුගමො ඉමිවචනා පු

නාලකකිණො අජන්තනො සො අවිජ්ජමානො අජන්තනො කාලො
 යසමිං භූතෙති විග්ගහො— අවිජ්ජමානජන්තනෙති කිං පට්ඨානං?
 අජන් නිසෙය්‍යා වා අගමාසීති විනාමිසෙය්‍ය භූතෙ ඊආදෙයො ව යථා සිද්ධ
 නති— අගමාසි අම ගම ගමනෙ භුජ්ජමිච්චාදිනා “ඊආඊසොදිසවිඤ්ඤ
 ටා” “ගිම්මෙසවසො” නි එත්ථ අසොති පට්ඨානවිභාගා අකාරසං ඊමති ප
 රෙ දිසො “දිසා ඊසො” නි ඊසො සි— “වෘත්ත” නි එය්‍යාථාදිනා ප
 ඨමපුරිසෙකවචනසො ආපවචයසො ක්‍රියාදෙසෙ රසෙය්‍ය ව ආජ්ජම
 මහා ඉච්චාදිනා— “අපච්චා” නි අතිතරතතියා පච්ඡිමයාමනො ප
 රං සො අපචාති අත්ථො— සීහලිභාසාය කතෙ පදසාධනවිවරණ
 සො අපචත්ථ අතිතරතතියා මජ්ඣිමයාමනො පඨාය ගෙඨා අප ව
 නි චුතතං.

පණ්ණසකං අනජන්තනෙත්ථෙව අකමානමපරමකෙති වා ප
 රතති විග්ගහ ජර්ඝිමාසො කාරකසමාසො වා අතො යෙව නිපාත
 නා පරසද්දසො පුබ්බනිපාතො අකමසද්දසො අසො ඔ පුබ්බසරලො
 පො පරොකමානමිඤ්ඤානඤ්ච විසයනතා අපච්චකමං පරොකමං ඉ
 චෙවතඤ්ච ක්‍රියත්ථවිසෙසනසො භූතානජන්තනසො සාධනමානරත
 විසෙසනං න භු උජ්ජනනි ආග “අපච්චකෙ” ච්චාදි—කසො නො
 ජ්ඣමිදං විසෙසනං? ව්‍යවචෙජ්ජාභාවා නථාති ධාතුවෙත්ථ පුබ්බාපරි
 භූතාවයවා සාධිතමානා ක්‍රියා අපරිනිපථනතා යඤ්ච සාධිතමානං ත
 දසනතං යඤ්චසනතං තමිඤ්ඤානමවිසෙයො තෙසං සත්තවිසෙ
 සතා යඤ්චිඤ්ඤානමවිසෙයො තමපරොකමනති සබ්බොව ධාතුවෙත්ථ
 අපච්චකෙතො තසමා නඤ්ඤි ව්‍යවචෙජ්ජාභාවා සාධනමානරත විසෙ
 සතෙ සති ව්‍යවචෙජ්ජාභාවා න දෙසො හවති යසො ධාතුවෙත්ථ
 සාධනාති පච්චකමාති තසමිං අපරිනිපථනෙන පි ක්‍රියාරූපෙ ධාත
 වෙත්ථ පච්චකමාතිමානො ලොකසො සපරොකමනතනෙන නිවහති
 යතෙ යසමිං ධාතුවෙත්ථ පච්චකමාතිමානො ලොකසො නත්ථි තත්ථ ව
 තතමානතොති සාත්ථකං විසෙසනං පරොකමනතනං ජායතීති—
 නභු ව සාධනාති පි නෙව පච්චකමාති ස්වතිසභාවතො සත්තියා
 ව කාරියානුමෙයනතා න හි අසතො කාරියං කරොතීති කාරියද
 ස්වතො සත්තනුමෙයනෙ තං කිච්චවෙන යසො සාධනාති පච්ච
 කමාතීති? නෙස දෙසො දබ්බනිසසිතා හි සත්ති දබ්බසො පච්චක
 නතා නියමයමිමතිසසිතෙසු සත්තිරූපෙසු සාධනෙසු උපවර්ගතා
 නි පි පච්චකමාතීති චුච්චතො තදෙව වා සාධනනිසසියං දබ්බං ස
 ගති සත්තිමනනානං හෙදමච්චච්ඡිතා සාමුසද්දෙන චුච්චතීති— “අ
 සත්තිසංඝාතසු” නි “නෙත භාවකමෙමසමපණ්ණසකසු මානනනනාදි

සු” නි එත්ථ අපරොකෙතිසුති වචනෙන— “විකරණ්ණසනති” නි ක්‍ය
 ලාදිවිකරණානං සමභාවො.

පණ්ණසකං පරොකමායනති සත්තමි නිදදෙසා “සත්තමියං පුබ්බ
 සො” නි පුබ්බසො අතිකතසො ක්‍රියත්ථසො විධි— “පඨම” නති ක්‍රියත්ථ
 සො පඨමභූතං—

ලොපො “පුබ්බසො” නි සමබ්බෙත්ථ පුබ්බරූපසමබ්බෙත්ථ
 නි අත්ථො— “ආදිතො” නි ආදිවච්ඡානො— අපච්චකෙති භූතාන
 ජන්තනෙත්ථෙව තතමානතො පච්චානුතො පරොකෙති අඋඉච්චාදි
 නා පුබ්බච්ඡකෙති සෙසකාරකෙ පඨමපුරිසෙකවචනෙ අපච්චයො,
 “පරොකමායංවෙ” නි පරොකමායෙයෙ පඨමමෙකසාරං පච්ච ඉති ස
 ද්දරූපං පච්චච ඉති විතතමාපජ්ජනෙ විතත පුබ්බසො ආදිතො
 ඤ්ඤසො ව්‍යඤ්ඤනසො වකාරසො “ලොපොනාදිව්‍යඤ්ඤනසො” නි
 ලොපො පච්ච— “කමෙම පි එව” නති ක්‍යවිකරණාභාවා කමමකාර
 කෙ පි රූපානං අයමෙව නයොති උපදිසති.

භූසං අආදිසුත්ථෙව; “අ” ඉති පරොකමායං පඨමපුරිසෙක
 වචනෙ අපච්චයෙති අත්ථො; එවං උථ ඉච්චාදිසු— බභුව භූ සත්තා
 යං පරොකෙති අඋථ ඉච්චාදිනා පුබ්බච්ඡකෙති පඨමපුරිසෙකවචනං,
 “අසුච්ඡානමෙමපච්චයෙ” නි ඔතො කතෙ පි අකතෙ පි චුක්
 පසජ්ජනෙ වාති කතාකතපසසිති යො විධි ස නිවෙචාති පරිභාසා
 වචනතො කතාකතපසසිතිතො චුක් නිවෙචා නිවෙචාතිවෙචසු ව නි
 වෙචා බලවාති ඔපනා පඨමං චුක් අනතාවයචනතා වකාරසො උච
 ඤ්ඤනතතතාභාවොති පච්ඡා පි න ඔතං “පරොකමායංඤ්ච” නි භූ
 විභූ ඉති විතත “ලොපොනාදිව්‍යඤ්ඤනසො” නි වකාරලොපෙ “ර
 සො පුබ්බසො” නි විතත පුබ්බසො රසො ව කතො.

පුබ්බසං අආදිසු භූසොති ව චතනතො; පරාපෙකමා පුබ්බසා
 වො භූසො සො ව විනා විභාවං නසමභවතීති ආග “විතත පුබ්බ
 සො” නි.

මතු “බකාරෙ” නි භූඉච්ච භූ පච්චනවභූත්ථසො භකාරසො
 තබ්බංගතනිසකිතෙර බකාරාදෙසෙ කතෙති අත්ථො— “බභූමිත්ථා”
 නි පරොකමපරිච්ඡෙතෙ පඨමපුරිසෙකවචනං.

එය්‍යාදෙසං එය්‍යාදෙසා විසසත්තමිති ආග “එය්‍යාදෙ විස
 සෙ” නි— යෙන නිමිත්තන එය්‍යාදෙසො විධියතො සො තෙසං වි
 සසො හෙතුඵලපඤ්ඤපත්තාවිධිආදිකො තබ්බසෙය— සත්තමිතිමි
 තෙන ක්‍රියාතිසත්තනිසකිති පච්චනෙ විස ක්‍රියාගහණාභාවෙ පි අතිප

තනියා අතිබේදයාවාරෙන ක්‍රියාත්මකාරතො අධිකතස්ස ධාතුස්ස වි සෙසනතතා අයමනො ලබනති ක්‍රියාතිපත්තියනති විවරණං ක තං—ක්‍රියාතිපත්තියං සරුපතො දස්සෙතුමාහ “විරුධො” චවාදි—“ වි රුධප්පවට්ඨො පනිපානතො ” ති විරුධප්පවට්ඨයානං සමවායතො— “කාරණංවකලලතො වා” ති හෙතුමතො ඵලස්ස යො හෙතු න ස්ස විකලතෙනා— සාමසෙකුන විධානෙ පි න වත්තමානෙ හවි ස්සනිති ආහ “න වත්තමානෙ” ති— කුතොති ආහ “ නනු ” චවා දි— වත්තමානවිසයෙ භූතාදික්‍රියාතිපත්තියං නිමිත්තතොවසියමා නායං වත්තමානතාය ව්‍යතික්කමා සමකාලස්සව ගම්‍යගමකානවනිප තතිනිමිත්තානවහාවා න වත්තමානෙ ක්‍රියාතිපත්තියා සමභවොති— “අපච්ඡිකා” ති සචෙ තඬුලාදිසාධනං අලහිස්සා ඔදනං අපච්ඡිකාති යොජේතබ්බං— තත්‍ර භූතක්‍රියාතිපත්තියං සචෙ පඨව්වයෙ පබ්බජ්‍යං අලහිස්සා අරහා අභවිස්සා— අනාගතක්‍රියාතිපත්තියං යදි සුචුට්ඨිසු ර ජ්‍යං වා භවිස්සා තද සුතික්කමගච්ඡිකාති— කෙනාපි ලිඛිතන හවි ස්සනාති ක්‍රියාතිපත්තීමවගමම පසුස්සුතෙ.

හෙතුංහෙතුඵලෙස්සිති ක්‍රියාත්මකසමිච්චාහ “ හෙතඬු ” චවාදි— හෙතුකාරණං ඵලං කාරියං සචෙ සංඛාරා නිච්චා භවෙය්‍යං නතිරුජ්ජෙය්‍යං දක්ඛිණෙන චෙ ගච්ඡෙය්‍ය න සකටං පරියාහවෙ ය්‍ය නිච්චාහවතං ගමනස්සව හෙතු අතිරුජ්ජිතමපරියාහවනස්සව ඵ ලං පබ්බජ්‍යාදිහෙතුකිරියාය සමභවෙ සති අරහත්තත්තවනාදිඵලකිරි යාය සමභවපරිකපෙපා ව හොති යෙව යථා යදි සො පඨව්වයෙ ප බ්බජේය්‍ය අරහා භවෙය්‍යාති— එතෙ ව එය්‍යාදෙයො අනාගතකාලෙ යෙව හොනති තස්මා වා වචනතො පකෙඛ ස්සත්තාදෙයො ව භවනාති ති දස්සෙතුමාහ “චෙ”චවාදි—

ඉදනි පාතො ඉච්චාදිකාය නාථාය හෙතුඵලව්‍යාපාරානං උදහ රණං දෙස්සෙති— කෙචි සබ්බෙසු කාලෙසු සබ්බවිභක්තපථාදං සත්ත මිං වා ඔස්සෙකුතො දක්ඛිණෙන චෙ ගමිස්සති න සකටං පරියාහවි ස්සති දක්ඛිණෙන චෙ යාති න සකටං පරියාහවති දක්ඛිණෙන චෙ අගමි න සකටමපරියාහවිති— “පාතොපමෙය්‍යා” ති හෙතු, “භු ඤ්ඤ” ති ඵලං— එතෙසං එය්‍යාදිනං සත්තමිස්සෙකු විධිගතෙ ක චවායනෙති “සත්තමි එය්‍යාදිය” මිච්චාදිනා, “අනුමග්ගපරිකප්පෙත්ථ සත්තමි” ති විධිසුත්තං තස්සායං චුතාති “අනුමත්තත්තෙ පරිකප්ප ඤ්ඤ ච අනුත්තාකාලෙ සත්තමි විභත්ති හොති කතනුමිච්ඡතො පර ස්ස අනුජානානා අනුමග්ගපරිකප්පෙත්ථ අනුමග්ගපරිකප්පෙත්ථ යදිනාම භූමෙස්සත්තා

ති සල්ලකඛිණං නිරුපණං අනුත්තාකාලෙති අනිතාදිවසෙන අකපි තකාලෙ”ති.

සත්තංසකතං සත්ති සාමන්තියං අරහො යොගො— භව නත්තාදි භවං පුස්සෙකු වා භත්තං ඔදනං පචෙය්‍ය පවිත්‍රා සමනො යො ගො වාති අත්තො.

සමනාසමනාවතං ක්‍රියාසු යොග්‍යභාවස්ස නිව්ඡයනං සාම න්තියස්ස සද්දහනනති අත්තො, තස්මිං; “ගම්‍යමානෙ” ති සමනාවෙමි සද්දහාමිච්චාදිනා සථාදිධාතුති අවුච්ඡමානෙ පි ගම්‍යමානෙ— “ධා තුනා වුච්චමානෙ ” ති අත්තප්පකරණාදීති සමනාවනමගතෙත්වා ස මනාවෙමි සද්දහාමිච්චාදිනා ධාතුති වුච්චමානෙ ව— සමනාවනෙලම තො තදත්තප්පයොගෙති ආචරියව්‍යුත්තොමිතො වචනං, තස්සායම තො අලමත්තිසයෙ සමනාවනෙ ගම්‍යමානෙ එය්‍යාදෙයො භවනති තදත්තො චෙ සද්දෙ, තප්පය්‍යජ්‍යතෙති අලමත්තොති විසයභාවෙන ස මනාවනවිසෙසනං තදත්තොති අලමත්තො චෙති අත්තො— තත්‍රොද් භරණං අසකකුණෙය්‍යසමනාවනෙ අපි පබ්බතං සිරසා හිඤ්ඤාති, සකකුණෙය්‍ය සමනාවනෙ අපි මාසං අබ්බතාකාසෙ වසෙය්‍යාති, එතං පටිපාදෙකොතා ආහ “විභාසා” ති— එත්ථාධිප්පායො වායද්දස්ස චව ත්තිච්චිකාසත්තා අලමත්තිසයෙ සමනාවනෙ ගම්‍යමානෙති එවං එ ය්‍යාදෙයො හොනතිති.

පස්සෙති පස්සෙතො නාම සමෙච්ච අස්සෙත්ථෙස්සෙත්ථෙ පුච්ඡනං, සමපධාරණා කාරියනිව්ඡයො, පත්තො ඉඨාසිංසනං යාවනා චෙති චෙ— භත්තියා ආදරෙන අථ නවා අනාදරෙන ව්‍යාපාරණා නියො ගො විධිනාම.

ත අනුමග්ගපරිකප්පෙත්ථා විධිසුත්තං— ත්වාදිනං වාදසත්තං පස්සෙමිස්සෙත්ථෙ විධාය “ආණ්ඩ්‍යාසිඤ්ඤානකාලෙපස්සෙමිති=ආණ් ට්‍යත්තත්තෙ ව ආසිඤ්ඤා ව ගම්‍යමානෙ පච්චුප්පනනා කාලෙ කාලගෙ දමනාමසිත්වා වා පස්සෙමි හොති” ති වුච්චමාන කච්චායනෙති— ආණ් ට්‍යා පනමානනති සා ව ට්ඨිමා දිඨ්ථාදිධාතුමිසයගෙදෙන සාදරානාදර වසෙනව— තත්ථ දිඨ්ථෙ යථා යදි සකුණි ට්‍යමිච්ඡසිද්ධස්සපුබ්බෙ න පුප්ඵච්චියා; අදිඨ්ථෙ දිනං දදනතු සධාය, සාදරෙ සුණාතු මෙ හනෙත සංඝො, අනාදරෙ ඉදං සුණාථ සොදරියා, යාවනායං දෙ සෙතු ධම්මං අනුකම්පිමං පජං, ආසිඤ්ඤා විරං ජීවතු සො රාජා.

මිසං විධිමග්ග වත්තමානතො පච ඉත්තස්මා පුබ්බච්ඡිකක

සලකන මිනිසුන් පිරිසකට වන නිපටවීමට අනෙක් පරිසරය නිසා ඉතිරි ලොව පවා නිකාර පුබ්බිකා ව්‍යාපාරණ.

පසො... පසුකුණින් පයෝජකෝ වොදකෝ පසුප්ප්වොනෝ ව කිරියාය යොගො නිබ්බන්ධනො වා සො ව කතතුභාවං නාතිකන මනිති සාමජියා කතතුණො ව්‍යාපාරකිනා පයෝජකොති ආහ “කතනාර” මිව්වාදි— “නාසොව්‍යාපාරෙ” නි පයෝජකස්ස ව්‍යාපාරෙ පෙසනාපේක්කසනාදිලකිණේ පව්වයවිසෙසනමිදං න පකතිවිසෙසනං—වසදෙන ණිස්සා කඩිසිතතනා ආහ “ඤ්ඤාපිභොගනි” නි— “බහුල” නි ඉමිනා න සාමසෙකුන එතෙ වෙ සිසුං කිනතු පකති විසෙසනං නිස්සායෙති දස්සෙති— “පසොප්ප්කව්‍යාපාරෙ” නි ව්‍යාපාරකස්ස ක්‍රියායං— “නදනාස්සා” නි ණිණොපි පව්වයනාස්ස, “පාච්ඤදදනො” නි පාචිති පව්වයධාතුනො.

ඤ්ඤා... අපරොකෙබසු කතතුචිතිතමානනතතාදිසු පරෙසු ණිණොපිආපිඅනෙතනි ක්‍රියන්තෙති විභාසා ලො භොතිති සලකෙකා පව්ධාතුනො පචිතුං පයෝජනිති විගහගෙ “පයෝජකව්‍යාපාරෙණොපි වෙ” නි ණිප්පව්වයො ණානුබ්බෙකා ඉ “අස්සාණානුබ්බෙකා” නි උපනතස්ස ආ පාචිධාතුනො වතනමානාදිනා නි “ණිණොප්‍යාපිතිවා” නි කතතරි විකප්පන ලො ලකාරොනුබ්බෙකා අ “එමනමය වා සරෙ” නි එකාරස්ස අයාදෙසො සො දෙවදනෙනන මිදනං පාචයතිති යොජනබ්බං— කිසුට “සුඛකතනා තු ණාදිමිති ජායතෙ කමමසෙකුදිනො” නි වුතනතනා පවනනමපසුකුණෙන පාචයතිති වදනාති.

දිසො... කෙස සරන්තස්ස ක්‍රියන්තස්ස දිසො භොතිති සලකෙකා— “වුතනනසෙන සෙකස” නිමිනා පාචියසි පාචියථ පාචියාමි පාචියාම පරවජ්ජෙන පාචියතෙ පාචියරෙ පාචියනෙන ඉච්චාදිරුපං වාතනමානවිභතියං කමමසාධනෙ වුතනානුසාරෙන සුතබ්බනාති අතිදිසති— “සකමමකතනා” නි එත් අකමමකානමිපිති අප්‍යාහරිතො අන්තො වතනබ්බො; එතදෙව දස්සෙනො ආහ “අකමමකා” ඉච්චාදි— “අකමමකා” නි යෙ කමමතිරපෙකකික්‍රියාවාචකා නිට්ඨති සෙතිති ආදිකා ධාතවො “ඤ්ඤාප්‍යානා” ණිණොපි අනෙත යෙසං තෙ සකමමකා භොනාති යථා සුතනිං යථෙපති භිකුං සයාපෙති; යෙ ගච්ඡති පවතිති ආදිකා සකමමකා ධාතු තෙ ණිණොප්‍යානා විකමමකාස්ස භවෙය්‍යං යථා පුරිසං ගාමං ගමයති දෙවදනං මිදනමප වාපෙති—සභාවෙන තථා සනෙතොව විකමමකා පන තිකමමකා අස්ස යථා යසෙකුදනං කමමලං යාවාපෙති බ්‍රාහ්මණං බ්‍රාහ්මණෙන ථා දෙවදනොති.

එ ම... “සුවණ්ණානමමප්පව්වයෙ” නි එම ආදිථා තතොති දස්සෙනො ආහ “එආදෙසනො ඛආදෙසනො වා” නි—අනෙතෙව වුතනිමිති ආදෙසනතබ්‍යාපනන්තං තතාගහණනාති වුතනං— “අපාචසසු” නි පාචිධාතුනො උං කතතරි ලො “සුවණ්ණානමමප්පව්වයෙ” නි එආදෙසො “එමනමය වා සරෙ” නි අයාදෙසො සුමාදෙසඅසුගමා— “අපාචසසු” නි භුතෙ උං කතතරි ලො “සරෙ ලොපො සරෙ” නි පුබ්බසරලොපො “සුවණ්ණානමමප්පව්වයෙ” නි එකාරදෙසො ඉමිනා සුමාදෙසො.

රස්සො... පුබ්බස්සාති සාමසෙකුන වුතෙති පකරණෙනො විතනාපෙකෙකා පුබ්බභාවො විසුකුණතිති ආහ “විතන පුබ්බස්සා” නි; පුබ්බස්ස රුපස්සාති සෙසො—රස්සතතස්ස සරධමවතනා විතාපි සරගහණං රස්සොති වුතෙත රස්සතනං සරස්සොව විසුකුණතිති ආහ “සරො රස්සො භොති” නි— “ඤ්ඤාපිමිති” නි “ආතො භිත්තො ණොපියෙව ණිප්පවණ්ණා වසෙකුදනො” නි වුතනතනා ඉධ ණිණොපිතං විතනමිති සවිගවතො පයෝජකව්‍යාපාරෙ ඉච්චාදිනා ණොපිප්පව්වයෙ කතෙති අන්තො— “ණිණොප්‍යානොපි ණි” නි පව්ධාතුනො පචිතුං පයෝජනිති විගහගෙ “පයෝජකව්‍යාපාරෙ ණොපි වෙ” නි ණි “අස්සා ණානුබ්බෙකා” නි ආ පාචිථකමා ක්‍රියාවචනා පාචිසිතුං පයෝජයතිති විගහගෙ තෙතෙව සුතෙතන පයෝජකව්‍යාපාරෙ ණි තසමිං පරෙ “ණිණොපිතං තෙසු” නි පුබ්බණිලොපො පරතයරෙ ණි තසමිං පථාදිතා පාචිධාතුනො නිපටවීමො කතතරි ලො “සුවණ්ණානමමප්පව්වයෙ” නි එ “එමනමය වා සරෙ” නි අයාදෙසො පාචයනං පසුකුණෙන පාචයති— “ණිණොප්‍යාපිති වා” නි යත්‍ර න ලචිකරණො තත්‍ර ඉස්ස එආදෙසෙ පාවෙති— “ණිණොපිමිති” නි පාචසිතුං පයෝජයතිති විගහගෙ ණොපිප්පව්වයාදිමිති ව පාචාපයති පාචාපෙතිච්චාදි සබ්බන්තො සෙකසමිතිති— “ණිණොපිමිති” නි ණොපිප්පව්වයෙනො වෙති අන්තො.

භවාදිනසො.

තදෙවං භවාදිසු පව්ධාතුනො වතනමානවිභතියං කතතරි කමම භුධාතුනො භාවෙ ව රුපතයං දස්සෙතො තතො භවිස්සති භුතෙ අනුප්පනෙන පරොකෙකි ක්‍රියාතිපතනියං තෙතුථලෙ පසුප්ප්වනාතිසු කාරිතාපරතාමධෙයො පයෝජකව්‍යාපාරෙ ව නිසු සාධනෙසු ජකකවසෙපි රුපාති සාධෙතො ඉද්දති රුධාදිතං අභිගණනමිති රුපතයමිපදස්සෙතො “අබුතෙ” ච්චාදි.

මවුමකාරො දෙසනියමනොති ආහ “අනන්තසර්ව”ති.
 රුධි ආවරණේ නිගන්තිතස්ස “වග්ගෙ වග්ගනො”ති වග්ගනො න
 කාරො—“රුජ්ඣති”ති කමම මමභාවපකෙති කාවිකරණේ නව
 ග්ගවරණාදිනා ධස්ස කිකාරො “වග්ගලසෙති තෙ”ති යස්ස පුබ්බරු
 පෙ “වතුන්දුතියෙසෙවසං තතියපඨමා”ති වතුන්දුස්ස තබ්බග්ගෙ
 තතියකකිතෙර ජකාරෙව රුපං—“සබ්බස්සා”ති හවිස්සත්තාදෙ සබ්බ
 සමිං ඩාතෙර.

රුධිදිනසො.

දිවාදිනි සක්කකාරො අවුච්ඡන්දො—“ලව්ඤ්ඤ”ති අපරෙකෙති
 සු කතතුච්ඡිතමානනත්තාදිසු - “දිබ්බති” දිව්ඛානුතො නිප්පච්ච
 යෙ “දිවාදිනි යක්” “ලහුසුප්පත්තස්සා”ති එකාරෙ සමපනෙන “න
 තෙ කානුබ්බිතාගමෙසු”ති පටිසෙධො “තවග්ගවරණානං යෙ වච
 ග්ගබ්බස්ස”ති වස්ස බො “වග්ගලසෙති තෙ”ති යස්ස ව.

දිවාදිනසො.

තුදුදු “තුදුදිනි”ති තුදෙ ආදි යෙසං නුදදිනං තෙ තුදුදෙයො
 තෙති; කකාරො මතතාභාවනො.

තුදුදිනසො.

ජ්‍යාදිනි ක්කාරො “ජ්‍යාති”ජ්ජයෙ තිලිති ඉමිනා කතා කකාරො
 අවුච්ඡන්දො “සුචණ්ණානමෙමප්පච්චයෙ”ති මකාරෙ සමපනෙන න
 තෙවචාදිනා පටිසෙධො—භවාදිපාඨා ජයති ජයනතිච්චාදි.

ජ්‍යාදිනසො.

කායාදිනි ක්කාරො—තිලිති ඉමිනා කණා කානුබ්බිතතා ජස්ස එ
 තතාභාවො.

ණානාසු රසස්සා “ණානාසු”ති උජ්ඣිතානුබ්බිතතා කණා
 ක්කාරො ගහණං නිරනුබ්බිතතම සමභවාති දස්සෙන්නො ආහ
 “කණාක්කාසු”ති.

කායාදිනසො.

කොදිකකාරො වුච්ඡන්දො—“කමම සුසති”ති කාවි
 කරණො දිසො සරස්ස.

කොදිනසො.

නනාදි “නනාදිනො”ති නනාදිති ධාතුති ලව්ඤ්ඤෙ කතතිරි-
 “නනොනති”ති නනධාතුතො පුබ්බච්ඡකෙක සෙසකාරතෙ පඨම
 පුරිසබ්බවුචනෙ අනති “කනාදිනො”ති ම “පරෙ කච්චි”ති අනතිස්ස

අකාරලොපො සංයොගපුබ්බතතා මකාරස්ස උච්චාරණේ රස්සත්තං
 ආබුනිකා පන අනුපාසිතතුරවො තනනතිති පුබ්බසරලොපං කතා
 පාඨයනති කිමෙත්ථ අමෙහති කාතබ්බනති උපෙක්ඛියතො—ආදිසි
 දොන තනොසි තනොථ තනොමි තනොමාති එතෙසං ගහණං.

මුච්ඡිකරණස්ස පරච්ඡකෙක “මුච්ඡිකරණස්සා”ති ම ව සො ලා
 දයො විකරණාති පුබ්බාවරිතසංඝඤ්ඤවසෙන විකරණො වාති මුච්ඡි
 රණො තස්ස; යදිපි අවිකරණස්සාපි මස්ස සමභවා ව්‍යවචේදකතං
 විකරණසදස්ස සමභවති තථාපි ලාදයො මපරියන්තා විකරණසදො
 නාතිධින්නතිති මසදොන අඤ්ඤා විකරණානං නිවහන තනො මකා
 රෙ විසෙසනනති තස්ස පුබ්බතිපාතො.

නනාධාතුසරුපෙ විකරණුප්පත්තියා අනිච්චතතා තනොති
 ස්සාති අවචනං ජයියන්තාපරිනාසාය ධාතිනත්තස්ස ආකාරදෙසො.

නනාදිනසො.

මුත්ඤ්ඤානතිදෙසා සකත්ථස්ස ව සුතතතා ආහ “සකත්ථ”
 ති—“මොරසති” “ලහුසුප්පත්තස්සා”ති උස්ස ම මොරිධාතුතො
 නිප්පච්චයෙ ලවිකරණේ “සුචණ්ණානමෙමප්පච්චයෙ”ති ඉස්ස එකා
 රුදෙසෙ “එමනමය වා සරෙ”ති අයාදෙසෙ ව රුපං—රජ්ජං කාරෙති
 ච්චාදිසු කරොතිස්ස වුරුදිසු පාඨාභාවෙපි සකත්ථ එව ඤී. කථං?
 ඤීතිසොගවිභානා ඉඨප්පසිභිති.

මුත්ඤ්ඤානසො.

ඉති පදසාධනවිකාසං බුද්ධිප්පසාදනීසං නාදිවණ්ණනාං
 සමන්තාවාසං සබ්බථා

බුද්ධිප්පසාදනී විකා.

—00—

එතතාවතා ආරභියං පදසාධනනති පටිඤ්ඤානං සඤ්ඤාසන්තිනාම
 සමාසඉත්ථිප්පච්චයන්තාණාදිතබ්බාදිත්තාදිවසෙන අභිප්පභෙදං පඤ
 රණං නිඨප්පථා ඉදුනි තස්ස පකරණස්ස කරණෙන ජනිතං පුඤ්ඤං
 සබ්බසත්තානිතත්ථං නියන්තොතො “පරන්තාසමසා ලබ්”නති ආ
 දිමාන—පරන්තාය පදසාධනං කතො යං මයා ලබං තෙන පුඤ්ඤාන
 අයං ලොකො අවුත්තං පදං සාධෙතුනි අනිත්තො—“සං ලබ්”නති
 යං පුඤ්ඤං ලබං “පුඤ්ඤාන”ති පුජ්ජථලතිබ්බතනතො අතත
 සන්තානං පුණ්ණතො ව පුඤ්ඤං පුරිමමජ්ඣිමාපරසුසලචෙතනා

තෙන, ලොකීයනහි එත් පුඤ්ඤපාපානි තං විපාකොවාහි ඉධ ලොකොති සත්තලොකො වුවහි තස්මා “අසං ලොකො”හි අයං සත්තලොකොති අත්ථො—“අවමුනා” අවිතාසිභාවෙන, “පදං” සංඛතාසංඛතෙසු අසංඛතකොඨාසභූතානා පරමපතිඨාභාවතො වා පදං.

ඉදහි පකරණකතූනාමං අත්තනො කතවෙදිතාය ආචරියෙන කතුපකාරතඤ්ච පවෙදෙනො ආහ “සුඛාසයෙන” වොදි—මොග්ගලායනවිසුසනන යො විනිතො සො පියදසිනාමයහි ඉදං අකාසිති සමබ්බො—කිදිසෙන? සුඛො ඉසාදිමලාපනමෙන පරිසුඛො ආසයො අභිප්පායො අසාහි සුඛාසයො තෙන, “පටිසුඛගුණොදිනො”හි පරිසුඛෙති සීලාදිගුණෙති අභිඤ්ඤාතෙන, “සාරෙත” විසිඨතරෙන, “සාරසනිසංඝනිසෙටිනො”හි දුස්සීලාභාවෙන අපරිච්ඡන්දියතාය සාරෙති විරසීලෙති යනිගණෙති නිසෙටිතෙන, “අනුඛංගනගරෙ”හි අනුරාධපුරසමීප පුරාමවිහාරෙ, “වසනා” වසනෙන “විමාලිතං” විදු අනෙකසත්පාරංගතා පඨිතා එව අලිනො මධුකර විමාලිනො තෙසං.

පුන කිදිසෙනාහි ආහ “මානෙගෙන” වොදි—“පටිපද සොගෙන” වට්ටදුක්ඛනියසාරණයිනෙති පටිපජ්ජිතබ්බතො පටිපද වාරිතනවාරිතනසීලං තාය පටිපත්තියා කමමඨානගොගෙන ව, “න ථාගනං” තථා ආගතත්තාදිති අඨති කාරණෙති තථාගතං භගවන්තං, “මානෙගෙන” “ගො පන හික්ඛු ධම්මානුධම්මපටිපතෙනා විහරති සාමිටිපටිපතෙනා අනුධම්මවාරි සො තථාගතං සකකරෙති ගරුකරෙති මානෙති පුජෙති පරමාය පුජ්ජා”හි වචනතො පුජ්ජතෙන, “සංඛාදුනා”හි රතනත්තයං කමමථලඤ්ච සබ්බෙසි දිං යා එවතො ගග්ගභානා පරමත්ථධම්මා සබ්බෙසවත්තාම තස්ස සත්ථෙස වත්තනො සද්දගතං පත්තියායනං තථතො විසස්සනං සඛා සා අසා අත්ථිති සංඛාදු තෙන, තපහි අකුසලධම්මෙ කායඤ්චාති තපො ඉඤ්ඤසංචරවිරියධුතභිනාදිනමෙතමධිවචනං නිද්ධං අබ්බො තපො එව අනලො තෙජ්ජස්සනත්තා තෙති කාරණභූතෙති නිබ්බානි පාපානි රගදෙසාදිති එව අරයො සග්ගාපවග්ගපරිපත්තියාවෙන තෙ සංතපහි සීලෙනාති නිබ්බලපාපාරිසන්නාපි තෙන, “නානා” අනෙක පපකායනං සුරගුරුකණාදවච්ඡානකපිලකධපාදපෙමිතිව්‍යාසාදිමතා දුස්සාරිතං පරවාදිනා කුච්ඡිතා දිඬි ලඬි කුදිඬි මිච්ඡාදිඬිති අත්ථො, තාසං ගෙදතෙ ගගෙහි භාසාදිසද්දස්සනාදිනා නිරුකරණෙ පමුනා කුසලෙන ඡන්තවුතිපාසණ්ඩාණ්ඩලමතබ්බකතවතුරෙනාහි අත්ථො.

ඡන්තවුතිපාසණ්ඩාණාම කුටිසක බහුකාර හංස පරමහංස ක මොරව සෙතව පාසුපත පඤ්චපදයික සොමකාරක මහාබ්බත වරක තාපස නිගණ්ඨ ආජිවක ඉසිපාරායනික පවබ්බතික කාපිල කාණ්ඨ සංසාරමොචක අග්නිහත්තික මගවතික කුකකුරවතික කාම ඤ්ඤික වගුලිවතික එකසාරික උදකසුඬික සරීරසන්නාපක සීල සුඬික කුකසුඬිකාහි එතෙ වතුනතිංස වෙව වන්තාරෙ සස්සතවාද වන්තාරො එකවමසස්සතවාද වන්තාරො අන්තානන්තිකා වන්තාරෙ අමරාසිකෙත්තිකා වෙ අභිවමසමුප්පන්නිකා සොළසසඤ්ඤිවාද අඨ අසඤ්ඤිවාද අඨ නෙවසඤ්ඤිනාසඤ්ඤිවාද සත්ත උචෙත්දවාද පව පරමදිඨධම්මනිබ්බානවාදහි එතෙ වාසසිදිසිගහිකා වෙති ඡන්තවුති

වුත්තංහි

“කුටිසකාදිකාවතුනතිංස වාසසිදිසියො

ඉතිච්ඡන්තවුති එතෙ පාසණ්ඩා සමපකාසිතා”හි.

පුන කිදිසෙනෙත්තාහ “සත්ථානං” ඉවොදි—කරුණාවතා සත්ථානං නිපිටකතකකාගමාදිතං පාරං පරතීරං පරං විසෙසෙන ගත වතා මොග්ගලායනො ඉති විසුසනො මොග්ගලායනවිසුසනො තෙන, සමනාවතාපුබ්බපදෙ විසෙසනසමාසො; සබ්බඤ්ඤවතං ථෙරෙනාහි එත් විසෙසනං ථෙරෙනාහි වෙනං විනිතොති එත් අවුත්තො කතො ආතුමනො පාදෙ එව පඤ්ඤරං ආතුමපාදපඤ්ඤරං තං උපගතො යො සද්දසත්ථාදිසු සුවච්ඡාපො යථා කීරපොතකො විය විනිතො සික්ඛාපිතසිකෙතො සො පියදසිනාමයහි සුඛප්පත්තියා සොතුජ්ජනානං සුඛෙතාවබ්බාධාය ඉදං පදසාධනං ව්‍යත්තං සුපාකටං කමො අකාසි.

තෙන වුත්තො අකාසිති ආහ “වුත්තොවෙ”තාදි—මාතුලෙන වුත්තො අකාසිති සමබ්බො—කිං විසිඨෙනෙවොහ “උත්තමෙ” වොදි—අග්‍ර රමනාවිහාරගාමස්ස වටුත්තං මාතුලස්ස කප්පිතාධිකාරිනො වලලහත්තඤ්ච ආරෙපෙත්වා කථනෙන රමනාවිහාරගාමනා යකෙන මාතුලෙන ආයාචිතොති දස්සෙති—උත්තමා උපහොතා උපභුඤ්ජිතබ්බා බෙතතවත්තආරමාදයො එතිස්සා සන්ති උත්තමො උපහොතො අභිකම්මතො වා එතිස්සා අත්ථිති උත්තමුපහොතිති තාය—එවමාදිති නිති රමනාවිහාරවටුයාහි එතස්ස විසෙසනාහි; පිනා පරිපුණ්ණා පශොධරු යස්සා සා පිනප්පශොධරු පිනං පශො ජලං වා ධාරෙතිති පිනප්පශොධරු සා ව චනාපතා වෙති පිනප්පශොධරව නාපතා සා එව සෙවිකා යස්සා සා තථා වුත්තා තාය.

රමනාවිහාරෙති ලඛිකායං රොහණේ වාදසසභාසාරසේ වලවාවි
 බ්‍යානාය නදියා නිරේ රමනාවිහාරෙන උපලක්ඛිතො කදලිවිහාරස්ස
 ධාතො ගාමො, සො එව ගාමො චග්ග උපහොගයොතාදිසාධමෙමන
 නසො නිලකො මුඛපුලං තෙන ආතුලෙන සදිසෙන සනෙනන
 සප්පඤ්ඤාන කපපිතොති සමවහයො නාමං එතස්සාති කපපිතසම
 වහයො සො ච මාතුලො මාතුභාතා වාති කපපිතසමවහයමාතුලො
 තෙන වුතො ලක්ඛණානුකකමං විහාය ලක්ඛිතසද්දරුපසිඛිඅනුකක
 මනනියා මොග්ගලායනං නිස්සාය එකං පකරණං කාතබ්බනති ආ
 රුසිතොති අත්ථො.

සාරිපුත්තමහාදිසාමිජනෙන ජනස්සසමනාවිතෙ
 නතතා උත්තරමුලරුහුලමහාපෙරස්ස සිකඛාගරු
 විබ්‍යාතො පදවංකත්තකකාකුසලො වාදිහසිහො සුඛි
 සො වාචිස්සරසඛිසරුපවරො ව්‍යාකාසි ථිකං ඉමං.

ගඛනාතවාකියකරමහවලනියෙන
 යාසත්තරත්තපතිරුජනිවාසිකෙන
 දීපංකරෙන යනිතා කපිතා විධාතුං
 සංසිඛිමාප පදසාධනවණ්ණනායං.

සිඛිරස්සු.

3247.87

Harvard College
Library

THE BEQUEST OF

Charles R. Lanman

PROFESSOR OF SANSKRIT
1880-1926

වර්තමාන විම. මහා පාලක ජය වර්ධන මහතරු
 මහා පාලක මහතරු විසින් මෙම ග්‍රන්ථය මුද්‍රණය
 කරන ලද්දේ ඩී. ආර්. ප්‍රසාද් මහතරු විසිනි
 මහා පාලක මහතරු

BUDDHIPPASADANI:

A COMMENTARY ON

PADASADHANA,

Grammar of the Pali Language.

BY

SANGHARAJA SRI RAHULA,

Principal of the College Srisanghabodhi-Srivijayabahu Parivena,
TOTAGAMUWA

—oo—

EDITED BY

STHAYIRA SRI DHIRANANDA

AND

STHAYIRA YACHISSARA,

PUPILS OF

SIPKADUWE SRI SUMANGALA,

Chief High Priest of the Western Province and

Principal of the Vidyodaya College,

COLOMBO.

—x—

Published by

H. D. H. Wijeyasinha Arachchi,

KALUTARA.

—o—

PRINTED AT THE VIDYASAGARA PRINTING WORKS.

✻ COLOMBO ✻

1908.

පරික්ෂා කිරීම. මහා පාලක ජයා මහත්මයා විසින්
පළමුවෙන් විකිණින ලද පොතකි. මෙය පිළිබඳව
අධ්‍යයනය කිරීමට අත්‍යවශ්‍ය වේ. මෙය
මුද්‍රණය කළේ මහා පාලක ජයා මහත්මයා විසිනි.

BUDDHIPPASADANI:

A COMMENTARY ON

PADASADHANA,

Grammar of the Pali Language.

BY

SANGHARAJA SRI RAHULA,

Principal of the College Srisanghabodhi-Srivijayabahu Parivena,
TOTAGAMUWA

—oo—

EDITED BY

STHAVIRA SRI DHIRANANDA

AND

STHAVIRA YACHISSARA,

PUPILS OF

SIPKADUWE SRI SUMANGALA,

Chief High Priest of the Western Province and

Principal of the Vidyodaya College,

COLOMBO.

—x—

Published by

A. D. A. Wijeyasinha Arachchi,

KALUTARA.

—o—

PRINTED AT THE VIDYASAGARA PRINTING WORKS.

— COLOMBO —

1908.